ĀDAMA STĀSTS

Mazsalaciešu dzīve, ieradumi un tikumi
Ā. Purmaļa autobiogrāfijā
19. un 20. gs. mijā

LU LITERATŪRAS, FOLKLORAS UN MĀKSLAS INSTITŪTS
LATVIEŠU FOLKLORAS KRATUVE

NOVADU *folklora*

ĀDAMA STĀSTS

Mazsalaciešu dzīve, ieradumi un tikumi
Ā. Purmaļa autobiogrāfijā
19. un 20. gs. mijā

ZINĀTNE

„Ādama stāsts" ir Mazsalacas apvidus zemnieka Ādama Purmaļa (1846–1917) autobiogrāfijas pirmpublicējums. Savā dzīvesstāstā, ko līdz pat mūsdienām rokrakstā glabājuši viņa pēcteči, stāstot par savu personīgo dzīvi, Ā. Purmalis sadabīgi raksturo arī tā laika lauku cilvēku ieradumus, sabiedriskās attiecības un ģimenes tradīcijas. Publicētais manuskripts šobrīd ir plašākais un izsmeļošākais zināmais materiāls par precību un meitās iešanas tradīcijām Ziemeļvidzemē 19. gadsimta otrajā pusē. Šī grāmata noderēs tiem, kurus interesē novadu kultūrvēsture – folklora, etnogrāfija, valoda utt.

UDK 39(=174)+929
Ad 060

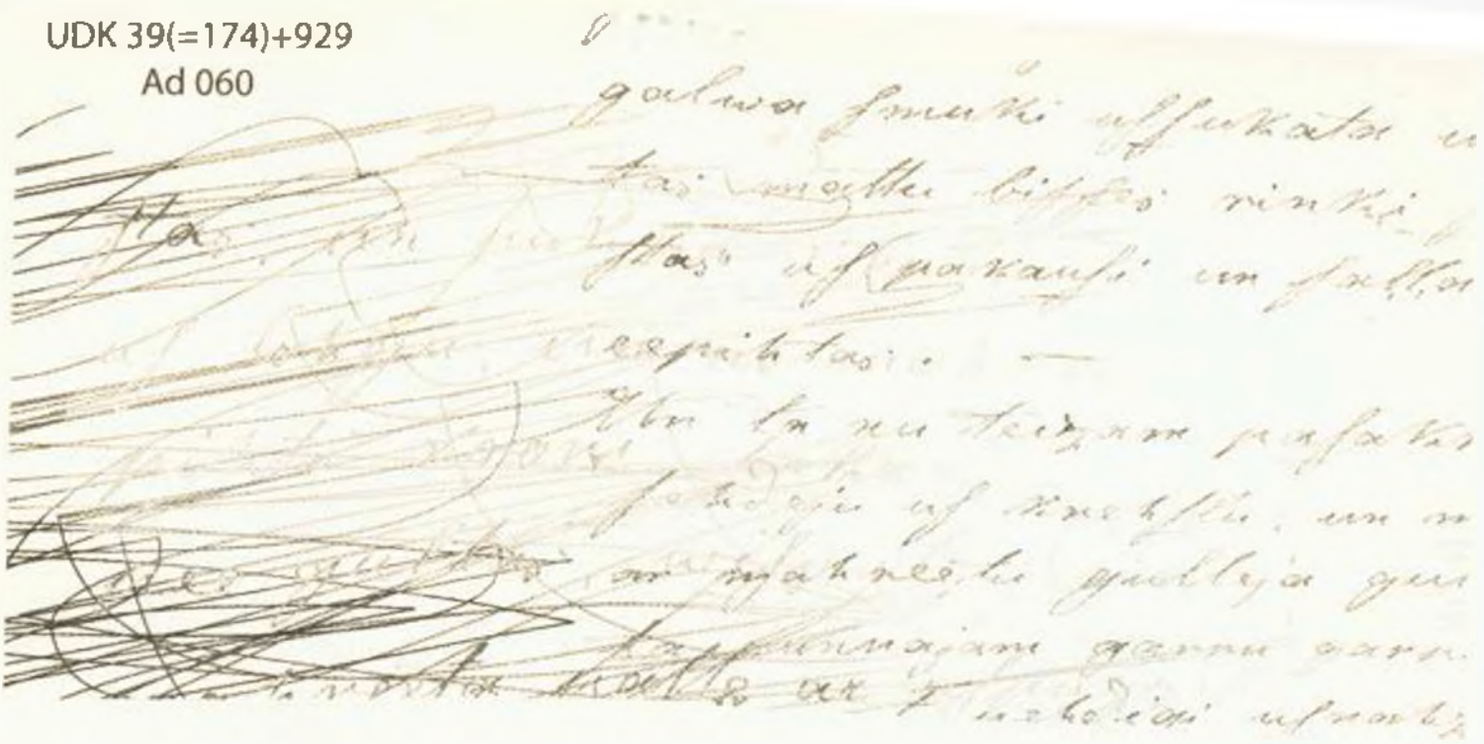

Sastādītāja, ievada un komentāru autore
Sanita Reinsone

Piezīmes par A. Purmala valodu un īpatnējo vārdu vārdnīcu sagatavojušas
Lidija Leikuma un Sanita Reinsone

Grāmatas dizainu veidojis
Kārlis Bērziņš

Grāmatas ilustrācijām izmantoti Sanitas Reinsones fotouzņēmumi, kā arī materiāli no Latviešu folkloras krātuves, Valmieras Novadpētniecības muzeja krājuma un Arnavu, Baumu, Buiļu, Purmaļu un Siktaru ģimenes arhīva

Grāmatas sagatavošanu un izdošanu atbalstījuši:

Valsts pētījumu programma „Letonika",

Valsts kultūrkapitāla fonds,

Latvijas Kultūras fonds

© Sanita Reinsone, sastādījums, ievads, komentāri, vārdnīca, 2008
© Kārlis Bērziņš, dizains, 2008
© Apgāds „Zinātne", 2008

ISBN 978-9984-808-52-9

SATURS

IEVADS 6

Mazsalacas pagasts Ā. Purmaļa dzīves laikā 8
Par Ādama stāstu 11
Purmaļi 33
Ādams un viņa bērni 34
Saimnieks Jānis un viņa pēcteči 44
„Mucenieks" 48

ĀDAMA STĀSTS 54

Ādama dzimšana un bērnības gaitas 56
Joku iedomu izdarījumi 79
Precēšanās iesākums 87
Pie pirtnieka meitas 87
Pie pavāra meitas 97
Pie mežsarga meitas 100
Pie gruntnieka meitas 113
Pie Laivas mežsarga meitas 117
Pie vēvera meitas 120
Pie monenieka meitas 122
Pie audžu meitas 125
Pie kārpu taisītāja meitas 127
Pie piedzīvotāja meitas 128
Precēšanās beigums 136
Desmitu brūtes atvaiņošanās 136
Kad apprecējos 137

PIEZĪMES PAR Ā. PURMAĻA VALODU 178

ĪPATNĒJO VĀRDU VĀRDNĪCA 190

Saīsinājumi 216

IZMANTOTĀ LITERATŪRA 218

IEVADS

Mazsalaca 20. gs. sākumā. Valmieras Novadpētniecības muzeja krājums

MAZSALACAS PAGASTS Ā. PURMAĻA DZĪVES LAIKĀ

Ādams Purmalis (1846–1917) ir dzimis un visu mūžu nodzīvojis Mazsalacas pagasta „Mucenieka" mājās netālu no Igaunijas robežas. Pēc mūsdienu administratīvā dalījuma „Mucenieks" atrodas Ramatas pagastā, taču līdz 1946. gadam tas bija iekļauts Mazsalacas pagastā, kurš robežojās ar Ipiķu, Idus, Sēļu, Vecates, Skaņkalnes, Rozēnu pagastu un Igauniju.

Ādama Purmaļa dzīves laikā Mazsalacas pagastu sauca par Valtenberģu jeb Valtenbergas pagastu. Kā atzīmējis J. Endzelīns, pagasta nosaukums izrunāts dažādi, vieni to sauc par Valtenberģi vai Valtenbērģi, otri — par Valtenbēģi, bet trešie, saīsinot vēl vairāk, — par Valbēģi vai Valbērģi (Endzelīns 1981, 121. lpp.). Arī pagasta iedzīvotāji tiek saukti gan par valtbeģiešiem, gan valtenberģiešiem, kas parādās arī „Ādama stāstā". Valtenbergas nosaukums ir aizgūts no muižas kādreizējo īpašnieku Falkenbergu vārda. Savukārt Mazsalacas vārdā sauca Mazsalacas Sv. Annas baznīcas luterāņu latviešu draudzi, bet Mazsalacas vāciskajā nosaukumā — Salisburg — tika saukta vācu draudze. Pagastam Mazsalacas nosaukumu piešķīra pirmās brīvvalsts laikā 20. gs. 20. gados.

Ā. Purmalis ir dzīvojis Valtenbergas pagastam nozīmīgā laikā. 1856. gadā visos Mazsalacas draudzes pagastos tika nolemts dibināt pamatskolas. Līdz tam pagastā darbojās 1822. gadā atvērtā latviešu skola, bet draudzes skolu nodibināja 1826. gadā.

1856. gadā mūsdienu Ramatas pagastā nodibināja Tilika jeb Līču skolu, kuru sākotnēji organizēja zemnieku mājās, bet vēlāk – 1864. gadā uzcēla atsevišķu skolas ēku, kas atradās krietni tālāk no tās sākotnējās mītnesvietas. Zīmīgi, ka Ā. Purmalis savas neilgās skolas gaitas sācis šajā skolā tās dibināšanas gadā. 1864. gadā Ramatas pagastā sāka darboties Rauskas 1. pakāpes pamatskola, kura atradās krietni tuvāk „Muceniekam" nekā jaunā Līču skolas ēka, un tajā mācījušies Ā. Purmaļa bērni un mazbērni.

1864. gadā, kad Ā. Purmalim ir 18 gadu, Mazsalacas pagastā zemnieki sāka iepirkt mājas no muižas. Tas izdevās gandrīz visiem

Mazsalacas Sv. Annas baznīca ap 1910. gadu. Valmieras Novadpētniecības muzeja krājums

Mazsalaca 20. gs. sākumā. Valmieras Novadpētniecības muzeja krājums

Valtenbergas muiža un brūzis 19. gs. beigās. Valmieras Novadpētniecības muzeja krājums

māju līdzšinējiem saimniekiem, taču 14 saimniekiem, tostarp „Ķeizara" māju saimniekam, barons uzteica līgumu un viņu mājas pārdeva citiem. Vēlāk par „Ķeizara" saimnieci kļūs Ā. Purmaļa meita Jūla Šmite. „Mucenieku" iepirka Liberts Purmalis, par mājas saimnieku norādīdams savu 16 gadu veco dēlu Jāni, Ādama jaunāko brāli. Pēc māju iepirkšanas Mazsalacas pagastā sākās saimnieciskais uzplaukums.

Ā. Purmaļa dzīves laikā Mazsalaca veidojās par pilsētu. Ap 19. gadsimta vidu Valtenbergas muižas īpašniekam A. Fītinghofam radās iecere uz savas zemes izveidot blīvāk apdzīvotu vietu — tirdzniecības centru. Tagadējās Mazsalacas teritorijā līdz 1870. gadam, kad uzcēla pirmās ēkas (Brēma aptieku un Valtenbergas pagastnamu), atradās divi krogi — Baznīcas krogs (tagadējā Mazsalacas novada muzeja ēka, Rīgas ielā 1) un Rāmja krogs (saukts arī par Prāmja krogu, Tilta krogu un Āža krogu, Rīgas ielā 17) — un Sv. Annas luterāņu baznīca. Ap 1890. gadu Mazsalacā jau bija četras tirgotavas un apmēram 20 mājas, savukārt 1918. gadā tajā dzīvoja jau vairāk nekā 1000 iedzīvotāju un bija uzceltas 80 ēkas.

1905. gada notikumi, kurus Ādams Purmalis savā manuskriptā nepiemin, Mazsalacā norisinājās ar plašu rezonansi — nodedzināja Valtenbergas muižu un no tās netālu esošo brūzi, un soda ekspedicijā kopumā bojā gāja 35 cilvēki. Ā. Purmaļa jaunākā brāļa Jāņa dēls Kārlis 1905. gadā tika nošauts Katvaru pagastā. Mazsalacas pagasta 1905. gada notikumus detalizēti pa dienām uzskaitījis draudzes skolotājs un ērģelnieks R. Cukurs savā „Mazsalacas pagasta hronikā" (47.–53. lpp., turpmāk — Cukurs).

Par Mazsalacas iedzīvotājiem A. Melnalksnis 1921. gadā izdotajā apcerē „Dzimtā zeme" raksta: *„Mazsalaca — īsts lauksaimnieku novads un tikai beidzamos gados sāk piegriezt vērību arī piensaimniecībai, cūkkopībai un dārzkopībai. Agrāk, kad Mazsalaca bija Valmieras apriņķa linu tirdzniecības centrs — še plašākos apmēros tika piekopta linkopība. Amatnieki no laukiem ievilkušies miestiņā, kuru var saukt par īstu „amatnieku pilsētu"."* (33. lpp.)

Pilsētas tiesības Mazsalacai piešķīra 1928. gadā. Un viens no lielākajiem notikumiem tās attīstībā bija dzelzceļa līnijas Rīga–Mazsalaca–Rūjiena atklāšana 1937. gada rudenī. Šī dzelzceļa būvē piedalījās arī Ā. Purmaļa jaunākais dēls Gusts Purmalis. Diemžēl 1996. gadā dzelzceļa līniju slēdza.

Daudzi no Ādama Purmaļa dzīvesstāstā pieminētajiem mājvārdiem un vietām Mazsalacas apkārtnes iedzīvotājiem ir labi pazīstami arī mūsdienās — „Dauģēns", „Dīriķis", „Eglīte", „Jaundīriķis", „Jaunmežsīmanis", „Jaunoļļa", „Jaunzilpaušs", „Kalnmačs", „Kažoks", „Kūtszemnieks", „Ķeizars", „Ķespars", „Laivenieks", „Luca", „Lukstiņš", „Purlauris", „Purvītiņš", „Raudīte", „Ruicis", „Saklauris", „Sapraša", „Silaunieks", „Sīmanis", „Vecdīriķis", „Vecoļļa", „Vectalcis", „Zilpaušs" u. c. Līdz musu dienām saglabājušies arī tādi mazsalaciešu un ramatiešu uzvārdi kā Ādminis, Beķeris, Celmiņš, Lauznis, Mistrs, Ore, Ramata, Rauska, Šmits, Talcis, Tauriņš, Zilpaušs u. c.

Ādama Purmaļa dzīves laikā Mazsalacā un tās apkārtnē dzimušas un dzīvojušas Latvijas kultūrvēsturē vairākas nozīmīgas personas – reliģisku rakstu autors Kristaps Kaktiņš (1801–1867), diriģents un Mazsalacas dziedātāju biedrības dibinātājs Pēteris Hincenbergs (1832–1904), skolotājs un dzejnieks Kaspars Daugulis (1843–1903), pirmā latviešu dramaturģe Marija Pēkšēna (1845–1903), komponists un ērģelnieks Ādams Ore (1855–1927), skolotājs, „Mazsalacas pagasta hronikas" autors, Jelgavas skolotāju institūta dibinātājs Reinis Cukurs (1866–1946), rakstnieks Augusts Melnalksnis (1876–1944), skolotājs un literāts Krišs Melnalksnis (1879–1903), mākslinieks Pēteris Kundziņš (1886–1956), Latvijas Mākslas akadēmijas pasniedzējs un mākslinieks Kārlis Miesnieks (1887–1977) u. c.

PAR ĀDAMA STĀSTU

Par Ādamu Purmali pirmo reizi uzzināju 2000. gadā, kad devos intervēt Mazsalacas vecākos iedzīvotājus. Berta Bauma (dz. 1913), kura Mazsalacā ir izslavēta audēja, intervijā plaši un detalizēti stāstīja par savu vectēvu un dzīvi viņa laikā, t. i., 19. gadsimta otrajā pusē. Sarunās atklājās, ka viņas vectēvs Ādams Purmalis ir uzrakstījis stāstu par savu dzīvi un šī ar roku rakstītā burtnīca ir pabijusi pie vairākiem radiniekiem. Kur šī burtnīca atrodas, viņa tobrīd nezināja. Par laimi,

B. Bauma vectēva stāstu bija pārrakstījusi. Šī noraksta kopija ir nodota Latviešu folkloras krātuves arhīvā, un tā arhīva numurs ir [2147].

2002. gadā vēlreiz apciemoju Bertu Baumu, un viņa ieminējās, ka kāds no viņas radiniekiem tomēr varētu zināt, kur ir manuskripts, un ieteica man sazināties ar viņas māsīcām. Pēc sazināšanās ar vairākiem B. Baumas radiniekiem manuskripta oriģinālu atradu 2003. gada janvārī Rīgā pie Ādama Purmaļa jaunākā brāļa Jāņa mazmeitas Mirdzas Purmales (1926–2007), kura arī šo manuskriptu bija pārrakstījusi.

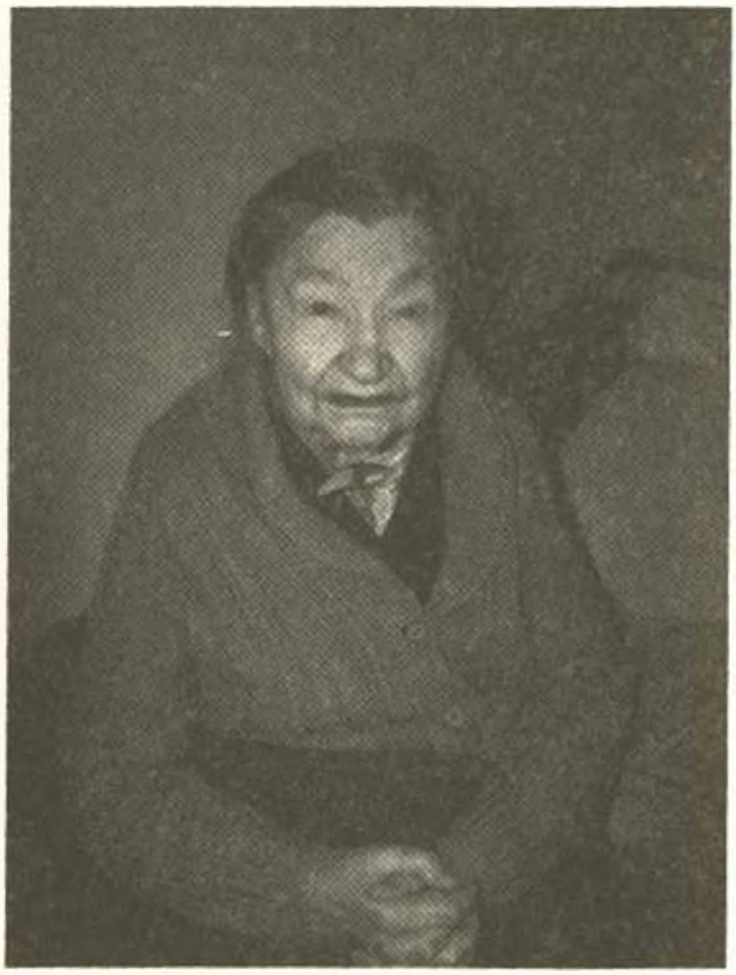

Berta Bauma Mazsalacā 2006. gada janvārī

Kad 2003. gadā manuskriptu parādīju latviešu rokrakstu literatūras pētniekam Aleksejam Apīnim, viņš atzina, ka Purmaļa manuskripts ir vērtīgs atradums, jo līdz šim nav zināms tik apjomīgs 19. gadsimtā dzimuša neizglītota zemnieka sarakstīts laicīga satura darbs. Manuskripts ir vērtīgs ne tikai rokrakstu literatūras kontekstā, bet arī folkloras pētniecībā, jo tas šobrīd ir plašākais un izsmeļošākais zināmais materiāls par precību un meitās iešanas tradīcijām Ziemeļvidzemē 19. gadsimta otrajā pusē.

Izpētot baznīcas grāmatas un manuskriptā pieminētos vēsturiski sabiedriskos notikumus, kā arī ņemot vērā viņa radinieku stāstīto, Ādama Purmaļa manuskriptu var uzskatīt par autobiogrāfisku darbu — dzīvesstāstu. Par notikumu patiesu interpretāciju spriest ir grūti, taču tēlotā vide — vietvārdi, mājvārdi, personvārdi un daudzi fakti, ko izdevies pārbaudīt, — ir patiesa.

Dzimtā šo manuskriptu sauc dažādi, visbiežāk par *Ādama stāstu*, bet reizēm tiek minēta arī *dienasgrāmata* vai vienkārši *grāmata*. Pateicoties labvēlīgai apstākļu sakritībai un Purmaļa radinieku rūpībai, manuskripts ir saglabājies pārsteidzoši labi. Tā ir pabieza burtnīca gandrīz 400 lappušu apjomā. Padzeltējušās lapas rūpīgi aprakstītas no abām pusēm. Tekstā vietumis pavīd pa kādam miniatūram, neuzkrītošam zīmējumam. Lappuses ir numurētas, un 50., 100., 150., 200. u. tml. lappušu numuri izrotāti ar punktotu aplīti. Pazudušas ir 17 lappuses (manuskripta 304.–321. lpp.), kā arī pati pirmā lapa, taču Bertas Baumas un Mirdzas Purmales norakstā tā vēl ir atrodama.

Stāsta sarakstīšanas laiks nav precīzi nosakāms. Tas varētu aptvert ilgāku laika posmu 20. gadsimta sākumā, taču ļoti iespējams, ka šī autobiogrāfija tapusi pēc iepriekš uzrakstītām piezīmēm vai ari kāda daļa teksta uzrakstīta pat krietni agrāk, bet 20. gadsimta sākumā tikai pārrakstīta. Par to liecina viscaur vienādais rokraksts, kas norāda, ka rakstīts bez lieliem pārtraukumiem, kā arī precīzais notikumu datējums. Datums, kam nav tieša sakara ar sižetisko norisi, minēts tikai vienā vietā — manuskripta 68. lappuses apakšā (šajā grāmatā — 81. lpp.), kur uzrakstits *1909 27 maij*, un ļoti iespējams, ka fiksēts ir tā brīža rakstīšanas laiks.

Kopš Ādama Purmaļa nāves 1917. gadā vairāk nekā 90 gadu manuskripts ir dzīvojis savu dzīvi. Šo gadu laikā tas ir pabijis pie vairākiem Adama radiniekiem un citiem cilvēkiem. Tas ir lasīts un apspriests, un savu aktualitāti īsti nekad nav zaudējis. Ādama stāsts savā ziņā ir kļuvis arī par mutvārdu stāstu, jo tie, kas to lasījuši, bieži pārstāsta citiem, nereti lietojot tādas pašas gramatiskās konstrukcijas un tieši tos pašus vārdus, kādus rakstījis Ādams. Piemēram, 2000. gadā intervijā Berta Bauma, stāstot par to, ko viņas vectēvs sarakstījis, gandrīz vārds vārdā to citēja no galvas:

„... Un ta bij uzvārda došana, un tā katram, ko nu katrs izvēlējies — putnus un zvērus, un visādus nosaukumus. Bet tam mīļamtēvam iznāk tēvatēss tāds Lauris, tam bijis Lauris vārds, un tas tāds lēns virs bijš un nav bijis izgudrot, ko tā nu likt tai uzvārdā. Tad nu tie apkārtējie vīri sacījuši, lai liekot Purmali, jo pura malā iebūvējies. Un ta viņš piekritis, lai tā arī paliek, un no tā laika ir Purmalis. Man mīļaistēss bij Ādams Purmalis. Un tad ir rakts tur lielais grāvis tur lejā. No purva uz Lielezera. No Igaunijas robežas uz Lielezeru tur ir rakts tas grāvis liels, un tad ir daudz strādnieki,

bet tie bijuši igauņi tie grāva racēji. Un tad ir mīļamtēvam māte ir vārījusi tiem ēst tiem igauņiem. No muižas doti visi produkti un milti priekš maizes cepšanas. Un katru dienu bijis jācep maize, jo bijis ir daudz vīru. Es vairs neatceros, cik tur, ierakstīts jau ir, bet tas nav tik svarīgi. Un tad muiža ir devusi tos produktus visus, un māte varējusi ņemt no katras ēdienreizes sev bļodiņā ēdienu, lai tiek visai ģimenei paēst, un lielāko kukuli maizes. Dots ir brandavīns, 2 stopi pa mēnesi laikam. Pusstops pa nedēļu. Un mātei ar tas ir dots. Bet tā jau tēss pillā vien dzīvojis, jo tam jau bij tas brandavīns jānodzer. [smejas] *Un igauņi ar vēl no sava devuši klāt. Tai vasarā nu tā gājis kā gājis. Tad vēl vienu reizi puikas atraduši to... Tad jau ganos gāja puikas, kas jau lielāks. Mazākie zosis un lielākie cūkas. Un pavisam lieli, tad jau atkal ganos gāja. Tad jau bērni visi bij nodarbināti jau no mazotnes. Atraduši vienā krūmā noslēptu to pusstopu. Un ta nu, protams, nomēģinājuši ar. Un ta lustējušies visu vakaru pa pļavu. Tumsa jau klāt un neiet mājā. Un māte brīnās, nevar saprast, kas ar puikiem noticis. Otrā rītā puikas slimi.* [smejas] *Tie atkal jāžēlo, un nevar saprast, kas par vainu. Ta jau laikam vecāki neuzzināj. Ta jau nu būtu pēriens."*

Pārstāstīšanai īpaši iemīļoti ir fragmenti no Ādama meitās iešanas gaitām. Ā. Purmaļa brāļa mazmeita Mēta Buile (dz. 1922) intervijās vairākkārt pārstāstīja un komentēja Ādama precību gaitas: *„Bet par to precēšanos! Man visvairāk tas, luk, patīk — kā pie meitas, tā tūdaļ uz gultu.* [smejas] *Tas jau viss tā ar humoru, bet vienmēr ir laipns, labdien un iet prom — ardievu —, tā vairs nenāk, iet pie citas. Un pēdīgi tamī Ruicī — šī ārda mēslus un norunā, tūlītās brauks pie mācītaja, noslauk rokas un tāds pats sūdains ratos iekšā...* [smejas] *Agrāk var jau būt, ka tā ir bijis. Un pēc tam pogā bērus augšā vien pēc otr un dzīvo nost."*

Purmaļu dzimtā manuskripts tiek mantots līdzīgi citām mantām un īpašumiem. Ā. Purmalis visu savu mantu un līdz ar to arī manuskriptu novēlējis savam jaunākajam dēlam Gustam (1897–1986). Savukārt Gusts visu, kas viņam pieder, novēlējis savai mazmeitai Vēsmai Vītolai, kura arī šobrīd ir manuskripta mantiniece. Par manuskripta patstāvigajām gaitām Gusta meita — Vēsmas Vītolas māte Ausma Arnava (dz. 1925) 2008. gada jūnijā stāstīja:

„Kad jau, redz, Ādams nomira, tad jau tā klade palika pie mana tēva un mātes. Un Bertinas māte bij vienreiz atbraukusi, un kā tur ir bijis, ka bērim ir tā klade. Un šī teikusi — vai, bērim gan to nevar dot, un bij

paņēmusi. Un tad viņa bij notaupījusi. Bet manam tēvam māte bij teikusi: „Tēss Gustam to kladi ir atstajš, un tā tev jādod Gustam!" Tā viņa tagad pie viņa, tā klade. Bet Bertina tagad grib savam dēlam Reiņam norakstīt tā, kā viņš var izlasīt. Tur jau vecā ortogrāfijā, bet nu ka pa jaunam.

Nu un vienreiz atbrauc te kaut kādi filmētāji, kas filmēj tādus vecus cilvēkus, nu un manu tēvu arī. Un vecais stāsta, ka viņam ir no tēva tāda klade, bet tā ir pie Bertinas, bet šiem tok ir visiem ziņkārība. Un šie saka, vai šis nevar to kladi parādīt. Jā! Vecais prom pie Bertinas, un Bertinai vēl paliek pusrakstīts, tur daudz vairs nav bīš jāraksta, Bertina saka: „Nu laid man norakstīt, un ta jau es tev atdošu." — „Dod tik šurp! Es tik parādīš un tad doš tev atpakaļ." Labi, klade kabatā un nāk. Un nu šiem parāda. Bet viens no tiem, bet es tok neatceros, kas viņš ir, viņš jau teica, kas viņš ir, un viņš tagad prasa tam vecamtēvam, vai viņš noteikti atdos, bet vai viņam nevar iedot to tur izlasīt? Vecais saka — jā, viņš var iedot izlasīt. Un viņi aizbrauc ar to kladi. Bet paiet... Nebija jau pārāk ilgi, kāds pusgads vairāk bija, bet viņš jau slimoja mans tēss, un viņš nomira. Un tagad man piezvana, un tagad saka, ka tāds un tāds, vai es atceros, kas paņēma to kladi, ka viņš nu brauks uz Mazsalacu un grib atdot to kladi, vai ne, un viņš sak — vai es būšu mājā vai ne, un tad jau es nodošu tam tēvam. Es saku: „Tēvam vairs nevar nodot, jo tēvs ir miris." — „Vai dieniņ, nu kā tad tā?" Un tad tā parunājamies, un viņš sak: „Nē, es jau viņu jums tad atvedīšu!" Nu un tā viņš arī man atveda.

Ausma Arnava Mazsalacā 2006. gada oktobrī

Mans tēss novēlēja visu to, kas viņam pieder, manai meitai Vēsmai, Vītol Vēsmai, Ilutas mammai. Nu un es tagad saku: „Zin ko, še un glabā to kladi, tas jau ar pieder pie tās mantas," es saku. — „Nu kur es viņu likšu? Varbūt, ka Ilutai tur vajag kādreiz." Iluta saka: „Ko tad es! Es tur nemāk ne izlasīt ar tādim burtim!" Bet nu Vēsma paņem gan to kladi. Bet vienā reizā piezvana man tā Maiga [Ādama brāļa mazmeita. — *S. R.*] *un saka, ka Jautrīte* [Maigas māsa. — *S. R.*] *grib ko tur pa dzimtas koku vai ko tur rakstīts, un ko, vai nevar iedot to kladi. Es saku, ka man jau viņ nav, lūk, ir Vēsmai. Vēsma saka: „Jā, jā, lai viņa brauc, iedo, iedo to kladi!" Un tā viņa man atļāva, un es iedevu. Un tad nonāca tā klade tik tālu pie jums! Tā viņa ceļoja!"*

S. Reinsone: *„Jūs no bērnības jau zinājāt, ka tāda klade ir un kas tur rakstīts?"*

A. Arnava: *„Es zināju, ka tāda klade ir! Bet, kas tur rakstīts, es jau arī nemācēju viņu izlasīt. Es tur kādreiz laikam palasīju kaut ko drusku, bet tā pārāk lielu vērību es arī nepiegriezu. Bet nu tā es tik tā iedomājos, ka tik ilgi viņa ir glabāta, viņa tomēr ir jāglabā."*

Šis neesot vienīgais stāsts, ko Ādams rakstījis. Bijusi arī otra *grāmata*, A. Arnava par to stāstīja: *„Un zinat, divas viņas ir bijušas. Tad, kad es Liepājā biju tur uz bērēm tai māsicai Lienei* [Ādama meitas Līzes meita. — *S. R.*], *un tad tā Marta* [Lienes māsa. — *S. R.*], *tā daktere, tā man to teica. Un tā otra grāmata, tā bij vēl interesantāka. Tad tur ir laikam pēc tam un pa karu un kas tur viss tik ir bijis rakstīts. Bet viņ sak, nezin, kur viņa ir. Tai Lienītei bij ārkārtīgi daudz tās grāmatas, jo viņa tur pa skolotāju strādāja, viņa dabas zinību skolotāja bij. Marta tur dāvā šo to no tās Lienītes, es saku: „Es neko negrib! Es vispār tādas miroņu mantas nekādas negrib, bet, ja to kladi jūs atrodat, nu tad to gan." Tad jau man sāka tā kā interesēt, kas tur iekšā, kas tur ir rakstīts. Bet ta jau viņa laikam neatrada, un, ja viņa arī atrada, tad vai nu aizveda tur visu papīros..."*

Ādama stāstā pirmais minētais datums ir 1846. gada 19. septembris — Ādama Purmaļa dzimšana, savukārt pēdējais pieminējums ir viņa vecākā dēla Kārļa Purmaļa bēru diena 1914. gada 11. jūnijā, kopumā manuskripts aptver 68 Ādama dzīves gadus.

Notikumu atainojums stāstā nav hronoloģiski viendabīgs. Ir vietas, kur Purmalis ļoti detalizēti raksturo dažu gadu, pat mēnešu

notikumus, savukārt brīžam pārlec pāri vairākiem gadiem vai pat gadu desmitiem.

Autobiogrāfijas sākumā Ā. Purmalis trešajā personā bībeliskā izteiksmē iepazīstina ar savas dzimtas vēstures svarīgākajiem faktiem — kurš kuram bijis dēls (Ādams — Libertam, Liberts — Pāvilam, Pāvils — Laurim), kā dzimta tikusi pie sava uzvārda, kā māju būvēja un kā amatus mantoja. Šis dažu lappušu garais apraksts, kas atgādina paaudžu paaudzēs mantotu dzimtas leģendu, tiek nobeigts ar Ādama piedzimšanu un viņa kristību aprakstu: *„Visi ēda, dzēra un priecājās, laimes uzdzerdami uz jauno mantnieku, un kristībā to vārdu lika Ādamu, sievas brāļa vārdā, kas ir prātīgs un gudris vīrs savās darīšanās."* (58. lpp.)

Dažas lappuses tālāk Purmalis pāriet uz pirmās personas lietojumu, un vēstījums līdz ar to kļūst daudz personiskāks. Viņš stāsta par savām bērnības atmiņām, no kurām liela daļa saistās ar slimošanu un ārstēšanos. Interesanti ir apraksti par bērnu dienu ieradumiem un rotaļām, piemēram, detalizētais pastāsts par mālu ēšanu: *„Un tad sāku mālus ēst. Bet ne ar košanu ēst, bet ar pirkstu aptaisīju mutē slapju, tad ņemt ar slapju pirkstu no krāns mūra un tad mutē iekšā. Tad tas bij vislabākais ieradums un gārdums. Ēst tā maizi no rīta negribēju kā mālus no krāns laizīt. Tie tik bij gārdumi."* (60. lpp.)

Noskaņa bērnības aprakstos kontrastē ar to, kā tēlota Ādama kā pieauguša cilvēka dzīve, jo īpaši nodaļā „Kad apprecējos". Kaut arī atmiņu par bērnību nav daudz, tās ir gaišas, sapņainas un bezrūpīgas, tajās jaušamas sentimentālisma noskaņas. Bērnu rotaļas, sapņus un fantāzijas krasi aprauj ieskats nākotnē: *„Un tā mana māsa Anna nomira, desmit gadu veca būdama, un tā Trīniņas Anna, ar ko, bērni būdami, tos pāra gadus kopā dzīvojām un rotaļaimies, kā bērni būdami, tā ir tagad izprecēta par Kalnpurlaur gruntnieci."* (62. lpp.)

Mazsalacas pagasta vēsturei nozīmīgs ir Purmaļa apraksts par skolā iešanu. Viņa skolas gaitu sākums ir sakritis ar Līču skolas pašiem pirmsākumiem, kad tai vēl nebija atvēlēta atsevišķa ēka un mācības notika apkārtējo zemnieku mājās, tostarp „Kalnmačās", kurās dzimusi rakstniece Marija Pēkšēna, kura ir gadu vecāka par Ādamu Purmali. Zināmo faktu par Līču skolas aizsākumiem Purmalis papildina ar informāciju „no iekšpuses" — par to, kādi bijuši skolēnu un skolotāja sadzīves apstākļi, kā bērni uztvēruši skolotāja mācīto u. c.: *„Tur tika*

skola turēta Kalnmačus vecā mājā, tais vecos kambaros. Turpat bij bērniem ēšana un gulēšana iekš tā paša skolas kambara. [..] Par skolotāju mums bija Jaunzilpauš pirtnieka dēls Jānis Ramata. Tas gulēja ar turpat, kur bērni guļ. Vienā kaktiņā bij gultiņa. Tad bij gan ko izturēt. Dažreiz tik briesmīgi nosala, kad nevarēja nekur dēties aiz aukstuma." (64. lpp.)

Vēsturiski nozīmīgs ir arī apraksts par māju iepirkšanu 1846. gadā, kas R. Cukura raksturots kā ļoti neviennozīmīgs process, kur liela loma bijusi barona personiskajām simpātijām (Cukurs, 28. lpp.), kā arī vairāki citi pagasta iedzīvotāju dzīvē būtiski notikumi, piemēram, rekrūšu lozēšana un t. s. galvas naudas maksāšana.

Sākumā Ā. Purmaļa dzīves izklāsts ir hronoloģisks. No 1869. gada, kad Ādams sasniedzis 23 gadu vecumu, secīgais stāstījums pārtrūkst. Tālāk rakstītais iedalīts vairākās nodaļās. Pirmā no tām ir „Joku iedomu izdarījumi", kur tēloti pieci dzīves atgadījumi, kas notikuši laika posmā no 1868. līdz 1874. gadam un kas autoram likušies jocīgi vai neikdienišķi. Pirmie trīs ir īsi stāstiņi par jocīgu saģērbšanos, īpatnēju kamanu un ratu konstrukcijas izveidošanu un baznīcā braukšanu. Ceturtajā stāstā Purmalis raksta par to, kā 1871. gada rudenī devies pastaigā pēc savas vijoles, kura bija iedota vecajam Cirītim salīmēšanai. Pēc noietā ceļa rūpīgā apraksta viņa maršruts viegli izsekojams kartē. Arī turpmāk tekstā, it īpaši meitās iešanas nodaļās, ceļam ir liela nozīme un tas tiek detalizēti raksturots — uz kurieni no kurienes gāja, kāds bija ceļš, kādi bija laika apstākļi un cik ilgs laiks pagāja ceļā. Piektais stāsts jau aizsāk Ādama stāsta izvērstāko tēmu — meitās iešanu un precēšanos. Šajā stāstā viņš ar „Mucenieka" dienesta puisi dodas pie meitām kaimiņos esošo „Lukstiņa" māju.

Tālāk seko vērienīgs nodaļu kopums ar nosaukumu „Precēšanās iesākums". Tas ir stāstījums 10 nodaļās par Purmaļa sievas meklēšanas un precēšanās pieredzi, spilgti atklājot meitās iešanas un precēšanās tradīcijas Ziemeļvidzemē, kā arī parādot 19. gadsimta otrās puses jauniešu aktīvo saviesīgo dzīvi nedēļas nogalēs, vakaros un naktīs, kad notiek ne tikai meitās iešana, bet arī plašākas sanākšanas ar muzicēšanu un dancošanu un staigāšana no mājas uz māju.

Kopumā no 400 manuskripta lappusēm šī daļa aizņem vairāk par trešo daļu visa teksta, kāzām veltot tikai pēdējās trīs lappuses no apjomīgā precību apraksta.

Meitās gājēji dodas mājup. 20. gs. 20. gadu sākums. LFK 23,4791

Latviešu folkloristikā precību un kāzu tradīcijas ir daudz pētītas. Un pētījumi ir publicēti gan kā monogrāfijas, gan kā raksti krājumos vai periodikā. Šajos pētījumos ir izmantotas gan tautasdziesmas, gan tradīciju apraksti. Nereti gan 19. un 20. gs. mijas folkloras pētnieki un interesenti, meklējot liecības par arhaiskām tradīcijām tautasdziesmās, ir ignorējuši viņu laikā vēl praktizētās tradīcijas, kuru aculiecinieki mūsdienās vairs nav sastopami un stāsti par tām sadzirdami arvien retāk. Šajā ziņā Ādama Purmaļa manuskripts ir vērtīgs un savdabīgs materiāls 19. gadsimta beigu Mazsalacas apkārtnes meitās iešanas un precību tradīciju pētniecībā, jo tās raksturotas no paša tradīcijas praktizētāja skatpunkta, kur paralēli notikumu izklāstam autors pauž arī savas pārdomas un raksturo izjūtas. Turklāt atšķirībā no daudziem citiem Latviešu folkloras krātuvē esošajiem tradīciju aprakstiem Purmalis nav mērķtiecīgi sniedzis ziņas par noteikta laika tradīcijām

un etnogrāfisko materiālu, ko viņš noteikti kā tādu neuztvēra. Tā drīzāk ir nepretencioza papildinformācija priekšplānā esošajai Purmaļa privātajai dzīvei, kaut gan arī viņa personiskie piedzīvojumi bieži vien nav atdalāmi no tradīcijas tās mūsdienu izpratnē.

Ādama precību laiks ilgst nedaudz vairāk par gadu (no 1874. gada pavasara līdz 1875. gada jūlijam). Vienreiz pa šo laiku viņš ir ticis līdz uzsaukšanai baznīcā ar mežsarga meitu Edīti, kas viņam vēlāk tomēr atsaka, jo kaimiņu sievas Ādamu pārlieku nopēlušas, bet pārējās reizes atraidīts, aizbildinoties gan ar nepatikšanu, gan mantas trūkumu, kā arī ar vecāku aizliegumu u. tml. Vārdi, ar kādiem katra meita Purmali atraidījusi, koncentrētā veidā lasāmi atsevišķā nodaļā ar nosaukumu „Desmitu brūtes atvainošanās", kas atrodas pēc precību apraksta.

Katru precību mēģinājumu Purmalis iedala atsevišķā nodaļā, dodot tai nosaukumu pēc attiecīgās meitas tēva amata vai sociālā stāvokļa: *Pie pirtnieka meitas, Pie gruntnieka meitas, Pie piedzīvotāja meitas* utt.

Meitās iešanu un sievas meklēšanu Purmalis tēlo ļoti sīki — sākot ar pirmā nodoma rašanos un beidzot ar meitas vai viņas vecāku atteikumu vai jāvārdu divos gadījumos. Detalizēti aprakstīts gan, kur meita dzīvo, gan, kā iekārtota viņas istaba, kā arī — kas likts galdā, kas meitai mugurā u. tml. Piemēram, pie Laivas mežsarga meitas Ādams tiek aicināts pie pusdienu galda: *„Un pusdienas maltīte pašu laiku jau arī gatava iztaisīta. Tīra, mīksta maize izcepta, un kartupeļi jau izvārīti, piens un sviests."* (119. lpp.) Savukārt pirtnieka meita Mārieta, gaidot precinieku, ir šādi saposusies: *„.. kartuna jaka un diedziņu brunči, un galva smuki uzsukāta, un nopītas matu bizes, riņķī sagrieztas uz pakausi un zaļā bantē iepītas."* (90. lpp.)

Purmaļa mērķis ir konkrēts — vajadzība apprecēties. Un tas ir tik būtisks, ka viņš ir vienaldzīgs pret tādām lietām kā bagātība, tikumība, nemaz nerunājot par savstarpēju patikšanu; galvenais — lai meita būtu ar mieru nākt par sievu. Tas rada izmisīgu neizvēlīgumu un sasteigtu traukšanos no vienas pie otras, saņemot arī atteikumu citu pēc cita.

19. gadsimtā un, protams, arī agrāk viens no iemesliem, kādēļ vecāki skubina savus dēlus ņemt sievu, ir bezmaksas darbarokas —

atspaids mātei saimniecības darbos. Latviešu folkloras krātuvē kādā paražu aprakstā no Cesvaines teikts: *„Senāk vecāki dēlam spiedin spieda agri precēties, jo strādnieka vajadzēja. Galvenām kārtām skatījās uz meitas čaklumu, novēroja, vai tā strādīga, tāpat raudzījās ari uz tikumību."* (LFK 891, 3200) Varētu domāt, ka Purmalim ir līdzīgi iemesli. Tik tiešām — pēc precību aprakstiem stāstā seko nodaļa „Kad apprecējos", kurā raksturotas jaunās sievas un mātes attiecības. Māte jauno vedeklu izkalpina, bet dēls iejaukties nedrīkst: *„Ko māte nosaka, tas jādara, jo nu man mātei ar būs arvien vieglāki. Nu es ir viņai palīgu atvedis. Bet ko nu māte man sievai liek un pavēlē, tas viņai ir jādara."* (137. lpp.)

Saimnieciskie apsvērumi 19. gadsimta beigās neapšaubāmi ir svarīgi, lai puisis mēģinātu pēc iespējas ātrākā laikā tikt pie sievas, taču tas varētu nebūt vienīgais iemesls Purmaļa steidzīgajai rīcībai. Jāņem vērā arī sabiedrības aizspriedumi pret vecpuišiem un vecmeitām. Nav konkrēti noteikta vecuma, kad sieviete vai vīrietis iegūst nievājošo vecmeitas vai vecpuiša statusu, tomēr var pieļaut, ka 19. gadsimta otrajā pusē 28 gadu vecumu sasniegušam puisim tas varētu būt ceļu beidzamais laiks, lai izvairītos no nonākšanas šai statusā. Un, jo ilgāk puisis vai meita gaida, jo dzīvesbiedru atrast kļūst arvien grūtāk, it īpaši, ja nav ļoti labas mantiskās situācijas un pietiekami augsta sociālā stāvokļa.

Ādama izredzes nav īpaši labas — neskatoties uz to, ka viņš piedzimst kā vecākais dēls ģimenē, mājas ir norakstītas Ādama jaunākajam brālim ar aprēķinu, lai abiem dēliem nebūtu jāiet rekrūšos, jo vecākais dēls Ādams daudz slimo, līdz ar ko viņam no grūtā rekrūša likteņa ir iespējams izvairīties slimības dēļ, bet jaunākajam dēlam — ar saimnieka statusu. Abi dēli no armijas izvairās, taču Ādams paliek publiski „ierakstīts nabags kroplis", un viņa sociālais statuss meitu un viņu vecāku acīs nav diez ko vilinošs. Un to, ka tam ir būtiska nozīme, apliecina, piemēram, mežsarga meitas Ievas teiktais: *„Nē, tad es neiemu pie jums. Kad jūs būtu pats gruntnieks, tad gan es ietu pie jums.."* (119. lpp.)

Meitās iešana salīdzinājumā ar citām precību un kāzu ierašām ir maz pētīta, neskatoties uz to, ka tā ir cieši savijusies ar precību tradīcijām, pat varētu teikt — ir būtiska to sastāvdaļa. 1931. gada septembrī laikrakstā „Latvijas Kareivis" tiek publicēts aicinājums

iesūtīt Latviešu folkloras krātuvei ziņas par meitās iešanas tradīcijām: *„Kā un kad notika meitās, puišos iešana, un kas tur varēja piedalīties? Vai bij atļauts meitās iet līgavainim un — vai bij atļauts iet pie cita līgavas? Vai bija kādi sodi par paredzētās kārtības pārkāpšanu, kādi tie bija (pēršana, darvošana), kas tos uzlika vai kas tos izpildīja? Dziesmas jeb citādas spēles, kas saistās ar šiem gājieniem. Vai kā sekas arvien bija kāzas, un kāda noteikšana tur bija jauniešu vecākiem u.t.t.?"* (1931. g. 27. septembris) Folklorists Kārlis Straubergs iesūtītos materiālus iekļauj un analizē rakstā „Jauno ļaužu satiksme" 1953. gadā Kopenhāgenā izdotajā „Latviešu tautasdziesmu" krājuma 3. sējumā.[1]

Meitās iešana kā sociāla parādība latviešu jauniešiem ir bijusi plaši pazistama jau izsenis, par ko liecina vācu mācītāju latviešu *negodīgās dzīves* asais nosodījums, piemēram, G. Mancelis 17. gs. savos spredikos līdztekus zagšanas, rīšanas un dzeršanas nelāgajiem ieradumiem nosoda arī meitās iešanu un netikumīgu dzīvošanu: *„Dievam žēl, šinīs laikos meitas vairāk meklē puišus, nekā puiši pēc meitu precē. Tādēļ aridzan vaiņags gubenī paliek un klēpis pills kļūst aiz laiku un paliek kaunā. Skaista meita bez godu ir kā kāda cūka ar zelta ķēdi."* (LP I, 84. lpp.)

Arī 18. gs. mācītājs un publicists A. V. Hūpelis to uzskata par lielu netikumu: *„Maucība pie viņiem nav nekāds kauns. Ziemā viņi visi guļ vienā lielā istabā, vasarā uz kūts augšām, siena šķūņus, piegulā — kāda izdevība netiklībai! Atrast meitu puiša rokās guļam nav pie viņiem nekāds kauns. Kad viņus par to bar, tad tie gluži droši atbild: „Mēs jau neesam nekā ļauna darījuši, mēs tikai dzīvojam pa vecam ieradumam." Dažreiz viņi gan laikam gluži nevainīgi guļ kopā, kad smagais darbs nomāc kaislības un prasa miera un atpūtas."*[2]

Par to, ka šāds ieradums patiešām ir bijis plaši izplatīts un dziļi iesakņojies, liecina arī tas, ka, cīnoties pret puišu staigāšanu pie meitām nakts laikā, 19. gadsimtā daudzās vietās izdod noteikumus par šādas prakses aizliegumu. Piemēram, 1838. gada Mazsalacas tiesas protokolos atrodams ieraksts, kur līdztekus aizliegumam spēlēt kārtis un sievietēm ar vīriešiem kopā pirtī pērties, puišiem un

---

1
Šis raksts pārpublicēts K. Strauberga rakstu apkopojuma „Pār deviņi novadiņi" (Rīga, 1995).

2
Topographische Nachrichten, II, 1777, 136. lpp. (pārpublicēts no Šmits, 91.–92. lpp.).

meitām tiek piekodināts, ka *„tiem puišiem nebūs iet naktīs pie meitām un meitām nebūs pie puišiem gulēt, jo caur to ceļās dažādas strīdes un negodīga būšana"*, un par šī noteikuma pārkāpšanu vainīgos paredzēts atbilstoši sodīt (Cukurs, 84. lpp.).

Meitās iešanas nosodīšanas kampaņu aktīvi izvērš arī 19. gadsimta laikraksti, publicējot nosodošus un pamācošus rakstus par šī ieraduma negatīvajām sekām. Un to, ka šāda prakse tika piekopta vēl 20. gadsimta 20.–30. gados, atceras arī vecākie Mazsalacas iedzīvotāji, par to liecina arī fotogrāfijas un pieminējumi laikrakstos, visbiežāk kriminālhronikās. Piemēram, „Iekšlietu Ministrijas Vēstnesī" 1926. gada 21. septembra numurā dienas notikumu rubrikā publicēts raksts par meitās gājēju kautiņu: *„Sakāvušies „meitās ejot" nakti no 11. uz 12. sept. Alūksnes pag. Vējiņu ciemā „meitās ejot" sanākuši strīdā O. Zile ar Annas muižā dziv. Raagu. Strīdus pārgājis kautiņā, pie kam noticis šāviens, ar kuru Raags grūti ievainots galvā. Atrastais revolvers un sitamais riņķis, cik zināms, piederējis Raagam, kuram jau reizi atņemta šautene. Raags novests Alūksnes slimnīcā, un viņa dzivība atrodas briesmās."*

Meitās iešana visbiežāk notiek naktīs un brīvdienās, ko apstiprina arī LFK materiāli. Pa dienu ir jāstrādā, bet tas ir arī vienīgais laiks, kad ir pavisam droši zināms, ka meita ir mājās, īpaši vasarā. Stāstā redzam, ka visbiežāk Purmalis meitas mājā ierodas tad, kad visi jau aizgājuši gulēt, reizēm pat īpaši nogaidot tumsas iestāšanos.

Šāda naktsdzīve — puišu viesošanās pie meitām — visbiežāk notiek ar meitas vecāku ziņu un nereti pat viņu klātbūtnē. Meitas ziemā bieži vien guļ kopā ar vecākiem vienā istabā vai pat ar māti vienā gultā, un naksnīgā precinieka ierašanās nevar palikt nepamanīta. Vecāki pret precinieku izturas ar cieņu, arī tad, ja viņš tiek atraidīts. Tikai vienreiz Purmalis ar savu uzmācīgo rīcību, meklējot, kur meita guļ, izpelnās meitas mātes dusmas: *„Māte par tik lielu neatlaidīgu meklēšanu paliek tāda kā ļauna, saka: „Ej nu prom, ko plosies visu nakti?""* (94. lpp.)

Meitās iešana notikusi arī lielākos pulkos. Pēteris Šmits raksta, ka 19. gs. 70.–80. gados *„sestdienas vakaros, kad nedēļas darbi bija pabeigti, salasījās trīs–četri jauni puiši kopā un uzmeklēja tādas mājas, kur klētī mēdza gulēt divas–trīs meitas"* (Šmits, 92. lpp.).

Kārlis Straubergs min, ka 19. gadsimtā daudzās Eiropas zemēs pastāvējušas t. s. neprecēto puišu organizācijas, kas stingri uzraudzījušas meitās iešanu un rūpējušās, lai tiktu saglabātas morāles normas un turēts dotais vārds. Atrodamas ziņas, ka arī Latvijā šādas organizētas puišu grupas ir pastāvējušas, tām bijuši savi nerakstīti likumi, noteikti biedri, sava teritorija utt. (Straubergs, 72. lpp.). Šādas ziņas atrodamas arī Latviešu folkloras krātuves arhīvā tradīciju aprakstos, gan jāatzīst — ļoti nelielā skaitā.

Ā. Purmalis lielākoties ir precinieks individuālists un citiem puišiem piebiedrojas reizēm, dodoties pie meitām muzicēt vai dancot. Tomēr no viņa rakstītā noprotams, ka meitās iešana arī Mazsalacas apvidū bieži vien ir bijis kolektīvs pasākums lielākos baros. Jauniešu nakts dzīve ir bijusi visai intensīva, un vienas nakts laikā apmeklēta ne viena vien māja, kur dzīvo meitas. Turklāt šādu meitās gājēju pulku starpā jaušamas saspringtas attiecības un, sastopoties vienai puišu grupai ar otru, nereti notiek fiziska izrēķināšanās. LFK materiālos tradīciju aprakstā par meitās iešanu un precēšanos Raunas apkārtnē teikts: *„Agrāk, meitās ejot, puišu starpā izcēlušās arī lielas kaušanās, cēluši dažreiz durvis ar visām eņģēm laukā un gāzuši viens otram ar to, kas pie rokas gadījies."* (LFK 891, 2284) Fiziskas izrēķināšanās gadījumi Ādama stāstā nav minēti, taču var noprast, ka pastāvējušas saspīlētas attiecības starp puišu grupām. Piemēram, par došanos pie vēvera meitas kopā ar draugu Meļķi pēc danču vakara Purmalis raksta: *„.. te dzird, kad nāk no pakaļas citi puiši. Tad mēs skrējām par priekšu, cik maz ātri varēdami un spēdami, un tiekam pa priekšu pie meitām iekšā. Tā nāk šie ar pie durvīm un grūž vaļā. Un nāk iekšā un taisa uguni augšā, grib mūsis pazīstēt, bet mēs, kāmērt taisa uguni, ar Meļķi par durvīm ārā. Un šie citi mums no pakaļas triec mūsis."* (121. lpp.) Kad puiši no vēvera meitas aizgājuši, Purmalis ar Meļķi dodas pie viņas vēlreiz. Īpaši netika ieredzēti precinieki no kaimiņu pagastiem, bet, ja gadījās sastapt tādu *savvaļas* brūtgānu, tad to nopēruši (Baltijas Vēstnesis, 1880, nr. 67).

Purmalim, dodoties precinieka gaitās, arī nākas slēpties, lai izvairītos no sastapšanās ar citiem puišiem vai puišu grupām, jo viņš baidās, ka *„nāks kāds puišu pūlis un nu mani sadauzīs, un nu mana dzīvošana beigsies"* (116. lpp.). Iedams pie izredzētās meitas, Purmalis, izdzirdot, ka citi puiši tur jau priekšā, tā vietā, lai viņiem pievienotos,

jo, kā pats atzīst, tie viņam pazīstami kaimiņu puiši, izvēlas paslēpties un gaidīt līdz rītam, kad puiši aizgājuši.

Puiši vai puišu grupas attiecības savā starpā mēdz noskaidrot ar fiziska spēka palīdzību, bet meitas, kurām meitās iešanas tradīcijā iedalīta šķietami pasīvāka loma, to kompensē citādi. Atteikums precinieka reti kad paliek meitas ģimenes locekļu noklusēts. Precinieku daudzums un arī atteikumu skaits savā veidā palielina meitas vērtību, un nav iemesla to noklusēt. Tādējādi ļoti ātri viss ciems vai pagasts jau zina, kuram puisim kāda meita atteikusi bildinājumu. Nešaubīgi to uzzina arī pārējās meitas, jo ziņa kā *ar telefonu apskrējusi*. Tādēļ, ja atraidītais puisis pēc neilga laika mēģina bildināt vēl kādu meitu, viņam klājas daudz grūtāk, jo, ja atteikumi meitu vērtību palielina, tad puišu vērtība — gluži otrādi — krītas. Tā Jaunoļļu audžumeita Līzīte, pirms kuras viņš bildinājis jau septiņas meitas, Purmalim saka: *„... tu ir bijis pie tādām lielām gruntnieka meitām, tev ir pašam tik daudz labākas nekā es ..."* (127. lpp.) Šis citāts nonāk pretrunā ar pastāvošo sociālās hierarhijas modeli, kas liedz nepiemērotas precības gan uz augšu, gan uz leju (Straubergs, 106. lpp.). Varētu gaidīt, ka meita atsaka, ja precinieku izbrāķējusi cita meita no zemākas sociālās kārtas. Šeit tas notiek otrādi. Tas, ka šāda sociālā hierarhija tomēr ir aktuāla, norāda arī Purmalis, sakot: *„... atkal diezgan zemu pēc savas kārtas gāju, jo nu gandrīz tā cerība sāk zusties.."* (127. lpp.)

Latviešu precību tradīcijās pazīstami t. s. starpnieki, kas puiša vārdā dodas izpētīt, ko domā meita un viņas vecāki par gaidāmo precinieku, vai arī izklaušināt par pūra lielumu utt. Starpnieki, kas parasti ir vecas sieviņas, nereti arī puisim iesaka meitu, pie kuras varētu doties. Šādu ieradumu fiksējuši vācu mācītāji, piemēram, Rūjienas un Mazsalacas mācītājs G. Bergmanis 18. gs. beigās savos sprediķos nosoda tādu praksi, ka puisis sader meitu pēc citu ieteikuma, nemaz nenoskaidrojot, kāda tā strādniece (Straubergs, 115. lpp.).

Purmalis vairumā gadījumu pats izraugās, pie kuras meitas doties, taču atsevišķos gadījumos arī uzklausa kāda ieteikumu. Tā, piemēram, vecā Mārietiņa dodas izklaušināt audžumeitu Līzīti, vai tā nebūtu ar mieru nākt pie Ādama par sievu, viņa brālēns Sīmaņa Jānis sola viņu vest pie *labām un godīgām meitām* un aiziet Purmalim līdzi pirmo reizi pie Strazdiņmežsarga meitas. Līdzīgi arī Purmaļa kaimiņš Oļļa iesaka monenieka meitu, pie kuras arī Purmalis dodas.

Svarīgajā atbildes došanas brīdī Purmalis pie meitas, ko kāds ir ieteicis un kas viņam iepriekš nav bijusi pazīstama, neiet viens, bet aicina līdzi arī ieteicēju, kas veic starpnieka lomu starp meitas ģimeni un bildinātāju.

Ādama stāstā minētā pudeles došana līgavas vecākiem ir labi pazīstama precību tradīcija ne vien Ziemeļvidzemē, bet arī citur Latvijā. Līgavainis vīna, šņabja vai t. s. ķimeļa pudeli dod līgavas vecākiem, kad tie devuši piekrišanu viņu laulībai. Pudeles došanu kā precību tradīciju sastāvdaļu 17. un 18. gadsimtā min vācu mācītāji un publicisti, arī tradīciju aprakstos, kas publicēti vai iesūtīti Latviešu folkloras krātuvē 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā, minēts, ka precinieku dotās pudeles pieņemšana un dzeršana no tās ir simbolisks apliecinājums, ka vecāki piekrīt meitas izprecināšanai.

Ziemeļvidzemes precību un kāzu tradīcijās pazīstami ir arī t. s. viltus dialogi. Precinieki, ierodoties pie līgavas, sākotnēji izdomā kādu viltus ieganstu. Mazsalacas apriņķa tradīciju vācējs Spriču Ernests par Mazsalacas, Rūjienas un Alojas kāzu tradīcijām raksta: *„Brūtgāns kopā ar saviem radiem atbrauca brūtes mājās. Sētā viņiem iznāca pretī brūtes tēvs vai cits kāds labi mutīgs un attapīgs brūtes radenieks un sāka atbraukušos iztaujāt, kas viņi tādi esot un no kurienes un uz kurieni braucot, kādēļ šai sētā iebraukuši u. t. t. Brūtgāns vai kāds no viņa pavadoņiem atjautīgi atbildēja uz jautājumiem, teica, ka esot ceļenieki, meklējot rozi vai aitiņu, vai citu ko, kas labāk zimējās uz brūti. Jautājot un atbildot izcēlās joku strīdus, kas beidzās tik tad, kad viena puse atzīst sevi par uzvarētu."* (LD III,3, 13. lpp.) Purmaļa autobiogrāfijā atrodamas nelielas atskaņas no šīs tradīcijas. Kad Strazdiņmežsarga meita devusi savu piekrišanu iziet pie Ādama par sievu, viņi dodas prasīt atļauju vecākiem: *„Tā šī pati brūte gāja pie tēva un mātes un modināja augšā, un sāka runāties ar tēvu, kad ciemiņam esot zirgi pazuduši, lai laižot viņu līdz meklētu. Tēvs saka: „Ko tad es nu citu varu sacīt, kad jau paši uz vienu, tad jau ej tik vien, bet, kad viņš tevi nepiekrāp, nezin, vai tieci vairs atpakaļ." Es saku savu sacīšanu: „Laižat nu, tēvs, gan viņu mon līdz sameklētu zirgu, citādi es viens rokā nedabūšu." Tēvs saka, ka: „Lai viņa manis pēc iet, kad viņa pati grib, es neliedzu.""* (107. lpp.)

Cita starpā interesants ir meitu dalījums pēc piederības tēvam vai mātei, kas atklājas, Purmalim stastot par savu meitu izprecināšanu. Meitu līgavaiņi dod pudeli tikai vienam no vecākiem — vienā gadījumā

tēvam, otrā mātei. Kad 1898. gadā meita Līze ar līgavaini K. Bērziņu nāk prasīt atļauju, Purmalis raksta: *„Un tā iedeva man tas Kārl Bērziņš to vīnus pudeli, tā esot tēva meita, tēvam jādodot"* (170. lpp.); savukārt līdzīgā situācijā 1901. gadā ar vecāko meitu Mariju Purmalis saka: *„Es savu meitu ir izdevis, tur man nav nekāda darīšana, tā ir mātes meita, lai tā saka un dara, ko viņa grib* [..] *Bet nu prasa Pēter Lapiņa mātei, ko nu šī sakot. Māte saka: „Es neko nesaku, kā meita pati grib pēc savas patikšanas, lai dara, es atļauju tai darīt pēc pašas prāta." Tā Pēter Lapiņa tūlin iedod to saldo vīnus pudeli mātei par meitas audzināšanu un kopšanu, lai bauda."* (172. lpp.) Šeit jāpiemin sakritība, ko pamanījusi Ā. Purmaļa mazmazmeita Ērika Siktare — Purmaļu vecākā meita Marija gan raksturā, gan pēc izskata esot bijusi ļoti līdzīga savai mātei Zapai, savukārt Līze un Jūla esot bijušas līdzīgas savam tēvam Ādamam.

Precību gaitu sākumā Ādams meitas izraugās pēc pazīšanās (*„... iemu pie Jaunzilpauša pirtnieka meitas precētos, jo tā man bij pazistama ..."*, 87. lpp.), taču, kad vairākas vietējās pazīstamās meitas viņam atteikušas, viņš dodas arvien tālāk uz kaimiņu pagastiem, nonākdams arī Igaunijā. Meitas no kaimiņpagastiem Purmali nepazīst, tādēļ viņa izredzes šķietami ir lielākas. Tomēr apdomāšanās laikā, kas parasti tiek noteikts uz nedēļu, meita un viņas radinieki rosīgi ievāc visu iespējamo informāciju par precinieku. Tā, piemēram, Strazdiņmežsarga meitai Purmali nobrāķējis viņas radinieks Blāķa saimnieks, un viņa pati saklausījusies sievu tenkas fabrikā,[3] kur Purmalis arīdzan nopelts, tāpēc viņam atsaka. Pie secinājuma, ka nav vērts iet tālu sievu meklēt, nonāk arī Ādams pats. Saņemdams atteikumu arī no igauņos dzīvojošās Mārietas, viņš raksta: *„Un nu domāju, kur tad nu lai iet. Tālu nu vairs nelīdz iet, jo visur tā pati sliktā slava iet."* (126. lpp.)

Šāda brūtgāna vai brūtes nopelšana, kas minēta jau saistībā ar Strazdiņmežsarga meitu, ir sastopama arī Latviešu folkloras krātuvē atrodamajos precību aprakstos. Brūtes un brūtgāna radinieki, draugi un paziņas uzskata teju par savu pienākumu norādīt uz brūtes vai

---

3
Par to, ka Mazsalacas linu un vilnas vērpšanas un aušanas fabrikā notikusi liela baumošana, 2008. gada jūlijā stāstīja arī Ē. Siktare: „Cilvekiem garš laiks un tad nu tik pļāpā. Kad Jūliņa [Ādama meita, Ē. Siktares vecāmamma. — S. R.] bij pabijusi tai fabrikā, tad pēc tam dienām varēja stāstīt, ko tur saklausījusi!"

brūtgāna nepilnībām. It īpaši sparīgi šī nopelšana, kā jaušams, notiek laika posmā starp uzsaukšanu baznīcā un kāzām. Tā, piemēram, pēc uzsaukšanas baznīcā ar piedzivotāja meitu Zapiņu Purmalis raksta: *„Tā gāju pie brūtes, redz, kādas dziesmiņas nu ir dzirdamas. Bet nu sāk brūti man smādēt un atkal mani brūtei."* (133. lpp.)

Bildinājumu Purmalis gandrīz vienmēr izsaka jau pirmajā meitas apmeklējuma reizē. Ja pēc nedēļu ilga apdomāšanās laika meita atsaka, Purmalis pie viņas vairs neiet. Visvairāk reižu, t. i., astoņas, viņš iet pie pirtnieka meitas Mārietas, ko izraudzījies pirmo, lielākoties viņš iet tikai divas reizes — pirmajā bildina, otrajā — nāk pēc atbildes.

Pēc pirmās neveiksmes kāds puisis Purmalim dod padomu nebildināt meitu uzreiz pirmajā reizē, bet tikai pēc iedraudzēšanās: *„Tad viņš man deva, tas mūrnieks, tādu padomu, kad nu tā meita pie manis neesot nākusi, lai nedomājot, kad vienu jeb divreiz iešana maz ko palīdzot, vajagot vai cik reizes iet un no precēšanās nemaz vairs runāt, kāmērt būs iedraudzēties. Tad būs būt rokā."* (92. lpp.) Tomēr, kad ar pirmo meitu šis padoms nedod cerētos rezultātus, Ādams, kā jau minēts, pirmajā apmeklējuma reizē bildina, otrā — nāk pēc atbildes. Par to, ka tik steidzīga rīcība nav ierasta sievas lūkošanas prakse, liecina arī manuskriptā pieminētais Purmalim pazīstamo cilvēku izbrīns. Piemēram, braucot ar brūti pie mācītāja pieteikties laulībām, Ādams tur satiek tās meitas tēvu, kuru viņš bildinājis pirms dažām dienām: *„Iznākam ārā, tā satiek veco Jēkab Bērziņu no Nuķa pusmuižas, tas bij ar savai meitai līdz. Un tas nu brīnās: „Ak tu brīnums, ak tu brīnums, trešdienā tu bij pie manas meitas precētos un nu* [sestdienā. — *S. R.*] *ir te kopā! Kur tad tu tik ātri dabūji, vai no sētas rāvi ārā, vai?""* (133. lpp.)

Svarīgi ir nodibināt labus kontaktus ar meitas vecākiem, kuriem tajā laikā ir liela nozīme meitas laulātā drauga izvēlē, tāpēc, dodamies pirmo reizi pie izraudzītās meitas, viņš parasti sarunu sāk ar meitas tēvu vai māti, pats šīs sarunas nosaukdams par „pasaku teikšanu", ko var saprast kā sadzīvisku papļāpāšanu. No Purmaļa rakstītā var secināt, ka vecāku loma bērnu dzīvesbiedru izraudzīšanā nav izšķiroša un vairumā gadījumu jāvārds tiek atstāts meitas ziņā. Piemēram, gruntnieks Kutszemnieks saka: *„Manis pēc viņa lai iet, es atļauju, kad patīk, lai dara."* (115. lpp.)

Ādams Purmalis apprec Zapu Lauznis 1875. gada 6. jūlijā. Kāzu aprakstam Ādams stāstā atvēl tikai dažas lappuses, sīki izstāstot, kā sagādāts kāzu godam nepieciešamais: „... *Kārlis brauca uz Pērnavu priekš smalkiem miltiem un smalkiem, dārgiem dzērieniem, un tēvs gāja bīdelētu, un Kristap Sīpols, skrodelis, brauca bairiti uz muižu ..*" (134. lpp.)

Purmalis piemin to, kā pats braucis pēc pūra pie brūtes iepriekšējā vakarā, kā tiek greznotas istabas, kā izpušķoti zirgi, kādi viesi sabraukuši, kā notiek braukšana uz Rūjienas baznīcu, kur jauno pāri salaulā viens no Rūjienas Bergmaņu dinastijas mācītājiem— Rihards Bergmanis. Šis nelielais kāzu apraksts sniedz ieskatu Ziemeļvidzemes kāzu tradīcijās 19. gadsimta otrajā pusē: „... *un visi puško zirgus, meitas un sievas, un bērni un māte, un māsas atkal pucē brūtgānu par klēti ar dažām brūtes līdz dotām drēbēm priekš apvilkšanas.* [..] *Un aizjūguši paša gruntnieka dzelzs asīm goda vāģos divus brūnus šķimeļus priekšā un divus pulkstenus pie ilkses ar tiem visu labākiem godu rīkiem.*" (134. lpp.)

Papildus nelieliem etnogrāfiskiem tēlojumiem Purmalis atklāj arī savu pārdzīvojumu, kad visu kāzu viesu acis vēro viņu un viņa jauno sievu ienākam istabā, jo, gluži tāpat kā Purmalis tiek uzskatīts par slimīgu un vārgu, tā arī viņa jaunā sieva Zapa ir „*viena tāda nevērtīga meita, kas vairs nekādā puišu slavā nestāv, jo trīs gadu laikā bijusi vāja un no dienasta atstājusies, un ārstēsies pie dakteriem visus tos gadus*" (110. lpp.).

Kā jau iepriekš minēts, bez paša Ādama kāzām turpmāk tiek stāstīts arī par viņa triju meitu kāzām, gan daudz vispārīgāk, vairāk koncentrējoties uz personiskiem pārdzīvojumiem.

Pēc plašā precību apraksta seko pēdējā nodaļa „Kad apprecējos", kurā Ādams Purmalis pievēršas dzīves saimnieciskajai pusei un kas vietumis atgādina grāmatvedības uzskaites dokumentu, minot cik daudz naudā vai graudā nopelnījis, kādi bijuši mājas celšanas izdevumi utt.: „*Mājas saimniekam rakstīju rentniekam kontraku, tur nopelnīju arklam lemešus. Valtenberg Ķeizara rentniekam rakstīju kontraku, tur nopelnīju pusrubuli naudas, vienu puspodu kviešu miltu. Vecoļļas mājas rentnieka kontraku pārrakstīju, nopelnīju vien rubuli naudas, un Rozbeķu Jātniek mājas rentniekam rakstīju kontraku. Un par*

to linu strādāšanu, un sievas darbs ar klāt — kreklu šūšana, nopelnīju vienu nobarotu sivēnu." (149. lpp.)

Šajā nodaļā daudz plašāk parādās attiecības ģimenes locekļu un citu radinieku starpā. To raksturojumā redzams, ka sociālā hierarhija ģimenē ir ļoti svarīga un saimnieciskās attiecības bieži vien ir būtiskākas par radniecību. Savu brāli Jāni, kurš kļuva par „Mucenieka" mantinieku, Ādams tikai bērnības aprakstos dēvē par brāli, vēlāk konsekventi lietojot vārdu saimnieks. Ādama un Jāņa attiecības rada neizpratni arī viņu pēctečiem. Jautājot Jāņa mazmeitai Mētai Builei, ko viņa domā par vecātēva brāļa Ādama rakstīto, viņa atbild: *„Nu, ja tas tā ir bijis, tad tas Jānis ir goisā sitams! Viņam lielā Mucenieku māja, un savu brāli tik traki nerro. Ne viņš tur zirgu dod strādāt, neko. Pēc tā vecā dienasgrāmatas sanāk, ka viņš ir ļoti trūcīgi dzīvojis un ka tas Jānis ir bijis diezgan tāds draņķis. Tā jau tur iznāk. Un es te kādreiz ir runajš ar to pašu Mirdzinu un ar to te Taurin Ilgu, kas ar māsica... Nu nezinu. Tik traki jau nu nebij. Bet nu tā tur uzrakstīts un... grūti jau viņam. Viņš jau laikam tāds kā invalīds arī bijis pēc tiem viņa rakstiem, un manta ir vells visos laikos, par to jau nu nav ko runāt. Pēc tā jau visi plēšas. Nuja, un, tā kā viņš bij invalīds, tad to Mucenieka māju viņam nerakstīja, tā tas Jānis pārņēma. Nu, un, kad jau vienam tā māja tiek rokā, tā jau tiem citiem šā vai tā."*

Stāsta beigu daļā, kad Purmalim pienākušas jau vecumdienas, bērni izaudzināti un izprecināti, viņš detalizēti pievēršas zemes apstrādes darbu aprakstam: *„Iesāku to veco tēvutēvu ganību cirst, kur bija piecas resnas priedes uz to placi virsū auga, tās izcirtu ar visām saknēm tūlin ārā. Kad piecirtu klāt, tad ar bij gan ko strādāt, jo klajmā auguši koki, tiem ir brīnum daudz sakņu uz visām pusēm, biezi kā viens tīkls, div ass uz katru pusi, un tās visas ar ciri ir izcērtamas. Tad sacirtu tās saknītes vien no tiem kokiem div asis, sakrāvu priekš ķēķa malkas kurināšanai. Un tos resngala bluķus, tos iztaisīju sev šķūnīšam stabus."* (175. lpp.)

Nobeigumā pēc dēla Kārļa nāves pieminējuma Purmalis pateicas Dievam par dāvāto garo mūžu, par spēku un veselību, un savu stāstu beidz ar vārdiem no 1. Dāvida psalma: *„Teici to Kungu, mana dvēsele, un viss, kas iekš manis, viņa svēto vārdu ..."* (176. lpp.)

Lasot šo dzīvesstāstu, rodas jautājums, kāds ir bijis iemesls, kas 19. gadsimta vidū dzimušam neizglītotam zemniekam licis sarakstīt šo garo, sadzīvisko un — no mūsdienu viedokļa raugoties— etnogrāfisko stāstu par savu dzīvi. Vai jau dzīves laikā Purmalim savas dzīves notikumi šķituši pietiekami īpatni un uzmanības vērti, lai par tiem uzzinātu citi? Tāpat rodas jautājums – kāds ir šī darba sarakstīšanas mērķis? Diez vai tā būs bijusi vienkārši autora dienasgrāmata, ar ko pretrunā nonāk vēršanās pie lasītāja, tomēr var tikai minēt, vai autors šo darbu domājis publicēt vai arī rakstījis, lai, piemēram, atstātu kādu liecību par savu dzīvi pēcnācējiem.

Iespējams, ka A. Purmalis varētu būt guvis kādu ierosmi no hernhūtiešu kustības, lai arī viņa stāstā tiešas hernhūtisma ietekmes nav jūtamas. Hernhūtieši latviešu kultūras un literatūras vēsturē ir pazīstami ar aktīvu darbību autobiogrāfiskajā žanrā, brāļiem/māsām ne vien pierakstot dzīvesstāstus, bet arī publiski lasot tos saietos, pārrakstot, kā arī tulkojot no vācu valodas. Aktīvākais hernhūtiešu darbības centrs bija Vidzeme. Kaut arī hernhūtisma darbība sāka apsīkt 19. gadsimta vidū, brāļu un māsu sarakstītie un pārrakstītie teksti nepazuda, bet tautā tos turpināja lasīt (Apīnis 1987, 14. lpp.). Nav zināms, ka Mazsalacā un tās tuvākajā apkārtnē būtu bijusi kāda hernhūtiešu draudze, tomēr zināmas ietekmes ir jūtamas, piemēram, sabiedriski aktīvā mazsalacieša Kristapa Kaktiņa darbībā. K. Kaktiņš, nebūdams hernhūtietis, bet būdams dziļi reliģiozs, papildu daudziem citiem reliģiska satura darbiem sarakstījis arī autobiogrāfisku sacerējumu „Vientiesīgs stāsts. No daža kristīga šāslaicīgas dzīvības ceļa staigāšanas", kas bija paredzēts izplatīšanai vai nu rokrakstā, vai publicēšanai (Apīnis 2000, 176. lpp.).

Pamudinājumu sava dzīvesstāsta, jo īpaši sievas meklēšanas piedzīvojumu pierakstīšanai Purmalis varētu būt guvis arī no laikrakstos un kalendāros publicētajiem stāstiem turpinājumos. Proti, 19. gs. beigu un 20. gs. sākuma avīžniecībā ierasta ir prakse, ka lielu daļu — aptuveni trešo daļu teksta aizņem tulkoti un lokalizēti romāni un stāsti, visbiežāk tieši ar romantisku ievirzi.

Šajā sakarā zīmīgs ir viņa mazmeitas Bertas Baumas stāstītais, ka Purmalis bijis liels avīžu un kalendāru cienītājs — ne tikai cītīgi lasījis un abonējis „Pēterburgas Avīzes", bet arī izrakstījis tur publicētos stāstiņus īpašā iesietā biezā kladē, ko devis lasīt arī citiem,

kamēr pēdīgi tā pazudusi. B. Bauma 2002. gada augustā intervijas laikā atminējās, kā bērnībā šo kladi lasījusi: *„Bij tāds stāsts „Antons un Madliena". Es zinu, ka tur tādas personas bija — Pura Pēteris bija, un tas Antons un Madliena bija galvenais pāris, un tas Pura Pēteris tur laikam maisījās pa starpu."*

Kaut arī Ādama stāsts sadalīts vairākās nodaļās, tomēr ir labi pamanāms, ka tieši precību nodaļas salīdzinājumā ar pārējo tekstu ir izstrādātas vispamatīgāk. Un šajā daļā ir manāma vislielākā literatūras ietekme, kā arī redzams, ka autors ir piedomājis par teksta uzbūvi, dalot tekstu nodaļās, tās numurējot un dodot tām virsrakstus, kuri turklāt ir stilistiski saskaņoti. Tāpat var pamanīt, ka Purmalis vadījies pēc zināmām literāra teksta izveides normām — lielākajai daļai precību nodaļu ir noteikts sākums un nobeigums. Nodaļas sākumā autors īsi informē par iepriekšējā nodaļā notikušo un izsaka apsvērumu, kas varētu būt nākamā iecerētā. Savukārt nodaļas nobeigums veidots kā secinājums vai morāle, ko mācīties no iepriekšējā precību mēģinājuma, dažkārt pieminot morālos un materiālos zaudējumus un guvumus, kas viņam bijuši, ejot pie vienas vai otras meitas precēties, piemēram, *„neēdis, savas astoņas reizes izstaigājies un savas apavas noplēsis"* (97. lpp.). Precēšanās nodaļas sākumā atrodama arī viena no izteiktākajām vietām, kur Purmalis vēršas pie lasītāja, sakot — *„Bet nu dzirdēsim, kā tas izdosies"* (87. lpp.), ļaujot izteikt pieņēmumu, ka viņa rakstītais tomēr varētu būt bijis domāts plašākai auditorijai.

Var manīt arī sentimentālisma ietekmi, īpaši dabas apraksto un mīlas ainās, piemēram, *„smuks, skaidris laiciņš un spoža, silta saulīte spīdēja, mirdzēdama pār jauko bērzu birzi, un putniņi ar čivinājās pavasara līksmībā, visi priecājās tai dabas jaukumā"* (102. lpp.), vai arī — *„es vairs nemaz nevarēju izpriecāties par tādu patiesīgu jaunības mīlību. Bet nu es biju tikpat priecīgs, kā paradīzes rožu krūmā sēdētu"* (105. lpp.).

Dabas norišu raksturojums un salīdzinājumi tiek izmantoti, lai spilgtāk attēlotu cilvēku attiecības un morālo noskaņu. Piemēram, kad meita ir teikusi jāvārdu un Purmalis ir ļoti priecīgs, tad viņš raksta: *„Un nu es paliku tik priecīgs un laipnīgs, un nu skūpstīšanās nemaz vairs nevarēja rimties. Nu es biju tikpat kā kumeļš, ko pavasarī pirmreiz jaunā zālītē izlaiž.* [..] *Un arī patlaban saulīte leca mirdzēdama caur jaukām bērzu birzēm, un mīlīgs, jauks, priecīgs un patīkams laiks arī*

mūs abus iepriecināja ..." (105. lpp.) Savukārt tad, kad ģimenē ir strīdi un nesaskaņas, negatīvās noskaņas paspilgtināšanai ir izmantoti vairāki salīdzinājumi: *„Māte jau ar dēla sievu saimnieci un dēlu bārās un naidojās krietni, ka rūc vien kā pērkons. Un raud par brīžam asaras kā lietu. Un suņi ar daudzreiz kauc kā bēdu pareģoņi."* (147. lpp.)

Jāatzīst, ka Ādams Purmalis ir bijis rūpīgs vērotājs un atstājis nenovērtējamu liecību par lauku cilvēku ieradumiem, sociālajām attiecībām, ģimenes tradīcijām 19. gadsimta otrajā pusē un tādām sadzīviskām lietām un sīkumiem, kas toreiz ir bijuši pašsaprotami, taču mūsdienās tiem ir etnogrāfiska nozīme. Piemēram, detalizēti raksturojot savu vai meitu apģērbu, istabu iekārtojumu: *„... kambaris nomūrēts un nobalsināts, un tīrs izmēzts un galdiņš nepervēts, bet balts nomazgāts, un loga rūtes spodras noberztas, un puķu krūze aug ar uz logu"* (90. lpp.), vai arī — *„... tur bija vien priši uztaisīta gulta ar lielu, smuku, strīpainām malām sakšu. Un lielais spilvens bija ar iekš tās gultas ar mazo galvas spilvenu, tādu smalku, mīkstu, ērķelētim galim izgreznotu, uz kādu tu cilvēks ne savu laiku neir dabūjis gulēt, nezin vai arī vairs dabūs gulēt"* (118. lpp.).

Purmaļa pārdomas un spriedumi, vērīgie novērojumi un iedziļināšanās šķietami sadzīviskos sīkumos tekstam piešķir dzīvīgumu un realitātes noskaņu, ļaujot palūkoties uz to laiku un notikumiem ar viņa acīm.

PURMAĻI

Ādama un Jāņa vecāki bija Liberts (jeb *Libbe* vai *Libuž*, kā minēts baznīcas grāmatās) Purmalis un Mārieta Kundziņa no „Saprašām". Viņu dzimtas mājas „Mucenieks" ir bijušas vidēji turīgas. 1864. gada māju izpirkšanā tās novērtētas par 21 dālderi un 64 grašiem, un par tām Libertam Purmalim bija jāsamaksā 3700 rubļu.

Purmaļiem bija septiņi bērni. Vecāka meita Ede (dz. 1841) septiņpadsmit gadu vecumā apprecējās ar Jāni Rūtīti no „Pilikseru"

mājām, Dārte (dz. 1843) — ar Gustu Ādmini, kurš vēlāk kļuva par „Ķeizara" māju rentnieku.

Purmaļu vecākais dēls Ādams piedzima kā trešais bērns ģimenē 1846. gadā. Pēc pāris gadiem Purmaļiem piedzimst dēls Jānis, kurš vēlāk kļūst par „Mucenieka" saimnieku. 1851. gadā piedzimst jaunākā meita Anna, kura, kā jau Ādama stāstā minēts, mirst desmit gadu vecumā 1861. gadā.

Par Ādama brāļiem Kārli (dz. 1855) un Krišu (dz. 1859) ir zināms salīdzinoši maz. Par Kārli stāstīts vairākkārt, viņš bijis prasmīgs zirgkopis un strādājis gan pie Jāņa, gan Ādama, taču dažādu nesaskaņu dēļ viņu darba attiecības beigušās. un Kārlis pārvācies dzīvot uz Ati. Krišs pieminēts vien pāris reižu, un nekādu būtisku ziņu par viņu nav.

ĀDAMS UN VIŅA BĒRNI

Ā. Purmalis ir dzimis 1846. gadā kā vecākais dēls saimnieka ģimenē Mazsalacas pagasta „Mucenieka", ko apstiprina arī Mazsalacas draudzes 1846. gada baznīcas grāmata, kuras 17. lpp. atrodams Ādama dzimšanas un kristīšanas ieraksts.

Visplašāko liecību par savu dzīvi Ādams, neapšaubāmi, ir atstājis pats. No viņa pēctečiem pavisam nedaudz viņu vēl atceras mazmeita Berta Bauma (Ādama meitas Marijas meita). Pirmajā intervijā 2000. gada jūlijā viņa stāstīja: *„Mēs viņus saucām mīļaistēss un mīļāmāte. Tā vecaistēss un vecāmāte mēs viņus nesaucām. Mums tie bij mīļāki. Māte un tēss jau bij darbā vienmēr prom, tā mēs viņus šitā saucām. Vectēss man mācij tādu dziesmiņ: „Zaķīts krūmos sēdēja, bēdīgs acis grozīja, mīļo zaķīt, kas tev kait, kapēc noskumis tā vaid?" Vairāk es neatceros. Tas bij pirmais pantiņš. Nu un vectēss sēdēj mūrītī un sēja slotas. Bet viņš ātri nomira, tai pašā gadā, kad mēs atnācām Jurģos uz Mucenieku, tad jau viņš tajā septiņpadsmitajā gadā nomira."* Ausma Arnava atceras, ka *„viņam ārkārtīgi ir paticis tādus rakstīt. Viņš rakstījis tādus... Kādam, luk, vajadzējis ir tādus, kā agrāk sacīja, lūgumus*

taisīt, vai ar kādiem rakstu darbiem, to tad gājš tur pie Ādama, tad Ādams uzrakstijš. Tā viņam paticis rakstīt."

Vairāk atmiņu ir par mīļomāti — Ādama sievu Zapu (dz. Lauznis, 1847). 2008. gada jūnijā mazmeita Ausma Arnava stāstīja: *„Es jau biju tāda maza meitene, mēs saucām viņas pa mīļomāti. Un viņai jau bij meitas, un tām meitām jau bij bēri, bet mans tēss bij tā kā vīriets. Tā es viņas atceros. Bet viņa pie mums kādreiz padzīvoja, un tā viņa atkal pie tām meitām, pie vienas un pie otras un tā. Viņa jau bij pāri pa deviņdesmit vai kā tur bija. Veca viņa bija. Palika tāda gausīga. [..] Bet viņa bija ārkārtīgi tāda saticiga. Es atceros, kad parasti jau tās dēlsievas ar tām viramātēm ne sevišk, vai ne, bet viņas ar manu mammu, es tāds mazs meitēns bij, viņas ārkārtīgi labi abas divas satika. Viņas tā runajās abas divas un, ka tur atkal cūku kāv, vai nu atbrauc atkal, vai ne, tad visu ko un... Es nekad neatceros to, ka viņas būtu tā kā vai sastrīdējušās vai kaut ko, viņas pārāk labi satika."*

Zapa nodzīvoja aptuveni deviņdesmit gadu.[4] Ādams raksta, ka viņai nav bijusi diez ko laba veselība un pirms kāzām vēl kādu laiku nevarējis izlemt, vai precēt viņu vai ne. A. Arnava stāstīja: *„Un tā es atceros, ka vēl tā mīļāmāte, viņam tā sieva, saka tā — viņš jau to tā kā izbrāķējis, ka šī tāda švaka un slima, vai ne, un tā, un viņa turpat Ruicī jau ir dzīvojusi. Nu un tad, kad bijis atnācis pie viņas, viņ sacījusi, nu bet paklausies, es tak neesmu ne jaunāka, ne veselāka, nu ko tad. Un paskaties pats tagad, viņ sak, kad nomira, vai ne, viņam ir bijusi švaka ta veselība, un tik daudz bērnus piedzemdēja un tik ilgu mūžu nodzīvoja, nu vot, slimā Zapa!"*

Ādamam un viņa sievai Zapai 20 gadu laikā no 1877. līdz 1897. gadam piedzima septiņi bērni: Marija (1877–1965), Līze (1878–1964), Jūla (1880–1969), Jete (1882–1888), Krišjānis (1885–1886), Kārlis (1887–1914) un Gustavs (1897–1986).

Marija apprecējās ar atraitni Pēteri Lapiņu, kuram jau bija dēls. Viņiem piedzima divi bērni. 1913. gadā dzimusī jaunākā Lapiņu

---

4
Precīzu Zapas Purmales miršanas gadu neizdevās uzzināt nedz Valmieras dzimtsarakstu nodaļā, nedz Mazsalacas kapsētas reģistra dokumentos.

meita Berta Bauma šobrīd ir viena no visvecākajām Mazsalacas iedzīvotājām.

Purmaļu meita Līze apprecējās ar Kārli Bērziņu, un viņiem piedzima divi dēli un četras meitas. Līze ļoti rūpējusies par savu bērnu, it īpaši meitu skološanu. Divas no viņām bija ārstes, viena skolotāja, bet jaunākā meita Austra apprecējās ar pēdējās Ulmaņa valdības iekšlietu ministru Kornēliju Veidnieku (Veitmani).

Trešo meitu Jūlu sešu gadu vecumā atdeva par audžumeitu Ādama māsas Dārtes un viņas vīra Gusta Ādmiņa ģimenē. Šo neviennozīmīgo gadījumu Ādams ir aprakstījis arī savā stāstā. Ērika Siktare, Jūlas mazmeita, kura uzauga „Ķeizarā", kur Jūla bija par saimnieci, 2008. gada jūnijā atcerējās: *„To viņa pārdzīvoja līdz mūža galam, jo viņa jau tika pamatīgi piešmaukta. Ādams raksta tā, kad nu lai padzīvo, ja grib, lai nāk prom. Bet sešgadu vecs bērns! Tak nevar aiziet viņš. Pēc tam vairs nelikās ne ziņā. Kā viņa varēja? Ādmins tak bij ieinteresēts viņas tur paturēt, tā ka visi gali ūdenī..."*

1898. gadā Jūla apprecējās ar Kārli Šmiti, kurš nāca par iegātni uz bagātajām „Ķeizara" mājām, kurās viņi kopā saimniekoja līdz mūža galam un uzaudzināja trīs dēlus. K. Šmite Mazsalacas sabiedriskajā dzīvē ir bijusi ievērojama persona — darbojies kā draudzes pērminderis, bijis pagasta vecākais no 1912. līdz 1917. gadam un 1918. gadā, kā dēļ 1919. gadā, ienākot Sarkanajai armijai, kopā ar ģimeni, līdzīgi citiem Mazsalacas turīgākajiem un inteliģentajiem cilvēkiem, bēdzis uz Igauniju.

Ādama vecākā dēla Kārļa mūžs aprāvās 28 gadu vecumā, kad viņš noslīka Peipusa ezerā Igaunijā. Kārlis bija amatnieks un uz Igauniju devies strādāt, kā arī grasījies tur apprecēties. A. Arnava 2006. gada oktobrī stāstīja: *„Tas Kārlis, tas noslīka tai Igaunijā. Pirms kāzām. Viņš jau bija būmanis, un viņš bij gribējis precēties un domājis vēl tur pastrādās. Un tad tur ar tādu igaunieti bij iepazinies, un taisījušies precēties un sakarsis, un iegājis tai Peipus ezerā, un noslīcis.* [..] *Nobests* [apglabāts. — *S. R.*] *viņš esot taisni pie baznīcas. Laikam tā kapi pie tās baznīcas. Jo man tēss sacīj, ka viņi ir tai brūtei atstājuši naudu un atļāvuši izņemt visas tās naudas, kas nu viņam tur pienākusies pa to būvēšanu, lai tā nu viņa to kapu pakop un lai uzliek kādu krustiņu. Tā viņ bij uzlikusi tādu dzelzs krustu. Un viņš sak — un viņ tiešām tā kopa to kapu. Kā iekšā pa vārtiem gājis, tā turpat arī bijis tā kapu kopiņa un krusts arī ar*

uzrakstu. Un, ekskursijā braucot, tad viņi kaut kā ir nobraukuši garēm, un tad vienīgā reize, kad viņš ir pie tā brāļa tur aizgājis."

Ādama un Zapas jaunākais dēls Gusts piedzima tad, kad viņa mātei bija jau piecdesmit gadu. Gusts apprecējās ar savu skolasbiedreni Mariju Meļķi, un viņiem piedzima divi dēli un meita.

Gusts bija izslavēts amatnieks, un vecākie Mazsalacas un Ramatas iedzīvotāji viņu vēl atceras un piemin ar labu vārdu — bijis ļoti izpalīdzīgs, palīdzējis vienam logus, citam durvis uztaisīt, vēl kādam grīdu ielikt vai ratus sataisīt. Vēlāk Gusts Purmalis piedalījās Mazsalacas dzelzceļa būvēšanas darbos. Gusta meita Ausma Arnava 2008. gada jūnijā par savu tēvu stāstīja: *„Viņš bij tāds amatnieks! Viņš visu ko taisīja, viņš pa tām mājām gāja un taisīja vāģus un ratus, un ragavas, un lokus. Tur jau Mucenieka viņam bij tāda klētiņa. Un tad tur jau viņam ēveles bija, un es atceros, ka es tāds meitēns, ka tur bij visādi tādi darbarīki. Turpat jau viņš strādāja, un gāja arī uz laukiem pie veciem saimniekiem, tur strādāja. Bet tā viņš bij ārkārtīgi tāds... Ģimenē ar vispār. Māte bij tāda kā noteicēja pa visu. Viņa tāda diezgan iedomīga, tēvs bij ārkārtīgi tāds labsirdīgs. Viņš jau vēl pilsētā dzīvoja, ka viņš vēl brauca tur uz tiem laukiem, pie tiem saimniekiem. Un tā jau tie darbi tādi te nebija, un tad, kad sāka to dzelzceļu te pirmoreiz celt, nu tad viņš uz to dzelzceļu strādāja. Un tad, kad dzelzceļu tur likvidēja, netaisīja, tad viņš pajūgos strādāja. Un no pajūgiem viņš arī gāja pensijā. Un māte jau nevienu dienu nav strādājusi valsts darbā. Viņai pensija vispār nebija. Tāda piemaksa bij tēva kaut kādi 6 lati. Viņa bij tāda tīrīga un kārtīga, bet neko viņa daudz nedarīja. Viņa jau pat kartupeļus neravēja, tēvs bij tas, kas tur stādīja, ara."*

Šobrīd Mazsalacā vēl dzīvo Ādama Purmaļa vecākās meitas Marijas meita Berta Bauma un jaunākā dēla meita Ausma Arnava.

Ādams Purmalis ar sievu Zapu 20. gs. sākumā

Lapiņu ģimene 1915. gadā

Marija un Pēteris Lapiņi 1926. gadā Mazsalacas „Jauntalčos"

Līze un Kārlis Bērziņi 20. gs. sākumā

Kārlis Purmalis ap 1910. gadu

Gustavs Purmalis ar līgavu Mariju 20. gs. 20. gados

Gustavs Purmalis 20. gs. 20. gados

Jūlas Šmites dēli — Augusts un Kārlis 1904. gadā

Jūla un Kārlis Šmrites ar dēliem — Augustu, Kārli un Oskaru Mazsalacas „Ķeizarā" 1910. gadā

Jūla Šmite (dz. Purmale) ar vīru Kārli un dēliem 1906. gadā

„Ķeizars" — bagātās rentes mājas Jūlas un Kārļa Šmites saimniekošanas laikā

Jūla Šmite (centrā) ar bērniem un mazbērniem dēla Augusta 60 gadu jubilejā 1960. gadā

Jāņi 20. gs. 60. gados. Jūla Šmite ar dēlu Augustu, vedeklu Hermīni un mazmeitu Ēriku

Liene Bērziņa iesvētībās 20. gs. 20. gados

Bertas Baumas (dz. Lapiņas) iesvētības 1934. gadā

Ausma Arnava un Ērika Šmite Mazsalacā 20. gs. 30. gadu beigās

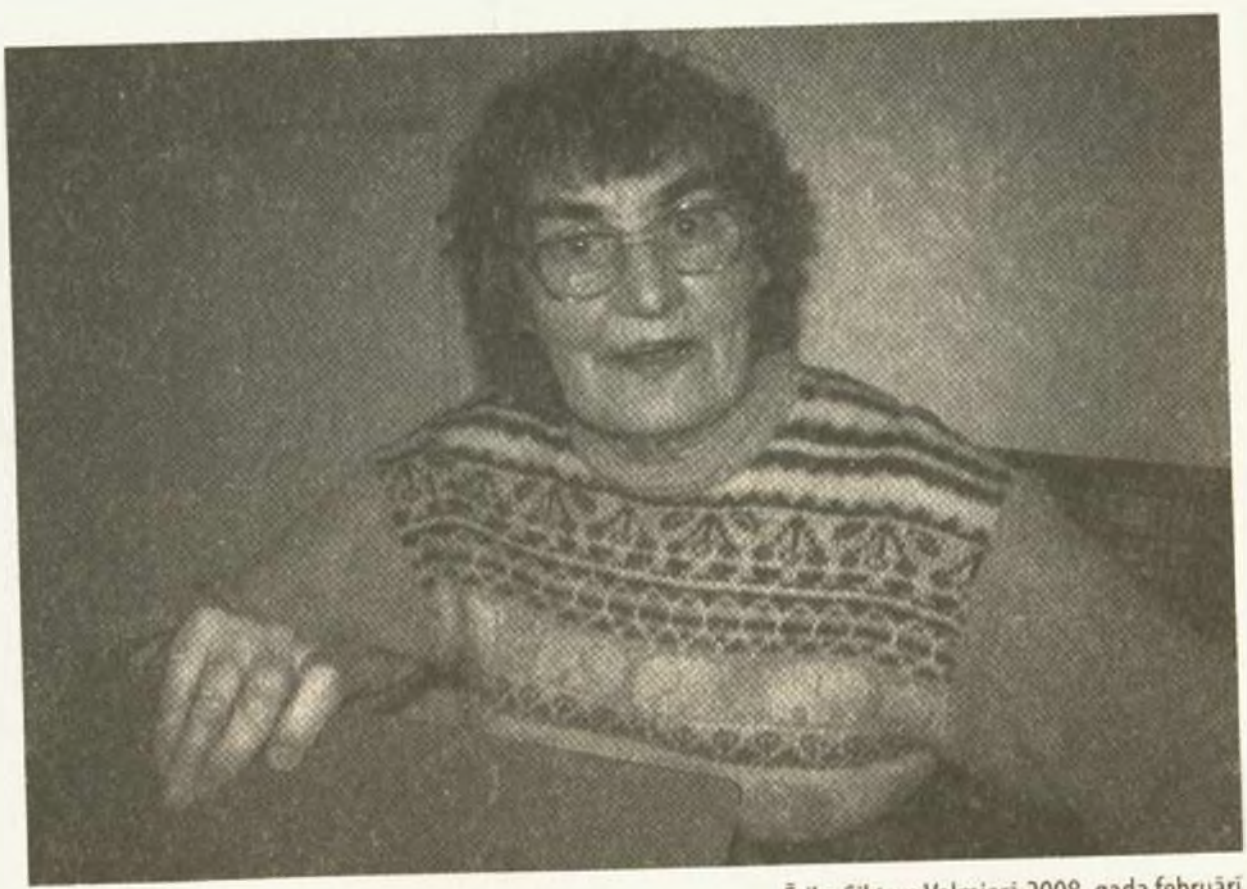

Ērika Siktare Valmierā 2008. gada februārī

SAIMNIEKS JĀNIS UN VIŅA PĒCTEČI

Ādama jaunākais brālis Jānis (1848–1935) kļuva par gruntnieku — „Mucenieka" īpašnieku, dzīvoja pārticīgi un pusmūžā iegādājās vēl vienu māju — Katvaru pagasta „Gaiļus". Jānim un viņa sievai Līzei, kura nākusi no slavenās Mazsalacas Dauguļu dzimtas, bija septiņi bērni. Neilgi pēc Līzes nāves 1914. gadā Jānis apprecējās ar atraitni un divu bērnu māti Līzbeti Zilpaušu. Ar otru sievu Jānim 70 gadu vecumā piedzima vēl viena meita.

Par saimnieku Jāni un viņa sievu Līzi Purmaļu dzimtā ir saglabājušies vairāki stāsti. 2006. gada novembri viņa mazmeita Mirdza Purmale stāstīja: *„Vecotēvu es atceros, viņš toreiz vēl sēdēja uz tādu, kā vecos laikos bija, klēts grīdu tā ārpusē, un tad vienmēr sēdēja un ķimenes grauza. Un tad, kad es sāku iet skolā, tad viņš nomira. Un taisīja gan milzīgas bēres. Kā tolaik — bulli kāva, cūku kāva, visi kaimiņi sabrauc — nu kā pie tāda veca saimnieka, visu mūžu tur dzīvojis. To atceros pēdējo. Viņš bij tāds stingrs un skops, bet pašā pēdējā laikā, ka mēs kādreiz iegājām pie viņa istabiņā, tad viņš tā smaidīja un pa santimam iedeva mums, jo tas skaitījās liela bagātība."* Jāņa mazmeita Mēta Buile intervijā 2006. gada oktobri atcerējās, ka *„viņam bija traki gari mati un balta bārda. Vectēvu Jāni visi traki par tētuli sauca. Mucenieka daudz bij to dzivotāju, un visi tie bērni jau tikai — tētulis un tētulis, trak tā mīlīgi. Tā jau it kā saka, ka viņš pret strādniekiem ir bijis diezgan bargs, bet taisnīgs. Un sacījis uz kalpim tā — vai tad vēl nav izgulējušies? Jāceļas augšā! Tie kalpi it kā sacījuši — tikko sagājušas acis cieti, jau jāiet atkal darbā. Pats bijis ārkārtīgi strādīgs, mūžīgi strādīgs. [..] Un gribējis arī izdzīt tos savus strādniekus. Viņš pats vairākreiz, pulkstens esot bijis jau divi vai kā, tad tiem strādniekiem teicis: „Vai tā nu diezgan nav izsutušies?" Tad tok ar linim ārkārtīgi strādāja. Agri no rīta. Tikko ir iegājis gultā, jau saimnieks nāk, vai tā nu nav diezgan izsutušies! Ceļas augšā, pulkstens divi, jāiet linu malt. Bet tad jau tā bij tamos linu laikos, rudenī, ka līdz gaismai tok jāizmaļ. Bet viņš pats ar ir bijis ārkārtīgs strādnieks. Nav tā, kad es iet gulēt un lai tu strādā. Nē, viņš strādā līdz, bet nu nelaidis ir pagulēt. Un tad sak tā, kad viņš esot iegulies vasarā dārzinā uz snaudu, un kāju tā te uzliek uz kāju, un kad tā kāja slid nosti, jāceļas visim augšā. Tā uzliek to*

Jānis Purmalis ar sievu Līzi 20. gs. sākumā

kāju uz kāju, un nāk snaudiens, un tā te nokrīt, bet vai tad tā ir bijs vai nav bijs, bet nu strādīgs gan ir bijs."

Par Jāņa pirmo sievu Lizi Dauguli, kura nākusi no bagātajām Dauģēnu mājām, M. Builе stāstīja: *„Manai mātei māte Līze ļoti tāda šerpa ir bijusi. Viņa tāda skarba un tāda zinoša un drusku vārdotāja. Ne tikai sev vārdojusi, bet laikam jau arī kādim citim. Tādi čūsku vārdi bijuši un ir vivuļu vārdi, un asins vārdi. Viņa bij diezgan tāda šerpa. Kāds saka: „Vai dieniņ, man tur sāp!" — „Kas tev tur var sāpēt? Nekas, dod es paspaidīšu." Paspaida — un vairāk nesāp. Vai tā ar ir bijis vai nav, es nezinu. Un tad nu zobi sāp: „Vai dieni, nekur nevar šauties!" — „Ko tu brīnies, liels cilvēks, tev zobi sāp, kas tur var sāpēt." Kā paspaida, tā pāriet. Bet nu vai tas tā ir vai nav... Vai tā ir tikai tāda leģenda... Līze bij no tiem Dauģēniem, kas te, nu jau visi viņi ir izmiruši un viss ir cauri un beigts. Kad jau ienāca saimnieka kārtā uz „Mucenieku", un uzreiz nu ir saimniece, un kā tad tur nu ir bijš, citi saka, ka diezgan skopa ir bijš pret gājējiem. Māte piemin, ka skābputra vai kāda tur vārīta, un viena sacijš tā: „Iedod nu man, Līzīt, vien reņģi ar!" — „Ne-e! Domās, ka es turēs tevi labāku, streb tik putru un nekādu reņģi nevajag!" Diezgan tāda šerpa bijusi. Bet kāda nu ir bijusi, to nevar zināt, tas tok bij simts gadu atpakaļ!"*

Intervijās bieži tiek pieminēts Jāņa dēls Reinolds, kurš nopircis apriņķī pirmo kuļmašīnu, bet vēlāk pārcēlies uz Latgali, kur bijis veikala īpašnieks. 20. gs. 20. gados Reinolds atnācis atpakaļ uz „Mucenieku": *„Un tad jau tas Reinolds, tas štramais kungs, to kuļmašīnu nopirka. Un ar zirgim, lūk, vadāj — nebija jau tāds, kas pats iet. Visvairāk uz igauņiem viņš ir braucis kulties, jo tur tie igauņi bijuši ļoti turīgi, un tie esot vienmēr zeltā maksājuši to kulšanas naudu. Šitais te ir vecais Purmalīts — Ausmai tēvs* [Gusts Purmalis. — *S. R.*] *— tas arī ir bijš pa puiku līdz. Un viņš saka, ka vecais mucenieks, tas pats Jānis, katru reizi pēc kulšanas noņem to zelta naudu tam dēlam. Un tā viņš to naudu sakrājis."* (M. Builе)

Mirdza Purmale, Ādama brāļa mazmeita, 2006. gada rudenī intervijā ieminējās, ka Jānis Purmalis, Ādama brālis, reiz teicis, ka Purmaļi pastāvēšot septiņas paaudzes. Mirdzai izdevās saskaitīt, ka viņa ir no sestās paaudzes un līdz ar nākamās paaudzes aiziešanu Purmaļu uzvārds no Laura cilts izzudīs, jo Purmaļu uzvārdam turpinājuma neesot. 2007. un 2008. gadā mūžībā aizgāja Mirdza Purmale un abas viņas māsas — Jautrīte un Maiga. No Jāņa mazmeitām Mazsalacā vēl dzīvo Mēta Builе.

Jāņa Purmaļa mazmeitas pie „Mucenieka" 20. gs. 20. gados

Jāņa Purmaļa dēls Jānis ar sievu, Mirdzas Purmales vecāki 20. gs. 20. gados

Reinolds Purmalis 20. gs. 20. gados

„MUCENIEKS"

Ādama dzimtās mājas „Mucenieks" atrodas Mazsalacas pagasta nostūrī, pēc mūsdienu administratīvā dalījuma — Ramatā, pāris kilometru attālumā no Igaunijas robežas, Lielpurva jeb Saklaura–Oļļas purva malā.

Mājas vārds iegūts no Ādama vecvectēva Laura nodarbošanās, ko mantojuši arī viņa pēcnācēji. Ādams raksta: *„Lauris, pirmais, kas uz to vietu iebūvējies, bija galdnieks, kas muižai taisīja alus kublus un alus mucas, un visādus traukus, kas bija vajadzīgi muižai."* (56. lpp.)

Purmaļu dzimtas pēcteči par „Mucenieku" sauc trīs mājas. Vecākā un lielākā māja, ko cēla Ādama tēvs Liberts Purmalis, tiek saukta par *centru*. Šī māja esot bijusi liela, skaista un bagāta saimnieku māja ar stiklotu verandu. Šo māju mantoja Ādama brālis Jānis, un pēc viņa nāves 1933. gadā tā palika īpašumā viņa otrās sievas Līzbetes meitai Annai. 20. gs. 80. gados Anna tika ievietota pansionātā, un *centrs* palika tukšs un neapdzīvots. Šobrīd „Mucenieka" centra mājas vairs nav. Par to, ka tur kādreiz bijusi māja, liecina tikai sabrucis šķūnītis, ābeles un ogu krūmi.

Par „Mucenieka" lejas mājiņu tiek saukta Ādama celtā māja, kurā salīdzinājumā ar *centru* esot bijis ļoti maz vietas. Māja bija divdaļīga — ar divām istabām un divām virtuvēm, paredzēta divām ģimenēm.

Lejas mājiņā Ādams nodzīvoja līdz mūža galam. Pēc viņa nāves lejas mājiņā kādu laiku dzīvoja Zapa un Ādama dēls Gusts ar sievu Mariju un bērniem. Gusta meita Ausma Arnava 2008. gada jūnijā stāstīja: *„Jānis bij vēl dzīvs, kad mums bij jāizvācas, bet tad atnāca tas viņa dēls Reinolds un bij tēvu atrunājis, lai dodot viņam zemes. Tās mājas vienā pusē dzīvoja mans tēss ar ģimeni, bet otrā istabā dzīvoja rentnieki, tādi Kaužēni, bet viņiem arī bij jaizvācas."* Norakstot mājas Ādama jaunākajam brālim Jānim, vecāki testamentā iekļāva noteikumu, ka

Mēta Buile Mazsalacā 2006. gada oktobrī

Ādamam „Mucenieka" pienākas dzīvojamā *rūme* līdz mūža galam, taču tas attiecās tikai uz Ādamu, nevis uz viņa sievu un bērniem.

Trešā un jaunākā māja ir „Jaunmucenieks", kas celta 20. gs. 20. gados un ko mantojumā ieguva Jāņa Purmaļa dēls Jānis. Šī ir vienīgā māja, kas saglabājusies līdz mūsdienām, taču tajā neviens nedzīvo.

J. Purmaļa mazmeita Mēta Buile par mājām un to mantošanu 2008. gada jūnijā intervijā stāstīja: *„Arvārdsakot tas bija tā. Tā pirmā sieva, kas manai mātei māte bij, tā viņam* [Jānim Purmalim. — *S. R.*] *nomira. Tas bij apmēram piecpadsmitajā gadā, jo viņam ar otro sievu meitene piedzima divdesmit pirmajā gadā, to sauca Martina. Viņš apprecēja tādu Buku, Zilpauša Lizbeti. Un viņai bij līdz jau divi bēri — Anna un Arvis. Un tad, kad to testamentu viņi taisīja, tad dabūja tas Reinolds* [Jāņa vecākais dēls. — *S. R.*], *tas štramais kungs, kas bildēs ir, tas dabūj to lauvas tiesu, un arī tas Jānis* [otrs Jāņa dēls. — *S. R.*], *tas otrs brālis. Bet tās māsas, kas vēl bija, — Jūla, Anlīze un man māte, tie*

„Mucenieka" lejas mājiņa, celta 1876. gadā

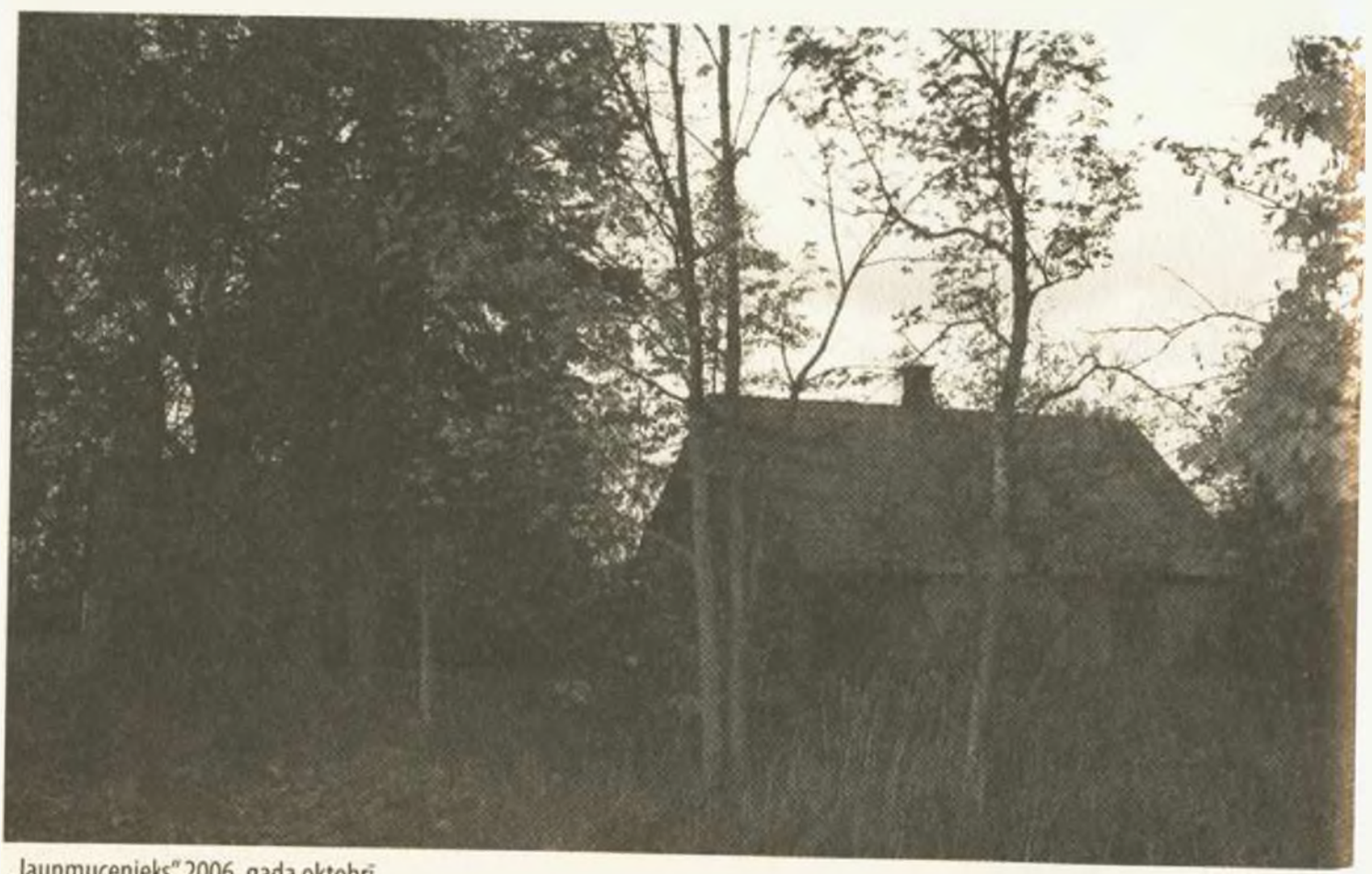

„Jaunmucenieks" 2006. gada oktobrī

dabūja Rīgas bumbieri! Nē, nu tas viss ir labi. Manta vells vienmēr ir bīš visos laikos. Un to centru atstāja tai otrās sievas meitenei. Un tur tie citi bij tā kā nemierā... Lejas Mucenieks palika Reinoldam. Reinolds bija pēdējais, kas dzīvoja Lejas Mucenieka, un viņš tak ar ienāca invalīdu namā. Nu redz, viņam jau bij kaut kur Latgales pusē veikals un kā, bet tomēr tā Mucenieku māja vilināja, un nāca te šurpu, un to tēvoci, kā viņi tur runāj, to Jāni Purmali pierunāj, lai taisa testamentu, un kad viņi ir divi dēli, tas Reinolds un Jānis, un to centru tai otrās sievas meitai lai atstāj. [..] Centra mājā dzīvoja, arvārdsakot, vecā mucenieka sievas meita un arī tas dēlc, bet tas jau ātri apprecējās un aizgāja šudī tudi pa rentniekim un kādas tur tamos laikos bij visas tās darīšanas. Tās otras sievas meita bija Anna, un tas tak nav nemaz tik sen, kad viņas Valmieras pansionātā ievietoj, un tā nu tā māja palika galīgi tukša. Tas bij 20 gadu atpakaļ. Tagad tur tak viss ir sakritis! Kad neviens iekšā nedzīvo, tā logi, duris tuliņ viss tika noplēsts. Jo it kā saka, kad viņu aizveda uz invalīdu namu, ka viņai visas tās mantas ir palikušas pilnā sastāvā. [..] Tas bij skaidrs, ka viena pati nevarēja dzīvot, bet viss tak pilnā sastāvā bij. Mēs tak vēl pa logu paskatījāmies — virtuvē katlini karajās pie sienas un viss kā nākās. Tā ilga [M. Builes māsīca. — *S. R.*] *saka tā — pa kādu mēnesi tur nekas jau vairs nav. Logi ir izņemti un paņemts, kas var.*

Bet Mucenieks tak viena liela, bagāta māja bija. Tiešām, cik tie hektāri, es jau nemaz nezin, bet daudz. Gan meži, gan šis, gan tas, un rentnieki bij un graudnieki... Un turpatam bij pirtina, tiešām tāda smuka, kur tā Jūle dzīvoja, meita tam Jānim. Visu savu mūžu tai pirtinā viņa nodzīvoja, mantojumu nekādu nedabuja. Bet smuka bij tā pirts istabina, es tai pirtinā pat pēries ir. Agrāk tak tā bij — visas mājinas tak bij apdzīvotas. Tagad tukšs viss. Pirtī bij divi logi, istabina un virtuvīte priekšā, un pa otrām durvīm tūlit uz pirti. Dzīvoklitis vienā galā un pirts otrā galā. Un pirts bij liela, jo Mucenieka māja bij liela māja, uz lāvu bij tāda silīte, kur ūdeni ieliet, ko apmērcēt to slotu, un tik slokās pa vienu pusi un pa otru pusi. Tad bij tie laiki, kad gāja sievieši ar vīriešiem pirti kopā...

Un par Lejas Mucenieku atceros... Ja jūs zinātu, agrāk, kad būvētas mājas, par slieksni ir likts vislielākais baļķis. Man ir prātā, ka es meitēns pie Ausmas [Ā. Purmaļa mazmeitas. — *S. R.*] *kādreiz aizgāj ciemā, tad tak es savu staklīti nedabuj tik plati, lai tiktu pāri par to slieksni. Tā bij! Vislielākais baļķis ir nolikts tur, kur būtu slieksnis. Un tur priekšā bij*

virtuve un divas istabas, un vienā bij graudnieks un otrā bij graudnieks vai rentnieks, kā sacīt."

* * *

Lai sagatavotu šo grāmatu un iegūtu ziņas par Ādama Purmaļa tuvākiem un tālākiem radiniekiem, lieti noderēja Mazsalacas un Rūjienas Ziemeļu draudzes baznīcas grāmatas, kuras atrodas Latvijas Valsts vēstures arhīvā un 2007. gadā tika publicētas interneta vietnē <*http://www.lvva-raduraksti.lv*>. Šajās grāmatās ir reģistrēta svarīgākā informācija par cilvēku – dzimšana, kristības, laulības un miršanas un apglabāšanas diena, taču blakus šiem būtiskajiem faktiem minēts arī dzimušā bērna vecāku vārds un uzvārds, sociālais stāvoklis, dažkārt arī nodarbošanās, atzīmēts, vai bērns ir dzimis laulībā, sniegtas ziņas par krustvecākiem. Īpaši svarīgs informācijas meklēšanā ir saderināto un uzsaukto, kā arī laulību reģistrs; tajā ir atrodams līgavas un līgavaiņa dzimšanas datums un dzīvesvieta, kā arī minēti viņu vecāki un sniegtas ziņas par viņu sociālo statusu. Savukārt mirušo reģistros bez miršanas un bēru datuma minēta arī dzimšanas un miršanas vieta un nāves cēlonis.

Vēl viens būtisks avots, kurā atrodamas noderīgas ziņas gan par Mazsalacas un tās apkārtnes kultūras un vēstures notikumiem, gan arī informācija par atsevišķām personām, ir sabiedriski aktīvā skolotāja Reiņa Cukura sarakstītā „Mazsalacas pagasta hronika", kuras oriģināls manuskripta veidā glabājas Mazsalacas bibliotēkā un kuras elektronisko versiju sagatavojusi biedrība „Mazsalacas attīstības projekti". R. Cukurs, kurš bija arī Jelgavas skolotāju institūta dibinātājs un vadītājs, vācis un hronoloģiski apkopojis materiālus par Mazsalacu un tās apkārtni, sākot no tās pirmajiem pieminējumiem rakstu avotos 12. gadsimtā līdz 1941. gadam. Hronikā atrodamas ziņas par svarīgākajiem notikumiem Mazsalacas pagasta un mazsalaciešu dzīvē. Šis ir viens no pilnīgākajiem darbiem par Mazsalacas un tās apkārtnes vēsturi un iedzīvotājiem.

Šīs grāmatas tapšanā un jo sevišķi informācijas vākšanā par Purmaļa dzimtu nenovērtējamas bija viņa pēcteču sniegtās ziņas. Laika posmā no 2001. gada, kad B. Bauma man uzticēja šī manuskripta norakstu, līdz 2008. gada vidum vairākas reizes intervēju Ādama Purmaļa mazmeitu Bertu Baumu (dz. 1913) un Ausmu Arnavu (dz.

1925), mazmazmeitu Ēriku Siktari (1931), viņa brāļa Jāņa Purmaļa mazmeitu Mirdzu Purmali (1926–2007) un Mētu Buili (dz. 1922), kā arī vairākus citus Mazsalacas un Ramatas iedzīvotājus, kuri sniedza informāciju par manuskriptā minētajiem vietvārdiem un personām.

***

Vēlos teikt lielu paldies tiem, bez kuriem šī grāmata nebūtu tapusi: Ērikai Siktarei, Ausmai Arnavai, Bertai Baumai, Mētai Builei, Mirdzai Purmalei, Austrai Baušeniecei, Guntaram Bērziņam, Marijai Bērziņai, Vijai Rozenbergai un Mazsalacas novada muzejam, tāpat kolēģēm no LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuves — Dacei Bulai un Elgai Melnei, LU Matemātikas un informātikas institūta Mākslīgā intelekta laboratorijas vadītājam Andrejam Spektoram un Everitai Andronovai, kā arī īpašs paldies LU Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātes profesorei Lidijai Leikumai par konsultācijām valodniecības jautājumos.

Sanita Reinsone

ĀDAMA STĀSTS

ĀDAMA DZIMŠANA UN BĒRNĪBAS GAITAS

Pāvila dēladēls Ādam Purmal dzimis 1846. gada 19. septembrī Valtenberģu valstē*[5], Mazsalacas draudzē Pāvila mājā, kuru Liberts Purmal, Ādama tēvs, valdīja. Liberts bija jaunākais dēls Pāvilam. Viņa vecākais dēls Juris, kas bija izmācījies tēva amatu, tas nomira puiša gados. Pāvilam tā māja tika iedota no viņa tēva Laura, jo Lauris, pirmais, kas uz to vietu iebūvējies, bija galdnieks, kas muižai taisīja alus kublus un alus mucas, un visādus traukus, kas bija vajadzīgi muižai.

Un tā viņam tā mājas zeme bij bez kādiem nodokļiem. Jo Lauris bij nācis no Kaktiņiem, kalpa vīrs būdams, tai lielā mežā, tur purva malā pie Oļļim iebūvējies.[6] Un tai laikā bijusi pavārda* došana,[7] un visi ļaudis paziņoti muižā uz pavārdu pierakstīšanu. Un visi citi

---

5

Ar zvaigznīti tiek apzīmēts vārdnīcā skaidrots vārds, kad tas tekstā minēts pirmo reizi.

6

Vieta, kur atradās Ā. Purmaļa dzimtās mājas „Mucenieks", tiek saukta par Oļļas salu. Tā atrodas pie Ramatas Lielpurva, netālu no Lielezera. Kādreiz Oļļas salā atradās vairākas mājas — „Oļļa", „Jaunoļļa", „Mucenieks", „Lejas Mucenieks", „Lejasdiriķis", „Vecdiriķis", „Silaunieks", „Ķespars", „Saklauris", „Rijskalns", „Zutis" u. c. Šobrīd Oļļas salā neviens nedzīvo, tur atrodama vien pamesta „Jaunmucenieka" māja, pussabrukusi „Oļļas" māja, kā arī vairāku māju atliekas.

7

Uzvārdu jeb pavārdu došana latviešu zemniekiem Vidzemē notika 19. gadsimta 20. gados, precīzāk — no 1822. līdz 1826. gadam. Tas bija nepieciešams nesen notikušās zemnieku brīvlaišanas, resp., dzimtbūšanas atcelšanas dēļ, jo, zemniekiem iegūstot tiesības brīvi pārvietoties, kļuva arvien grūtāk noteikt personu piederību, kas iepriekš tika darīts galvenokārt pēc mājvārdiem. Kā liecina skolotājs Reinis Cukurs „Mazsalacas pagasta hronikā", Mazsalacas pagastā uzvārdi doti 1824. gadā: „Pagasta iedzīvotājus sāk atzīmēt ar uzvārdiem. Saimniekiem gandrīz viscauri piešķirti viņu mājas vārdi, kā: Ķukurs, Daugulis, Kaktiņš, Kundziņš, Niguls, Nurmiks, Ore, Peida, Roska, Šķoba, Talcis, Tīliks u. c." Vidzemes zemnieku likumos bija noteikts, ka uzvārdus jeb tolaik t. s. pavārdus drīkst izvēlēties paši zemnieki (tas noprotams arī no manuskripta), taču pagasta tiesas uzdevums bija uzraudzīt, lai šī izvēle būtu pamatota un atbilstoša noteikumiem (nedrīkstēja izvēlēties pazīstamu cilvēku uzvārdus, nepieklājīgus vārdus utt.). Tādēļ ne vienmēr uzvārds bija vienīgi pašas personas izvēlēts, lielāka vai mazāka līdzdalība uzvārdu došanā bijusi arī muižniekiem (Upelnieks, 35.–102. lpp.). Stāsta Purmalis blakus uzvārdiem personas nosauc pēc mājvārdiem, tajos dēvējot ne tikai mājas saimniekus, bet visus saimei piederīgos. Un, tā kā uzvārdi bieži, taču ne vienmēr sakrīt ar mājvārdiem, reizēm grūti noteikt, kas ir tā vai cita stāstā minētā persona. Jāpiebilst, ka vēl mūsdienās Mazsalacas pusē iedzīvotāji cits citu neretī nosauc pēc mājvārdiem, nevis uzvārdiem. Piemēram, Ērika Siktare (dz. Šmite), kura uzauga „Ķeizara" mājās, joprojām tiek saukta par Ķeizara Ēriku. Sal. Raģe, 65. lpp.

tika pierakstīti, kādu katris savu pavārdu izvēlējās — koku, zvēru un putnu vārdus, ko katrs sevi iedomājies. Bet nu Lauram tiek prasīts, kādu šim jārakstot. Bet Lauris, tāds lēns virs būdams, neko nezin sacīt. Bet citi viri, tie pazīstamie, saka, lai liekot Purmali, jo šis tā purva malā esot iebūvējies. „Nu lai ar tā paliek," tā Lauris nosaka. Un dzīvoja Lauris savā vietā un nu izmācīja savu dēlu Pāvilu savā amatā par muižas traucenieku* sava tēva vietā.

Un Pāvils valdīja sava tēva māju. Strādāja tāpat par muižas strādnieku, taisīja muižai alus mucas un kublus, un citus vajadzīgus traukus visu savu dzīves laiku. Un tad izmācīja savu vecāko dēlu Juri savā amatā, kalpo tas muižai sava tēva vietā. Un jaunākais Liberts, tas bija par tās mājiņas zemes apstrādātāju. Tai vecā Pāvila mājā bija divi mazi kambariši* ar zemām, mazām durvtiņām un augstiem durvju sliekšņiem. Un tā istaba ar bij maza, vairāk labības nevarēja ielikt kā vien četras gubas, turpat licējam sēdu bija jāliek.[8]

Tā dzīvoja Pāvils ar saviem dēliem. Vecākais dēls Juris nomira puiša gados neprecējies, un tā pieņēma vienu svešu zelli* klāt Pāvils un mācīja to savā amatā — Pēter Tīliku. Kad tas tika izmācīts amatā, tad tas tika ņemts no kungiem prom, muižā dota rūme* un lona*. Tā tika Pāvila mājai un citām mājām ņemti mērnieki un mēroti riņķi apkārt, un tad bij darbos jābrauc muižai un citas visas kalpošanas, kas

---

8
Šeit, kā arī turpmāk acīmredzot ir norāde uz 1. s. dzīvojamo riju, kurā apvienota gan rija, gan dzīvojamās telpas. Šādas dzīvojamās rijas bija raksturīgas sevišķi Vidzemē, Igaunijā, kā arī citos somugru apdzīvotajos apgabalos. Arhitekts P. Kundziņš min, ka dzīvošana rijās varētu būt aizsākusies aptuveni 16. gadsimta beigās un 17. gadsimta sākumā nabadzības un karos radīta posta dēļ, kad nebija iespējams atjaunot nopostītās ēkas vai uzcelt atsevišķu ēku dzīvošanai (Kundziņš, 577. lpp.). 19. gadsimtā vidū, kad zemniekiem radās izdevība iepirkt savu saimniecību, šādas rijas palēnām izzuda, saimei pārceļoties dzīvot uz atsevišķu māju. Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā atrodas viena šāda dzīvojamā rija no Ziemeļvidzemes. Vairāk par dzīvojamajām rijām sk.: Kundziņš P. „Dzīvojamā rija Latvijā" (1934) un Niedre U. „Mājvieta" (2004).

nākas, jāpadara. Tad tika mājas vārds likts Pāvila mājai Mucenieks,[9] kuru pēc tēva Pāvila nāves viņa jaunākais dēls Liberts valdīt uzņēmās sava tēva vietā par saimnieku.

Tā dzīvoja tais vecos kambaros, kāmērt* vienu svētdienas rītu, brokastu ēdot, jumts nokrita zemē. Un tad neko vairāk — jārāmējas* prom uz jauno istabu, Liberta būvēto.

Un Libertam bija lielu lielais prieks, kad viņam pirmais dēliņš piedzima, jo visu pirmās bija meitas divas — Ede un Dārte. Un nu dēlam taisīja kristības treknas un aicināja savus godīgos sievas brāļus par kūmiem* pirmam dēlam un visus nāburgus* un radus, un draugus. Visi ēda, dzēra un priecājās, laimes uzdzerdami uz jauno mantnieku, un kristībā to vārdu lika Ādamu, sievas brāļa vārdā, kas ir prātīgs un gudris vīrs savās darīšanās.[10]

Un tad nu kad kristības beidzās un visi radi, draugi, nāburgi aizgāja un atdievojās*. Atvadījās visi, lai nu audzinājot vien jauno mantnieku un dzīvojiet veseli.

9

Vidzemei raksturīga īpatnība ir mājvārdu lietojums vīriešu dzimtes vienskaitlī — „Mucenieks", „Ķeizars", „Vecdirķis" utt. (sal. Rudzīte 1963, 228.–229. lpp.; 1997, 250. lpp.). Tāpēc, ja vietējais apvidus nav labi pazīstams, dažkārt ir grūti saprast, vai Ādama stāstā tiek minēts mājvards vai uzvārds. Arī nosaucot mājvārdu reizē ar uzvārdu, ne vienmēr ir skaidrs, kurš ir attiecīgās personas uzvārds, bet kurš — mājvārds, jo manuskriptā vārdu lielie sākumburti lietoti nekonsekventi. Kad Ā. Purmalis raksta *vecais talcis Lauris Ahdminis*, ar šo tiek domāts Lauris Ādminis no „Vectalča" mājām, *keizars Gustavs ahdminis* ir Gustavs Ādmiņš no „Ķeizara" mājām. Reizēm persona dēvēta pēc tās nodarbošanās, kas, iespējams, ir arī uzvārds, piemēram, dreimanis — ja tekstā nav radīta tieša saistība ar šo profesiju, atliek tikai minēt, vai attiecīgais vārds ir uzvārds vai amata nosaukums. Citviet nosaukts *ruiza Dreimanis Libert mehlupe*, un „Ruics" ir mājas, kas reģistrētas 1864. gada Valtenbergas muižas pagasta tiesas šņoru grāmatā. Tās atradušās netālu no Oliņas salas. Taču Mazsalacas draudzes 1888. gada baznīcas grāmatā atrodams ieraksts par kādu Kristīni Mellupi, kas dzimusi Ruice-Drejman mājās, no kā var secināt, ka dreimanis varētu būt nevis amata, bet gan mājas nosaukums. Turklāt 1879. gada Mazsalacas baznīcas grāmata dzimušo un kristīto uzskaitījumā Ā. Purmaļa pieminētais Liberts Mellupe ir reģistrēts kā krusttēvs un atzīmēts, ka viņa amats ir *Tischler* ('galdnieks'). Līdzīgi arī Gustavs Ādminis no „Ķeizara" tiek saukts vienkārši par Ķeizaru.

10

19. gs. un 20. gs. sākuma baznīcas grāmatas redzams, ka kristāmajam bērnam visbiežāk ir bijušas trīs kūmas, zēniem parasti divi krusttēvi un viena krustmāte, meitenēm — divas krustmātes un viens krusttēvs. Ādama Purmaļa dzimšana un kristīšana reģistrēta Mazsalacas draudzes 1846. gada baznīcas grāmatas 17. lpp. Viņa krustvecāki ir Ādams Vitiņš (Ā. Purmaļa tēva māsas vīrs), Ādams Kundziņš (stāstā minetais Ā. Purmaļa mātes brālis) un viņa sieva Anna Kundziņa.

Tā nu tēvs un māte audzināja un kopa, cik vien varēdami, savu dēliņu, tā cerēdami, ka viņiem vecuma dienās maizes devējs būtu un mantinieks. Tā priecājās tēvs un māte, bet neiznāca, kā priecājās un domāja, jo vien notaļ* cilvēks no priekiem nevar dzīvot pasaulē, bēdas ar jābauda. Un tās piedzīvo daudzreiz pasaulē.

Dievs dēliņu piemeklēja ar vājībām* — ar vēdera slimību. Un tēvs tad veda mani pie daktera uz muižu, un dakters ārstēja gan it labi ar labām zālēm, un palika no tās slimības vesels, bet ne ilgi, jauns vājums atkal klāt. Sāk pēc tam arvien brēkt, kad daudzreiz galva sāpot, kāmērt sāk ausis tecēt. Un tad izārstējās ar zināmām zālēm, ko katris pazīstams cilvēks zināja un mācīja, bet neko nelīdzēja. Tā tēvs mani veda pie daktera uz muižu vienā aukstā ziemas dienā. Aizbrauc nu muižā, un es, puika, toreiz gauži salu. Tā tēvs tūlin veda mani sildītos vērpāju meitu istabā, tur krāns* kuroties, tā stāvot arvien silta. Un tā tēvs tur mani ieveda. Un riktīgi krāns kurās gan, un meitu tā istaba pilna, vairāk kā divdesmit meitu vērp. Un ratiņi tā cits pie cita strēķos* vien salikti, un liels ratiņu rūciens no tik daudz vērpājām. Tad man bija, puikam, gan ko skatīties un brīnoties. Un tad citas meitas mani aicināja pie krāns, lai sildoties. Un citas atkal mani, puiku, taisījās būs rāmīt*. Un man tad bij pārliekam bailes, es sāku raudāt pēc tēva. Un tad atkal citas mierināja, lai neraudot un nebīstoties, jo tās jau tāpat spāsējot*, jo nebūšot neko vaines darīt. Tā es ar paliku mierā no raudāšanas un gaidīju mierīgi, un sildījos, kāmērt tēvs atnāca no zirga aplūkošanas.

Un tad veda mani tūlin pie daktera. Un dakters aplūkoja man galvu un ausis, rakstīja zīmi un iedeva tēvam to zīmi, un sacīja: „Eita pie Straukas, tad dabūsit zāles!" Tā gāja tēvs pie Straukas un dabūja

zāles, un mani tad ieveda Šimka krogā[11], lai gaidot. Un tā es dzīvoju kādu stundu, tad nāca tēvs ar zālēm un tad šmorēja* par krogu, kāmērt vakars klāt. Tad braucām prom uz māju.

Tad es biju tāds dumš puika, ka nemācēju sevi kārtīgi apģērbties. Kad vilku kamzolus* sev mugurā, tad piedurknes arvien uz augšu un apakli* uz zemi. Un kad iesāku ar savām bērna mantām darboties, kāmērt apgūlos uz muti vai ceļa vidū, kur tik iznāca. Un, kad kāds ciemiņš atnāca, tad bēdzu vai apakš gultas vai istabā, kur tik varēju noslēpties. Tā kā ar nevienu runāties kā ar siena pļāvēju veco ternejiešu Iņķa pirtnieku Jēku. Ar to gan teicu pasakas*, kad citi neredzēja, bet, kad kāds redzēja, tad vairs nerunāju ne vārda.

Un tad sāku mālus ēst. Bet ne ar košanu ēst, bet ar pirkstu aptaisīju mutē slapju, tad ņemt ar slapju pirkstu no krāns mūra un tad mutē iekšā. Tad tas bij vislabākais ieradums un gārdums. Ēst tā maizi no rita negribēju kā mālus no krāns laizīt. Tie tik bij gārdumi. Tad es izēdu tādus lielus, lielus caurumus no krāns, kad ar tika vīriem ko mūrēt ciet.

Tā tad dzīvojām pāra gadu tanī Liberta būvētā istabā-rijā.[12] Tad krievi cirta jaunos kambarus, un tad es, puika, lēkāju un skraidīju par tiem baļķiem. Tā viens no krieviem mani būs kult. Es skrēju tad istabā iekšā, bēdzu no krieviem, jo bija bailes.

Plunkas Ādams ar savu sievu Edi bij par kalpiem, un tam bij dēls — puika tāds mana vecuma gados, vārdā Jānīts. Bet viņš mani reiz apkaitināja uz klēts celiņu, kur darbojāmies ar savām bērnu

---

11
Var secināt, ka par Šimka krogu A. Purmalis sauc vienu no Valtenbergas muižas krogiem. Kopumā muižai piederēja vairāki krogi: Ramja, Baznīcas, Nuka, Blankas, Mellaķīsa, Krastiņa un Ķerzas. Mazsalacas vidusskolas muzeja arhīvā atrodama ziņa, ka arī paša Valtenbergas muižas kompleksā atradies kāds krogs, taču sīkāku informāciju par to nav izdevies iegūt.

12
Sk. 8. piezīmi par dzīvojamām rijām.

mantām. Un tad es viņu plēsu reiz matos iekšā un tā villāju*, ka vai nu. Bet mana māte no namiņa redzeisi, traukus mazgājot. Tā brēc: „To-o, nu vanags cālīšam virsū!" Un tad es iztrūkos un bēdzu prom, lai tur paliek visa darbošanās un bērnu mantiņas, jo nu bij baiļes un kauns, kad māte ir redzējusi manu plēšanos.

Tikko jaunie kambari tika gatavi līdz rudeņam, tad dienasta puišam Jēkab Bērziņam bija kāzas jaunos kambaros. Tas bij 1855-tā gada pavasarī. Tad nāca Grāpa Jānis ar savu sievu Trīniņu par kalpiem. Tiem ar bērnu vairāk nebija kā vienvienīga meitiņa Anniņa vārdā.

Tad Jurģos[13] gaidīju. Pēc pusdienas došos lūkotu, vai jau brauc jaunais kalps. Skrienu pretī uz kroņa pļavām[14] bez biksēm, jo tad bij ļoti silts laiks un skaidra, silta saulīte. Un zaļa zālīte bij jau visur dižana, un putniņi dziedāja. Es skraidīju un lēkāju par to pļavu, par tām ūdens peļķēm, kur tās visu dziļākās — ak tu prieks! — ak tu jaukums! Tad bij ko priecāties. Un ieskatos, kad brauc no meža ārā ar mantas vezumiem. Un kalpa sieva pati Trīniņa nāk ar govīm, un meitene Anniņa dzen govis un aitas. Un es pieskrienu klāt, un Trīniņa tik mīlīga mani apglauž, kad viņus esot gaidījis, nācis viņim pretī. Tā tad es biju tik laimīgs un priecīgs, palīdzēju dzīt, kāmērt mājā atbrauca.

Tad es par vasaru ganīju dzosis*, un mans jaunākais brālis Jānis, kas uz mani divi gadi jaunāks, tas ganīja cūkas. Tad visi ganījām kopā uz pūdējumu* cūkas un dzosis. Tad nāca meitenes ar pie mums —

13
19. gs. sākuma tika noteikts, ka Jurģa diena (23. aprīlī) beidzas saimniecīskais gads, un, ja māju nomniekiem, kalpiem u. c. nebija pagarināts līgums ar saimnieku, tie pārcēlās uz citu vietu. Par dzīvesvietas maiņu šajā dienā ir ļoti daudz ticējumu (Lideks, 170. lpp.).

14
T. i., muižai piederošās pļavas.

Triniņas Annis, mana māsa Anna un pirts meitene[15] Ildze Taurin. Tad visi rotaļaimies un skraidījām par tīrumu, ar rokām plēcinaimies*. Un runājām kopā paši visi, kad mums būtu spārni kā tiem putniem, tad mēs varētu skriet par gaisu, tad mēs redzētu tālumā, ko tie cilvēki tur dara. Tad mēs visu, visu redzētu, tad mums būtu labi. Un darboties ar savām bērna mantām, kā lieli cilvēki mēdz darīt, tad bij tāda jautrība dzīvojot, kad ēšanu ar dažu reizi piemirsa, kad visi bij kopā iesākuši darboties.

Un tā mana māsa Anna nomira, desmit gadu veca būdama, un tā Triniņas Anna, ar ko, bērni būdami, tos pāra gadus kopā dzīvojām un rotaļaimies, kā bērni būdami, tā ir tagad izprecēta par Kalnpurlaur gruntnieci*.

Tai gadā 1855-tā tad raka grāvjus tai lielā purā[16] muižas strādnieki igauņi, četrpadsmit vīru. Tiem bija mūsu mājā rūme jādod tiem kunga strādniekim. Visu vasaru lidz rudeņam iedeva vien kambari* tiem igauņim priekš gulēšanas. Tad tika no muižas visa pārtika tiem strādniekim vesta, kā rudzu milti priekš maizes un tauki, gaļa, putraimi, un vien pusmuc brandvīna* par mēnesi, jo katram vīram tika dots stops* par nedēļu brandvīna.

Tad bija divi no tiem strādniekiem priekšsaimnieki*, kas to brandvīnu izdalīja tiem strādnieku viriem trešdienā. Un stāvēja viens

---

15
Šeit pieminēta pirts meitene ir t. s. pirtnieku meita. Par pirtniekiem A. Purmaļa manuskriptā saukti cilvēki vai ģimene, kas dzīvo saimnieka pirtī. Šie cilvēki parasti bija trucigāki, bieži vien gados veci un darba nespējīgi ļaudis, kas par šo apmešanās vietu saimniekam atstrādājuši zināmu dienu skaitu gadā (Cimermanis, 200. lpp.). No kalpiem tie atšķirās ar to, ka darba devējs tiem nemaksāja algu, bet nodrošināja tikai apmešanos pirtī. Pirtnieku dzīvojamā istaba parasti atradās vienā pirts pusē, kurā bija ierīkota arī atsevišķa virtuves telpa. Otrā pirts pusē atradās mazgāšanās telpas (LKV XVI, 32 522. sl.; XXII, 46 008.–46 009. sl.). 19. gadsimta otrajā puse Kurzemē un Zemgalē dzīvošana pirtīs saka izzust, taču Vidzeme tā saglabājās vel lidz pat 20. gadsimta 30. gadiem (Cimermanis, 200. lpp.). M. Buile 2000. gada jūlija intervijā stāstīja, ka „Mucenieka" pirti 30. gados dzīvojusi Jāņa Purmaļa meita Jūla. Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā ir eksponēta ap 1815. gadu celta „Jaunrūnu" pirts ar dzīvojamo kambari no Sēļu pagasta, kas atrodas netālu no Mazsalacas pagasta.

16
Ar *lielo puru* šeit domāts Ramatas Lielpurvs jeb Saklaura–Oļļas purvs, pie kura atradās Purmaļa mājas „Mucenieks".

priekšsaimnieks arvien pie došanas katram vīram vien pusstop* trešdienā un sestdienā. Tad bija dzeršana gan kā kāzās. Tās pus dienas trešdienā un sestdienā tā aizgāja arvien bez darba līdz vakaram.

Un mana māte cepa tiem strādniekiem maizi. Katru dienu bij jācep priekš tik daudz vīriem. Tad viņa, mana māte, nopelnīja no kunga par to vasaru līdz rudeņam 25 rubuļi naudas un no katra cepiena maizes viens klaips maizes tika dots, lai ņem pati to visu lielāko priekš sevis. Un arī stops brandvīna tāpat par nedēļu kā citiem strādniekiem. Un, kad zupu vārīja, tad lai ņem pati priekš sevis, cik vajaga. Nu tad manam tēvam bij gan ko līksmoties. Tas stops brandvīna, ko māte pelnīja, bij tēvam jānodzer. Un tā igauņi ar iedraudzējušies palika pazīstami, deva katris no savas buteles* raudzīt. Un tā manam tēvam tā vasara aizgāja kā sapņos.

Un tā mēs ar puisēni, es ar savu brāli Jāni, ganījām cūkas un dzosis par pļaviņu māju lejā un uzgājām ar vienu brandvīna pudeli pilnu ar brandvīnu vienā lazdu krūmiņā, kur igauņi ielikuši. Tad ņēmām ārā un dzērām, tāpat kā lieli cilvēki dzer katris savu reizi, un tad likām to pudeli turpat atpakaļ krūmiņā.

Un nu vakars klāt. Iedzenam steigšus vien cūkas un dzosis mājā, un nu brandvīns sāk rādīt savu spēju. Un nu par visu vakara krēslu, kāmērt liela tumsa jau metas, skrienam, ķeramies un laužamies, un vārtāmies par pļavu, kāmērt māte sāk no mājas kliegt, lai ietot prom uz māju, būs iet ar žagarim, kad nebūs tikt prom gulētu. Tumsa liela, nezin, kas tiem puikim tur nu ir noticis, kas nav. Bet kas to deva zināt, kad to zinātu, kad puikas pudeli uzgājuši, tad būtu puikim pēriens rokā gan. Tā aizgājām gulētu, bet rītā puikas vāji gan. Bet māte rītā

žēlo puikas, kad tik ātri vāji palikuši. Vakarā bīš veseli, tad nav varējusi ne gulētu aizdzīt.

Un tad svētdienas rītos igauņu priekšsaimnieki noturēja dievkalpošanu ar saviem strādnieku vīriem igauņu valodā. Kad tie beidza, tad atkal mana māte noturēja dievkalpošanu latviešu valodā ar savu saimi un bērniem, katri savā kambarī.[17]

Tie ir tie piedzivojumi līdz manam vienpadesmitam gadam. Un vienpadesmitā gadā gāju skolā uz Kalnmaču pie pērmindera*. Tur tika skola turēta Kalnmačus vecā mājā,[18] tais vecos kambaros. Turpat bij bērniem ēšana un gulēšana iekš tā paša skolas kambara. Vakaros, kad bērni gāja gulētu, tad ienesa katris savu maiksiņu*, kur gulēt. Ņēma tad katris savu manteli* vai sakšu*, kas nu katram bija, liekas uz grīdu zemē un guļ divās rindās — gar vienu sienmali puisēni, gar otru meitenes. Un rītos, kad cēlās, tad katris paņēma savu maiksiņu, iznesa vienā tukšā kamb. un sakrāva kaudzē.

Par skolotāju mums bija Jaunzilpauš pirtnieka dēls Jānis Ramata.[19] Tas gulēja ar turpat, kur bērni guļ. Vienā kaktiņā bij gultiņa. Tad bij gan ko izturēt. Dažreiz tik briesmīgi nosala, kad nevarēja nekur dēties aiz aukstuma. Tad bij skolā iešana divi dieni par nedēļu,

---

17
Šeit un arī turpmāk pieminētie mājas dievkalpojumi ir saimes kolektīvās dievlūgšanas, ko organizēja saimnieki un kas bija vispārizplatīta parādība ne tikai Vidzemē, bet arī citur Latvijā. Purmaļa mazmeitas vēl atminas, ka viņu bērnībā, 20. gs. 20.–30. gados, svētdienās notika šādi mājas dievkalpojumi, kas zināmā mērā aizstāj iešanu uz baznīcu, kā arī ir apliecinājums tautas reliģiozitātei.

18
Mūsdienās „Kalnmačas" nav saglabājušās. Tajās dzimusi A. Purmaļa vienaudze, latviešu rakstniece Marija Pēkšēna (1845–1903).

19
Jānis Ramata bija pirmais Ramatas apkārtnes skolotājs, kas darbojies ne tikai kā skolotājs, bet bijis arī pazīstams sabiedriskais darbinieks. Skolā strādājis no tās dibināšanas brīža 1856. gadā līdz 1886. gadam, kad viņa vietā nāca Valkas skolotāju semināra audzēknis Jēkabs Sprincis. J. Ramata ir dzimis Mazsalacas „Zilpaušu" mājās, mācījies Rūjienas draudzes skolā pie skolotāja E. Šveha (Cukurs, 89. lpp.).

jo tad pirmoreiz sākās skolu iesākšana Mazsalacas draudzē.[20] Tad bij gan visiem bērniem ko brīnēties, kad pirmreiz iesākās skola. Kad skolotājs uzvilka tādas strīpiņas uz tāpeli*, tad sāka visi tik stipri smiet visā balsī, nekā nevarēja ne apsaukt. Un, kad skolotājs vēl rādīja, kā gripele* pirkstos turama, tad bij skolotājam pašam ar jāsmej līdz un vairāk neiznāca kā jāsmejās, jo bērni nekā nezin. Ņem gripeli ar visu sauvju, tura kā mietu, ko tad var zināt, ka nekā nav redzējis.

Kā toreiz, kad mani veda pirmreiz pie mācītāja pie pārklaušināšanas* Nuķa pusmuižā*[21] pie mācītāja Beikmaņa[22]. Tad man mājā arvien skubināja, lai tik mācoties uzcītīgi, vai tad būs būt labāki, kad šķesteris* būs vest rijā un likt uz piestu* un tad kult ar žagariem. Vai tad nebūs būt kauns? Tā stāstīja arvien, kad šķesteris nākot mācītājam līdz un tad tos bērnus, kas nemākot, tā kuļot. Un tā man bij bailes. Mācījos gan tad dūšīgi.

Bet tad nu ved pie mācītāja trīs bērnus — abas manas māsas, kas ir jau bijušas priekšā, un es nu pirmo reiz. Un nu man tik gauži bailes no mācītāja, nezinu, kā nu izdosies. Bet nu tās māsas izlasa, un nu jāiet man priekšā. Tā mācītājs ieskata mani: „Ak vai, Ādams ar man atnācis, kā es tevi gaidīju! Nu nāc, nu nāc tūvāku! Redz, ko tu ar man

---

20
19. gadsimta 50.–60. gados Vidzemē un Kurzemē laukos dibināja daudz jaunu skolu. Mācību ilgums tajās bija 3 ziemas, bērniem mācīja baznīcas dziesmu dziedāšanu, lasīšanu un rakstīšanu, kā arī rēķināšanu (Ozols, 458. lpp.). Ādama stāstā pieminētā skola ir t. s. Tilika jeb Līča skola, kuras darbība pirmos trīs gadus notika „Kalnmaču" mājās, „Tilikas" rijā un „Kalnpurlaura" mājās, bet vēlāk tai uzcēla atsevišķu ēku. Informāciju par Līča skolas sākumu un savu darbību ir atstājis skolas pirmais skolotājs Jānis Ramata: „1856. gads ir Mazsalacas draudzes skolu gads. Šinī gadā visās valstēs un pagastes skolas celtas, skolas vietas ieriktētas zemnieku mājās un bērni mācīti zināmās vietās no apkārtgājējiem skolotājiem pa 2 jeb 3 dienām nedēļā." (Cukurs, 89. lpp.) Pēc astoņiem skolas darbības gadiem 1864. gadā uzcēla pirmo skolas ēku. Zemi nodalīja no „Jaunlīču" mājām, un to dāvinājis Mazsalacas muižas īpašnieks. Līča skolas skolēnus reģistrēja, sākot ar otro skolas pastāvēšanas gadu, t. i., 1857./1858. mācību gadu. Tad skolā mācījušies 127 bērni — 75 zēni un 52 meitenes. Otra vecākā skola Mazsalacas pagasta Ramatas apkaimē ir Rauskas skola, kura sākusi darboties 1862. gadā pēc deviņpadsmitgadīgā skolotāja Ieņa Zilpauša iniciatīvas (Cukurs, 89.–92. lpp.).

21
Nuķa pusmuiža bija viena no piecām Mazsalacas muižas pusmuižām.

22
Kārlis Bēkmanis bija Mazsalacas draudzes mācītājs no 1848. līdz 1855. gadam.

esi iemācījies." Un nu es palieku tik priecīgs par to vārdu, ko mācītājs sacīja, kad viņš mani gaidījis. Sāku no liela prieka stipri smiet. „Nu nāc nu tūvāki," mācītājs glauž mani un rāda, lai nu lasot. Un es nu izlasu ar to prieku skaidri un skaņi, un mācītājs apglauž mani atkal un saka: „Tas ir labi lasīts! Nu tu dabūsi par to vien kliņģeri." Un tā tās bēdas pārgāja priekā un godā.

Un otru gadu gāju mācītājam priekšā pie Kalnmač pērmindera. Tad dabūju atkal vienu kliņģeri, bet tad viens, līdzās sēdēdams, no ķešas* bij izzadzis to kliņģeri. Tad bij gan bēdas un liela raudāšana, kad vairs nebij, ko mājā pārnest un parādīt citiem. Tā arī bij.

Kad tēvs mani pirmoreiz baznīcā veda, piebraucām pie Mellāķīša kroga[23] un tēvs iet tūlin iekšā no rīta šņaba nodzertu. Un tad es sacīju uz tēvu: „Tēt, vai tā nu ir baznīca?" — „Dēls, tā nav vis baznīca, tas ir krogus." Nu tad man atkal bij ko brīnoties, un apskatu labi to ēku. Tik balta mūra māja, tas ir krogus, nu kāda tad vēl nebūs baznīca? Un tā braucam prom. Tik tālu vēl bij baznīca un pulki māju, ko vēl nemaz nebij redzējis, kāmērt pie baznīcas piebrauc. Nu ir ko skatīt. Un tad tēvs mani veda baznīcā iekšā, bet es, ieradis kā mājā, pašā sprediķa laikā vairs negribu baznīcā, lai ved mani ārā, un vairs iekšā atpakaļ neveda. Tā es sēdēju tur vāģos*, kāmērt dievvārdnieki* nāca ārā no baznīcas, un tad braucām ar tēvu prom uz māju.

Un tā tad daudzreiz nevarēju iet skolā caur galvas sāpēm un ausu tecēšanas. Tādēļ ar skolas mācībām gāja diezgan slikti. Skolu izgāju, tik kopā iesāku vien rakstīt, knapi kad pats pazīstēju*, ko rakstīju. Tā izgāju pirmo ziemu. Un otro man sāp galva un sāk ausis tecēt, un nevaru skolā iet, jāpaliek mājā. Ieguļos vietā, tā ņem māte no skapīša rožmariņ* glāzi un būs kādu pilienu iepilināt, varbūt kad tad

23
Mellāķīša krogs bija viens no Mazsalacas muižas krogiem un atradās Mellāķīši — tur, kur mūsdienās ir Ramatas centrs.

sāpe nepaliekot mierā. Un pilina man ausī, bet tā glāze palīst, tā ause pilna. Jā, bet nu sāk tā zāle kost tai ausī tā, ka es paliku bez samaņas. Tad es paliku nost pusotras dienas un nezinu nekā, kas ar mani notika. Kad otrā dienā pie vakara sāku atmosties, tad es turēju, kad tas pats brīdis, tā pati diena, kad zāles pilināja. Tad man gan bij jābrīnās, kad māte sāka stāstīt, kā pūlējušies un kustinājuši, gan lējuši pienu, gan ūdeni tai ausī, bet neko nav līdzējis. Un visu nakti uguns dedzis augšā un raudājuši. Tik vien tās cerības, ka krūtīs drusku pukstējis. Un no tās reizes ausis veselas, galva vairs nesāp un dzirdēšana visa laba.

Jo tas vien trūka un tas sliktākais bij, kad vairs skolā rēķināšanu nevarēju nekādu, ne lielu, ne mazu, jo laikam ar to lielu galvas sāpi un ausu tecēšanu nevarēju to vairs. Laikam par daudz izsāpējusi. Un tā izgāju pēdīgo ziemu skolā.

Tas bija četrpadesmitā gada rudenī, cēlās jauna vaine — atkal uz kreisās kājas stilba virsū auga liels augons ar asu, spicu galu. Un sāp tā, ka no sāpēm nevar nemaz paciest. Tā tad tēvs veda mani uz muižu pie daktera kunga vecā Tondorf[24]. Tas tūliņ ar abi roki no katras puses to augonu spiež un saka: „Tā šerda vajag izšpiest." Un es aiz lielām sāpēm raudāju un brēcu visā balsē, bet dakters saka: „Nekaš, nekaš, tad būs vešels!" Un rakstīja zīmi un sacīja: „Eita pie Straukas, tad jums iedos vien velkam plāksteri. Un to uzšmērējat uz tīru linu drēbi, un tad liekait virsū un ar lipstiķiem* sautējiet. Uzvārait tos lipstiķus podā un tad linu drēbē iekšā, tad liekait virsū."

Un tā nu atnāk mājā, sāk likt to plāksteri virsū uz to vaini un ar lipstiķiem sautēt. Tā strādāja un pūlējās kādus mēnešus, bet labuma nekāda. Kā rādījās, nedzist vis ciet un stāv tāpat arvien caurumi vaļā. Ar lipstiķim izkarsēts, un nemaz viņas — tās sāpes nevar izturēt. Bija

24
Dr. Tondorfs par Mazsalacas draudzes ārstu kļuva 1842. gadā pēc iepriekšējā draudzes ārsta Viherta nāves (Cukurs, 38. lpp.).

jāatmet tā zāļošana un jālūko citi dakteri. Tā izbrauca Valmieru pie kreisdaktera*. Tas arī iedeva zāles labas. Bet priekš tās vaines no tām labuma nekāda ar no tām zālēm.

Un piecpadesmitais gads jau valstē prasa galvas naudu[25]. Un tad tēvs veda mani atkal pie kreisdaktera pēc galvas naudas, kad nevarot maksāt. Un tad kreisdakters izdeva vien zīmi pie pagasta valdes, kad nav maksātājs. Bet neko nelīdz tā zīme. Pagastvalde vēl neatlaiž, kāmēr vada vienu tiesas vīru līdz uz muižu pie pašu daktera. Un tad jau ar pirmā pusē galvas naudas bij samaksāta rudeni. Un to samaksāto rudens pusi pavasarī deva atkal rokā pagastvalde. Un tā tika atlaists no visām valsts nodokļu maksāšanām, un tā palika nabagu kārtā.

Bet nu uznāca 1864-tā gad rudeni uzsacīšana no muižas uz māju iepirkšanu.[26] Ko nu lai dara, nu ir bēdīga būšana, jo manam tēvam naudas nemaz vairāk nav kā vien pieci rubļi. Māte aiziet uz

---

25
Galvasnauda bija pagasta pašvaldību galvenais ienākuma avots, šo nodokli ieturēja no visiem pagasta locekļiem, izņemot privilēģētās personas — muižniekus, garīdzniekus, valsts ierēdņus, ārstus, mākslerus, personas ar zinātnisku grādu, tirgotājus, goda pilsoņus u. tml. Galvasnauda bija jānomaksā līdz 1. oktobrim, kad sākās un beidzās pagasta saimnieciskais gads. Parādu varēja piedzīt spaidu kārtā, pārdodot mantas, arestējot algu u. c. (LKV V, 9676.–9679. sl.)

26
Par šiem notikumiem detalizētu informāciju sniedz R. Cukurs „Mazsalacas pagasta hronikā": „1864. g. augustā muižas īpašnieks barons Arnolds Fitinghofs pārdod visu savu zemnieku vaku jeb klaušu zemi, 135 ciematus. Mājas iepērk gandrīz visi to līdzšinējie saimnieki, izņemot 14, ar kuriem līdzšinējo līgumu laužot 1865. gada 23. aprīlī, kad tiem mājas jāatstāj, jo tās pārdotas citiem. Izpirkšanas maksa vidēji ir 100–150 sudraba rubļi par dālderi." (Dālderis ir zemes vērtības mērvienība, sk. LKV III, 4442. sl.) „Mucenieks", kura novērtējums ir 21 dālderis un 64 graši, pārdots Jānim Purmalim (Ādama jaunākajam brālim) par 3700 sudraba rubļiem. Par piemiņu māju izpirkšanai visi pagasta jaunie māju īpašnieki uzdāvina baronam divus Pēterburgā izgatavotus biķerus ar gravējumu: „No Mazsalacas pagasta gruntniekiem par piemiņu 1864. gadam." Barons visus saimniekus uzaicinājis pie sevis uz maltīti, vakarā muiža tika izgaismots parks un notika koncerts, ko organizēja paši zemnieki. R. Cukurs raksta: „Pēc gruntniecības ievešanas mazsalacieši redzami uzplaukst. Ceļ jaunas dzīvojamās mājas un saimniecības ēkas, uzlabo laukus un pieliek lielas pūles savu bērnu tālākizglītošanā. Daudzi jaunieši sāk apmeklēt lauksaimniecības un mērniecības skolas, skolotāju semināru, ģimnazijas un universitāti. Izceļas turīgi tirgotāji, sevišķi ar liniem un labību, kā Dauguli, Lojās, Kolīlu u. c. Slavens top tā laika Mazsalacas tirgus 15. septembrī, uz kuru sabrauc lieltirgotāji no Pērnavas, Valmieras, Rīgas, Valkas, Cēsīm u. c. vietām. Drīz izceļas pirmie sākumi Mazsalacas miestam — pilsētiņai. Vispārīgi ļaudīs rodas pašapziņa, paškieņa, pacilāts gara stāvoklis, dzīves un darba prieks." (Cukurs, 28., 40.–41. lpp.) 1864. gads ir nozīmīgs arī ar to, ka šajā gadā Valtenbergas pagastā beidzās sešus gadus ilgušie „mērnieku laiki", kas sabiedrībā radīja lielu satraukumu un nemieru, jo tika samazinātas vai izmainītas vairāku māju robežas (Cukurs, 39. lpp).

Saprašu[27] pie tā brāļa aprunāties, ko tie darīs. Bet neko nekādas zināšanas nedabūja, tik tā dabūja zināt, kad abi brāļi tie norunājuši, kad būs abi ar Ceļkundziņu kopā pirkt Sapraš māju.

Bet mana tēva meitas vīram kalējam — tam ir gan nauda. Tam mans tēvs izprasījies, lai nu aizdod tās mājas iepirkt. Bet meitas vīrs saka tā: „Jā, es domu gan, bet norakstāt uz manu vārdu māju, citādi es nedomu neviena rubļa." Un tā nu manam tēvam ar mājas žēl, kad nu visiem tad jāizklīst. Ar māti norunāja tēvs, kad nu citādi vairs nevarot darīt kā ar meitas vīru pirkt kopā to māju, katris uz pusēm tās mājas. Un tā brauca meitas vīrs kalējs ar manu tēvu pie lielkunga tās mājas iepirkt.

Un nu mans tēvs ieiet Šimka muižas krogā dūšu uzpravīt*, šņabi iedzert. Un, kā visus pazīstam, krodzinieks tūliņ uzprasa: „Nu, Purcīti, kā labi iet?" Mans tēvs atsaka: „Švaki iet!" Un izstāsta visu krodziniekam, kad viņi abi ar meitas vīru norunājuši uz pusēm pirkt katris pusmājas. Bet krodzinieks: „To tu nedari, mucenieks, pirc pats visu, to tik vien ne!" Un krodzinieks izstāsta visu, kāda tā pirkšana, jo tas zin visu, kā lielskungs ļaujās. Lai tik vārdu vien sakot un parakstoties uz pirkšanu, un iemaksājot rokas naudu, tad būs būt iepirkts.

Un tā manam tēvam bij ar no mājas līdz nauda vien piecdesmit rubuļi, es iedevu savu linu naudu astoņpadesmit rubuļu un jaunākais brālis Jānis ar savu linu naudu divdesmit rubuļu, jo mums pirmie lini bij sēti un mums pašiem tā nauda bij iedota, un tā viņa bij aiztaupīta. Un to citu māte deva, ko aiztaupījusi no savas sviesta pārdošanas.

Tā meitas vīrs kalējs nemaz to nezināja, kad tēvam tik daudz naudas līdz no mājas. Tā vēl, par ceļu braucot, runājušies. Tēvs sacījis,

---

27
„Saprašas" ir A. Purmaļa mātes Mārietas Kundziņas dzimtās mājas. Tās atrodas mūsdienu Ramatas pagasta teritorijā, pusotra kilometra attālumā no Ramatas centra un triju kilometru attālumā no „Mucenieka". „Saprašās" ir dzimis un uzaudzis arī gleznotājs, pedagogs un skatuves dekorators Pēteris Kundziņš (1886–1956). Sk.: Cielava S. „Pēteris Kundziņš" (Rīga, 1986).

kad viņam vairāk neesot kā pieci rubuļi, lai tad viņam ar aizdodot, bet kalējs neparko, tikai ka pie lielkunga, kā runāts, ja tad vajadzēs, tad gan, citādi jau es savu naudu tik pat kā zemē metu, tā ne.

Un nu iedzer tēvs vēl vienu mēriņu, ko krodzinieks pats no sevis, kā draugs būdams, iedeva. Tā vairāk neko, steidzās projām, ka tiek pie lielkunga. Un meitas vīrs kalējs stāv pie zirga un gaida, un saka: „Vai nu tūliņ būs iet augšā pie lielkunga?" Tēvs: „Es iešu viens par priekšu, ja būs vajadzīgs, tad es paziņošu."

Un nu kalējs stāv un gaida pie zirga. Par brīžam nāk nu tēvs no lielkunga, un kalējs steidz prasīt: „Kas ir, vai nu man jāiet, vai?" Tēvs saka: „Nav jāiet, ekā es pats nopirku visu!" Un nu kalējs paliek par visam ļauns par tādu darīšanu. Un dusmīgs paliek un bārgs uz savu sievas tēvu, saka: „Nu tu mani pieminēsi!" Sievas tēvs atsaka ar prieku pretī meitas vīram: „Dirs, ko tu man darīsi, redz, kā pirku! Jā, un nopirku pats visu māju, lai gan tu man naudu nedevi!" Un iegāja Šimka krogā un sauc uz krodzinieku, lai tik ielej vien mēriņu. Nu tik var iedzert, māja nopirkta un nauda vēl pāri. Un tā iešmorēja kādu brīdi un tad brauca prom uz māju, ar savu meitas vīru kalēju ne vārda nerunādami, kāmērt vakarā mājā.

Un tā pienāca tas ziņojums no lielkunga, kad jāietot uz muižu kontraku* un ruļļu saņemt un parakstītu. Tā tēvs ar māti norunāja, kad būšot manu jaunāko brāli Jāni rakstīt par gruntnieku. Es esot nabags, un tā būšot abi no lozēm* tikt vaļīgi. Es caur vājību un jaunākais brālis caur māju.[28] Un tā norunāja un darīja, un tēvs taisījās ar jaunāko brāli Jāni uz braukšanu uz muižu, un tad māte, kad bija saģērbusies, sacīja uz jaunāko brāli Jāni: „Bet tu nu ar, dēls, tad to vecāko brāli nenokauj

28
Ložu vilkšana ir aktīvajā karadienestā, resp., rekrūšos iesaucamo atlases kārtība, kad tie tiek iesaukti pēc lozējot sastādīta saraksta. Karadienesta ilgums — 25 gadi. Šāda kārtība ilga no 1854. līdz 1874. gadam, pēc tam tika ieviesta vispārēja 4–6 gadu karaklausība. No obligātā karadienesta bija atbrīvoti muižnieki, tirgotāji, goda pilsoņi, literāti, baznīcas kalpotāji u. c. (LKV XVIII, 35 288.–35 292. sl.; XIII, 24 683.–24 687. sl.).

kā Kains Ābelu, nedari arī visai grūti, kad tu par visu zinātnieku* palieci."

Tā aizbrauca projām uz muižu pie lielkunga, un es nācu un gāju tīrumā gar strādniekim. Tad vecais mūsu mājas piedzīvotājs vecais Balodis uz mani sacīja: „Vai, dēls, nu ir slikti, tev tēvam nevaidzēja gan tik aplam vis darīt. Lai ir jāiet uz lozēm, kas par to, bet tev vienādi vaidzēja māju norakstīt." Un es arī gan paliku tāds bēdīgs, bet ar savām vājības grūtībām neko daudz nedomāju, vai tas būtu labi vai slikti. Un tā paliku mierīgs savā garā.

Tā nu pagāja tie bērnu gadi, un pavasara pienāca. Tad gāju mācībā, bet tāds pats ar kājām vāš arvienu. Tad veda mani pie Katrīnas skolmeistera* ārstētos. Un tā ar tām skolmeistera zālēm ārstējos divi gadi, un tad arī jau palika īsten vesels. Jo skolmeisters lika zābakus valkāt un kājas siltas un sausas turēt. Tā arī tēvs man nopirka vien pāra čabu zābakus*, bet no tiem zābakiem netika vairāk valkāt kā septiņas nedēļas, tad bija beigti. Un tēvs vairs jaunus nepirka, kājas tika atkal slapjas un atkal dabūja salt. Paliku vāš atkal. Nu, ko nu darīt? Pie skolmeistera iešana vairs nebija, jo tas sacīja, viņš visu savu padomu pielicis, pie viņa lai vairs neietot.

Bet nu vienreiz tēvs uzdomāja mani vest uz Rūjeni pēc daktera. Kā domāts, tā darīts. Taisāmies un tik braucam uz Rūjeni, bet aizbraucam par priekšu pie radnieka ternejiešu Vieķa, jo tas vairāk zin tos dakterus par Rūjeni, vecais Vieķis. Nobraucam tur, sāk teikt pasakas. Pienāca vakars, palikām tur par nakti, un visi norunāja, kad rītā būšot agri braukt pie daktera. Bet nu izguļ to nakti, atnāk rīts, un

pārrunāja vecais Vieķis un pārprasīja, kāda tā vaine esot. Un riktīgi iesaucās Vieķis, kad es to vaini parādīju: „Tā ir tāda pati kā man, un es sadziedēju! Man ir vēl tās pašas zāles, tās es iedošu, tad nav pie daktera vairs jāiet." Un tā iedeva tās zāles, un mēs taisījāmies uz braukšanu. Un tad nāca Vieķis līdz ar savu zirgu. Atbrauca līdz Cepļa krogam[29] Rūjenā, un nu ieiet abi ar manu tēvu iekšā krogā un sāk šmorēt stipri līdz vakaram.

Un, saulītei noejot, tad sāka taisīties uz prom braukšanu uz māju. Iznāk abi no kroga ārā pie zirgiem. Tā Vieķis, kā garš vīrs būdams, sāk klanīties uz sētas pusi Cepļa kroga priekšā, kāmērt uz reizi krīt pār sētu pāri iejā. Un, kāmērt uzrāpās atkal augšā, aizgāja vēl kād pusstundas. Nu tad es un tēvs palīdzējām iesēdināt kamanās, jo mans tēvs bij vēl drusciņ žirbāks*. Un mēs ar tūlin uz braukšanu. Un tā atdievojās Vieķis un aizbrauca. Un mēs ar sēdāmies un braucām uz māju. Tā krietni braucam, jo zirdziņš visu dienu pie kroga bij nosalis. Tā izbraucam no pilsētas, jau drīz tuvu pie Stiernītes brauc vien pāra kungu pretī. Bet es nu gribu ņemt tos grožus no tēva un griezt ceļu, bet tēvs nedod un saka uz mani: „Ko visim tādim sūdim ceļu griezt! Neparko, dēls, lai tik liek ragus kopā!" Tā liek ar kungiem kamanas kopā, un zirgi velk katris uz savu pusi. Tā lauž mums kamanām ilksi pušu, un kungi aizbrauc. Tēvs nosaka: „Lūk, kādi velli, lūk, cik nu ir slikti, dēls, ko nu lai dara?"

Tā neko vairāk, es jūdzu zirgu vaļā, un tad tēvs veda to zirgu, un es vilku tās kamanas līdz Stiernītes. Un es piesienu zirgu, un tēvs gāja pēc ilkss pie Stiernītes. Un es gaidu un gaidu un nevaru sagaidīt,

---

29
Rūjienas Cepļa krogs ir viens no visvecākajiem apkārtnes krogiem. Tas atradies Rūjienā, Rigas ielā 1, ir atzīmēts zviedru 1681.–1710. gada kadastra dokumentos un L. A. Mollina 1791.–1794. g. izdotajās Vidzemes kartēs (Teivens, 175. lpp.). Cepļa krogs atzīmēts arī agrākās kartēs kā „Ceppel Krug". Pēc 1918. gada Cepļa krogā ierīkoja augļu un sakņu žāvētavu armijas vajadzībām, bet kopš 1930. gada tur darbojās vīnu tirgotava, vēlāk — frizētava un velosipēdu darbnīca. Cepļa krogu nojauca pirms 2. pasaules kara. Sīkāk par Cepļa krogu sk.: Ziema, 255.–260. lpp.; Teivens, 176.–211. lpp.

un sāku gauži salt, jo toreiz bij dikti auksts laiks. Es tik iemu ar lūkātu, kur palika. Pieiemu es ar pie istabas, bet tēvs iet vienādi, bet nekad netiek istabā, jo par to logu tie iedzīvotāji lējuši arvien ūdeni ārā, un sasalis liels ledus kalns. Kā tēvs uzrāpās līdz logam, sāk kādu vārdu runāt ar tiem iedzīvotājiem, tā brac! lejā atkal. Tā pūlējās kādu stundu vairāk. Uz vien reiz ievēlās istabā par logu un nu sāk prasīt tam māju tēvam vienu ilksi, bet māju tēvs sameklē vienu vecu ragu ilksi un saka: „Es par brivu nedomu, ja vezmu žagaru dodat, tad es domu." Tā mans tēvs saka: „Ak, mūži, vai tas ar jārunā? Kaut vai divi vezmi, tos es tev varu dot!" Un nu tā istaba silta, tēvs jau tāds gurdens, negrib vairs no siltas istabas ārā nākt. Es izaicinājos, nosaka pretī: „Gan nu, dēls, iesim." Zirgs ārā ar sāk salt, ko nu lai dara?

Tad sāka pats māju tēvs, par laimi, labs cilvēks būdams, man palīdzēt izvest ārā un to ilksi palīdzēt ietaisīt. Un tad braucām, kāmērt Vērš krogā. Un tad gāja atkal iekšā un dzēra. Kad jau visi aizgāja, tad braucām prom, kāmērt pulksten divpadesmit naktī atbrauca mājā. Tā tās pāra dienas aizgāja, ne pie viena daktera gāja, nekā. Vecais Vieķis palika pats pa dakteri, mācīja, kā jāsmērē. Un kādas reizas liku gan tās zāles, bet neko nelīdzēja — ne tā vaine, ne tās zāles priekš tās vaines.

Un tā arī to dienastnieku tai laikā vairāk nebija kā viens puisis Jēkab Kiršbom un meita Ildze Rauska. Un tas Jēkab Kiršbom ar nodzīvoja trīs gadi par puisi un trešā gadā rudenī taisīja kāzas un precēja Jaunoļļas dienast meitu Anni Rausku. Un tā tamī kāzu sestdienā bij silts un jauks laiciņš. Tie tālejie kāzinieki atbrauca visi ar vāģim uz kāzām, un svētdienas rītā jau iegriezās auksts ziemeļa vējš. Un sāk jau stipri salt. Un no pusdienas sāk nākt sniegi līdz vakaram, kāmērt brūtgāns brauc mājā. Un man nu jāiet pretī zirgu saņemtu un atjūgtu. Un zirgi viss ar slapju sniegu apsaluši. Tad es dabūju pārliekam salt, jo staļļa puisis neko ziņā neliekas par māju zirgim,

iekšā prom pie goda ļaudīm uz dancošanu. Tik siena vien uz kaudzi līdz atnāca tēvs, ar cieši sašmorējies. No tam neko ziņā neliekas par kustoņu apkopšanu, man vien par visim jāzin. Tā man no tās salšanas vakarā tūlin vienā ceļakaula* galā sāk sāpēt, nevarēju lāgā vairs sierēt*. Domāju, kad tāpat pāries. Vakarā gāju tūlin prom gulētu, bet rītā ceļos augšā, nemaz vairs sierēt nevarēju, ne no gultas ārā tikt, kā ar spieķi vien lēnām izvilkos. Un tā stāvēja tā sāpe katrā locekli pāra dienu. Kad nemaz to locekli nekustināju, tad nesāpēja, bet, kad pakustināja, tad vilka to locekli kopā ar lielām sāpēm, un tā ņēma visus locekļus cauri rokās un kājās, mugurā un kaklā tā, ka pats ēst nevarēju. Kad neviens nedotu pie mutes ēdienu ar karoti sagatavotu, tad būtu badā jānobeidzas. Un tā sagulēju uz gultu četras nedēļas un ārstējos ar. Patlaban trāpījās tādas zāles, kas tai vainei pretī. Jo māte gāja ar kājām uz Rūjeni pēc tām zālēm. Tad bija briesmīgi nejauka vētraiņa diena. Kā sakāms — vai tad mātei sirds nelokās, kad redz bērnu lielās mokās?

Un tā atstājas tas vājums pēc četrām nedēļām, un tad varēju sākt lēnām strādāt darbu. Tad tas bij mans darbs — paliku par ķēķa* puisi un linu strādnieku, jo katru dienu tas bij mans darbs žagarus cirst un uguni kurināt, un lopus ēdināt. Un, kad tas padarīts, tad atkal tūlin pie linu strādāšanas, diena vai nakts, kāmērt rudenī linus sāk strādāt un pavasarī beidza. Tad tika pie cita darba projām.

Tā nu tika jau piedzīvots tas divdesmit pirmais gads, kad uz lozēm jāiet kara dienestā. Kad nu dabūju zināt, kad rekrūši jau ierakstīti un rekrūšu liste jau esot tiesas nama uz durvīm uzlikta, tad es vienreiz vienu dienu gāju lūkotu uz tiesas māju, par kādu vīru es ar esmu ierakstīts. Tā iegāju tiesas mājā un pārskatīju visu to rekrūšu

listi, un uziemu, kad es ir ierakstīts nabags kroplis. Tā nāku mājā pēc to, man nu vairs nekāda liela bēda nav pēc lozēm, kad tā ir. Jo toreiz bija Vecais Talcis Lauris Ādminis par valsts valdīšanas vecākā Ores[30] vietnieku, kā augsts vīrs savās darīšanās būdams, izlikās liels valstes labdarītājs*. Tā vienu dienu nesa man ziņu klāt, kad otrā dienā tūlin uz lozēm jāiet. Tā nu izbijos par daudz, bet neko nevar darīt, ka jāiet, ta jāiet ātrāk. Rīt dienā taisāmies ar tēvu un braucam uz tiesas māju pie ložu vilkšanas. Un aizbraucam nu pie tiesas mājas. Vēl bij kādu brīdi jānogaida, jo draudzes kungs vēl nebija atbraucis.

Un par kādu pāra stundu nu nāk manis saukšana, kad jāiet iekšā pie draudzes kunga. Un tā nu ietam abi divi ar tēvu iekšā pie draudzes kunga. Tā tūlin draudzes kungs prasa: „Vai tev ir ar kāda vaine, ko sūdzēt?" Tā es neko nevarēju izrunāt, jo biju notrūcies*, tad tēvs saka, kad ar kājām esot vainigs. Tā draudzes kungs saka, lai es atauju to kāju un parādu. Un taisos to otru kāju ataut, bet draudzes kungs saka, lai netaisa vairs to otru kāju vaļā, lec stāvu no krēsla draudzes kungs un brēc bārgā balsī uz tiem tiesas vīriem: „Kas jūs par tiesas vīriem esat, vai jums nav vaļa un laiks dots nabagus izņemt? Jūs te man taisāt tādus veltīgus darbus!" Un saka uz mums draudzes kungs: „Eita prom uz māju!" Tā nācām prom ārā ar tēvu.

Tā Vecais Talcis Lauris Ādminis tūlin manam tēvam klāt, tik tik mīlīgs un laipnīgs saka: „Vaidzi*, vaidzi, mucenieks, tev nu jādod šņabis. Es jau ar palīdzēju runāt kādu vārdu par tavu dēlu." Un neatstājās nemaz, kāmērt mans tēvs izpirka un iedeva vien korteli* brandvīna. Jo citi tiesas vīri visi brīnījās vien, kad neviens nav mani cits ziņojis uz lozēm kā Vecais Talcis Lauris Ādminis.

Tā neko līdz vakaram negaidījām, braucām prom uz māju.

30
Tenis Ore bija aktīvs Mazsalacas sabiedriskās dzīves darbinieks. Viņš bija pagasta vecākais 1856. un 1867. gadā, ka arī pagasta tiesas priekšsēdētājs (Cukurs, 79.–80. lpp.).

Un tā dzīvoju atkal mierīgi joprojām kādu pāra gadu. Tad 1869-tā gadā mans tēvs vadīja kalpu Pēter Beņķi, lai aiznes galvas naudu uz Vectalci. Un tā kalps Pēter Beņķis aiznesa to naudu un iedeva Talčam. Tā Vectalcis saņem to naudu no kalpa Pēter Beņķa, pārskaita un pārrēķina, un saka uz Pēteri: „Te nav visa nauda, vēl vienam vīram trūkst." Pēteris notrūcies izbrīnās vien, kuram tad trūkstot, jo: „Saimnieks man to naudu visu iedeva, un tā es nācu, es nezinu, kur tas trūkums var nākt."

Tā Talcis saka: „Jā, vai Ādams ir maksājis ar galvas naudu?" Tā Pēteris saka: „Tas jau nemaz nekad nemaksā galvas naudu, viņš jau ir atlaists no visām valsts maksāšanām." Tā neko vairāk Pēteris nesaka, atstāj ardievu un nāca prom uz māju.

Tas bij pēc pāra nedēļām. Nāk man no Vectalča klāt, kad lai ietot uz tiesas māju otrdien galvas naudas maksātu. Tā es to pirmo otrdienu neaizgāju, bet nāk ziņas, arvien cieši piekodinādams bez atraušanās. Tā neko vairāk — iemu tad vienreiz. Aiziemu tiesas mājā tāds notrūcies, bēdīgs, bet tie citi veči mani gan drošināja, jo tie redzēja, kad es tāds noskumis esmu, lai neko nebaiļojoties, lai viņi kliedz, lai brēc, ko tad viņi var darīt. Un tā es ar paliku kā drošāks.

Te uz vienu reiz sauc visus večus iekšā tiesas istabā. Tā ieietam iekšā. Tā Vectalcis uzsauc: „Na! Lūkojat tik naudu!" Mēs visi atbildamies: „Mums nav naudas, kā tad mēs viņu varam pelnīt? Tas pats ir labi, kad mēs varētu vēl tāpat maizi nopelnīt." Tā Vectalcis saka uz mums: „Jums nav brīv iet ārā, jūs visi tiksiet pārdoti!" Tā cēlās pats no krēsla un stādināja mūs visus uz pārdošanu ceļa pusē pie tā loga. Ans Mistru vienā pusē un Ādam Pogaļu otrā pusē, un mani, Ādam Purmali, vidū to jauno puisi tiem večiem uz pārdošanu visu garu pavasara dienu.

Un tā nāk arvienu tie saimnieki galvas naudas maksātu, bet Vectalcis aizvien tiem saimniekim uzprasa, kā ir ar darbu, vai

nevajagot kāda cilvēka, strādnieka. Rāda uz mums: „Lūk, trīs gabali stāv, kādu patīk andelēt*, vai jaunu vai vecu, kāds ir katram vajadzīgs, te var dabūt!" Cits saimnieks paskatās uz mums, nesaka ne vārda, tur atkal cits saka: „Tos tādus dodat vai par brivu, es ar neņemu!" Un kāmēr vakars jau klāt un tumsa metas.

Nu ņem mūsis priekšā Vectalcis un saka: „Nu, Ādam Pogaļa, kad tu maksāsi?" Pogaļa saka: „Nekad!" Vectalcis saka: „Nu, gādā, ka līdz nākoš otrdien tiek nauda samaksāta!" Tā nu sauc atkal Vectalcis: „Ans Mistru, nu, kad tu maksāsi?" Ans Mistrus saka: „Nekad, man nav ko maksāt. Es vēl lūdzu, dodat man ēst, es visu garu dienu izstāvējies, es gribu ēst." Tā Vectalcis saka: „Tev tiks manta uzņemta, tevi izķīlās!" Ans Mistrus saka: „Ņemat jau, kas tad man ir, ko ņemt? Ko tad jūs man ņemsit? Vairāk man nav kā viena veca gulta. Un tai pašai jau ir kājas nopuvušas un veci maisiņi. Tos es gan nedomu, tos man pašam vajaga."

Un nu sauc mani, Ādam Purmali, Vectalcis un saka uz mani: „Tu ir nopirkts, tev jāiet pie dienastes uz Eglīti. Rītā būs Eglītes saimnieks tev klāt pēc tevis vešanas." Tā neko vairāk. Vectalcis saka: „Nu, eita prom visi uz māju!" Jo tie citi veči mani drošināja un sacīja: „Neko nebisties, lai ir pārdots, ej un tik dien vien, bet maksāt gan ne." Tā nu atnācu mājā uz pusnakti ar tām bēdām, kad nu ir pārdots Eglītes gruntniekam uz divi desmit piecām nedēļām un viens rublis no katras nedēļas.

Tā nu rītā, kā es izcēlos vien no gultas, te jau vecais Eglīte klāt, atnācis mani vest projām. Un ienāk kambarī, nodod labrītu un sāk ar manu māti runāties un stāstīt. Eglīte saka: „Vai zināt ar, Mucenieka māt, kādā es nu brīnumā kritis? Vakar tiesas mājā es nopirku jūsu dēlu." Mana māte saka: „Tas jau nav nekāds brīnums! Tāds vīrs, tik liels un stipris strādnieks, tur gultā jau viņš ir, var dabūt, ka nakti mājā nāca." Eglīte saka: „Tāpēc es jau ar nācu aprunāties, kā te ir." Bet nu

mana māte prasa Eglītem, kā ir atnācis, vai braukšus vai kājām. Eglīte saka, kad kājām esot atnācis.

Mana māte saka uz Eglīti: „Nu, kad tu vari to mantu aiznest, tad nāc, es tev to iedošu, tad nes. Ņem to skapi mugurā, ka nu vari, tā nes, kad zirga nav." Un nu mana māte vēl prasa Eglītem: „Nu, vai tev ir ar kāda zīme līdz no valsts valdīšanas?" Eglīte nosaka, kad neesot. Bet nu mana māte runā tā dusmīgi un bārgi uz Eglīti un saka: „Nu, kā tu drīkstēji uzdrošināties nākt bez valsts valdīšanas, bez tiesas apliecības un vēl kājām pats nākt? Vai es zinu, kur tu viņu aizved, manu bērnu, bez tiesas zināšanas? Nē, tev netiks dots!" Māte uzsauc Eglītem un saka: „Gādājies tik ārā, ka tiec prom uz māju!" Tā neko vairāk runāt, vecais Eglīte atstāj ardievu un prom uz māju, un nav vairs nācis līdz šodien pēc manis. Kā gāja, tā gāja.

Tā tad no tās reizas palika man miers no tām valsts darīšanām un drusku ar no tām vājībām paliku spirgāks, strādāju jau visu darbu un tāpat par dienas vidučiem* un kādiem pavaļas brīžiem sāku zemes cirst ar kapli, jo māsas vīram kalējam bija tāds veczemes cērtamais kaplis, ar to cirtu. Bet vienreiz viņam žēl, kad es viņa kapli nocērtu, ņem man nost un pārdod nost Jaunzilpaušam par 25 kapeik, un tā es palieku tukšā. Un tā man jau bij iekrājušies mieži no savas cirstas zemes divi pūri*, jo 1868-tā gadā maksāja mieži četri rubuļi pūrs. Un tad liku māsas vīram kalējam, lai man izkaļ jaunu zemes cērtamo kapli, bet šis kalējs saka, lai dodot vien sieku* miežu, tad būs kalt. Un es ar, jauna kapļa gribēdams un vajadzīgs ar ir, iemu un iedomu sieku miežu. Tas ir tūlin vakarā kaplis gatavs, un es prasu kalējam — vai tēraudu ar liki? Kalējs saka, zemes cērtamam kapļam neviens tēraudu neliekot. Un tā bij jāpaliek mierā. Sāku cirst, un nu ir gan ko mocities ar ciršanu. Ko nu cērt un gadās kādā akminī, tā liecas ārā un nekā nevar cirst.

1869-tā gadā nopirku Sāra muižas dzirnūs vien divi pūri rudzu un gribēju par sevi mesties, palikt par rokpelni un savu maizi ēst, un tad sev zemi cirst. Bet mana māte negrib ne dzirdēt, kad es gribot visa darba atstāties, kad mantu gribot krāt. Un stāsta visim radim, kāds es paliekot, kad viņu vairs neklausot. Un tā nekā neiznāca, bij jāpārdod rudzi nost kalpam Pēter Beņķam. Par laimi, tam vajadzēja, tas gāja uz Sāra muižu par monenieku*, un tā dabūju savu naudu atpakaļ.

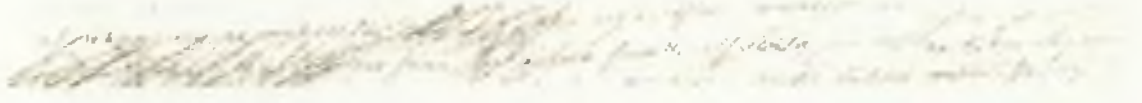

JOKU IEDOMU IZDARĪJUMI

1.

Tas bij 1868-tā gadā, kad visi māju vīri aizbrauca uz Cēsim kaļķos priekš kūts grunts* mūrēšanas. Tā vienu dienu, par māju strādādams, nodomāju ar linim braukt pie kaupmaņa* pārdotu, jo tāds mazs gabalins linu tai zemē, ko sauc Vecās Mājas, tur bij sēts. Un tad man tos linus atdeva, lai es saņemot. Un tad es viņus izstrādāju un iztaisīju, un tika trīs podi*.

Un tā taisos un uzvelku veco, garo mēteli mugurā un tādu zilu vadmalas ziemas cepuri galvā, un valgu* apkārt viduci. Un iebāžu tos linus maisā un tad ar mazām ragaviņām vilku uz pilsētu, uz Mazsalaci pie Incina kunga pārdotu. Tā brauc patlaban pie Ādmiņa pretī visi māju vīri no Cēsim ar kaļķim. Un nu nāk mūsu pašu kalps Pēter Beņķis taisni gar to pusi, kur es iemu pretī, un skatās man taisni acīs un nepazīst, kāmērt es jau garām un prom. Un tādas vecenītes ar saka: „Krustēs, pavelkat manas kulītes ar!" Es saku: „Nevar vis! Labi, kad es pats savas varu pavilkt." Tā aizvilku pie Incin kunga tos linus un pārdevu tos trīs podi linu par deviņdesmit kapeik par podu. Un tad nācu atkal uz māju. Un nāk viens kungs pretī, nodod labdienu

un saka: „Vai jūs, vecais, uz magazini* bijāt?" Es saku: „Jā!" — „Nu, vai šodien deva magazinē?" Es saku: „Jā, deva gan!" Un prasa vēl arvien, vai vēl daudz ir labības magazinē un kad atkal dos. Tā es neko vairs nesaku pretī un iemu tūlin prom. Un tā tas kungs palika, stāvot un skatoties no pakaļas. Ilgi tāda cilvēka vēl nav redzēts.

Tā atnāku mājā, nu ir gan ko brīnīties kalpam Pēteram, tas saka: „Es jau gribēju labdienu dot, bet ātri aizgāja garām." Pēteris saka: „Es tā kā būtu to cilvēku redzējis, bet es nevarēju atminēt, kur viņš dzīvo."

2.

Tas bij atkal 1869-tā gada rudenī. Tāds apsalis laiks. Tāds, ka gandrīz ne ar vāģim, ne ar ragavām lāga braukt nevarēja. Tā vienu svētdienas rītu tāds smuks laiks, un Pēteris saka uz mani, vai es baznīcā nebūšot braukt. Es saku: „Kā tad nu tiek prom? Nu jau nekā netiek." Pēters saka: „Ko? Prom netiek? Es zinu, kā tiek!" — „Nu, kad tu zini," es saku uz Pēteri, „tad taisi, es braucu tūlin."

Tā ņem vienus divratus* un lieku uz tām mazām ragutiņām, un sien ar virvi pie ass un ilksīm ciet. Un tad uz tām ragutiņām grantes vedamos līkos kokus virsū. Un tad maisiņu iekšā tamos līkos kokos un strīpaino deķi viss pār par tām ragaviņām. Un tad uz to asi tā sēža*. Un tas ragutiņu priekšgals pakaļā tālu kā divi ragi. No tālienes nemaz nevarēja zināt, kas par mašīnu brauc. Tā es pats arī smuki uzģērbos. Un sajūdzam uz to labāko ar tiem visu labākiem goda rīkiem mazo lauko* zirdzinu, visu vieglāko skrējāju. Un tā sēdos un braucu baznīcā. Un piebraucu pie baznīcas tur tūmā*, kur tie lielmaņi piebrauc. Tā nāk tūlin zirgu uzraugs pretī zirga paņemtu un nu brīnās par tādu

karīti*, cik prātigi un gudri taisīts. Un es sasienu zirgu un ņemu to drēbi nost un uzklāju zirgam, tad vairāk nepalika kā vien vecās ragutiņas. Un tad gāju baznīcā iekšā. Un, kad dievvārdi beidzās, nāku ārā no baznīcas. Bet nu netieku pats pie zirga ne tūmā, jo tik daudz cilvēku bij apstājušies, brīnās par manu karīti un neiet no mana zirga neviens prom. Visi grib to braucēju redzēt, kāds tas ir, jo zirgs ir jauns un spirgs*diezgan, ar smukiem, labiem rikiem aizjūgts. Bet nu nevar un nevar sagaidīt to braucēju, jo es pats ar tai pulkā ļaužu brīnos un gaidu. Kad visi aizbrauc, tad sēdos iekšā un braucu prom uz māju tā krietni. Nu tad gan kājnieki kliedza un brēca no pakaļas, jo tādu veiklu un ērmīgu braucienu neviens nebij redzējis. Tā atbraucu mājā.

3.

Tā vienreiz man bij atkal garie salmi — viens pods bruģu tiesas[31] salmi. Citu vīru, ne zirgu nebija mājā. Tad man bij tas pods salmu jāaizved uz Saprašu, lai Sapraša aizvedot uz tiesas māju. Bet es nu taisos un sienu to podu salmu uz mājām ragutiņām, un velku līdz Saprašu. Aiziemu tur, Sapraša jau aizgājis, nav vairs mājā. Tā neko vairs nekavējos, velku to gabaliņu salmu, kāmērt uz tiesas māju aizvelku pie Incina un atstāju ragutiņas tur sētmalī. Un ņēmu tad to salmu gabaliņu un nesu tiesas mājas sētā pie citām, un nodevu tāpat kā citi visi.

1909 27 maij

4.

Tas bij atkal 1871-mā gada rudens. Vienu svētdienas dienu bij gaužām jauka koša diena, jo to svētdienu bij Bībel biedrības svētku

---

31
Šeit acīmredzot ir norāde par kādu nodevu bruģu tiesai. Bruģu tiesa (vāc. *Ordnungsgericht*) Vidzemē tika ieviesta 1671. gadā, un ar partraukumiem tā pastāvēja līdz 1889. gadam. Šī tiesa izskatīja policijas noteikumu pārkāpumus un raudzījās, lai tiesas spriedums tiktu istenots. Viens no šīs tiesas uzdevumiem bija arī uzraudzīt lauku ceļu (bruģa) uzturēšanu kārtībā. Mazākus pārkāpumus tā izsprieda pati, bet lielākus noziegumus tikai izmeklēja un nodeva izspriešanai zemes tiesai (LKV II, 3066. sl., VIII, 16 000.–16 003. sl.).

diena un smuks, silts, jauks laiciņš. Tā citi visi aiziet baznīcā, un es palieku mājā. Nodomāju: „Tik jauka diena, ko es mājā darīšu? Iešu ar pasierētu!" Kā domāju, tā darīju. Taisos un tik iemu izsierētos.

Tā iemu mežā cauri uz Eglīti, no Eglītes uz Mello Ķīsi. Un tā gāju arvienu lēnām, kāmērt līdz Nuķam. Bet nu iemu arvienu un Nuķa purā atstājos, un domāju: „Kur nu iet? Vēl tālāku vai atpakaļ griezties?" Nodomāju, jāiet tur par to leju par zaļumim vēl izsierētos. Tā iemu no lielceļa nost par to puru lejā un aiziemu, kāmērt pie Celmiņa pirts, jo tur tai Celmiņa pirtī dzīvo vecais Cirīts. Tam bij mana pijole* līmējama. Tā gāju iekšā, bet Cirīša tur vairs nebija. Tā prasu tam vecīšam, kas tur iekšā dzīvo, kur tad Cirīts aizgājis dzīvotu. Tas saka, kad uz Priedelnieka pirti aizgājis.

Nu, ko nu darīt, ko tad citu, ka jāiet tūlin uz Priedelnieku, ka dabū savu pijoli rokā. Prasu tam vecīšam to ceļu, kur tiek taisnāki uz Priedelnieku. Vecīts izstāsta man ceļu, lai ietot vien tepat gar tiem viņu zemes gabaliņiem, tā tur atkal nāk tūlin pretī Pēcas zeme.

Un nu sāku iet gar tiem zemes gabaliņiem tā, kā tas vecīts man stāstīja. Un tā rikti̇gi izgāju, nu nāk jau lielāki tīrumi, un iemu arvien uz priekšu un redzu Salacu lejā un tur palejā vienu māju. Tā pati laikam ir Pēcas māja. Un iemu tai mājā iekšā. Un neviena cilvēka ar vairāk nebija mājā kā saimniece vien, jo saimniece ar sacīja, kad visi aizgājuši baznīcā. Un nu es lūdzu: „Saimniec, pārceļat mani pāri Salacai!" Tā saimniece saka: „Es būtu labprāt gājusi, bet man nav neviena, kas pie bērniem piestāv. Pa, pa, es saukšu to lielāko bērnu!" Un izaicināja tos bērnus ārā pagalmā, lai stāvot turpat, kāmērt viņa atpakaļ nākot. Un tā nāca tā saimniece līdz, un nu kāpām laivā, un pārveda mani mudīgi pāri Salacai, un brauca pati atpakaļ ar laivu, un steidzās pie saviem bērniem.

Bet nu es par otru pusi iemu par krastu augšā un maz zinu par to pusi sierēt. Baile, kad neapalojos*. Tā iemu par tām mazām priedītēm un redzu jau, kad divas sieviškas* brūkleņu ogas lasa. Es iemu jau tūmā, gribu prasīt, kur tiek no tā meža ārā, bet šās dabū mani redzētu, sāk jau mudīgāki iet. Un es ar sāku mudīgāki iet šām no pakaļas. Un nu šās sāk jau skriet, un es ar sāku skriet, jo gribēju, lai tieku no meža laukā. Un nu skrienam visi. Es gribēju, lai no meža ārā tieku, un šās gribēja no manis izbēgt. Un kāmērt mežs beidzas, un es paliku lēnāki, un šās nozuda un aizskrēja par mežu prom. Un es uzgāju uz vienu ceļu un tad gāju par ganībām un krūmiem, kāmērt piegāju pie Priedelnieka pirts, kur dzīvoja vecais Cirītis.

Tādēļ tur dzīvoju kādu brīdi un izrunaimies, kad viņš manu pijoli esot salīmējis un esot vesela. Tā neko vairāk. Man jāsāk iet būs, kad neuznāk vakars. Tā iedeva man Cirīts pijoli, un samaksāju Cirīšam piecdesmit kapeik par darbu, atstāju ardievu un nācu prom.

Un atnāku līdz Utenam, un tur viena vecenīte ganīja cūkas. Un es lūdzu tai: „Esat tik labi, vecmāt, un pasakat man, vai es tieku pāri Salacai?" Šī saka: „Eita vien, rāmis* ir tepat šai pusē." Es saku: „Es jau nemāku pārbraukt! Es jūs lūdzu, vecmāt, nākat mani pārceļat!" Vecmāte prasa man: „No kurienes tad tu ir?" Es saku: „Es ir no Oļļim." Šī saka: „Ej nu vien, rāmis nav ne saslēgts, ne kā!" Es saku: „Es jau nemāku braukt pāri!" Tā tā vecmāmiņa paliek ļauna un sāk mani bārt: „Kur tad tu, vells, tāds ir audzis? Jau vecs, liels cilvēks, nemāk ar rāmi pārbraukt! Un mums māk visi mazi bērni braukt pāri." Un tā nedrīkstēju vairāk runāt, gāju vien bēdīgs lejā, un riktīgi rāmis bija šai pusē, kā stāstīja.

Bet nu uziemu virsū uz to rāmi un nu nezinu nekā, ko sākt, ko darīt. Un nu sāku lauzt to stabu, bet bailes ar, kad nenolauž. Un tā ar to lauzīšanu nobīdu kād pāra soļu no malas nost. Un nu vairs drīz pats nost ar netieku. Nu ir lielas bēdas, kad nu būs jāpaliek uz ūdeni visu nakti. Un jau drīz kādu stundu gudroju un bēdājos. Un tā

nu uzreiz skrien viena jauna, smuka meitiņa par krastu lejā un sauca: „Esat tik labi, ciemiņts*, es jūs lūdzu — pagaidāt mani ar, nebraucat pāri!" Bet man nu ir tik laba prāta un tik liels prieks, kad es vairs no prieka nezināju, ko sacīt, ko vēlēties.

Bet nu pienāk šī meitiņa malā, un kā tad nu lai tiek uz rāmi, jo rāmis ir nobīdīts no malas. Un nu grūžu gan pie baļķim, gan pie staba, kāmērt viens stūris iegriežas uz malas pusi. Un nu šī meitiņa lec, lai gan kājas drusku slapjas tika, bet uzleca uz rāmi. Bet nu es atstājos rāmja vidū un skatos — redzēs, ko tad nu tā meitiņa darīs. Bet meita sāk ķerties pie vindas* un sāk vilkt. Un rāmis sāk smuki iet. Bet nu ķēros es ar pie vindas, un nu vilkām abi, tad tik ātri pārgāja. Tā meitiņa mani atstāj ardievu, un pati tūliņ prom par krastu augšā. Un es, cik ātri vien varēdams, sakrampēju rāmi pie staba un steidzos no pakaļas, jo es to ceļu ar nezināju lāgā, kur tiek uz lielceļu. Tā tieku šai meitiņai jau ietūmā*, šī iet arvien mudīgāki, un es ar, kāmērt šī sāk skriet. Un es ar skrienu. Un tā skrējām, ka spurkst* vien tie alkšņi uz vecā Peidus pusi.

Bet nu nāk jau klajāks, un es redzu, kad par tīruma viduci brauc dievvārdnieki no baznīcas. Tur jau laikam būs lielceļš. Tā es prom par tīrumu gāju uz lielceļu un tad gar Nuķa dzirnūm uz māju. Un, vakara saulītei noejot, mājā tiku.

5.

Tas bij 1874-tā gadā. Braucam Mazsalacas tirgū es ar un visi citi puiši. Un, uz māju braucot, pie nāburga Lukstiņa ceļa galā darījām tā — laidām zirgu citiem līdz uz māju. Tā es un dienesta puisis norunājām iet iekšā pie Lukstiņ tēva meitām. Un arī Lukstiņ tēvs kā iebrauc vien no tirgus mājā ar savām abām meitām. Un tā ieietam iekšā, nododam labvakaru, tā tūlin tēvs pats pienes katram savu krēslu pie galda, lai piesēžas. Un svece tika iededzināta. Un tad nāca māte ar galdautu

un uzklāja galdu. Un tā teicām pasakas, kā par tirgu ir gājis. Tā par brīžam uznes ēst katram savu telēķi* priekšā, un nu priši* kāposti balti izvārīti. Un tad paēdām vakariņas.

Un nu kas nu vēl būs, jo meitas kā no tirgus nākušas ar visām jaunām tirgus drēbēm apģērbušās iet un nes, un liek, un dara šo un to. Iet maizkambarī un atkal ķēķī, ka zib vien. Tā nu viss padarīts. Bet nu tā vecākā meita Liena nes tādu lielu paunu vilnas un ņem ratiņu no kakta, un sāk vērpt. Un tā jaunākā meita Ede ņem to paunu vilnas sev līdzās un sāk kāst* to vilnu. Bet nu kā laikam tirgus vakarā neizdodas ne tā kāšana, nedz tā vērpšana. Un griež arvien to ratiņu un saka: „Nezin kas ir, kas nav par vaini, man bij tik labs ratiņš, un nu nevelk un nevelk. Laikam būs jānes pie dreimaņa*." Un tā ar tā jaunākā meita Ede kāš to vilnu, bet neko nevar sakāst. Un tā pūlējās kād stundu. Un nu es saku: „Vai tad gulētu vēl neiesit?" Tā vecākā meita Liene saka: „Vēl ne gan, vēl svece pusē dedza." Liene saka: „Māt, vai ir ar vēl svece?" Māte saka: „Ir gan!" Tā nes māte jaunu sveci, lai gan tā vēl pusē dedza, liek uz galdiņu.

Nu mums bij gan ko brīnīties: „Nu kad tad nu gulētu ies, kāmērt pusotras sveces nodedzis?" Bet nu tā Liene ceļas no ratiņa ar visām jaunām kleitēm, kā uz tirgu bij ģērbusies, ar tām pašām vērpa. Un saka: „Būs jāuztaisa gulta." Un nu sāk taisīt to gultu. Un māte nesa no liela skapja tīri jaunu sakšu skaistu un dod meitai Lienai, lai klāj uz gultu. Bet nu meita uzklāj uz gultu, tā māte sauc no sava kambara: „Liene, palūko, kad nav sakšai vēl adata stūrī!" Un Liene pārlūko un riktīgi — ir adata stūrī vēl iesprausta. Un nu Liene brīnās, kad adata aizmirsusies, jo nupat kā izgājušu nedēļu kā šuva.

Un tā ar ieiet tā Liene gultā, un nu mēs abi pieietam pie šās. Tā nu man paliek tā Liene, un otris puisis būs ņemt to jaunāko un ar nest gultā. Tā jaunākā Ede ieskrien maizkambarī. Un nu iet gan pēc šās, būs vest no maizkambara ārā. Izved gan, bet pasprūk un ieskrien pie

tēva gultā. Un šis vairs nedrīkst, nāk nu prom. Un tā Liene saka: „E-ka jūs esat bailīgi! Viņu jau vajaga grābt ar visu spēku un nest aši un ātri." Bet mēs tā nedarījām un norunājām tā, kad viens iet prom un otris palikt turpat. Kā zinājām, tā darījām. Es tūlin atstāju Lieni ar labunakt un iemu projām. Un otris dienesta puisis — tas aizslēpās aiz drēbēm, kas stāvēja pakaramos pie sienas, un nosacīja man, lai es ārā gaidot kādu brīdi un tad lai nākot iekšā.

Un tā šī jaunākā meita, dzirdējusi, kad ciemiņi nu aizgājuši, tā nāk lēnām no tēva kambara. Svece rokā un apskata viss apkārt par kambari, vai visi ir aizgājuši. Apskata gultu, kad nav vēl kāds gultā. Un tā nākusi māte ar pie vidus durvju šķirbas paskatītos, vai vēl kāds znotiņš ar ir pie meitām. Tā šī paliek mierā. Kad nu neviena nav, būs likt to sveci uz galdiņu. Tā es ar tūlin nāku no āra ātri iekšā, jo tā gaidīšana man bij par ilgu ārā diezgan, es domāju, kad nu viss būs kārtībā. Līdzko nāku tā aši iekšā, tā krīt tūlin ar tām bailēm meitai svece no rokām zemē, un meita šaujas ar visu spēku, skrien tēva kambari par vidus durvīm iekšā un sit savu māti, vecu mammu, uz grīdu zemē. Un mamma vaid: „Vai, vai, meit, kas tas par sitienu!" Un meita skrien mammai pāri par krēslim pie tēva gultā iekšā. Un tā tēvs pats no savas gultas ar augšā iztrūcies sauc: „Kas tur ir par lērumu?" Un dažādi tad bij. Un otris puisis ar no drēbēm, kur bij aizslēpies, ārā man uz durvīm preti krūtīs sitās, lai skrien atpakaļ. Un tā nācām skriedami, kāmērt mežā iekšā. Un tad nācām lēnām uz māju.

Un tā mums tas tirgus vakars aizgāja tādā gadījumā.

PRECĒŠANĀS IESĀKUMS

PIE PIRTNIEKA MEITAS

I.

Tas bij 1874-tā gadā. Vienu piektdienas dienu pašā aramā laikā sāku arot domāt no precēšanās un kāzu taisīšanas, pie kuras lai varētu iet, nevienas zināmas nekur nav. Nu tad vispēdīgi nodomāju iet pie pirtnieka meitas tai cerībā, kad tūlin iznāks ātri tas nodoms cauri. Bet nu dzirdēsim, kā tas izdosies.

Tā nu tūlin, līdzko atnāks vakars, tā iešu. Un ar bij jauks, smuks laiciņš priekš pasierēšanas dabas jaukumos. Un nu tik taisās vakarā un iemu pie Jaunzilpauša pirtnieka meitas precētos, jo tā man bij pazīstama. Un aiziemu tur pie tās mazās, vecās pirtiņas un palieku stāvot pie kambarīš durtiņām, un domāju, vai nu iet iekšā, vai ne, jo tās nav nekādas nieka domas vis precēties iesākt. Bet nodomāju arvienu — kā domāts, tā vajaga izdarīt, lai vai kā. Iemu tik iekšā tai kambarītī un nodomu labvakaru.

Un māte saka: „Labvakar, labvakar!" Un sāk prasīt, kas esot ienācis, laikam ciemints gan tas esot. Es saku, ciemiņš gan. Māte saka uz mani, lai taisot uguni augšā, es saku: „Man nav uguns, esat tik labi un taisat jūs uguni augšā!"

Tā māte sauca no savas gultas uz tēvu: „Jāni, celies augšā un uztaisi uguni, redz, kur tas ciemints grib iet, vai tepat nācis vai tālāku grib iet!" Es saku: „Es tepat atnācu, tālāku vairs negribu iet." Tad nu ceļas tēvs pats augšā, uztaisa uguni un iedeg sveci, un uzliek uz

galdiņu, lai deg. Tad sākam pasakas teikt ar to tēvu un runājam par pļavām un tīruma laukiem lielu laiku.

Un nu paliek jau mazāk to pasaku, es sāku lūkot un skatīt, kur tā meita guļ. Un ieskatu, kad meita guļ pie mātes un tēvs guļ ar dēlu. Bet nu es ar nekā ar to meitu nevaru iesākt runāties. Paliek tās pasakas arvien mazāk un mazāk. Es saku uz māti: „Vai dzirdat, māte, man sāk nākt miegs, lūgtu, vai jums nav kāda buntīte salmu man, ciemiņam, kur atgulties?" Māte saka: „Salmi mums ir gan. Kas tad viņus lai ienes? Es, vecs cilvēks, es ar neiemu. Tev, ciemiņam, pašam jāiet — ārā pie būdiņas ir salmi." Es saku uz māti: „Vai tad jums meitas nav, kas tos salmus ienest varētu?" Māte saka: „Mums nav nevienas meitas, kā tikai mēs divi veci cilvēciņi vien esam." Es saku: „Kas tad tā ir, kas jums te klāt guļ, māt, vai tā nav jūsu meita?" Tā tēvs saka no savas gultas: „Neaiztiec to, tā ir mana māsa, sērstu* atnākusi!" Es saku: „Nu tad tai pašai cieminietei ir jāiet salmos, viņa par priekšu ir atnākusi, zin tās maliņas vairāk kā es." Nu es sāku aiztikt to pašu tēva māsu: „Vai dzirdi ar, tēva māsa, esat nu tik labi, lūdzu, aizeita nu gan salmos, kur man atgulties, ienesat!" Māte saka: „Tad nu ej, Mārie! Mārie, ienes tam ciemiņam tos salmus!" Mārieta atsaka tai mātei pretī: „Es neiemu, lai viņš iet pats." Es saku: „Nu, kad viņa neiet, tad viņai jāuzļauj tepat pie viņas pašas rūmē." Tā Mārieta saka laipnā balsī: „Būtu labprāt ļāvusi, bet man nav rūmes." Nu es saku: „Kad atļaušana vien, tad ir rūmes diezgan!"

Un nu es iemu gar sienmali lēnām, prātīgi, kāmērt pie meitas klāt, un rūmes vai cik. Un nu tāpat spāsējam un tērzējam kādu brītiņu. Uzreiz šī meita Mārieta saka uz mani, lai palaižot viņu vaļā. Tā es ar atlaižu, un šī uzceļas un nu aiziet. Un nu es palieku viens pats tai gultā, bet ko tad es viens gulēšu, es ceļos ar augšā un sāku lūkot, kur Mārieta palika. Un Mārieta atsēdusies uz steļļu sēdekli.

Un nu es ar iemu pie Mārietas un atsēžos šai līdzās uz to sēdekli. Un nu runaimies tik mīlīgi un laipnīgi, un priecīgi, ka vairs lielāku prieku nemaz nav vairs pasaulē. Tikmērt tērzējam, kāmērt Mārieta jau iesēžas man klēpī. Un nu es no prieka vairs nezināju, cik laimīgu es nu sevi jūtos. Es nu domāju savā garā, kad tā pati nu ir mana visu mīļā draudzene laicīgi un mūžīgi. Tā es domāju sevī, kas man viņu vēl varēs atņemt. Un tā viss tas prieks un laiks aizgāja atkal ātri, un gaisma jau klāt, tā nakts pagalam. Jāiet tūlin prom uz māju. Atstāju Mārietu ardievu un tēvu un māti, un atnācu prom uz māju tik priecīgs un liksmis par pļavām un mežiem, kāmērt mājā. Tā nu strādāju atkal priecīgs savu darbu. Kad atnāca jau atkal svētdiena un pārdomāju visu svētu dienu par Mārietu, un sarakstu visas savas domāšanas vienā vēstulē no precēšanās un kāzu taisīšanas.

Un nu tūlin tai pašā svētdienas vakarā taisos un iemu atkal otru reizi pie Mārietas. Un nu nesu to vēstuli Mārietai. Bet nu aiziemu tur, iemu iekšā, nodomu labvakaru, un patlaban Mārieta mājā gan. Atsēžos uz krēslu. Nu jau man vairāk ierasts, un es tāds drošāks, paņēmu no mājas līdz savu kaļķīti*, laika kavēdams, un uztaisu to un iesmēķēju bišķi. Un teicu pasakas ar māti, tēvu un Mārietu. Bet ko tad nu daudz var izrunāt vasaras īsā naktī? Un šoreiz ar man daudz nebija ko runāt, jo visa mana runāšana bij tai vēstulē, uz ko es ir gājis. Es iedomu to vēstuli Mārietai, un tad šķirāmies šoreiz ardievu.

Un ar to steigšanos un priecīgu garu atnāku mājā, kas bij par skādi noticis — aizmirsu savu mazo kaļķīti ar to prieku turpat pie Mārietas, kur sēdēju pie loga uz galdiņu.

Bet nu iemu trešoreiz pie Mārietas vienu vakaru priekš Debess braukšanas dienas pēc sava kaļķīša un visvairāk pēc tās zināšanas no tās vēstules, ko aiznesu Mārietai svētdienas vakarā. Kad nu Mārieta būs apdomājusies, vai „nē" vai to „jā" vārdu dot. Un tā es steidzos, cik ātri vien varēdams, ar priecīgu garu un drošu prātu, domādams to, ka

tur viss būs kārtībā pie Mārietas, ar to cerību, ka Mārieta būs man tā visu mīļā par visām citām meitām, kas ar manim varētu dalīt bēdu un prieku brītiņus kopā šeit laicīgi.

Un aiziemu nu atkal tur, ieiemu iekšā, nodomu labvakaru un atsēžos uz krēslu un apskatos visapkārt, kāda tā izskate ir. Bet, ko redzu, viss smuki un jauki izskatās priekš manām acīm, nezin, kā citam būtu izskatījies. Bet man bij smuki gan, kas bij, tas bij, — kambarīts nomūrēts un nobalsināts, un tīrs izmēzts, un galdiņš nepervēts*, bet balts nomazgāts, un loga rūtes spodras noberztas, un puķu krūze aug ar uz logu. Un no Mārietas pīti kroņi sakārti gar sienu pie gultas. Viss it jauki. Un Mārieta pate ar uzpucēsēs un uzģērbusies smuki – kartuna* jaka un diedziņu brunči*, un galva smuki uzsukāta, un nopītas matu bizes, riņķi sagrieztas uz pakausi un zaļā bantē iepītas.

Un tā nu teicam pasakas. Es sēdēju uz krēslu, un māte ar Mārietu gulēja gultā. Un tā runājam garu garēm, kāmēr pēdīgi uznāca tā runa no precēšanās. Un tā es ar tām runām ievedos ar Mārietu un sāku šai nu prasīt: „Mārieta, saki nu, Mārieta, kas būs — vai būsi nācēja pie manis vai nebūsi?" Bet nu Mārieta paliek klusu uz domām un nesaka ne šā, ne tā, un nerunā nemaz. Tā māte saka: „Tad jau, Māriet, kā ir ar tevim? Vai iesi vai neiesi? Saki viņam!" Mārieta saka: „Nē, laikam nebūs iešana!"

Bet nu tas vārds „nē" tas man nu bij tik sāpīgs. Nu es palieku tāds kā iztrūcies un nobijies. Nu vairs nebij labi ap sirdi, nu visi tie prieki no manis zuduši, ko cerēju panākt. Un nu prasu Mārietai: „Kāpēc tad nav nācēja pie manis?" Mārieta saka: „Ja kad būtu agrāki runājis, tad gan, bet nu ir par vēlu." Es saku: „Māte jau laikam man tevi nedod." Māte saka: „Kāpēc tad es nedotu, mums jau ar būtu laba prāta dot, bet tur neko nevar darīt, tā ir jūsu pašu vaina, kad būtu agrāki nākuši, tad varbūt, bet es nu nevaru dot, es nemaz pati neiztieku. Vai tad nevar gaidīt uz rudeni? Vai lūkājat jaunu — vai tad tās mantas trūkums?"

„Trūkums gan nav," es saku, „bet es citu negribu, es gaidīšu uz Mārietu, redz, kur viņa paliek. Tādas jau es vairs nevaru dabūt kā Mārieta." Bet nu Mārieta saka: „Kāpēc tad nedabū? Eita uz Vecrausku pie Esteres, tā ir tāda pati kā es." Es saku: „Kā tad viņa var tāda būt — tu ir Mārieta, un tā ir Estere. Tā runa man neģeld*!"

Mārieta saka: „Eita nu vien, tad es ar dabūšu panāčus*!" Es saku: „Es citas negribu kā tevi, Mārietiņ! Ja tu ir nācēja pie manis, tad tūlin sestdienā iesim pie mācītāja uzdotos." Māte atkal saka: „Ko tur nu var zināt, te jau kādi piec seši man ir runājuši, lai domu Mārietu. Nevar, nevar zināt, vai visi ir kāzu taisītāji. Bet es nevaru dot nevienam, lai paliek uz rudeni, tad lai viņa iet, pie kā grib."

Mārieta saka: „Eita nu vien prom un neņemat par ļaunu par savu nākšanu. Tā ir jūsu pašu vaina, kad agrāki nerunājāt. Nu mums ir jāšķiras, neko vairāk. Še jūsu vēstule, saņemat!" Es saku: „Kur tad es vēl viņu lieku, kad man viņa vairs neģeld? Man viņas vairs nav vajadzīgs, glabā pati!" Tā nu būs jāsāk šķirties. „Tad nu, Māriet, lūko viņam to kalķīti rokā!" Mārieta sameklē to kalķīti un dod man, bet vāciņu ar ķēdīti norāvuši, no kātiņa noņēmuši. Tad atstāju ardievu un nācu prom uz māju.

Un no rīta gāju mājā artu bēdīgs un noskumis. Visu dienu strādāju, it kā būtu nedēļu neēdis bijis. Tāds nespēcīgs nu bij uz ātru roku palicis, jo citi man nu smēja gārdi par to, kas to zināja.

Bet nu atnāca Debess braukšanas diena. Toreiz bij gauži jauks laiciņš un it košs rītiņš. Nu jāiet baznīcā. Meitas un puiši visi gājām. Es ar apvilku visjaunākās baznicas drēbes un priši uztaisījos tā, ka nekad lēti nebij taisījies. Arvienu tāpat par švakam gāja. Bet nu prieks un luste* bij reiz uzpucēties par godam. Gribēju priekš savas brūtes ar izrādīties.

Par ceļu, atpakaļ nākot no baznīcas, gadījās reizā nākt, tur ši mani noskatījusi, brūte uz savām citām nāburg meitām sacījsi: „Vai redz, skat, kāds mans brūtgāns, cik smalki noģērbies. Citām reizām iet tā prasti ģērbies, bet nu grib precēties, nu tīk pucēties!" Jo es to visu dabūju tai pašā dienā zināt, jo mūsu māju dienast meita ar tai pulkā bijusi, to visu izdzirdējusi, ko no manis mana brūte stāsta nāburdzenēm.

Tā, vakarā atnākot, kad es dabūju mājā zināt, kad es esot bijis pie Jaunzilpauša pirtnieka meitas precētos un ka tūlin sestdienā gribējis iet pie mācītāja uzdoties. Tā nu viss, kur tik sastopas, kā ar telefonu ziņa apskrējusi, ka būs un būs būt kāzas.

Bet nu vien sestdienas vakaru gājām visi puiši pie meitām. Uzgājām visi puiši pie meitām uz Lucas māju. Aizietam tur, pijoles līdz. Un, tur ietot, viens mūrnieks pretī, ar puisis būdams. Tā nu ietam visi iekšā pie meitām Lucas mājā. Sāka spēlēt un dancot puiši ar meitām. Un tā izspēlējās un izdancojās labu laiku. Tad mēs runaimies kopā kādi četri gabali puiši un ietam uz Raudiš māju pie meitām. Aizietam tur un spēlējam un dancojam līdz gaismai.

Tā sākam nākt prom uz māju. Un tad sarunaimies ieiet pie mana sievastēva iekšā. Un tā ietam iekšā un tērzējam ar Mārietu kādu brītiņu vairāk. Neko, nākam tik prom uz mājām. Un, par ceļu nākot, runājam par meitām visu visādas runas par precēšanos, kāmērt viens puisis izsaka mūrniekam, kad es esot ar bijis pie Mārietas precētos un pie manis neesot nākusi.

Tad viņš man deva, tas mūrnieks, tādu padomu, kad nu tā meita pie manis neesot nākusi, lai nedomājot, kad vienu jeb divreiz iešana maz ko palīdzot, vajagot vai cik reizes iet un no precēšanās nemaz vairs runāt, kāmērt būs iedraudzēties. Tad būs būt rokā. Un

tā es vēl pasauli maz pārzinu, pieņēmu to mūrnieka padomu par to labāko padomu.

Tā nu iemu atkal vienu sestdienas vakaru pie Mārietas atkal cetorto reizi. Aiziemu nu tur, pieiemu pie pirts. Tuvumā dzirdu, kad iekšā pirtī pie Mārietas runājās, jo tur bij sanākuši pulka*puiši. Un es nu nedrīkstu iet iekšā, bet iemu pirts sienmalī un klausos pie kambariša. Pievilku sev tādus mazus dēļa gabalus sev priekšā, jo no valodas pazinu it labi citus. Tie bij pazīstami nāburga puiši. Bet nu gaidu, kāmēr šie aiziet, kāmēr gaisma klāt drīz. Un nu šie visi aiziet. Tad iemu es nu iekšā pie Mārietas. Šī guļ ar māti, kā jau arvien. Sākam runāties. Es nu runāju ar Mārietu, lai laiž man ar atgulties, bet nu šī Mārieta tik stalta un lepna, un augstprātīga palikusi, ka ne paša gruntnieka meita nav tik lepna lēti atrodama. Atsaka no sirds patiesības tā skarbi man pretī, lai stāvot mierā, viņai nākot miegs. Es saku tā laipni šai pretī: „Tad laikam tev, meitiņ, ir puiši pie tevis bijuši, kad tev miegs nāk." Šī liedzās, kad neesot neviena puiša bijuši. Es saku: „Nu kā tad tev nāk miegs, kad tev nav bīš?" Mārieta saka: „Ej, ko tu pļāpā, es nekā nezinu!"

Bet es nu stāstu Mārietai priekšā, ko šī ar puišiem runājusi. Nu paliek Mārieta kā iztrūkusies, sāk nu man tik mīlīgi vaicāt un prasīt, kur es esot bijis, kā es esot dzirdējis. Es nu lēti nemaz nestāstu šai. Bet Mārieta nu ir tik mīlīga ar mani un prasa arvie, lai es stāstot. Un pēdīgi šī ar savu laipnīgumu un mīlību mani pārvinn*, un es izstāstu Mārietai, ka es pirts sienmalī klausījos. Un, kad šie puiši gāja prom, tad es sev pievilku tādus dēļa gabalus stāvu vien priekšā, ka neredz. Tā nu vairāk neko daudz ko runāt, gaisma jau liela, atvados no Mārietas un nāku prom uz māju.

Bet nu Mārieta visu izstāstījusi nāburg meitām, cik es gauži viņu gribot, ka esot aiz dēļiem slēpies un ka es ietot vienādi. Un es visu to dabūju zināt, ko šī no manis runājusi.

Bet nu iemu atkal Vasaras svētku pēdej dienas vakarā piekto reiz pie Mārietas. Ieiemu iekšā, nodomu labvakaru. Noskatu, kad māte vien ir mājā. Prasu mātei, kur Mārieta aizgājusi, bet māte saka, kad nāburgu meitas biš atnākušas, to vadītu aizgājusi.

Tā teicam pasakas ar māti labu laiku, kāmērt atnāk Mārieta, nosalusi no aukstuma, atsēžas uz mūrīti un sildās. Bet es saku uz Mārietu: „Vai tu vēl gulētu neiesi?" Mārieta saka: „Es iešu gan, bet es gaidu, lai ciemiņš aiziet." Es saku: „Es atkal neiešu, kāmērt tevi aizvadīšu gulētu." Mārieta saka: „Es tā aizskriešu, ka tu nezini vis, kur es guļu." To sacījusi, Mārieta saķēra drēbes un aizskrēja prom par piedarbas* durvīm ārā prom gar kambarīš galu.

Bet es nu prasu mātei, kur Mārieta aizskrēja gulētu. Māte saka, kad pie saimniek meitām uz kalna kūti aizgājusi gulētu, citur neesot. Es nu atstāju māti un iemu meklētu uz kūti. Izmeklējos visu kūts augšu un visas paspārnes, bet nekur nevienas vietas, neviena gulētāja neir bīš nekā. Nāku prom. Iemu atkal pie mātes un saku, ka tur nav, bet māte saka: „Tad nu ej uz stalli, tur būs." Bet es nu gan zināju, kur meita ir. Nācu no kūts, tad piegāju pie tā mazā maizkambarīša un dzirdu, kad šī tur iekšā guļ.

Bet nu nelīdz neko. Par tādu vilstošanu* iemu iekšā pie mātes un prasu mātei: „Sakāt, māt, vai neguļ Mārieta tami mazā maizkambarīti?" Māte par tik lielu neatlaidīgu meklēšanu paliek tāda kā ļauna, saka: „Ej nu prom, ko plosies visu nakti?"

Tā es ar neko, atvados no mātes un prom uz māju, jo nu zināju mātes un meitas padomu.

Bet vēl ar to nav miera, iemu nu sestu reizi pie Mārietas. Bet nu aiziemu tur vienu svētdienas vakaru, pieiemu pie malkas ieliņas* un klausos — vienā vidū klepo un runājās pie piedarbas vienā būdiņā. Tā nu tur stāvu un klausos. Te nāk pats māju tēvs no lauka mājā un

ieskata mani, un saka: „Ko tu tur dari?" Tā prasa man: „Kas tur runājās?" Es saku: „Es nezinu." Tā neko. Ietam ar māju tēvu abi iekšā, un nodomu mātei labvakaru. Un prasu es mātei, kur Mārieta ir aizgājusi. Māte saka, kad nāburg meitu vadītu aizgājusi, bet es nu zinu atkal mātes padomu. Mārieta nekādas nāburg meitas nevada, bet ar nāburga puisi guļ abi divi būdiņā.

Tā nu nāku prom uz māju gar to būdiņu. Tā nāk Mārieta ar to puisi no būdiņas ārā, nāk man taisni garām. Mārietai puķes saujā. Es prasu Mārietai, lai dod man ar tās puķes. Iedod man gan tās puķes Mārieta, bet nerunājas nemaz ar manim. Un iegāja abi ar puisi iekšā dzīvojamā kambarī. Jo es nu paliku no Mārietas sirds izstumts.

Un tā nu atnācu mājā un vairs negāju nemaz, kāmērt atnāk rudens, tad nāburgos dabūju zināt, ka Mārieta nu būšot nākt pie manis.

Tā nu iemu atkal vienu svētdienas vakaru priekš Mārtiņiem par divi nedēļām septīto reiz pie Mārietas. Aiziemu tur, nodomu labvakaru un prasu, vai Mārieta mājā nav. Māte saka, kad nav, aizgājusi ciemā. Un bij ar šoreiz ciemā. Tā nu teicam pasakas, kāmērt jau liels novakars. Es saku, man būs jāsāk iet uz māju. Tā tēvs pats saka: „Kur tu nu iesi vēl pašā pusnaktī, gul tepat, ej rīta pusē."

Tā tēvs pats iet pirtī uz lāvu, un es guļu tēva gultā. Kad nāca rīta puse, tad cēlos un nācu prom uz māju. Atnāku mājā, citi jau strādāja ar linim rijā. Tā iemu tūlin uz riju un strādāju ar linim.

Tā nu iemu vienu darbadienas vakaru tamī pašā nedēļā pie Mārietas astoto reizi. Vakarā sāk druscin sniegi nākt, tādēļ labi sataisījos un gāju, uzņēmu vienu strīpainu sakšu uz galvu un tik iemu. Un nu sāk pirmie sniegi nākt, un tā nāk, kad vairs ne gaismas nevarēja redzēt. Un nu paliek tik tumša nakts, un sniegi par gaužām stipri nāk. Un palieku slapš, un nu ir bailes briesmīgi, caur lielo kroņa

mežu ietot. Rudens nakts un tumšs laiks, un ar lielām bailēm domāju no Dieva vārdiem to peršiņu* „Mans sargs un gans ir Dievs tas kungs iekš debess". Un tad paliku drošāks un gāju tik vien uz priekšu, lai gan grūti nācās, kāmēr aizgāju.

Un nu pieiemu pie kambariš lodziņa, redzu uguni vēl augšā. Bet nu nekā nevaru piekļūt pie tā lodziņa klāt, bet nu velkos lēnām gar sienmali, kāmēr tieku pie lodziņa un redzu, kad Mārieta iekšā ada pirkstainos cimdus. Un tā nu es labu brīdi lūkojos, kāmēr uz vienu reizi iemu iekšā un nolieku to slapjo sakšu turpat ārā uz kārtiņu, lai žūst. Iemu iekšā, nodomu labvakaru un nometu tos slapjos virssvārkus, un atsēdos pie Mārietas. Un tad teicām pasakas, kāmēr Mārieta gāja gulētu. Un nu es ar iemu pie Mārietas un saku tā mīlīgi: „Mārietiņ mīļā, lūdzu, ļauj man ar tai gultiņā, kur tu guli atgulties. Lūdzama, dari nu to mīlestību, atļauji!"

Bet Mārieta nu sit ar abi roki man par krūtīm. Ne no mīlestības tas spēriens nāca no Mārietas, bet no naida un nepatikšanas. Tā Mārieta saka bārgā balsī uz mani: „Nenāc, esi tak klausīgs cilvēks, ej prom uz māju!" Bet es uz māju vairs nedrīkstēju iet neparko pašā pusnaktī.

Un nu sēdos uz krēslu un palieku bēdīgs un domīgs. Bet nu Mārietai, kā jau arvien sieviešiem, iežēlojās par mani. Nu, kad gribot gulēt, tad lai ietot uz piedarbiņas augšu gulētu, tā Mārieta saka, ja negribot uz māju iet. Tā nu es iemu augšā uz tādu vecu pirts piedarbiņaugšu gulētu. Un tēvs deva savu vecu kažociņu virsū, lai ņemot. Un tad parāda man uguni un uzvada mani augšā uz tādu tumšu, vecu pirts piedarbiņas augšu. Tā es tad tur gulēju, un no tā vecā kažociņa koda blusas briesmīgi, un nenāca miegs nemaz.

Bet nu drusku tā kā aizsnaudos, te dzird, kad apakšā troksnis, kad viens tā kā linus mīsta. Izskatos, neredz it nekā, mīsta arvien,

lai gan tumšs un tumšs. Bet es nu nemaz nevaru saprast, kur es ir, kur nav, kādā tuktūzī* ievadīts, kur ne. Bet nu dzirdu, kad klepo, kad cilvēks ir, kas tos linus mīsta. Es sāku runāt: „Ej, kas tur tiek darīts?" Atbild, kad viņš mīstot linus. Un nu pazistu no valodas, kad ir pats māju tēvs. Es saku: „Un par tumsu?" Māju tēvs saka: „Es, linus mīstot, nekad neņemu uguni augšā, es savus linus tik, kā man viņu ir, arvien par tumsu nomīstu."

Un tā es nāku no augšas zemē, gaisma drīz jau klāt, būs prom uz māju jāiet. Un saģērbos un sāku Mārietai runāt: „Saki nu, Mārieta, kas nu būs, vai būsi nācēja pie manis vai nē?" Un šī nu nesaka ne šā, ne tā. Un gaisma jau liela, un jāiet prom uz māju. Un nu šī Mārieta aiziet lopu ēdinātu, tā es iemu ar līdz. Šī ēdina govis, es ar pieiemu pie durvīm un prasu: „Saki nu, Mārieta, kā būs?" Tad uz vienu reizi Mārieta sacīs uz mani: „Es tevi negribu!" Tā Mārieta pēdīgo gala vārdu nosacīja.

Tā palika tā iešana nobeigta. Atstāju ardievu, nācu prom uz māju, ņēmu savu seģeni un tik brienu atkal, kāmērt mājā par tiem lieliem sniegiem. Zābakus visus izgrozīju no papēžiem, un pusdienas laiku pēc mājā.

Tā palika tā iešana beigta ar to pirtnieka meitu — neēdis, savas astoņas reizes izstaigājies un savas apavas noplēsis — vai nav posts un posts pie pirtnieka meitas iet?

PIE PAVĀRA MEITAS

II.

Nu tad domāju — ar pirtnieka meitu nebiju laimīgs, pie kādas tad nu varētu iet? Domāju, nu iešu pie pavāra meitas. Kā domāts, tā darīts.

1875-tā gadā vienu svētdienas vakaru sarunaimies ciemā ar citim puišim, brauksim uz krogu pašmorētos. Un tā jūdzam vienu ķēvīti ciet kamanās un pulkstenu* pie ilkses, un tad braucam. Un tā aizbraucam krogā. Un tad labi iešmorējam kādu pāra stundu. Tā neko vairāk, braucam tik atkal prom uz māju. Kādas pāra verstes* nobraukuši, tura zirgu ciet un laiž mani ārā, lai es iemu pie pavāra meitas. Tā tie citi puiši atbrauca uz māju prom, ka skan vien pulksteni.

Un tā es iemu pie tās pavāra meitas iekšā Sapraš mājā par nakti. Bet aiziemu nu tur, ieiemu iekšā lēnām, cik varēdams klusītiņām. Un uztaisu uguni un apskatu, kur šī guļ. Un iemu tad pie šās. Tad nu modinu lēnām augšā. Tā nu šī ar pamostas un sāka mani pazīstēt tūlin no valodas.

Un nu paliekam pazīstami un draugi un sākam runāties un teikt pasakas labi, kāmēr jau ievedas runās. Es saku uz šo meitu: „Vai zini, Edīte, kas man trūkst?" Edīte saka: „Tev nekas netrūkst." Es saku: „Trūkst gan man! Man vienas puses trūkst, viena vien ir." Edīte saka pretī: „Nepļāpā aplam, tev ir abas puses!" Es saku: „Nē, Edīte, kad tu pie manis, tad ir man gan abas puses, bet, kad tevis nav, tad viena vien paliek, tādēļ riktīgi bez spāses*, taisnību sakot — es nācu pēc tevis precēt. Nu ko tu, Edīte, uz tam saki? Vai būsi nācēja pie manis vai nē?" Edīte saka: „Nē, es nevaru apsolīties, kāmēr es apdomāšos un tēvam, mātei izprasīšu atļaušanu. Tad nāc otru reizi." Tā neko, atvadījos no Edītes un nācu prom uz māju.

Jo bija tai 1875-tā gadā gauž dziļa ziema un bedrains ceļš, jo visu ziemu lietus nebija nemaz, nekādas atkausas* no Mārtiņiem līdz Māras dienai, tad bija pirmais lietus.

Tā es atnācu mājā nomocījies un piekusis ar to grūtu nākšanu un lielu karstumu. Kaklā lakats apkārt kaklu viss sasalis, un kreklis kā būtu peldināts.

Bet nu iemu otru reizi vienā darba dienas vakarā. Un apģērbos, uzvelku savu balto svārku kažoku mugurā un lielo lakatu ap kaklu un tik iemu atkal par to slikto ziemas ceļu. Dažreiz krīt gan gravās izbrauktās, bet, neko lielu tumšā naktī neredzēdams, rāpos tik augšā un tik iet atkal.

Aiziemu nu tur. Šī Edīte patlaban kā iet uz kūti lopu aplūkotu. Un es nu gaidu, kad aizietu gulētu labu brīdi. Tā nu iemu iekšā, nometu ārpusē kažoku nost, ka lai negrab, lai var lēnām ieiet. Un nu pieiemu pie Edītes un sāku Edīti modināt lēnām augšā. Un nu diezgan lēnītēm un klusām runaimies ar Edīti. Un tā tas māju puisis dabū dzirdēt, kad runājās, tas iet ārā, nāk iekšā, taisa uguni augšā pašā pusnaktī, iet gultā, taisa pīpi un pīpē, un žāvājas. Un saka: „Ede, vai tev nevajaga uguns augšā vērpt?" Ede saka: „Vaidzēs gan!" Bet nu nodzēš atkal gan tas puisis to uguni un paliek mierā.

Bet nu es sāku ar Edīti runāt: „Man būs jāsāk iet. Kā tad nu bij, Edīte, vai būsi ar apdomāsies?" Edīte saka: „Nē, man nemaz nebij vaļas pie tēva un mātes iet, tev jānāk otro dien svētdien. Es iešu pie tēva izprasītu, tad es zināšu sacīt." Tā nu nāku atkal prom uz māju.

Un nu iemu atkal trešu reizi otrodienas vakarā. Aiziemu nu tur, ieiemu iekšā, nodomu Edītei labvakaru, sākam runāties. Es saku: „Nu, kā tad nu bij, Edīte, vai nu biji ar pie tēva un mātes, dabūji ar atļaušanu vai nē?" Edīte saka: „Es nemaz nezinu, man nav nekādā prātā, lūkā labāki jaunu. Es tur aizgāju svētdien un sāku tēvam ar māti runāt, tad atnāca viens vecs, bet bagāts puisis no igauņu puses, no Tūlikām, un tēvs ar māti gribēja mani, lai es pie tā ietot, bet man viņš nepatika, tādēļ es par divēju starpu ne pie viena neiemu."

Es saku: „Nu, Edīte, apsolies uz rudeni, es varu gaidīt ar!" Edīte saka: „Nē, ko tad es varu uz tik ilgu laiku apsolīties, lūkā labāki citu, vairāk nekā."

Tā nu tā iešana beigta ar to pavāra meitu. Tur tas pats māju puisis bij tas vainīgais, kas to uguni ar taisīja augšā un pīpoja pašā pusnaktī, jo tas ar viņu, to Edīti, grib precēt.

Vai nav atkal posts un posts? Par to iešanu sadauzījies par tām dziļām bedrēm un piekusis atvelkos mājā. Tā iet ar pavāra meitu.

PIE MEŽSARGA MEITAS

III.

Nu tad būs jārauga ar pie mežsarga meitas iet, varbūt, kad ar to izdosies. Tas iznāca tā — es un citi puiši gājām uz Jaunmežsīmani linu strādātu priekš Jurģiem. Tā šie citi vienu nedēļu vien strādāja, jo uznāca tā Jurģu diena, bij tiem jāiet prom uz māju, un es paliku turpat strādāt Sīmanī vēl vienu nedēļu pēc Jurģiem. Tā to nedēļu strādādami runājām arvien par meitām un precēšanos.

Tas radnieks man mātes māsas dēls Sīmaņa Jānis mani solījās vest pie meitām, labām un godīgām meitām. Par visam norunājām, ka būšot iet pie vienas Idves[32] Strazdiņ mežsarga meitas Edītes, kas arī krietna meita esot, laba, godīga un strādīga esot. Un lēna un mīlīga, liela no auguma un mēreni skaista meita, bet arī visādu audeklu audēja, ar astoņām pamiņām aužot, un vēl smalka šuvēja — kleites un elskines* visu visādas šuvot, kādas katram vajadzīgs.

Tā man Sīmaņa Jānis izstāstīja visu, nosacīja uz mani tā: „Jā, Ādam brāl, nebēdājies neko pēc tās Edītes, lai ņem to citi, kad grib. Iesim tik, tad tu redzēsi, kur būs par visam cita Edīte nekā tā!"

32
Idve, resp., Idus — apdzīvota vieta Valmieras rajonā. Turpmāk minētie idvieši — Idus iedzīvotāji.

Nu kāpēc tad pie tādas neiet? Tā tūlin piektdienas vakarā to pašu nedēļu ietam tik abi ar Sīmaņa Jāni pie tās pašas slavenās Strazdiņ mežsarga Edītes.

Kā jau laikam pavasara laikā par dubļiem un ūdeni brienam par pļavām un tīrumiem. Tā nāk viena jauka bērzu birze, un ietam tami cauri. Tā tūlin pašā birzes malā bij tā Strazdiņ mežsarga māja.

Tā ietam iekšā, uztaisa uguni un apskata, kur šī Edīte guļ, jo Sīmaņa Jāņam nu šī ir pazīstama. Es nu tik svešinieks pirmu reiz, es jau šo Edīti nepazīstu. Tā iet Sīmaņa Jānis klāt pie Edītes un runājas ar šo. Un es nemaz nedabūju šo Edīti redzēt. Ko nu uguni uztaisa un grib skatīt, to Edīte sit nost un uzskrien augšā no gultas, un pieiet pie loga, stāv. Un Sīmaņa Jānis ieguļas tai Edītes gultā. Un es nu iemu pie Edītes pie loga, jo gribu dabūt redzēt to Edīti, bet nevar un nevar dabūt redzēt, jo gauži slēpās lakatos seju, galvu iekšā. Un es nu izlūdzos, cik varēdams un spēdams, lai atsēžas uz steļļu sēdekli man līdzās, bet nekā.

Tā uzceļas Sīmaņa Jānis ar no gultas un pienāk pie manim, un sāka ar Edīti runāt: „Saki, Edīte, vai tu pazīsti ar to ciemiņu?" Edīte saka: „Pazīstu gan!" Sīmaņa Jānis saka: „Nu, Edīte, saki, kā tad viņu sauc?" Edīte saka: „Kā tad es varu zināt pie vārda saukt, es jau nezinu, kas katris ir no jauna atnācis, bet es pazīstu." Tā skraida pati vienā vidū un otrā, istabā no istabas, atkal kambarī un iznāk kambarī, un taisa pati Edīte uguni augšā. Un deg lampa uz logu. Un nu pati tik lepna un tik kaunīga izliekas, ka nevar nemaz saprast. Tā atstājām ardievu un nācām prom.

Bet nu atnāk svētdiena, tā nu runaimies kopā atkal ar Sīmaņa Jāni iet dienā pie Edītes un tūlin runāt no precēšanās, redz, vai iznāk vai neiznāk. Raudzīsim paprovēt*, redz, kā veicas, tā norunāj.

Un tik gājām atkal pēc pusdienas pie Edītes. Un aizietam tur, bija jauka, koša tā svētdienas pēcpusdiena — smuks, skaidris laiciņš un spoža, silta saulīte spīdēja, mirdzēdama pār jauko bērzu birzi, un putniņi ar čivinājās pavasara līksmībā, visi priecājās tai dabas jaukumā. Tā nu ieietam iekšā, nododam labdienu. Un tēvs un māte vien bij mājā. Un tā tēvs pats tūlin piecej katram savu krēslu, lai piesēžas. Tā nu teicam pasakas. Sīmaņa Jānis visvairāk, es neko — klausos vien un retu kādu vārdu atrunāju, jo es tas svešinieks, neko daudz nezinu runāt.

Tā tēvs prasa, no kurienes tas ciemiņš. Tā Sīmaņa Jānis izstāsta visu, kādēļ es nācis un kas es ir par ciemiņu, un no kurienes ir. Tā tas māju tēvs saka: „To tēvu es gan pazīstu, tur es biju pie vien saimnieka, lejā par pļavām vienu grāvi raku, tā tad mēs ar to tēvu Sāra krogā dzērām kopā."

Tad Sīmaņa Jānis prasa uz māju tēvu, kur meita aizgājusi. Tēvs saka, kad baznīcā aizgājusi. Tā runāja atkal citas runas. Tā tēvs saka: „Jūs jau laikam par velti tīri neesat nākuši?"

Tā Sīmaņa Jānis sāka stāstīt, kad es gribot kāzas taisīt un tādēļ mēs te atnācām pie jūsu meitas. Tā tēvs saka: „Meita man ir gan, to es varu dot, bet nu nav mājā, aizgāja baznīcā. Bet varbūt, kad jūs gribat mantu? Tās man nav, to es nevaru dot, es pats diezgan pūlējos ar to mājas būvēšanu — ar vienu zirgu vedu baļķus no Tūlikām, visus mājas baļķus. Varbūt vēlāki, kad es iedzīvošos, tad es varēšu ko dot." Sīmaņa Jānis saka: „Mantu mēs negribam, tās mums pašim ir diezgan, viņš tik grib darba cilvēku, kas māk strādāt." Tēvs pēc vēl ārā saka: „No strādāšanas gan nav ko izbīties, to visu viņa, kas tik priekšā nāk, strādā."

Tā Sīmaņa Jānis izstāsta visu, cik es ir bagāts un ka pašam esot sava rūme no brāļa jādod, kāmērt mirst. Tā necik ilgi runaimies, nāk

meita no baznicas mājā, un nu es dabūju šo riktīgi redzēt pirmu reizi dienā.

Tā Sīmaņa Jānis sāka tēvam runāt, vai būšot dot to meitu ar vai nē. Tēvs saka: „Man nav nekāda daļa, runājat meitai pašai." Tā Jānis sāka meitai runāt: „Mēs nācām pie tevis precētos." Saka ar uz mani: „Runaities nu paši ar kopā!" Tā es ar sāku runāt uz Edu: „Nu, ko tad tu saki, Edīte, vai tu apsolīsies ar pie manis nākt vai ne?"

Bet nu ira Edīte cita meita palikusi — tāda lēna un kaunīga, tāda vairs nemaz nebija kā pirmoreiz, kad biju, tad bija tik lepna un augstprātīga, jo tad viņa mani bij noturējusi par Sīmaņa dienasta puisi. Bet nu es ir viņas brūtgāns. Tā nu Edīte saka uz mani tā lēni, mīlīgi: „Lūdzu, laid nu man līdz svētdienai apdomāties." Un es nosaku: „Lai nu ar tā paliek."

Tad nu es pieņēmu Edītei pie rociņas un apglaužu to rociņu, un uziemu, kad gredzens pirkstā. Un nu glaužu, glaužu to rociņu un sāku tāpat, lēnām provēdams, vilkt to gredzenu no pirksta. Un šī Edīte sāk atļaut, lai novelku to gredzenu no pirksta, jo diezgan cieši bij tai pirkstā, bet laida novilkt. Nu jau man sāka tā cerība rasties, kad dabūju jau tādu draudzības zīmi, varbūt kad nu izdosies. Tā māju tēvs pats sacīja, kad nepiekrāpot, nu viņa bērnam gan neko nebūs padarīt, tad mēs paši būšot palikt par viltniekiem. Bet mēs sacījām, ka tīra patiesība būšot. Tā nācām prom, atstājām ardievu tēvu, māti un visvairāk Edīti. Tā atnācām Sīmaņa mājā un paēdām. Un tad es taisījos un nācu prom no Sīmaņa uz māju no linu strādāšanas.

Tā atnācu mājā un strādāju visu to nedēļu, domādams arvien par to mežsarga meitu Edīti, kā svētdienā arvien pie šās iet. Un nu atnāk sestdienas vakars un arī izdevīgs, skaidris un jauks laiks, un silta, mīlīga nakts priekš pasierēšanas dabas jaukumos.

Tā tūlin taisos un iemu, zābakus rokā un kailām kājām, kā ir vieglāka aiziešana, viens pats par pļavām un tīrumiem tos visu taisnākos ceļus, kāmērt tai jaukā bērzu mežiņā cauri, tuvu pie Strazdiņ mežsarga mājas. Tad nu velku zābakus kājā un uztaisos. Sāk māju lielais suns riet. Tā nāk pats māju tēvs ārā un pucina* to suni. Tā es ar sataisījies tūlin iemu iekšā un uztaisu uguni, un apskatu, kur Edīte guļ, jo Edīte nu guļ pie pašām durvīm. Un tā dzēšu uguni nost un iemu pie Edītes, un modinu šo lēnām augšā. Un tā nu šī pamostas. Un sākam runāties. Es prasu Edītei: „Cik ir pulkstens?" Edīte atbild, kad divpadesmit esot. Tā es saku: „Cik es ātri esmu atnācis — par divi stundi." Tā Edīte brīnās, vai tik tūmu* esot. Es saku: „Nav jau necik tālu. Tu domā, kad briesmīgi tāli ir? Kad te taisni par pļavām un ganībām kājām iet, tad jau nav nekas, ko iet. Par ceļu, braukšis kad brauc, tad ir gan ko braukt tālu diezgan."

Bet nu es saku: „Miļā Edīte, ko nu es lūgtu, vai nakts māju ar dosit? Es ir gauži piekusis un nakts laikā nekur vairs tālāku negribētu iet. Ko sakait, Edīte, vai uzļausit ar vai ne?"

Šī Edīte saka tā mīlīgi, lēni: „Tad jau ir jāuzļauj, tik tāļu iznācies un piekusis, kur tad nu vēl projām dzīs!"

Tā es pateicos šai Edītei par atļaušanu un palieku jau tāds kā priecīgs garā un domāju, varbūt kad tā pati nu būs tā pēdīgā, pastāvīgā, kad vairāk citur nebūs jāiet.

Tā atspiežos gultas malā pie Edītes, un gaisma jau liela, es sāku runāt uz Edīti: „Saki nu, miļā Edīte, kā tad nu būs, vai nu būsi ar apdomāsies?" Tā Edīte saka uz mani: „Ej uz klēti, es ar iešu, tad es tev sacīšu." Nu tā es tūlin iemu uz to klēti tik priecīgs un jauns, un smuks, bagāts un lepnis uz īsu brīdi pārvērties, bet pazemīgs ar vienu daļu. Un atsēžos uz klēts grīdu. Sēžu un gaidu šo Edīti kā viens varonis.

Un par mazam brītiņam nāk Edīte no dzīvojamā kambara, atslēga saujā. Un nu nāk un slēdz durvis vaļā. Un tā nu abi ar Edīti klētī iekšā. Un tad apķērāmies viens otram ap kaklu, tik mīlīgi...

Un nu Edīte tik kaunīga un lēna man pieglaužas pie krūtīm, tik mīļa, ka es vairs nemaz nevarēju izpriecāties par tādu patiesīgu jaunības mīlību. Bet nu es biju tikpat priecīgs, kā paradīzes rožu krūmā sēdētu.

Un tā nu atkal sāku Edītei prasīt: „Saki nu, mīļā Edīte, vai būsi ar apdomaisi?" Šī Edīte saka: „Es nu biju pie radiem, visi vēl, kad tik nekāds dzērējs*, palaidnis neesot, tad lai ietot. Un, kad tev pašam sava rūme nebūtu, tad gan es neietu pie tevis." — „Saki nu, Edīte mīļā, vai vēl neesi apdomaisi?" Bet nu Edīte vēl mīļāka man pieglauž savas viļņodamās krūtiņas man un paliek tik klusa iekš dziļām domām. Un tad nu uz vienreiz saka Edīte: „Tad lai nu paliek „jā" vārds."

Un nu es paliku tik priecīgs un laipnīgs, un nu skūpstīšanās nemaz vairs nevarēja rimties. Nu es bij tikpat kā kumeļš, ko pavasarī pirmreiz jaunā zālītē izlaiž, tik priecīgs to cerības un grunts uzticības vārdu dabūjis. Nu bij bēdas un grūtības aizmirstas, nu bij ko priecāties.

Un arī patlaban saulīte leca mirdzēdama caur jaukām bērzu birzēm, un mīlīgs, jauks, priecīgs un patīkams laiks arī mūs abus iepriecināja sirdī jūtīgus, viens otram priekos, kā bēdās pastāvīgiem būt un to ceļu, ko uzņēmušies, nešaubīgi nostaigāt. Un tā nu Edīte, mana brūte, atraidās no manis, saka, lai nu laižot viņu prom, viņai vairs nu vaļas neesot, jo jāietot govis slauktu.

Saule jau labā gabalā uznākusi, lai es turpat gultā atguļoties, kad gribot, un uztaisa man tur guļu vietu. Un tad pati aiziet projām uz dzīvojamu kambari. Un es nu guļu tai gultā, no mīļākās uztaisītu.

Tā nu šī brūte nāk no dzīvojamā kambara un atnes man trīs grāmatas priekš lasīšanas un laika kavēšanas, kad miegs nenāk, un pati aiziet govju slauktu un lopu ganos vaditu.

Un es nu guļu un lasu, bet ne lāga miegs nāk, ne ar lasīšana veicas, jo nu jau domu diezgan, kā tad nu vēl varu citu darīt — ne lasīt, ne gulēt tas neizdodas. Un Edīte, brūte, saka aiziedama, lai es guļot, kāmērt viņa nākot augšā celtu.

Tā tad es gulēju, kāmērt nāca brūte augšā celtu. Un atnāk Edīte un saka, lai nu ceļoties, būšot iet uz dzīvojamu kambari pie Dieva lūgšanas.

Tā iet brūte pie skapja, izņem vienu baltu, smalku dvieli priekš slaucīšanas un nopucē mani, un nolasa, kur kāds salmiņš pieķēries pie svārkiem, un uzliek man dvieli uz kaklu, lai es ietot pie kambar durvīm, tur esot ūdens un ziepes, lai mazgājoties. Tā es nu iemu un nomazgājos un uzsukājos, un tad iemu iekšā, nodomu labrītu un tad atsēžos uz krēslu.

Tā nāk brūte pati iekšā, iet pie galdiņa, ņem grāmatas un šķir dziesmas, un dzied. Un brūte pati lasa spredīķi un lekcionu*. Un izdara visu, kas vajadzīgs. Tā tiek noturēta svētdienas rīta lūgšana it patikami un labi. Un es atsēžos uz brūtes gultas malu, kas arī uzpucēta un uzklāta ar strīpaino sakšu, kāmērt māte ar brūti uztaisījušas brokastis uz tādu mazu, baltu nepervētu galdiņu vidū kambar. Un liek maltīti virsū, un sēžas tēvs pats pirmais klāt un tad aicina mani, ciemiņu, ar pie ēšanas. Un tā paēdām mēs, tad nāca māte ar brūti un atkal ēda, un citi.

Tad nu paēdām, tad gājām visi uz klēti un teicām pasakas. Tā es prasu tēvam atļaušanu par to meitu, tēvs saka: „Kad pašim gribēšana un patikšana, lai notiek." Tāpat arī māte saka: „Es tur, bērni, neko nesaku, ka jums pašim patikšana, kad tik Dievs jums, bērni, satikšanos

dod un mīlestību, tad vairāk neko. Tad būtu labi, kad tā pati mīlestība, tā ir tā augstākā manta. Kad tā ir, tad ir visai mantai svētība. Bet, kad tās mīlestības nav, tad ir visādi trūkumi un ienaidība, un ļaunums."

Tā pienāca pusdiena jau. Es saku: „Man nu jāsāk uz māju iet, es palieku ilgi." Tad nelaida mani projām, kad būšot pusdienu paēst, tad lai ietot. Brūte saka: „Nu, kad būšot iet mācībā uzdoties?" Es saku — sestdienā. Šī saka: „Nu, kā tad iesim, vai katris no savas mājas vai te klāt nāksi?" Es saku: „Es atnākšu kādu vakaru, tad norunāsim to iešanu, kā iznāks." Tā ietam pusdienas ēstu. Un paēdam pusdienu, un tad es sāku atvadīties. Tad nāca tēvs un māte ar brūti pavadītu līdz jaukam bērzu mežiņam. Un tā atstāju visus ardievu un nācu prom uz māju. Uz pulksten četriem tieku mājā, jo mājā visi domāja, kad es esot baznīcā bijis, jo neviens mājinieks nezināja, kad es tur bijis.

Strādāju atkal to nedēļu mājā, arvien domādams par savu brūti, kāmērt cetortdienas vakarā taisos un iemu pie brūtes par savu ierasto ceļu un taisnāko. Bija arī smuks laiciņš, laba iešana. Bet nu aiziemu tur, iemu iekšā pie savas brūtes un sākam runāties. Es sāku uz brūti sacīt: „Kā ir, vai tēvam ar māti ar ir jārunā vai?" Šī saka: „Jārunā arvien, citādi jau nevar darīt." Bet tēvs ar māti gulēja, jo es neuzdrošinājos modināt. Tā šī pati brūte gāja pie tēva un mātes un modināja augšā, un sāka runāties ar tēvu, kad ciemiņam esot zirgi pazuduši, lai laižot viņu līdz meklētu. Tēvs saka: „Ko tad es nu citu varu sacīt, kad jau paši uz vienu, tad jau ej tik vien, bet, kad viņš tevi nepiekrāp, nezin, vai tieci vairs atpakaļ." Es saku savu sacīšanu: „Laižat nu, tēvs, gan viņu man līdz sameklētu zirgu, citādi es viens rokā nedabūšu." Tēvs saka, ka: „Lai viņa manis pēc iet, kad viņa pati grib, es neliedzu."

Tā nu norunājām, uz kādu vīzi iet sestdienā. Es saku, kad es braukšu klāt un tad brauksim. Tā brūte nosaka: „Es tad aiziešu pie kroga, tad gaidīšu. Līdz pulksten astoņiem tev vajaga tur nobraukt." Tā es ar pie tam paliku, ka pulksten astoņos būšu klāt. Tad atstāju

ardievu un nācu prom uz māju. Atnāku brokastlaikā mājā un tā nu to dienu strādāju, domādams, kad rītā ir jābrauc mācībā. Tik tālu nu ir pūlējies.

Bet pienāk sestdienas rīts, skaidris un jauks sējamais laiks jau sākās no rīta. Sēju dārza miežus. Un no brokastlaika sāku prasīties zirgu un taisīties, un braukt. Kāmēr pats uztaisos un uzpucējos, tikmēr brāļi aizjūguši paša gruntnieka dzelzs asīm vāģos visu labāko ķēvi ar tiem visu labākiem rīkiem, un viss uz to smukāko uzpucēts un iztaisīts.

Un tad iesēžos, un man iedod pātagu rokā, tad aizbraucu mācībā 1875-tā gada 17. maijā. Un braucu tā aši, jo domāju, kad vēli būs, tā kā nekad nebiju braucis par tādu svešu ceļu, kur lāgā nezinu. Tā braucu arvien par tiem Kalna Zemniekiem. Tieku pie viena tā Kalnu Zemnieciņa, redzu, kad viena par leju nāk, apģērbusies priši jaunām drēbēm. Piebraucu tūmā klāt, un šī auj kurpes kājā, un ar ātru braukšanu domāju, kad tā pati ir mana brūte. Nodomu labdienu, šī ar saņēma labdienu un vairāk neko, jo redzu, kad tā nav vis mana brūte.

Braucu tik vēl uz priekšu arvien, bet nu redzu, kad nāk viena par leju dzeltena tā snaigi*, kā jau laikam brūte. Un nu braucu lēnām, kāmēr šī pienāk klāt, un nu riktīgi ir mana brūte.

Tā šī dod man labdienu, saka, vai ciemiņš tik labs neesot, vai viņu ar nebūšot pavest. Es saku, lai iesēžas. Un tā šī iesēžas, un tad braucam abi projām brīnodamies. Un nevarējām ne izdomāt, cik brīnišķīgi Dievs mūsis ir līdz šim vadījis, ka abi ceļa galā kopā tikām uz reizi — ne kur jāgaida, ne jākavējas. Tā aizbraucam it ātri, un tas ceļš bij par īsu tai reizē priekš mums, kāmēr piebraucam pie baznīcas un sasienu savu ķēvi ciet. Un tad tūlin ietam pie mācītāja iekšā, jo domājām, kad vēli būs, bet nebija vis vēli. Ietam iekšā, un mācītājs

izprasa manu un brūtes vārdu un pavārdu un pieraksta abus. Un es nomaksāju naudu, un tad grāmatu lasit un pātarus skaitīt. Un izprasa vienu un otru, vai grib viens otru cienīt un mīlēt, un paklausīt viens otram, tas ir priekos, kā bēdās, kāmērt kopā dzīvo visu laiku līdz mūža galam. Un šī brūte man apsolās ar „jā" un es ar „jā".

Un tā nu vada ārā, lai ietot pasierētos pāra stundu. Tā tad nācām ārā no mācītāja istabas diva pāra, kā toreiz bijām, par āru padzīvoties. Un tā bij jaukumi gan ko priecāties pašā vasaras jaukā ziedu laiciņā, kur viss zied un labu smaržu dod.

Tad gājām abas pāras sierētu par baznīcas kalniņu līdz krogam. Un tad nācām atkal atpakaļ un padzīvojām pie vāģiem vēl kādu brītiņu, tad bija tūlin jāiet iekšā pie mācītāja. Un tā gājām iekšā pie mācītāja, un vēl nosvētīja. Tā atstāju mācītāju ardievu, un mācītājs mani iepriecināja ar saviem vārdiem: „Nu, mīļais, nebīsties! Tu esi sev labu draugu atradis." Tā atkal iet mana brūte ardievu atstātu, tā saka mācītājs ar uz manu brūti, roku uz galvu likdams: „Nu, nebīsties, mīļā meita, tu ar labu draugu sev dabūsi."

Tā nākam prom, un šī brūte man jau tāda noskumusi paliek par to, kad viens Blāķa saimnieks ar bij kūmu rakstītu, manai brūtei pazīstams, tas jau sācis tur jau mācītāja priekškambarī mani šai brūtei smādēt*. Un es nekā nezināju, es domāju, kad mana brūte no tiem spēcīgiem Dieva vārdiem, ko nupat dzirdēja pie mācītāja, palikusi tāda skumīga, ka neko vairs nerunāja. Es tik raisu savu ķēvīti uz braukšanu, neko sliktu nedomāju.

Un tā tik sēžamies un braucam abi atkal. Es vedu brūti atkal atpakaļ uz savu māju. Par to ceļu tā braucam priecīgi un līksmi, pasaku teikdami, kāmērt līdz ceļa galam nobraucam, kur brūtei jāiet iekšā uz savu māju. Es pieturu, lai šī izkāpj no vāģiem, un atstāja mani ardievu, un tad vēl nosaka: „Es pateicos brālim par zirga došanu." Tad aiziet

projām uz savu māju. Un es braucu projām lēnām, vēl noskatīdamies, kā šī aiziet par leju, kāmērt vēl redzēju, tad braucu atkal ašāki pār tiem Kalna Zemnieciņiem, kāmērt mājā pie vakara atbraucu. Tā visi mājā priecīgi sagaidīja, uz kāzām priecādamies, un daži ar par starpām briesmīgi saļaunojās, jo nebij vis par prātam.

Tā dzīvoju. Nāk svētdiena, iemu baznīcā klausītos, vai sauc ar mācītājs vai ne. Bet nosauca gan, ka uzdoti jau bija. Nāku mājā un dzīvoju, pirmdienu un otrdienu strādāju arvien, bet ar tādu grūtu sirdi un grūtu prātu, jo nevarēju saprast, kur tās bēdas būs. Bet otrodienas rītā brokastlaikā, muti mazgājot, es pats tāpat jokojos un šķaudos pa jokam un saku: „E, kam man vajadzēja iet uz idviešim precētos, vai tepat valtbeģiešos meitu nav?"

Un tā neko vairāk, kas ir, lai ir. Priekš pusdienas gājām aitu mazgātu — mana māte un es, un citi visi. Un tur bij viena ciema meita atnākusi, un tā bija pie aitu mazgāšanas nākusi. Jo tā bij mūsu pašu māju piedzīvotāja Ādam Laužņa meita, viena tāda nevērtīga meita, kas vairs nekādā puišu slavā nestāv, jo trīs gadu laikā bijusi vāja un no dienasta atstājusies, un ārstēsies pie dakteriem visus tos gadus, un tāpat par rokpelni savu maizīti pelnījusi ar roku darbiem, vilnu un linus vērpdama. Un nu es viņu pirmo reizi redzēju strādājot. Es stāvu tām aitām priekšā, kā brūtgāns būdams. Tāpat skatos uz strādniekim. Uzskatu to piedzīvotāja meitiņu. Man tūlin iešaujas prātā tādas domas ātri, tāds sāpīgs, skarbs domu vilnis krūtīs izšaujas: „Kam man vaidzēja iet uz Strazdiņ precētos? Kas tā te pati par dailu meitiņu, e, kad viņa būtu bijusi vesela, to gan varētu precēt!" Vairāk neko. Tā atkal savās domās no savas paša brūtes. Un tā meitiņa pēc pabeigta darba mani grib liet ar ūdeni, bet dienasta meita nelaiž, tā saka: „Nelej, nelej, viņš jau ir brūtgāns!" Šī saka pretī: „Kas ta ir, kad brūtgāns, tad vajaga pēdīgo reizi noliet!" Tā skrēja man ar ūdens trauku no pakaļas, bet es izspruku, nedabūja noliet.

Un tai pašā dienā ap launaga laiku atnāk viens svešs ciemiņš, tāds garš, plecīgs vīrietis, pats tāds nemierīgs, gauži dīžājas tik vien uz kājām. Tā jau tūlin varēja noredzēt, kad ir kāds vēstnesis, kad jau laikam labu vēsti nenesīs vis, jo pie viņa izturēšanās to varēja noprast. Citi neviens nepazīst, prasa man, kas tas tāds esot. Es saku, kad tas ir mans brūtes tēvs.

Tad deva mana māte ēst. Un paēda, tā met naudu uz galdu, lai saņemot — brūte atsakot, vairs nenākot un negribot vairs nākt, raudot un brēcot, palikusi mājā ecējot, lūdza, lai es nākot. Un tā pats vairs neko nekavējās, tā atstāja ardievu un aizgāja prom.

Tur nu bij bēdās un kaunā, un apsmieklā atstāts, kā jau sirds to bija paredzeisi par priekšu. Tā tūlin iešana neiznāca tur, kāmērt cetordiena, tad bij svētā Debess braukšanas diena, tad taisos un tik iemu lūkotu, kas tur nu būs, jo bija smuka, koša diena un silts un smuks laiciņš, laba iešana.

Aiziemu pie Sīmaņa Jāņa, tā nav mājā, aizgājis tas ir baznīcā. Gaidu tur Sīmani, kāmērt tas atnāk mājā mans precības biedris, tad taisās un ietam abi divi. Tā ietam gar krogu, un es nopirku labu pudeli dubult ķimen[33]. Tad ietam par to ceļu gar tiem Kalna Zemnieciņiem. Tā Sīmaņa Jānis saka: „Iesim te tamī Zemnieciņā iekšā dzertu, tad tu redzēsi, te tam ar ir viena meita Dārta, varbūt kad ar to neiznāk andele*."

Tā ietam iekšā. Tāds mazs, smuks kambarīts, jauns pulkstens skaists pie sienas iet, ka zib vien. Tā Dārta atnes dzert, un padzeramies, vairāk neko, atstājam ardievu un ietam tik prom.

Kad tiek turpat pie Edītes, aizietam tur. Edīte pašu laiku nāk kā nākusi no baznīcas mājā. Tā tur teicam pasakas, Jānis ar. Es piesēžos

---

33
Ar *ķimeni* šeit domāts *ķimelis* — īpašs degvīns, ko iegūst, destilējot ķimeņu sēklas kopā ar spirtu vai piejaucot degvīnam ķimeņu eļļu (LKV X, 19 500.–19 501. sl.).

savai brūtei līdzās un runājos ar to. Šī nu ņem manu roku un ierauga, kad vēl man gredzens pirkstā, tā tūlin velk un velk, kāmērt novelk. Es gan saku, kad tā nevajaga darīt, bet šī saka, kad tā vajagot darīt. Lai velk vien, jo viņš graužmanus pirkstus.

Tā tērzējam, kāmērt vakars pienāca. Un Jānis sāka uz šo runāt, kāpēc tad šī nu tā esot darījusi. Šī atbild: „Es citādi nevarēju darīt, kad tik briesmīgi nebūtu nosmādēts. Es mandegā* biju uz pabriku* vilnas kārstu, tur man divas sieviškas gadījās, kas tā pašas sevī runājās, ka nelaimīgs tas cilvēks esot, kas pie tāda ietot. Pagasttiesa soloties būs vadīt prom uz Rīgu pēc valsts maksāšanām pie darba, un tik vājīgs esot, kad neko nevarot darīt, ne ārā iet, ne strādāt, it neko." Un tamī gultā ar neviens nevarot gulēt, kur es guļot, jo kājas esot tīri jēlas, arvien ik dienas zāļojoties. Tās stāstīja tā, kā viņas tur būtu dzīvojušas.

Tā Jānis aizsteidzās prom uz māju un nosaka, lai mēs paši salīgstot ardievu. Jānis aiziet, un es paliku par nakti pie brūtes vēl izrunāties.

„Nu, vai es tev, Edīte, nedevu vaļu un laiku priekš laika izmeklēt? Tu tak pati redzēji, kad es kailām kājām līdz šejen atnācu. Un, kad tu netic, kad es nevarot, kā tev iestāstīts, strādāt, tad es palikšu tepat pie tevis uz pāra nedēļām pie darba, tad strādāsim kopā, tad tu redzēsi, kāds es ir. Nu saki man, vai tā būs, vai tad uz vilcienu* darīts tiks tas pienākums?"

Bet, kā ne, tā ne, gaisma jau klāt, un atstāju savu brūti Edīti ardievu pēdīgo reiz un nāku prom ar savu šeļķina* pudeli, un nedomu tad vairs nevienam ar tām nepatikšanām, tad dzēru par ceļu viens pats reizu reizēm, un atnāku jau priekš pusdienas mājā. Un tā tika pabeigts tas gājiens pie tās idviešu Strazdiņ mežsarga meitas. Diezgan tur dabūju priekos un bēdās padzīvoties to laiciņu jaukāko ziedu.

augscha istruhzees: sauz kas tur
kas tur irr par lehrumu, un lasch=
adi tad bij un ohtris puisis ar
no drehbem kur bij aisslehpees.
ahra man us durwim pretti kruhtis
sittahs lai skreen atpakkal,
un ta nahzam skneedami kahmert
mescha eekscha un tad nahzam
lehnam us mahju.
Un ta mums tas tirgus wakkars
aisgahja tahda gaddijuma

Prezzeschanas = eesahkums.

Pee pirtneeka meitas.

I

Tas bij 1874 tagadda weenu peekdeenas
deenu paschâ arramâ laikâ sahku
arrot dohmaht no prezzeschanas.

un kahsu taisischanas pee kurras lai warrehtu eet, ne weenas sinnamas ne kur naw.

Nu tad wiss pehdigi nodomaju eet pee pirtneeka meitas tai zerriba, kad tuhlin isnahks ahtri tas nodoms zauri. bet nu dsirdesim ka tas isdohsees.

Ta nu tuhlin lihds ko atnahks wakkars ta eeschu un ar bij jauks smuks laizinsch preeksch paseeneschanas dabas jaukumos.

Un nu tin taisohs wakkarâ un eemu pee. Jaun-silpauscha pirtneeka meitas prezzetos, jo ta man bij pasihstama un aiseemu tur pee tahs maschs wezzâs pirtinas, un palecku stahwot pee kambarisch durtinam un dohmaju wai nu eet eekscha wai ne, jo tahs naw nekahdas neeka

domas wiss, prezzetes eesahkt bet nodomaju ar weenu ka dohmats ta wajaga isdarikt lai wai ka. eemu tin eekscha tai kambariti un nodomu labwakkaru.

Un mahte saka labwakar, labwakar, un sahk prassiht kas essoht eenahzis laikam zeemints gan tas essoht es sakku zeeminsch gan mahte sakka us mani lai taisoht uguni augscha es sakku man naw uggunis essaht tik labbi un taisaht juhs ugguni augscha.

Ta mahte sauza no sawas gultas us tehwu. Jahni zelles augscha un ustaisi ugguni redsi kur tas zeemints gribb eet wai tepat nahzis wai tahlaku grib eet, es sakku es te

pat atnahzu tahlaku wairs ne gribu eet.
Tad nu zellâs tehws pats augscha us taisa uggunî un eedeg sweze un us leek us galdinu lai deg. tad sahkam pasakkas teikt ar to tehwu un runnajam par plawam un tihruma laukeem leelu laiku un nu paleek jau masâk to pasakku es sahku luhkoht un skattiht kur ta meita gul un eeskattu kad meita gull pee mahtes un tehws gull ar dehlu.
Bet nu es ar ne ka ar to meitu newaru eesahkt runnates paleek tahs pasakkas arween masak un masahk es sakku us mahti wai djirdaht mahte man sahk nahkt meegs luhgtu wai jums naw kahda buntite salmu man zeeminam

kur atgulteej mahte. sakka salmi
mumj irr gan kaj tad winnj
eenesj ej wez-zilwehkj ej ar ne
eemu, tew zeeminam pasoham
jaheet ahra pee buhdinaj irr salmi
ej sakku us mahti wai tad jumj
meitaj naw kaj tohj salmuj eenesj
warrehtu.
Mahte sakka mumj naw ne wee=
naj meitaj ka tikkai mehj diwi
wezi zilwezini ween essam ej sakku
kaj tad ta irr kaj jumj te klaht
gulj maht wai ta naw juhsu mei=
ta. Ta tehwj sakka no sawaj
gultaj ne aisteez to ta irr mana
-mahsa sehrstu atnahkusi, ej
sakku nu tad tai pasohai zeemi=
neetej irr jaheet salmoj winna

par preekschu irr atnahkusi sinn
tahs mallinas wairahk ka es
nu es sahku aistikt to paschu
tehwa mahsu, wai dsirdi ar tehwa
mahsa essaht nu tik labbi luhdsu
aiseita nu gan salmos kur man
atgultees. eenesaht.
Mahte sakka tad nu eij Mahreet
Mahreet eenes tam zeeminam tohs
salmus.
Mahreeta atsakka tai mahtei
pretti es ne eemu lai winsch eet
pats es sakku nu kad winna ne
eet tad winnai jauslauj to pat pee
winnas paschas ruhme ta.
Mahreeta sakka laipna balsi
buhtu labpraht lahwusi bet
man naw ruhmes.
Nu es sakku kad atlauschana
waen tad irr ruhmes desgan

un nu es eemu gar-seenmali leh-
nam, prahtigi kahmert pee
meitas klaht, un ruhmes wai
zik. un nu tapat spahsejam un
tehrsejam kahdu brihtinu, us
reis schi meita mahreeta sakka
us mani lai palaischot winnu
walla, ta es ar atlaischu un schi
us zellahs un un aiselt, un nu
es pabeku weens pats tai gulti
bet ko tad es weens gullehschu
es zellos ar augscha, un sahku
luhkot, kur mahreeta palikka
un mahreeta atsehdusees us stel-
lu sehdekli.

Un nu es ar eemu pee mahreetas
un atsehschos schai lihdjahs us
to sehdekli, un nu runaimees
tik mihligi un laipnigi un

un preezigi. ka wairs leelaku pree-
ku ne mas naw wairs pasaule.
tikmehrt tehrsejam, kahmert
mahreeta jau eesehschas man
klehpi.
Un nu es no preeka wairs nesinn-
aju, zik laimigu es nu sewi juhtos
es nu dohmaju sawå garrå kad
ta patti nu irr manna wisu mihla
draudsene, laizigi un muhschigi.
Ta es domaju sewi kas man winnu
wehl warreks atnemt.
Un ta wiss tas preeks un laiks-
aisgahja atkal ahtri, un gaisma
jau klaht, ta nakts pagalam.
Ja eet tuhlin prom us mahju atsta-
kju mahreetu ar deewu un tehwu
un mahti, un atnahzu prom us

mahju, tik preezigs un lihgsmis
par plawam un mescheem kah=
mert mahja.
Ta nu strahdaju atkal preezigs
sawu darbu.
Kad atnahza jau atkal swehtdeena
un pahrdomaju wissu swehtu deenu
par mahreetu un sarakstu wissas
sawas dohmaschanas weena.
Wehstule no prezzeschanas un
kahsu taisischanas.
Un nu tuhlin tai pascha swehtdeenas
wakkara taisos un eemu
atkal ohtru reisi pee mahreetas
un no nesu to wehstuli mahreetai
Bet nu aiseemu, tur eemu eekscha
no domu labwakkaru un patlaban
mahreeta mahja gan, atsehschos

atsehschos us krehslu, nu jau man wairahk eerasts un es tahds drosch=ahks paņehmu no mahjas lihds sawu kalķiti laika kawehdams un ustaisu to un eesmehķeju bischķi un teizu pasakkas ar mahti. tehwu un mahreetu bet ko tad nu dauds warr isrunnat wassaras ihsâ nakti.

Un schoreis, ar man dauds nebija ko runnaht, jo wissa mana runn=ahschana, bij tai wehstule us ko es irr gahjis. es eedohmu to wehstuli. Mahreetai un tad schķihramees schoreis ar deewu.

Un ar to steigschanos un preezi=gu garru atnahku mahja, kas bij par skahdi notizis aismirsu

sawu maso kalkiti, ar to preeku
tur pat pee mahreetaj kur sehdeju
pee loga usgaldinu.
Bet nu eemu treschu reis pee mah=
reetaj weenu wakkaru preeksch
debbesj braukschanaj deenaj pehz
sawa kalkischa un wisj wairahk
pehz tahj sinnaschanaj no tahj
wehstulej. ko ais nessu mahreetai
swehtdeenaj wakkara kad nu
mahreeta buhj apdomaseej, wai-ne
to, ja, wahrdu dohl.
Un ta ej steidsohj zik ahtri ween
warrehdamj, ar preezigu garru
un drohschu prahtu dohmadamj
ta ka tur wij buhj kahrtiba pee
mahreetaj ar to zerribu, ka mah=

neeta buhs man ta wissu mihļā
par wissam zitam meitam kas
ar mannim warrehtu dallihtt
behdu un preeku brihtinus kopā
scheit laizigi. un aiseemu nu
atkal. tur ee=eemu eekscha nodomu
labwakkaru. un atschschos uf
krehslu un apskattos wiss apkah=
rt kahda ta isskate irr. bet ko
redsu wiss smuki un jauki isskat=
tahs preeksch mannam azim,
ne sin ka zittam buhtu isskat=
tijees, bet man bij smuki gan
kas bij. tas bij kambarihts no
muhrehts un nobalsinats un
tihrs ismehsts un galdinsch ne
pehrwehts gan bet balts nomas=
gats un loga ruhtes spodras nober=

stas, un pukku kruhse aug- ar
us lohgu, un no mahreetas
pihti kroni sakahrti gar seenu
pee gultas, wiss itt jauki, un
mahreeta patte ar uspuzzeses un
usgehrbusees smuki kartuna
jaka un deedsinu bruntschi un
galwa smuki ussukata un nopih-
tas mattu bisses rinki sagree-
stas us pakausi un salla bante
eepihtas. —
Un ta nu teizam pasakkas es
sehdeju us krehslu, un mahte
ar mahreetu gulleja gulta un
ta runnajam garru garnem
kahmert pehdigi usnahza ta
runa no prezzeschanahs un ta es
ar tahm runnam eewedohs ar
mahreetu un sahku schai nu

prassiht. Mahreetai sakki nu mahreeta. kas buhs wai buhsi nahzeja pee mannis. wai, ne buhsi bet nu mahreeta paleek klussu us dohmām un ne saka ne scha ne, ta, un nerunna nemas ta mahte sakka tad jau mahreet ka irr ar tewim, wai eesi, wai ne eesi. sakki winnam.

Mahreeta saka, ne, laikam ne buhs eeschana.

Bet nu tas wahrds; ne, tas man nu bij tik sahpigs. nu es paleeku tahds ka istruhzees un nobijees nu wairs ne bij labi ap sirdi; nu wissi tee preeki no mannis suddusohi ko zerreju panahkt.

Un nu prasu mahreetai kahpez

tad naw nahzeja pee mannij.
Mahreeta sakka, ja kad buhtu
agrahki runnajis tad gan. bet nu
irr par wehlu. es sakku mahte
jau laikam man teni nedohd
Mahte saka kahpez tad es nedohtu
mumj jau ar buhtu labba prahta
doht. bet tur ne ko ne warr dar-
riht ta irr juhsu passhu waina.
kad buhtu agrahki nahkuschi,
tad war buht bet es nu newarru
doht es ne mas pati neisteeku wai
tad newarrahk gaidiht us ruddeni
wai luhkajat jaunu wai tad
tahs mantas truhkumj.
Truhkumj gan naw es sakku bet
es zittu negribu, es gaidishu us
mahreetu redsi kur winna paleek

tahdaj jau ej wairj newarru dab=
buht ka mahreeta, bet nu mahree=
ta sakka kahpez tad nedabbu
eita us Wez=rausku pee esterej
ta irr tahda patti ka ej. ej saku
ka tad winna warr tahda buht
tu in mahreeta, un ta irr estere
tâ runna man negeld.
Mahreeta sakka eita nu ween
tad ej ar dabuschu panahtschuj
ej sakku ej zittaj ne gribu ka
tewi mahreetin, ja tu irr nahzeja
pee mannij tad tuhlin sestdeena
eesim pee mahzitaja usdahtaj.
Mahte atkal sakka ko tur
nu warr sinnaht te jau kahdi
peez=seschi man irr runnajuschi
lai dohmu mahreetu ne warr

IV.

Bet nu paēdu pusdienu un kādu stundu atguļos, un atspirdzināju savus nogurušus locekļus. Un tad cēlos augšā un tad sastiprinājos ciešāki garā, un domāju, ko nu darīt, kur nu lai iet, vai nu mieru mest vai vēl kur iet. Domāju, ko domāju — kas ir, lai ir, iešu vēl pie gruntnieka meitas.

Tā neko daudz vairāk gudrot — sataisos un tik iemu par ceļu prom uz meža pusi. Un uziemu uz robežas stigu un nu tik iemu par to stigu prom uz dienvidus pusi pār pļavām vien un mežiem. Nāca tādi Mazi Zemnieciņi, iemu tiem garēm* un tad pār pļavām un ganībām, kāmērt redz jau tā gruntnieka māju kalna galā, ar kokiem apstādītu un izpuškotu. Un, kā jau laikam pašā jaukā ziedu laiciņā, viss ir jauks un košs, un smaržīgs.

Iemu tik pāri par māju lejas pļavu uz gruntnieka Kūtzemniek māju. Pāriemu pāri lejā, tad uztaisos — uzvelku spīdīgos zābakus kājā un diedziņ bikses un jauni vadmalas svārki, vot, ka bij feini uzģērbies!

Un citādi pie gruntnieka meitas nevar iet. Iemu tik droši un skaidri iekšā, nodomu labdienu, un pats gruntnieks vectēvs liek, lai piesēžas uz krēslu. Un tā teicam pasakas daudzmaz. Tā veda mani pats tēvs ārā pasierētu par dārziņu, ābeles un bites rādīdams. Un prasa man, ko es esot nācis, tīri jau par velti jau nu gan neesot nācis. Bet es saku: „Par velti jau nu gan ne. Es nācu, jo jums te ir to meitu vairāk, kad man ar varētu vienu dot." Tā tēvs saka: „Kur tad tev vaļas ir pašā sējamā laikā kāzas taisīt, kas tad artu iet?" — „Par to man nav bēda, man ir vietnieks, mums nav vis pēc aršanas nekāda vajadzība." — „Tad nu ej vien iekšā kambarī," tā tēvs saka, „man nav vaļas, jāiet sētu uz tīrumu."

Tā es iemu iekšā. Bērni vien ir iekšā, jo meitas velējās*. Tā iemu tad ārā pie meitām, tur atsēžos un spāsēju kādu brīdi. Saku, vai šām palīga ar vajaga. Šās meitas saka pretī: „Kāpēc ne, labprāt!" Tā runājam šo un to.

Un es iemu atkal kambarī, ieguļos vietā, tā dzīvoju, kāmērt pienāca vakars. Nāca visi no darba mājā, sāka ēst vakariņas, jo pats māju tēvs aicina mani ar ēstu, lai ietot, jo plāna piena putra bij izvārīta. Es ar, brūtgāns būdams, tālu iznācies, tad es strēbu, jo smeķēja* labi diezgan.

Un tad citi aizgāja gulētu, es prasu tēvam: „Kur tās meitas palika?" Tēvs saka: „Laikam gulētu aizgājušas." Tā es gāju par āru lūkotu. Uziemu ārā, meitas guļ uz klēts grīdu. Iemu pie tām meitām. Tam gruntniekam bij kādas divas lielās meitas un nemaz nezin cik to mazo vēl nebija. Tās lielās bija pameitas, paša gruntnieka meitas, tādēļ es pie tās vecākās uzdrošinājos iet.

Un piegāju pie meitām, sāku ar to vecāko runāties: „Nu saki nu tu man, Lienīte, kā tad nu bij, mēs nu līdz šim tāpat spāsējam, bet nu runāsim riktīgi par taisnību." Lienīte saka: „Par ko?" Es saku: „Par precēšanos. Es nācu, Lienīte, pēc tevis precēt, ko tad saki uz tam, vai tad būsi nācēja pie manis vai nē?"

Bet Lienīte nesaka ne šā, ne tā, ne kā. Ja ne, kad ne, un gaisma jau liela. Šī nu ieiet klētī, un es ar nu iemu tai klētī un prasu: „Saki nu man, Lienīte, to īsteno gala vārdu." — „Bet es nu nekā nevaru sacīt," tā Lienīte saka, „tām meitām ir diezgan grūti, viņas nezin sacīt ne, kad iet, ne — neiet. Puišam, tam ir labāki, tas pastāv uz to — nāks vai ne, jā vai nē, tā iet atkal pie jaunas, kur nodomā."

Tā nosaka Liene, lai ietot pie tēva prasītu: „Redz, ko tēvs saka, kāmērt es apdomāšos." Tā es tūlin iemu pie tēva kambarī un prasu tēvam: „Ko jūs, tēvs, vai jūs dosit man to Lieni, vai atļausit nākt pie

manis vai ne?" Tēvs saka: „Nu vai viņa arī paņemas pie tevis iet?" Es saku: „Nē, būs vēl apdomāties." Tēvs saka: „Nu, ko tur vēl apdomāties? Ko dara, to dara!" Tā tēvs saka: „Manis pēc viņa lai iet, es atļauju, kad patīk, lai dara."

Tā neko, atstāju ardievu un nāku prom uz māju. Un piekusis, ēst arī gribēdams, kā vakarā brūtes ciemā plānu putriņu nostrēbies, un nu pusdiena jau klāt.

Un nu atpūtos, kāmēr nāca jauna nedēļa. Tā atkal vienu vakaru taisos un iemu atkal pie Lienes uz Kūtszemnieku. Saulīte jau pāri par launaga laiku. Tāds laiks — debess zilojas un kā uz lietu taisās. Neko, uztaisījies ir, jāiet. Tā iemu. Tieku Āž lānā* cauri uz otru stigu, un nu jau vakars klāt un paliek tumsa. Un lietus sāk līt. Nu steidzos, cik ātri varēdams vien un spēdams. Par to stigu skrienu gan, bet palieku par daudz slapjš nolijis, kāmēr nogriežos no stigas un iemu gar Piģeli un par ceļu gar Piģeles pirtiņu. Un līst lietus arvien vairāk.

Tā pieiemu pie tās pirts. Nu jāgaida, kad pāriet lietus. Gaidu labu brīdi, bet līst arvienu vēl. Bezmaz vien gribēju vecu salmu nesamo deķi, kas bij tai būdiņā, ņemt sev virsū un tad iet, bet nodomāju, tas cilvēks domās, kad nozagts, es viņu nekur nevaru atstāt, kur varētu rokā dabūt tas cilvēks. Tā neņēmu nekā, un lietus arī pašu laiku mierā pāriet, velku tik savus slapjos virssvārkus mugurā un tik iemu atkal uz priekšu, kāmēr aiziemu tur jau pie Kūtzemnieka.

Un nu domāju iedams, kā pie Lienes varētu pieiet, jo tam Kūtzemniekam toreiz bija gauži nikni suņi, jā, ka vai rauj cilvēku zemē, kad dabū manīt.

Un tā nu es iemu gar dārziņa sētu, cik lēni maz varēdams, lai suņi mani nemanītu. Un izdodas gan. Un riktīgi pieiemu klusiņām pie Lienes uz klēts grīdu un nometu gan tos slapjos virssvārkus nost. Un nu iemu pie Lienes, būšu šās modināt no miega. Kā liecos pie

šās modinātu, un man nemaz prātā, kad cepure ar slapja un no tās cepures, kā šo būšu modināt, skrien slapjums virsū taisni šai uz seju, ka žvirkst vien.

Tā Liene bez stāvu tūlin augšā iztrūkusies. Kas nu ir, laikam lietus nāk jumtā cauri! Tā es tūlin nomanu, kad nu ir slikti, metu to cepuri no galvas, bez kā šī Liene to manītu, un sāku ar Lieni runāties. Bet arvienu Liene brīnās par to slapjumu, kad lietus laikam esot cauri nācis jumtā, jo Liene nemaz nezināja, kad man no galvas jumtiņa ūdens tecēja, no cepures.

Bet nu, kāmērt runaimies, te uzreiz sāk briesmīgi suņi riet, un nu man ir lielas bailes, kad nu nāks kāds puišu pūlis un nu mani sadauzīs, un nu mana dzīvošana beigsies. Kur nu es, nabadziņš, lai glābjos? Tā es pa žipt no meitām otrā galā klēts grīdas prom, kur puiši gulēja, apakš gultas. Tā nāk viens tūlin ātri, aši, plinte kaklā, kāp uz grīdu augšā un iet tūlin pie meitām un izšamerē*, un prasa meitām: „Kur palika? Vai te kāds ir bīš?"

Meitas saka, kad nav neviens bijis. – „Un kas tur runājās?" Tā neko vairāk. Prasa meitām, vai tēvs esot mājā, meitas saka, kad esot mājā. Tā tūlin aiziet uz dzīvojamo kambari pie tēva. Jo es domāju, ka liela pulka ir, kad nu mani saplēsīs. Šis tūlin, kā iegājis dzīvojamā kambarī, tā taisa uguni augšā. Un es ar iemu uz dzīvojamo kambari un iemu iekšā, nodomu labvakaru un atsēžos uz krēslu. Un nu es to nācēju pazīstu, tas bij Kūtzemnieka meitas vīrs vecais Rantiņš, kas mani tik briesmīgi izbiedēja ar saviem jokiem.

Un tā nu teicam pasakas labu laiku, kāmērt nes tam Rantiņam ēst pats māju tēvs aukstu biezputru, maizi un sviestu. Un aicināja mani ar ēstu. Un es ēdu ar. Un tā paēdam un teicam vēl kādu brīdi pasakas, kāmērt gājām abi uz klēti ar Rantiņu gulētu. Rantiņš saka nu uz mani: „Nu, ej nu tu pie meitām, un es iešu pie puišim gulētu."

Tā es gāju pie Lienes. Sāku Lienei runāt: „Saki nu, Lienīte, kas nu būs, vai būsi ar apdomaisies vai ne?" Liene saka: „Neiznāks vis, lūko labāki jaunu." Un tad vēl Liene saka uz mani: „Kad tu tā visām laid apdomāties, vai tu domā ar kādu tā lēti dabūt sev par sievu un kāzas pataisīt?" Bet es saku: „Es nu citām visām vairs tik ilgi nelaidīšu apdomāties, nolikšu īsāku laiku."

Tā neko tur daudz vairāk runāt, gaisma jau liela. Un šās meitas aiziet govis slauktu, un es iemu tad projām gar aploku un atstāju meitas ardievu. Un atnācu prom, plānas un biezas putras diezgan saēdies.

Lūk, tā iet, kad grib gruntnieka meitu!

PIE LAIVAS MEŽSARGA MEITAS

V.

Tad nu iemu prom no rīta no Kūtzemnieka, tāds auksts ziemeļa vējš pūš. Iemu gar Purlaurim, kur nekad neir gājis, par tīrumiem un pļavām. Un gadās nākt Kažoka zirgaplokā cauri. Un tur vīri lūkojas uz manim no ērbeģa*, jo tas ērbeģis ir Kažokam augstā vietā, no turienes var labi redzēt, kas par leju iet. Un es dzirdēju, kad tie vīri runāja, kad viens ietot par zirgaploku, tas nu cits neesot kā zirgu zaglis, kas tad cits. Nu tā sierē te sējamā laikā. „To tik vajaga ķert!" tā viens vīrietis saka. Un nu es steidzos, cik tik ātri vien varēdams, par to klajumu pāri, kad tieku krūmos iekšā, kad nesaķer. Tā iemu tai lielā priežu silā iekšā starp Kažoku un Laivenieku, un nu jau saulīte nāk jau augšā brokastlaikā, un nu man sāk nākt miegs, un tāds piekusis, un laiks arī noskaidrojas, un paliek smuka, silta saulīte.

Un tā iemu tai priežu silā iekšā, jo gauži gribēju gulēt. Un skatos arvien pēc tādas vietas, kur varētu mierīgi atgulties. Un lēti

nekur nevarēju tādu atrast, kāmērt uziemu vienu augstu ciniti pie vienas lielas priedes, un tad tur liekos gulēt. Un nu guļu, kāmērt nāk saule jau pāri brokast laika, un nu ceļos augšā. Un nu ir svārki tā ar sūnām noķērušies, ka tika diezgan ko nopucēties. Kad tīrs tieku, tad uzmeklēju vienā grāvī ūdeni un nomazgājos un noslaucījos.

Un nu gribas gauži ēst, bet nu domāju un gudroju, kā tad nu varētu ēst dabūt, un nu visu pēdīgi izdomājos tā, ka varu ēst dabūt. Nodomāju — iešu iekšā tamī Laivenieka mežsarga mājā, jo tam ar ir meita, precētos, varbūt, kad tad dabūšu paēst. Tā iemu tik iekšā. Un vairāk neviena nav iekšā, kā meita vien audekstellēs iekāpusies taisa. Un nodomu labrītu un atsēžos šai meitai tur tūmā līdzās. Un es sāku runāties ar to meitu levu. Es saku uz levu: „Es ir nācis tādēļ, leviņ, ka es gribu kāzas taisīt, un tādēļ es nācu pie tevim precētos." Kā to runu beigdams, tā nāk māte arī iekšā no āra.

Un nu es runāju arī mātei: „Ko tad jūs sakāt, māt, vai ļausit levai nākt pie manis? Es gribu levu precēt." Māte saka: „Manis pēc, lai iet, kad viņa pati grib iet." Un tēvs, tas nebij mājā, tas bija aizgājis uz tīrumu sētu, ka māte ar meitu vien bij mājā. Un tad māte nesa ēdienu uz galdu un lika man, lai es ēdot. Un es paēdu. Un tad iesāka pašas māte ar meitu kartupeļus tīrīt pusdienai.

Māte tad man sacīja, lai es ietot — tur mazā kambarī esot viena gulta, lai atguļoties kādu brīdi. Tā es gāju tai mazā kambarītī. Un tur bija vien priši uztaisīta gulta ar lielu, smuku, strīpainām malām sakšu. Un lielais spilvens bija ar iekš tās gultas ar mazo galvas spilvenu, tādu smalku, mīkstu, ērķelētim* galim izgreznotu, uz kādu tu cilvēks ne savu laiku neir dabūjis gulēt, nezin vai arī vairs dabūs gulēt. Un tad nu bij atkal jaukumi, ko priecāties. Nu dabūju savus nogurušus locekļus atspirdzināt, nu bij paēdis un turklāt vēl tādā siltā kambarītī un tādā skaistā, mīkstā gultā atgulties.

Tā gulēju, kāmērt jau pusdiena klāt, un ceļos augšā tad krietni izgulējies. Un pusdienas maltīte pašu laiku jau arī gatava iztaisita. Tīra, mīksta maize izcepta, un kartupeļi jau izvārīti, piens un sviests. Tad māte mani aicināja, lai es piesēžos pie ēšanas. Tā nāca leva, pati brūte, man pretī ēstu, un tad paēdu. Un tad sākām pasakas teikt ar levu šo un to, kas nu to var visu izstāstīt, ko dažu reizi tāpat neizpļāpā īksa* laika pēc.

Tā šī leva uz manim saka: „Vai jūs tabaku nesmēķējat?" Jo es saku: „Nē!" — „Nu tad ir gan labi, lūk, tāds man nemaz nepatīk, kas tabakas nopīpo, tas ir tik pat kā vecs zirgs valgus ēd." Es nu tā nodomāju: „Kas tad tā par brūt man atrasta, kas tabakas nelaidīs pīpot?" Man tas nu gan nebij par prātam, bet ko tur var darīt, kas ir, lai ir, lai kād būšot, runāšu arvien.

Sāku šai levai runāt: „Nu, saki nu, leviņa, kā tad nu bij, man būs jāsāk iet, ko tu nu saki, vai apdomāties gribi vai tūliņ sestdienā iesim mācībā uzdoties? Es visādi vaļu ļauju tev darīt, bet tikai nosaki man to īstu patiesību, skaidrību, tad es zinu, ko darīt, — vai man vēl jānāk vai vairs nē." Bet nu leva nu domās tādu brītiņu.

Tad nu leva saka uz mani: „Tad nu būs jāapsolās." Tā leva nosaka un nu paliek atkal uz domām. Bet es nu gaidu arvien, kas tur nu iznāks. Tā uz vien reiz leva man prasīs: „Nu, kas jūs esat — vai pats gruntnieks vai brālis?" Jo es ar ne uz kādiem jokiem, es saku savu pilnu taisnību, kas būs, tas būs, jo es saku: „Es ir gruntnieka brālis." Tā leva sak: „Nē, tad es neiemu pie jums. Kad jūs būtu pats gruntnieks, tad gan es ietu pie jums, es domāju arvien, kad jūs esat pats tas gruntnieks." Tā leva saka: „Tad neko vairs ar manim, lūkojat tik sev jaunu."

Tā es tūlin no levas prom, kad tā ir, lai paliek, atstāju māti un levu ardievu un nāku prom uz māju, jo tēvs pats vēl neatnāca mājā no tīruma.

Tad sāku nākt no Laiveniek taisni pāri par to lielo purvu, par dziļām sūnām un vāvarājiem*, kāmēr taisni uznāku uz Mazezeru. Un nu tik nāku taisni atkal, un ir brīnum karsti no iešanas, jo svārkus nevarēju atmest, jo brīžam līst lietus arvien. Tad bij gan grūta nākšana. Un tad taisni gar lielo grāvmali un launaga laikā mājā.

Tā nu ir dienu un nakti ar vienu gājienu pie Kūtzemnieka gruntnieka meitas Lienes un Laivenieka mežsarga meitas Ievas. Izgājis diezgan, un arī diezgan bailības un grūtības bij pavadāmas par to dien un nakti.

PIE VĒVERA* MEITAS

VI.

Tā nu pienāca Vasaras svētku diena klāt, un kā nav, tā nav nevienas zināmas. Tā nu aiziemu svētku pirmdienā pēc pusdienas uz nāburgu Rūjen Oļļu. Tā nu tur dzīvoju līdz vakaram un stāstīju daudzmaz savas grūtības un piedzivojumus. Tā norunājām abi ar draugu Rūjen Oļļas Meļķi pie vēvera meitas iet uz Dīriķa Avotiņu rentes* māju. Vakaru ta negaidījām, taisāmies un tik ietam, pijoles līdz, kad turpat būsim Jaundīriķī taisit mūziku, dancošanu, un tad varbūt kad šī tur būšot ar atnākt. Tā mēs domājām, kad tā notiks.

Tā aizietam tur Dīriķī, spēlēja un dancoja līdz vakaram. Kad nu jau vakars pienāca drīz, bet nevienas vairāk dancotājas nepienāca, kā domājām. Tad atstājām pijoles turpat un gājām pie vēvera meitas ar Meļķi. Tā nāca Dīriķa dēli līdz mūs vadītu, kāmēr kādu versti aizgājām vēvera mājai garām, kad šie atvadījās no mums, tad nācām atpakaļ pie vēvera meitas. Ietam tur iekšā, nododam labvakaru. Un vakars, tumsa ir, pie šās meitas nu nekā nevar piekļūt, jo visi vēl ir augšā, teic pasakas.

Tā runāja Meļķis uz to vēveri, tās meitas brāli, jo tas ar bij puisis, lai nākot līdz, būsim iet visi klaji*. Un tā šis arī taisās, un tad ietam visi trīs. Tā nu tiekam tūmā pie Rīša mājas, te dzird, kad nāk no pakaļas citi puiši. Tad mēs skrējām par priekšu, cik maz ātri varēdami un spēdami, un tiekam pa priekšu pie meitām iekšā. Tā nāk šie ar pie durvīm un grūž vaļā. Un nāk iekšā un taisa uguni augšā, grib mūsis pazīstēt, bet mēs, kāmērt taisa uguni, ar Meļķi par durvīm ārā. Un šie citi mums no pakaļas triec mūsis. Mēs paskrējām tādu gabaliņu kalniņā un tad vairāk neskrējām. Tad nācām lēnām un gājām uz pagraba klēts grīdu, un gaidījām, kad šie aiziet.

Un tā uz gaismas pusi šie aiziet, tā mēs ar Meļķi abi no grīdas zemē prom uz dzīvojamo kambari pie meitām. Un tā tur nokavēja to laiku līdz saulei lecot. Tad nākam prom un ietam iekšā pie vēvera meitas. Un tur šī iegājusi istabā, mēs ar abi ietam istabā pie šās meitas runāties.

Tā Meļķis runāja tai meitai Ildzei. Bet šī Ildze saka, kad viņa nevarot iet, tēvs nemaz viens nevar iztikt ar tiem mazim bērnim. Tā Meļķis vairāk neko nerunāja, saka, lai es pats runājot. Tā es saku uz šo meitu: „Kā tad nu bij, Ildze, vai tad tu nemaz nebūsi nācēja pie manis?" Ildze saka: „Neiznāks vis, vai tad tev tepat valtberģiešos meitu nav? Mēs nupat kā iesākuši dzīvot, un es neko vēl nezinu no tiem cilvēkiem, lūkā, tepat nāburgam ir divas citādākas meitas nekā es." Tā neko, atstāju ardievu, redz, kad tur nekas neiznāk, ko tur vēl vērtes murmulēties. Tā nākam, ietam iekšā nāburgā pēc savām pijolēm. Tā nāburg tēvs mums vēl padeva brokastis, un tad vēl spēlēja kādu brīdi. Un tad nācām prom pusdiena laiku pēc mājā.

Tā tika ar vēvera meitu cauri spēlēts.

PIE MONENIEKA MEITAS

VII.

Tā nu iemu svētku pēdej dienā atkal pie sava drauga Rūjen Oļļas Meļķa pēc pusdienas. Aiziemu tur, un tur dzīvojam un spēlējam kārtis labu laiku. Tā Rūjen Oļļas tēvs atkal man uzsacīja vienu meitu Sāra valstē aiz Sāra muižu divi versti. Tur esot vienam moneniekam viena krietna meita, vārdā Mārieta. Un izstāsta, kad tur tamī monu* mājā vairāk meitu neesot, kā viena pati meita vien esot, lai ietot tik vien droši.

Tā neko vairāk — iemu tūliņ no Rūjen Oļļas projām uz igauņim. Un aiziemu, bet nu ir gan tā, kā stāstīja man Rūjen Oļļas tēvs. Bet nu noiemu no Vēlikas lielceļa. Iekšā no ceļa tur tāds mazs puriņš pašā ceļa malā pie tās monu mājas. Ieiemu nu es tai puriņā un tur atsēdos uz cinīša un klausos, vai dzirdēs ar kādu latviski runājot, tad iešu iekšā, bet, kad nedzirdēšu, ka igauņus vien, tad neiešu iekšā. Un tad nu sēžu un arvien klausos. Un redzu no tālienes, kad viena skalda malku pie tās monu mājas. Varbūt, domāju, kad tā pati būs, bet, kad nu dzirdētu, kad runā, tad zinātu gan, kad tā pati ir.

Tā nu sēžu un gaidu un gaidu, kāmērt pienāk vakars, un redzu, kad tā, kas malku skaldīja, iet un sauc ganus, lai laiž lopus mājā. Un dzirdu, kad tā pati, kas malku skaldīja, jo viens mazais bērns sauca par vārdam. Un nu patlaban nāk lopi mājā, un šī meita nāk govu slauktu.

Nu man ir laiks iet. Tā neko vairāk nekavējos, iemu tik. Šī slauc govis. Pieiemu pie sētas un nodomu labvakaru, šī saņēma labvakaru. Tā es saku: „Vai govu slaucēja palīga ar vajaga?" Šī meita atbild: „Kāpēc tad nevajaga?" Meita saka: „Es tak to ciemiņu nemaz nepazīstu, nezinu, kā viņš ir zinājis te ienākt." Bet es saku: „Es tāpat nācu, jo dzirdēju latviešus runājot, tad es te pienācu, un vakars jau klāt. Ko es nu jums, miļā cieminiete, lūgtu, vai man nakts māju arī

dosit, vai?" Šī meita saka: „Kur tad nu var vēl dzīt projām svešu cilvēku, kas ir apalojies, tam jau ir nakts māja jādod."

Tā nu es iemu augšā uz dzīvojamu kambari un pieiemu pie klēts un redzu, ka atnākuši vien no ciema mājā tēvs ar māti. Nodomu labvakaru, un tēvs prasa, no kurienes es esot, viņš mani pazīstot, bet nevarot pie vārda saukt. Bet es saku: „Es ir no Oļļim." Tā tēvs prasa: „No kura Oļļas tad tu ir?" Es saku: „Es ir no tā Mucenieku Oļļas." Tā tēvs nosaka: „Tad gan es nezinu."

Tā ietam visi iekšā kambarī, un tā māte liek meitai, lai ienes man ēst: „Jo kas zin, ciemints varbūt tālu iznācies, grib jau ēst, es nu gan nezinu, cik tālu tie Oļļas ir." Tā liek man, lai es ēdot. Bij kviešu karaša, sviests un piens. Un tad es paēdu, un tā tēvs saka: „Vai ciemints tālāku būs iet vai tepat nācis? Nezin, varbūt kad nav kāds zirgu zaglis, kad nav jāņem ciet?" Bet es saku: „Es tepat pie tās jūsu meitas nācu druscin parunāties. Viņa jau man nakts māju solīja dot." Tā tūlin iemu pie šās, jo es noskatīju, kad šī tur iegāja tai mazā kambarītī, kas bij tai mājiņai sānos, tāds mazs kambarītis, tamī iegāja gulētu.

Un es nu iespraucos par durvtiņām iekšā pie šās, un riktīgi šai tur bij gulta, kur gulēja. Tā pieguļos pie šās gultas malā un sāku ar šo runāties. Un izstāstu es šai visu, no kurienes es ir un kādēļ es pie šās nācu: „Jo man stāstīja Rūjen Oļļas tēvs, lai es te pie tevis nākot, kā tad citādi es te būtu zinājis atnākt. Tā ja, Mārietiņ, es nu ir nodomājis kāzas taisīt un tādēļ atnācu pēc tevis precēt. Nu, ko tu saki, vai es vēl nāku pie tevis vai vairs ne? Tad nu nosaki man, tad es zinu, nākt vai nenākt."

Un nu Mārietiņa man runā par igauniski pretī. Es nu nekā nezinu, ko šī runā uz manim, ko ne, vai par labu jeb sliktu. Es igauniski neprotu, tādēļ nemaz nevarēju saprast. Lūdzu šo, lai šī runā vienu vai divi vārdiņi, bet skaidri latviski. Tā nu šī mani arī paklausīja un runāja

par latviski uz manim: „Bet es nu ietu gan pie tevim, bet es nezinu, vai māte mani laidīs pie tevis iet, jo viņai nav neviena paša gājēja vairāk kā es vien. Un pati māte tāda vāja stāv arvien, jo mēs tādā postā esam ar acīm, visi vāji, mātei un tiem mazim visim acis vājas, un, kad manis nav, tad viņi nekā vairs netiek lāgā, tad viņim vajaga viena cilvēka tūlin, kas viņus apkop."

Bet es nu prasu atkal: „Nu, ko tad tu saki, vai te es vēl varu nākt vai ne?" Tā šī saka Mārieta: „Nāc! Nu, kad tu nāksi?" Bet es saku: „Trešdienā." — „Nē, tas ir par ātru," šī saka. — „Nu tad es nākšu cetordienā, ko, vai būs tā, Mārietiņ mīļā?" — „Nu nāc vien, es izrunāšu mātei un apdomāšos, tad es tev riktīgi zināšu nosacīt." Tā neko, atstāju ar labunakt Mārietu un nāku prom uz māju.

Un nu atkal dabūju zināt no tās brūtes pagājušās Stradiņ Edītes, kad šī nu žēlojoties pēc manis, kad esot pārsteigusies, jo esot vajadzējis pie manis nākt, un tā nu ir tās darīšanas uz divi daļām.

Tad neko citu, kā vajaga visu izdarīt. Tad tūlin ņēmu trešdienā, izrakstu vienu vēstuli Strazdiņ Edītei aiznest. Tad mans jaunākais brālis Kriša aiznesa to vēstuli tūlin Strazdiņ Edītei ar to zināšanu, vai nu ir riktīgi nācēja vai nav. Un to dienu vēl neatnāca mājā, kāmērt otru dienu. Un tā otra diena tā cetortdiena, man tā nosacītā diena pie monenieku meitas igauņos. Un nu gaidu brāli mājā ar no Strazdiņ līdz pusdienai cetortdienā, un tad vēl atnāk mājā ar to zināšanu, kad neesot nācēja, lai lūkājot jaunu. Kad tas pats vēstules nesējs bij jaunākais brālis viņu ņemt, tad gan pie tā bij viņa iet, bet pie vecākā gan ne. Tā Edīte bij sacījusi.

Nu, ko nu darīt, neko citu kā taisos un iemu par dienas viduci pie Rūjen Oļļas tēva, lai nāk man līdz. Rūjen Oļļas tēvs negribējās nemaz man nākt līdz, bet viņš pats man apsolījās līdz nākt, jo es tur citādi viens tur neietu, kad viņa nebūtu līdz. Tā taisījās un nāca

man līdz, un tad gājām abi divi, jo to dienu bij briesmīgi karsts laiks, bija diezgan grūta iešana, lai gan Rūjen Oļļas tēvs bij uzvilcis plānus putekļa svārkus, bet tomēr bij ko izturēt grūti gan. Lietus ar pērkonu nāca augšā. Gan steidzāmies, cik spējām, kad tiktu līdz Sāra Ķisi, kāmērt pāriet, bet Rūjen Oļļas tēvam tā deva cauri putekļa svārkos, un karstums ar vienu daļu. Tā ieskrējām Ķīsī un gaidījām kādu brīdi, kad lietus pāriet. Tad gājām un aizgājām līdz Sāra muižu, tur dabūja Rūjen Oļļas tēvs no sava meitas vīra lietus širmu* virsū. Un tā aizgājām tur monu mājā. Māte ar tēvu vien bij mājā, jo meita bij aizgājusi ciemā. Nu sāk Rūjen Oļļas tēvs runāt par to meitu, vai būs dot vai ne man to meitu. Tā māte saka: „Es nevaru dot un es nedomu, kur tad mēs riktīgi paliekam kā uz ledu. Kad es būtu zinājusi, kad viņš uz tam nācis, tad es tūlin sacītu, lai nenāk. Manis pēc, lai viņa iet, es neliedzu, bet viņa negrib iet, teica, kad atnākot, lai sakot, lai ietot projām." Tad neko vairāk, nākam prom uz māju. Par ceļu nākot, brauc šī no ciema pretī. Tā es saku, lai pietur zirgu, un tad runaimies. Es saku, kāpēc tad šī tā darīja: „Precenieki mājā, pati brauc prom ciemā. Tad jau tev tūlin vajadzēja sacīt." Tā šī Mārieta sacīja: „Jo es neko nevaru darīt, māte mani nelaiž, citādi, kā es sacīju, tad es būtu pie tevis gājusi." Tā neko vairāk — kad ne, tad ne. Atstāju ardievu, un nākam prom. Un tieku pašu laiku vakarā mājā. Tā viss tas gājiens nobeigts tika ātri pagalam ar to monenieka meitu.

Kā nav, tā nav vēl atrodamas nevienas!

PIE AUDŽU MEITAS

VIII.

Bet nu ko nu lai daru, nu vairs nemaz nevaru izprast, ko iesākt, ko darīt, neko. Nu vairāk metu mieru kādu nedēļu, kad kādu uzdomā atkal, jo nespēju sierēt nemaz vairs par to grūto darba laiku mēslu

vedamo. Un nu domāju, kur tad nu lai iet. Tālu nu vairs nelīdz iet, jo visur tā pati sliktā slava iet, to nu var domāt, ej kur iedams, citādi tas nevar būt.

Bet nu nodomāju iet pie audžu meitas Līzītes uz Jaunoļļu tepat tūmā. Padomāju, tā darīju.

Tā vienu dien raku grāvi, un turpat ārdīja mēslus mūsu māju vecenīte, vecā Mārietiņa. Un tā arī necik tālu turpat bija ganos Līzīte, tā audzēkne. Tā vecā Mārietiņa man uzteic to Līzīti, kad gauži laba meita esot, strādīga un sekmīga, un žigla esot, vērpot caurām naktīm augšā un visādi saticīga esot. Ja es gribot, tad viņa būšot iet runātu. Bet es saku, lai iet. Kas ir, lai ir, nāk vai ne, par ko ne. Tā gāja tā vecenīte, vecā Mārietiņa, runātu šai Līzītei. Bet šī no tam nav nekā atbildējusi, runājusi arvien citas runas atkal starpā un no tām negrib ne dzirdēt no precēšanās. Tā nāk pie manim atpakaļ vecā Mārietiņa, un es steidzu prasīt, kā tur nu izgāja. Šī vecenīte saka: „Tur nekas neiznāca, tev jāiet pašam kādu vakaru."

Tad nu iemu atkal vienu vakaru pie Līzītes, redz, kas tur būs. Aiziemu tur, ieiemu iekšā, un nu iemu pie šās gultā un sāku ar šo runāties. Un šī nu tik mīlīga un laipna pret manim, laba meitiņa. Un es ar šo jau varu palikt ar mieru un sāku runāt no precēšanās. Bet, kudi brat*, no tam neko uz to runu nevaru nekā iesākt, nemetās nemaz uz preti runāšanu. Bet es nu arvien prasu, lai šī man nosaka, kā arvien: „Vai tūlin apsolīsies pie manis nākt vai gribi vēl apdomāties?" Līzīte nosaka: „Ne tik ātri, kāmērt es vēl apdomāšos." Un tā es nu nosaku: „Tad nu lai ar tā paliek."

Nāku prom uz māju un iemu atkal ātru reizi vienu vakaru pie Līzītes. Aiziemu un tur iemu pie šās, bet nu šī man jau arvienu bija tāda pati mīlīga preti un laipnīga pret mani, bet, līdzko sāku runāt no precēšanās, tad Līzīte negrib ne dzirdēt. Tā tur neko, patērzēju kādu

britiņu, nācu projām uz māju. Bet es ar to vēl nav mierā, iemu vēl trešo reizi pie Lizītes, redz, kas tur riktīgi galīgi iznāk, vienu vakaru, kas tad man nu būtu par to, jo nu ir pat tūmā, es varu vēl iet.

Tā pieiemu pie Līzītes, bet šī arvien tāda pati laipna un pazemīga, kā bijusi. Ko nu lai dara citu, sāku nu atkal runāt par to precēšanos. Tā es saku: „Nu, kā tad būs, Līzīte, vai tad par visam pie manis neapsolisies tu nākt, vai tu to runāšanu par pilnu riktīgu neturi, tad es nākšu dienā. Ko tu saki, Līzīte, uz tam? Runāsim tad riktīgi patiesīgi." Līzīte saka: „Kā tad, vēl vajaga riktīgāki runāt! Bet es neuzticu, es nepaņemos iet, jo tu ir bijis pie tādām lielām gruntnieku meitām, tev ir pašam tik daudz labākas nekā es. Es nevaru paņemties, man tepat laba dzīvošana." Tā neko vairāk, atstāju Līzīti ardievu un nāku prom uz māju.

Kā nav, tā nav nevienas, jo nu atkal diezgan zemu pēc savas kārtas gāju, jo nu gandrīz tā cerība sāk zusties, kad vēl kādu domāju dabūt, jo nu ir tik daudz gājis, kad nu gandrīz ir miers jāmet no visām iešanām. Kā slikti, tā slikti, tā iet arvien joprojām.

PIE KĀRPU* TAISĪTĀJA MEITAS

IX.

Bet nu mūsu mājpiedzīvotājs Ādam Lauznis, Garkaln brālis, tas raka grāvus tai Nuķa pusmuižā. Un tur tai Nuķa pusmuižā man bij vēl viena pazīstama meita, tā bij tā Jēkab Bērziņa meita leva. Un tā es liku tam Ādamam Laužņam, lai to Jēkab Bērziņa meitu levu runā priekš manim, vai nāk pie manis vai ne, tad es pats zinu iet tur. Un nu gaidu mājā ar to zināšanu, vai man tur nu būs jāiet vai ne, bet tikmēr nevarēju sagaidīt ar to zināšanu no Nuķa, kā trešdienas vakarā vēl

nāca mājā Ādam Lauznis ar to zināšanu. Es nu steidzu prasīt, kas ir — vai jāiet vai nav.

Ādam Lauznis saka, nenieka no tās meitas, jo tai esot citi precinieki, viens atraiknis ar pavārdu Liepiņa, un būs sestdienā iet mācībā uzdoties. Tātad nenieka — mana doma velta no tās meitas. Bet nu ir siena laiks klātu, un ko tad nu domā darīt, ko iesākt, nekur vairs nezinu, kur iet, neviens nezin arī kādu uzsacīt.

PIE PIEDZĪVOTĀJA MEITAS

X.

Bet nu nāku no siena pļavas uz māju dzērienā pļāvējim. Tā nu sāk man māte sacīt, kad nu jāmetot miers prātam, līdz kam tad būs iet, lai nu ietot, cik tāli gribot, labāks vairs nebūs palikt. Nu citādi vairs nebūs sievu dabūt, kad varbūt gadoties saimniekam tāda meita dienastī, kas tevi redz un zin, tad varbūt. Nu, ko tad tu pats saki un ko domā darīt, vai vēl kur iesi ar vai ne? Bet es saku uz māti: „Mieru mest gan vēl ne, es raudzīšu vēl pie tās mūsu pašu mājas piedzīvotāja meitas iet vai arī pie māju rentnieka meitas." Bet es saku: „Ko tad jūs, māte, sakāt, pie kuras labāki es lai iemu, vai pie rentnieka vai piedzīvotāja meitas?" Māte saka: „Mana prāta pēc gan pie tās piedzīvotāja meitas." Māte saka: „Es neko nesaku vairāk, dari, kā tev pašam patīk."

Tā neko vairāk nerunāju ar māti, steidzos prom uz pļavu, citi strādnieki dzērienu nevarēja sagaidīt, bārās, kad tik ilgi mājā dzīvojot, kā iet, tā iet. Tā strādāju, kāmērt vakars. Un nu vakarā sataisos, ka tad nu iet, bet iesākam visi tērzēt ar draugim, un paliku vēli. Gāju Jaunoļļas vadītu, aizgāju pāri par robežu vadītu un tad vairs tālāku negāju, nācu projām un nu nodomāju iet tūlin aši ātri pie tās māju piedzīvotāja meitas. Bet nu aiziemu līdz lāna ceļam un palieku tur

stāvot. Un domāju, kur es nu tik vēli vēl iešu, jo es nemaz nezinu pieiet, tā nāku prom uz māju.

Bet nu rītā māte prasa: „Vai tu nu vakarā biji ar pie tās piedzīvotāja meitas vai nē?" Un es saku: „Man neiznāca, paliku vēli." Tad nu vairs nenieka, nu vairs sestdienā tad netiekot mācībā. Tad es saskaitos sevi, par to domādams, kad māte man tā var sacīt, kad es sestdienā nebūs tikt mācībā. Tad es pats par sevi paliku dusmīgs, kad maiņi* tādi neizdodas, kad mani nu drīz par vainīgu grib likt. Tas lai vairs nenotiek tā. Tas saprotams.

Tā bij jau cetordiena klāt, un vēl nevienas zināšanas vēl ne no kādas. Vai tu manu dieniņu sūru, kā slikti, tā slikti! Kas nav labi, tas nav labi, tā es pats par sevi errojos* visu to cetordienu, darbu strādājot. Tas nevar būt, kad es nevaru sievas dabūt! Bet nu jau meta mieru no darba, vakars jau klāt, un iet visi citi prom uz māju pie ēšanas, bet es nemaz vairs ēstu neiemu, nekā, taisos un iemu jau laiku krēslā prom.

Aiziemu pie Dreimaņa un izprasu, kur tā mūsu māju piedzīvotāja meita Zapiņa, kas Ruicī, kur tā guļ. Tā Dreimanis man izstāsta, kad lai ietot vien droši tur ziemas pusē, Ruiča mājā esot tāds mazs kambarīts, tur guļot. Tā nu es nekavējos neko vairs un tik iemu uz Ruici. Aiziemu nu tur, iemu iekšā. Tā šī Zapiņa paceļ pār to gultu galviņu un paskatās uz mani, un pret to vakara gaismu es šo ar it labi dabūju redzēt un šī mani ar. Tā nu iemu pie šās tur gultas malā un sāku runāties ar šo. Un šī nu man ar runājas pretī tāda mīlīga. Un nu man sāk šī patikt. Un, jo vairāk arvien runaimies, jo vairāk man šī patīk. Un kā patīk, tā patīk arvien vairāk.

Nu ko vēl vairāk kavēt laiku? Es sāku šai runāt no precēšanās un kāzu taisīšanas. Un nu saku tūlin uz šo: „Nu, kā tad būs, Zapiņa, vai tu nāksi pie manis vai nē?" Zapiņa saka uz mani: „Kur tad tu tādu vāju liksi?" Bet es saku: „Es jau ar ir tāds pats vāš, tad jau tik riktīgi vien ir, kad

abi tādi paši." Šī Zapiņa atkal saka uz mani: „Nu, kad tu domā mācībā iet?" Bet es saku, kad nupat tūlin šai sestdienā. Šī Zapiņa saka: „Tad jau ir gauži ātri, es nemaz nevaru apdomāties." Un es saku: „Tā nu ir, man citādi nemaz neiznāk, jo, kas priekš kāzām vajadzīgs, viss sagādāts. Citādi es varētu tev laist gan apdomāties, bet nu — nē." Un nu es par to nu visu ir izrunājis: „Bet nu saki, Zapiņa, kas būs ar tevi — jā vai nē? Saki!" Zapiņa saka: „Kā tad es varu iet, man jau nekas nav, ne drēbu, nekā. Un uz tik ātru roku es neko nevaru ne iztaisīt, nekā." Bet es saku: „Man šoreiz nekā vajaga, man pašam ir visas drēbes, kas vajadzīgs." Bet es prasu atkal: „Bet kā tad nu bij, Zapiņa, vai apsolīsies vai nē? Saki „jā" vai „nē"!" Un nu šī Zapiņa saka: „Tad lai nu paliek „jā" vārds."

Nu es arī atkal palieku priecīgs, kad nu dabūju vienu pastāvības un uzticības vārdu atkal no vienas, lai vai kā. Bet man gan vajadzēja kā vīram prātīgam un apdomīgākam būt. Nu, ko jūs domājiet, kad brūte pati saka: „Es ir vāš, kur tu mani liksi, man nav ne drēbu, nekā." Tad tak ar vajadzēja iedomāties — abi vāji iet kopā, ko tad ēdīs, ar ko ģērbsies un kas tik ilgi jau vāja bijusi meitas gados un tad tādu precēt? Un pats ar tāds vāš. Nu, vai tā nav liela pārdrošība cilvēkam? Kurš vēl tā dara, it kā par spīti darīdams? Nu kam tad spītē? — Pats sev, citam nevienam.

Redziet, katris, kas ir ņēmājs un sev drauga meklētājs ar, izmeklē sev arvien to spirgāko, veselīgāko. Tas nāk nezinot, lai pēc vai kāda paliek. Jā, bet neko nevar darit. Kad nedabū, tad jāņem, kas tik gadās, un nāk, kā kāda būtu. Lai Dievs dara, ko darīdams, ka mirst, lai mirst, ka pagalam, ta pagalam, ka nost, ta nost, neko nepalīdz, jādzīvo arvien uz priekšu, lai kā būdams.

Un gaisma jau liela, steidzos prom uz māju. Priecīgs atnāku mājā un strādāju līdz pusdienai, bet nu, pusdienu ēdot, iesākam ar brāļim runāt. Es saku, kad es nu rītā atkal braukšu mācībā uzdoties. Tā šie brāļi prasa, ar kuru tad. Es saku: „Ar māju piedzīvotāja meitu Ruiča

Zapu." Tā nu tas jaunākais brālis Kārlis paliek ļauns — tādu ņemot. Un saka uz mani, vai es pats ar esot noskatījis, kā ietot, tad jau lai tūlin pa priekšu braucot pie daktera un tad lai vedot mājā. Un es to vēl nemaz nebiju noskatījis, kā iet. Nodomāju, kad viņi, tie jaunākie brāļi, vairāk par lauku iet, kad viņi vairāk no tām meitām zin ko labu vai sliktu. Bet tas otris brālis, saimnieks, tas gan nosaka, tad jau labi vien ir, kad ir atkal dabūjama.

Un tā gājām prom pēc pusdienas siena grābtu uz pļavu. Un nu es tad paliku par daudz domīgs un noskumis ļoti, bēdīgs sēdēju vairāk kādu pāra stundu no vietas pļavā uz cinīti dziļās domās, domādams, kas tad mēs abi divi būsim, tādi vāji kopā sagājuši. Un tā nopūlējos ar lielām, grūtām domām un bēdām, kāmērt nevarēju nemaz izdomāt. It nemanot pienāca vakars, un nu vairs prāts nav mierīgs, iemu tik atkal piektdienas vakarā pie šās brūtes apskatītu, redz, kāda tad ši īsti ir. Un aiziemu nu tur uz Ruici ar tādu pašu noskumušu prātu, pieiemu pie šās. Bet šī Zapiņa nu man tāda pati mīlīga, kā bijusi arvien. Bet nu domāju — kā nu dabūtu redzēt, kā iet. Domāju, vadīšu dzērienā, tad dabūšu redzēt, kā iet. Lai gan dzert nemaz negribēju, bet nu aizvadu šo dzērienā, un šī aiziet. Un es tūlin iemu pie durvīm un skatos, kā šī aiziet, kādas tās kājas, vai klibo ar vai ne. Skatos arvien, kā šī atkal atnāk, un es nekādas vaines no iešanas nevarēju manīt, kad būtu tūlin pie daktera vedama. Nodomāju: „Nē, es gan neatsacīšu, lai viņa, ja grib, man atsaka."

Un tā es sāku runāt tā, ka šī lai būtu man atsacījusi. Bet es saku: „Nezin, kā man rītā būs ar to iešanu, vai es aiziešu vai ne, neviens negrib, kad es tevi precēju, visi tādi ļauni." Bet šī nu man uz to runāšanu nesaka nekā pretī, ne šā, ne tā, lai dara vien, kā pats zin pie sevim. Bet nu man tā kā tīri žēl būtu vienu nevainīgu apvainot, bet es tad nosaku uz šo: „Viena gan tu neej bez manis rītā. Kad es būšu nācējs, tad uz

pulksten astoņiem no rīta es būšu klāt lai vai braukšis vai kājām, bet vēlāki es vairs nebūšu."

Uz visu to runāšanu brūte man neatsaka. Un man ar nav brīv atsacīt. Tādēļ, kad es biju neprecējies, sāku vien domāt uz precēšanos ar to apņemšanos sevi pēc savas sirdsapziņas, kad es precēšos un kuru meitu es uzrunāšu par savu draudzeni un tā apsolīsies pie manis nākt ar īsteno „jā" vārdu, to es ņemšu, lai vai kāda smādēšana notiek. Tā lai paliek vīrs un vārds. Tādēļ es nevaru atsacīt. Un brūtei ar bijusi tāda sirdsapziņa, ka divejus preciniekus laidusi prom, nav gājusi pie tiem, bet, ka būs trešs gadīties, ta būšot iet. Un nu es ir tas trešais gadījies, nu es vairs vaļīgs netieku neparko, ja grib vīrs un vārds būt. Nu tik ir atkal jābrauc pie mācītāja, vairāk neko.

Kas ir, lai ir, atvados no brūtes, nāku prom uz māju un iemu klētī gulēt. Un nezin, kas bij par miegu, kas ne, vai no tām lielām rūpēšanām un nepatikšanām vai — kā guļu, tā guļu līdz brokastlaikam, kāmērt pulkstens jau septiņi, un ceļos nu augšā. Nu, ko tad nu lai dara, un nu ir pagalam vēli. Steidzos un prasu brāļam zirgu priekš braukšanas, bet brālis Kārlis saka: „Tiem tādim zirgu dot? Neparko, lai viņi iet kājām abi!"

Tā neko, pucējos un taisos. Tad dabūju arvien vēl veco ķēvi aplokā, jo ar citim zirgim brāļi aizbraukuši dēļos. Un tā nu māte lika tēvam, lai palīdz man aizjūgt to ķēvi. Tad ģērbos, cik ātri vien varēdams, ne brokastiņu vairs paēst neir laika, sēžos un braucu.

Aizbraucu nu pie Dreimaņa, pulkstenis jau deviņi, tad stellēja* Dreimanis savus bērnus ar ziņu pie brūtes, lai sataisās. Bet ko nu lai dara, brūtes vairs nav mājā, aizgājusi pie darba uz tīrumu mēslu ārdītu. Zināmas nosacītās stundas par galam. Tad aizgāja laiks, kad uz māju gāja brūte ģērbtos jau līdz pusdesmitim pulksten.

Un tā atnāca brūte un iesēžas, un Dreimanis deva savu lietus širmi virsū, jo tai reizā lietus lija. Un tā aizbraucam pie baznīcas, un piesienu savu ķēvi. Un tad ietam iekšā pie mācītāja. Tā nu mācītājs izlasina* un pieraksta manu brūti. Un nu mācītājs manai brūtei prasa: „Nu, mīļā meita, vai tu glabāsi ar to vāju vīru un vai tu vairs neatsacīsi viņam, un vai tu apsolies to darīt?" Brūte apsolās ar „jā". Un nu mācītājs saka uz mani: „Nu, mīļais, nebīsties un nebēdājies neko pēc tās pirmās, ar to tev vis laba dzīvošana nebūtu. Caur to es turu, kad viņa te manā priekšā tevi nekaunīgi nosmādēja. Es uzteicu tai reizā gan jūsis abus, jo tā te tev ar slikta nebūs." Un tad atkal uz brūti saka: „Glabā tu viņu labi!" Un tad atstājam mācītāju ardievu un nācām prom.

Iznākam ārā, tā satiek veco Jēkab Bērziņu no Nuķa pusmuižas, tas bij ar savai meitai līdz. Un tas nu brīnās: „Ak tu brīnums, ak tu brīnums, trešdienā tu bij pie manas meitas precētos un nu ir te kopā! Kur tad tu tik ātri dabūji, vai no sētas rāvi ārā, vai?" Bet es saku: „Tā nu ir, tirumā mēslus ārdīja, liku, lai iesēžas." Jēkab Bērziņš saka: „To jau var domāt, kur citur tā var dabūt, tas ir viena ātra brīnišķiga dabūšana."

Un tā atnācām abas pāras Baznīcas krogū[34]. Tad pirkām tie brūtgāni bišķi baltmaizi un devām brūtēm. Un mana saņēma gan, bet otram brūtgānam Liepiņam neņem nemaz pretī, griež arvien muguru uz šā pusi, sacīdama: „Es negribu!" Un tā vēlāki tam atsacīja. Tad braucam prom uz māju.

Un svētdienā tūlin es braucu projām pie radiem kāzinieku uzlūgtu uz kāzām, ka par divi nedēļām tiks kāzas noturētas. Tā neko vairāk, lai vai kā, atbraucu trešdienas vakarā mājā. Tā gāju pie brūtes, redz, kādas dziesmiņas nu ir dzirdamas.

34
Mazsalacas baznīcas krogs atradās Rigas ielā 1 — ēkā, kur šobrīd atrodas Mazsalacas novada muzejs un kur kādreiz dzīvojis koktēlnieks Valters Hirte (1913–1983).

Bet nu sāk brūti man smādēt un atkal mani brūtei. Bet tas viss nu neko vairs neģeld, un tā paliek abi pastāvīgi pie grunts pastāvības. Un tik domā un priecājas uz kāzām un taisa un gādā, kas vajadzīgs.

Priekš kāzu ēdienim un dzērienim viens brālis Kārlis brauca uz Pērnavu priekš smalkiem miltiem un smalkiem, dārgiem dzērieniem, un tēvs gāja bīdelētu, un Kristap Sīpols, skrodelis*, brauca bairītī* uz muižu. Un māju rentnieks Ādam Lauznis brauca alū uz Ates muižu. Tā visi gāja uz visām pusēm un visu sagādāja. Tad vēl vecais Jānis brauca kāzu galdos un krēslos, un Dreimanis steidza grīdu likt kambaram tā, ka viss pilnīgi riktīgi tika padarīts līdz kāzu vakaram. Un es, brūtgāns, braucu vēl brūtes pūrā pie vakara kāzu sestdienā. Un tā tad tika piedzīvota sen gaidītā kāzu dieniņa. Un daži kāzinieki jau ar atnāca sestdienas vakarā, tālejie radinieki un tūmējie* nāburgi.

Tā vēl gulējām ar draugu Rūjen Oļļas Meļķi kopā pēdīgo nakti puiša gados. Un nu kāzu rītā ceļamies augšā, un nu tik taisās uz braukšanu, un visi puško zirgus, meitas un sievas, un bērni un māte, un māsas atkal pucē brūtgānu par klēti ar dažām brūtes līdz dotām drēbēm priekš apvilkšanas. Un arī brāļi un draugi, radi taisa un rīko zirgus priekš braukšanas. Un aizjūguši paša gruntnieka dzelzs asīm goda vāģos divus brūnus šķimeļus* priekšā un divus pulkstenus pie ilkses ar tiem visu labākiem godu rīkiem.

Un tā sēdāmies visi trīs brāļi iekšā, gruntnieks ar brūtgānu līdzās un trešais uz buku priekšā. Un tad brauca, ka skan vien, uz Rūjeni pie laulāšanas.

Bija gauži jauka, smuka dieniņa. Skaidrs un silta saulīte no Dieva izredzēta. Tad ar, visur gar zemniekiem braukdams, visur visi skrien skatītos, lieli un mazi, veci un jauni. Un, garēm braucot, ar Mežmuižnieks pašu laiku aizjūdzis savu pāra zilos priekš brūtes vešanas. Tā braucam reizā līdz Rūjeni, pilsētai cauri līdz baznīcai. Tā

kā dievvārdi pēc beidzās un jāiet tūlin pie laulāšanas, un, ko nu lai dara, zīme vēl no Salacas draudzes nebij atnākusi. Un tā neko, es iemu pie mācītāja ģērbkambari un izstāstu, no kurienes ir. Bet nepieņem vis mācītājs bez lieciniekiem, kāmērt nāca brāļi par lieciniekiem. Un tad mācītājs pierakstīja, un tad bij jāiet pie laulāšanas. Un tā salaulāja 1875-tā gada 6. jūlijā.

Bet nu, kā pieietam pie laulāšanas, tā mācītājs norunā savu runāšanu. Un nu sāk no listes saukt un prasīt katram savu vārdu un pavārdu. Tā vien pāra no Salacas draudzes man labā pusē tūlin līdzās, tā nāk šim tā prasīšana: „Un vai tu ir Ādam Purmal?" Šis brūtgāns atbild: „Jā!" Tā mācītājs prasa tai brūtei: „Nu, vai tu ir Zapa Lauznis?" Šī brūte saka: „Jā!" Un es nu palieku starpā bez vārda un pavārda, un brūte man ar tāpat.

Un nu mācītājs nezin, kurš ir tas vainīgais. Tā sāka tā līdzā māte mācītājam stāstīt, kad tā pāra esot no Salacas draudzes, neesot zīme atnākusi un neesot gājuši pierakstītu. Un nu mācītājs paliek dusmīgs par tādu lielu blēdību, sauc: „Šķester, dod bleistiķi*!" Un raksta visus pāri. Un nu tai pārai nemaz ne tie vārdi, ne pavārdi, pavisam citi, kas sacīja to manu vārdu un pavārdu.

Un tā salaulāja visus Rūjenes draudzes vecais mācītājs Bergman[35]. Un tad braucām caur pilsētu, ka skan vien. Tad bij gan viens goda brauciens! Un tad atbrauc uz trim četrim mājā. Un tika mājā ar muzikantiem un visiem kāzu viesiem sagaidīti un apsveicināti, un tad gājām iekšā kambarī, kur viss bij jauki izpuškots ar meijām un puķēm. Un lielais izpuškots lukturis dedza ar svecēm par godu un iepriecināšanu.

35
Rihards Bergmanis (1805–1878) ir viens no četriem Bergmaņu dzimtas mācītājiem, kas darbojušies Rūjienā. Visvairāk pazīstams ir Gustavs Bergmanis (1749–1814). R. Bergmanis bija mācītājs Rūjienas Sv. Bērtuļa baznīcā no 1842. līdz 1878. gadam.

Un tad tas bij atkal viens grūts brītiņš, kad man bij jāved savu brūti viesu kambarī sev līdzās, kur visas acis uz jauno pāru. Un tad nodziedāja kādas pāra peršiņas Dievam par godu. To izturēju, tad tika apsveicināts ar vīnu un dzeltenmaizi* pacienāts. Tad saskandinājām glāzes kopā brūtgāns ar brūti, un tad visi viesi uzdzēra „urā", augstu laimi jaunai pārai uzsaukdami. Un tad gāja atkal kāzu kambarī pie kāzu maltītes ēstu. Tad paēda, tad dancoja un priecājās līdz vakaram. Un pēc vakariņu ēšanas gāja uz klēti dancotu visu nakti un pirmdienā līdz pusdienai. Tad visi viesi šķīrās katris uz savu māju.

Tā tika tas kāzu gods pabeigts un tās precēšanās un visas tās pūlēšanās par galam. Un pēc rūgtām bēdām saldi prieki piedzivoti. Un tā tika tā sen gaidītā prieka dieniņa sagaidita un pavadīta...

PRECĒŠANĀS BEIGUMS

DESMITU BRŪTES ATVAIŅOŠANĀS

Pirmā saka: Es tevi negribu, es pie tevis neiemu.
Otrā: Kad tu tik briesmīgi nebūtu nosmādēts, es neiemu.
Trešā: Tēvs, māte grib, lai pie cita iet, tad par diveju starpu es ne pieviena neiemu, lūkā jaunu.
Cetortā: Tev tepat valtberģiešos ir meitas, es neiemu.
Piektā: Es pie tevis neiemu, lūkā jaunu.
Sestā: Kad tu būtu gruntnieks bijis, tad gan ietu, bet nu es neiemu.
Septītā: Māte mani nelaiž, es tādēļ nevaru iet.
Astotā: Tu ir pie citām augstākām bīš, tās neiet, es ar tad neiemu.
Devītā: Lai tik lūkojot sev jaunu, viņai esot pašai brūtgāns rokā, nevajagot.
Desmitā saka jāvārdu, un tā paliku pie tās.

Un to vajadzīgu uzturēšanu, uzsākšanu priekš kāzām dabūju tā, ka Jaunā Mežsīmani strādāju ar linim pie mātes māsas vīra. Divi nedēļi tīrīju linus un pieci dieni sēju podos. Un divu gadu dzijas priekš aušanas notinu kamolos. Un tad dabūju trīs pūri rudzu par visu to darbu, ko sabīdelēju uz kāzām.

Un tad pārdevu miežus divpadesmit pūru Kuno muižā igauņos brūveram* žīdam, septiņu gadu krāti mieži no ar kapli cirstās zemes. Un saimnieks noņēma maksu par aizvešanu divdesmit pieci kapeiki no četverkas*. Un tā par to miežu naudu dabūju alu nopirkt. Un tad saimnieks man iedeva vien trīsdesmit rubuļu priekš kāzām, ko pēc kāzām manā lonā norēķināja. Un no tās naudas, ko saimnieks deva, tur nopirku vien kuli Maskavas smalko miltu un dārgos šeļķinus un visādu vinu, ko vajadzīgs.

Un māte deva vepri un baroja, un es iedevu savus miežus pāra pūru priekš barošanas. Un tā visu to pāri palikušu uzturu no kāzām visi kopā noēdām bez kādas atlīdzības.

KAD APPRECĒJOS

Bet nu pēc kāzām to dienu sakrāmējam savas mantas ar savu sieviņu savā zināšanā, jo nu no mātes ir šķirts un jāatdod sievai visa zināšana un prasīšana, kas vajadzīgs, un visas mantas. Un tad sākam darbu strādāt saimniekam. Un tā gājām abi ar sievu pie darba. Un, kā jau arvien, mātei visa zināšana par visām lietām un visādiem darbiem. Un tā nu es ar atļaujos uz mātes zināšanu. Ko māte nosaka, tas jādara, jo nu man mātei ar būs arvien vieglāki. Nu es ir viņai palīgu atvedis. Bet ko nu māte man sievai liek un pavēlē, tas viņai ir jādara.

Bet nu mana māte šo strādina. Kad visa apkrāmēšana un mājas darbi padarīti, tā līdz tūlin prom pie lauku darba uz tīrumu vai pļavu.

Bet nu man sievai viss jāiztur par visu mājas apkopšanu, jāzin un viss jādara, jo dienesta meitas nevienas nebij, un es arī vairs neko nevarēju un nedrīkstēju mātei pāri darīt, lai vai kā, tā jāpaliek ar mieru.

Tā strādājam abi ar sievu pie visa darba visu to gadu pilnu riktīgi. Man pašam par to gan nebij nekas par kaiti, bet, kā pats par sevi protams, sievai man bij gan ko izturēt. Uz rudzu ieliņu man pretī kultu, kāmērt visi rudzi nokulti, un, kā no rijas vaļīga, tā tūlin atkal lūkot, kur māte, un prasīt, kas jādara, kā arī ēdienu uz galda uznest un nonest un atkal ūdeni no tālejās akas, kas pie pirts, atnest, cik vajaga, jo tās tūmējās turpat pie dzīvojamās mājas bij visas tukšas bez ūdens. Un tā pēc brokast laika jāvāra ēdiens priekš pusdienas maltītes. Un, kad tas viss padarīts, tā tūlin prom pie lauka darba uz tīrumu vai pļavu. Un tā arvien joprojām ik dienas jāstrādā.

Tā vienreiz rudenī es jumu rentnieka kūtij jumtu. Tā tas rentnieks Ādams Grīnvalt Lauznis saka uz mani: „Vai dzird, Ādam, ko tu pats ar tā domā — kas tas ir, kas to ūdeni nes? Tu pataisīsi viņu par nabagu ar tik lielu, grūtu ūdens nešanu, tik tālu nest vienam pašam, kas tā tev vēl par sievu būs?" Un tā es kāpu no jumta zemē un gāju, aiznesu ar vienu pāru ūdens no tās pirts akas līdz namam, redz, kā ir tā nešana. Un riktīgi bij gan grūta nešana tik tāļi, kād ass*[36] tālumā. Tas ir par daudz grūts nest vienam pašam. Jā, bet ko var darīt? Mātei runāt par to nemaz nedrīkstu, par to, kad man sievai ūdens tik tālu jānes, jo māte par visu saimniecību un par mums visiem bij tā pārvaldniece, ka neuzdrošinājos neviena vārda par to runāt. Neko, lai ir kā būdams, kas

36
Garuma mērvienība, kas atbilst aptuveni 2,13 metriem (ĒLV I, 100. lpp.). A. Purmalis šeit acīmredzot domājis citu attālumu.

iztur, lai iztur, lai būt žēl vai kā, stipra valdīšana. Ko var darīt, jāpaliek ar mieru un jādzīvo arvien uz priekšu ar paciešanu.

Un tā strādājām un pastrādājām visus lauka darbus par to rudens laiku. Jo vecais Zutis ar vadīja savu audžu dēlu ar meitu palīgā rudzu nopļautu un vasarājus ar kādās dienās notīgās*, kad vajadzēja.

Un tā pienāca ziema. Un tas jaukais vasaras laiciņš un rudens ātri aizgāja ar tiem lauka steidzamiem darbiem. Un sāka ziemu ar linim strādāt, un tad tāpat strādādami sākām runāt ar saimnieku par būvēšanu, kad vecā pirts vairs nav labojama, kad vajaga rentniekam ērbeģi būvēt pie pirts jaunu. Un tā norunājām, un tā palika tā runa uz mieru. Bet es gan to runu strādājot pārdomāju — kad to ērbeģi būvētu rentniekam, tad tādu, lai būvētu ar divi kambari. Un tad vienu kambari man un otru rentniekam.

Un tā arī patlaban saimniekam trāpījās nopirkt vien pūrvieta meža kuniešu Dušenieka igauņos. Un tur tai pūrvietā dabūju ar kād piecdesmit baļķus. Un tos citus baļķus, cik vēl vajadzēja, cirta māju mežā, un par ziemu sadzina visu vajadzīgu matriāli priekš būvēšanas, ka var pavasarī tūlin būvēt to ērbeģi tādu, ka vien kambari man un otru rentniekam, ar divi kambari un ķēķi.

Un tā ar tādu lielu baļķu dzīšanu un malkas un linu strādāšanu pienāca it ātri, nemanot, ar steigšanu vien. Un viss ar tika padarīts, un lini visi pārdoti, un saimnieks tad aši vien padarīja, tad salika visu to gada ieņemto naudu kopā seši simti, jo tai gadā bij māju pirkšanas summa jāmaksā. Tad saimnieks sacīja: „Tā nav vēl nekad bijis, kā nu ir šogad — neviena paša dienastnieka, kam jāmaksā būtu." Un tā ar riktīgi bija, jo neviena nebija, kam būtu jādod kāda kapeika, jo Kārļam, brāļam, bij divi sieki linu sēts par lonu, un brāļam Krišam tam vēl lonas

nemaz nebija, tas bij gans par lopiem. Un meita kā viena pati bija, tā tika izprecēta, un tā meitas nevienas.

Bet nu es izdomājos par sevi un savu iztikšanu visu visādi, kā nu varētu uz priekšu dzīvot par divi sieki linu. Un no tiem pašiem jātaisa drēbes ar. Nē, tas ir par daudz maz, ar to lonu neiznāk iztikt! Tad es palikšu labāki par sevi, par rokpelni. Tad ar sievu abi kalpotu vēl kādus gadus par kalpiem.

Bet es runāju saimniekam par lonu, kad par maz man ir par divi sieki linu sēt, ar to es neiztieku: „Tev tak vai lini jādod vairāk, vai sēj man miežus!" Bet saimnieks nesaka ne šā, ne tā — ne, kad dot ko, ne, kad nedot, jo saimnieks nesaka neviena vārda. Tā man izrādījās, kad, pēc saimnieka domām, turpat būtu lonas diezgan, un, pēc manas pārdomāšanas, — ar to neiztieku, tas ir par daudz maz. Kad nedod tā vairāk, lai nedod, nu citu neko, kā palikšu par sevi, par rokpelni, lai vai kā ir. Lai nu māte vai ļaunojas, nevaru cita nekā darīt, nekā citādi būt, ka jāpaliek uz sevi par rokpelni.

Tā nu pēc Jurģiem es saku uz sievu: „Vai dzirdi, sieviņ, sāc tik to gostiņu* slaukt par sevi!" Bet ko nu sieva? Sieva sāk raudāt un negrib no mātes šķirties vairs, jo nu ir ar māti apradusi dzīvot un visa tā strādāšana un darbi ierasti, tai vairs nekas nav par grūtu, dažreiz darbi grūti diezgan. Bet, kā par sevi protams, sievai bij kauns par rokpelni palikt jauniem cilvēkiem. Un nu otrām kārtām arī bailes no tam, kad vīra māte būs par daudz ļauna par to, ka viņai vairs nestrādā. Tas padarīja sievu nedrošu atstāties no dienasta un par sevi palikt.

Tā vienu dienu tai pašā nedēļā pēc Jurģiem es atnesu miltus no klēts, vienu sieku miežu miltu, jo rudzu miltu pavisam nemaz nebij nevienas šaujas, tādēļ miežu miltus, kādi no kapli cirstas zemes vēl bij atlikuši. Atnesu un saku uz sievu, ka: „Taisi nu karašu, es miltus atnesu, un es lūkošu malku priekš krāns kurināšanas." Un tā sakurināju krāsni,

un sieva mīca un taisa karašu, un izcep sešas miežu maizes, jo nu nevar zināt neko pirmo reizi, cik uziet savas maizes ēdājam. Un tā nu tā karaša izcepta, un nu jāsāk ēst. Nu ko nu darīt, aizdariņa nekur paziņā* nav. Jo sieva nu man smej un liek karašu uz galdu, un saka: „Ēd nu, vīriņ! Nu ir padarīts, kā tu gribēji."

Un tā patlaban māte, nodzirdējusi to mūsu runāšanu, tā māte atnes man tūlin vien bļodiņu ar biezpienu un sviestu, un nu man paliek jau labāka prāta, kad nu jau varēšu iesākt, kā domāju. Un vēl māte man atnes vien trauciņu strebampien* ar, un nu varu sākt ēst, un vairs nav ko domāt.

Bet nu māte saka uz sievu: „Un nu sāc tu to govi, ko es tev rādīju, kad tā ir tava, to Zemalu slaukt par sevi!" Jo nu jau redzot, kad vairs citādi tā vīru nebūs pārgrozīt, jo, kad jau karaša izcepta, tad jau jādomā, kad laikam par sevi paliks, redzēs, ko tad ēdīs. Tā lai nu viņš vien izdarās, kad nepaliek badā. Sieva saka uz māti: „Es jau ar nemaz vēl negribētu, kad tā par sevi paliek, bet lai nu viņš manis pēc."

Bet tā nu es ēmu to cepienu karašas divi nedēļu laikā un nu domāju arvien, kā tad nu varēs rudzu maizi dabūt. Jo pēc divām nedēļām atbrauc man māsas vīrs Ķeizars un sāk ar mani runāties, ko es nu darot, vai nevarot nākt viņam šķūņam jumta uzjumtu. Es saku: „Kāpēc ne, es varu gan iet." Un tā taisos un iemu uz Ķeizaru tā šķūņa jumtu. Aiziemu nu tur, svētdienas vakarā jau klāt, un nu strādāju cieši visu nedēļu. Un tā gribēju līdz sestdienas vakaram padarīt, un tā arī izdevās tas darbs, kā domāju, padarīts, jo bija smuks, jauks laiciņš, pēc tā darba izdevīgs.

Tā pastrādāju viens pats bez salmu uzdevāja piecām asīm šķūni lielu par to nedēļu. Un nu svētdienā taisos uz māju. Un Ķeizars pats taisījās mani atvest braukšis uz māju. Un tā nu sataisos uz iešanu. Tā Ķeizars prasa: „Nu, ko tu gribēsi par to darbu?" Bet es saku: „Man

vajaga rudzu miltu, man tak nava maizes, karaša vien jāēd." Un tā ietam uz klēti. Tā nāk šie abi — māsa ar māsas vīru. Un māsa lūkā vien kulīti, kur man tos miltus iegrābt. Un tā nu grāb tos miltus un celā* arvien to kulīti, un saka uz mani, kā nu būšot. Bet es saku: „Tā nu vien grābat, ka man tiek izcept, bet, kad man izcept netiek, tad es nevaru ņemt." Un tā nu iegrāb tos miltus vienu sieku, ka man tiek cepiens maizes par to nedēļas darbu. Un tā atbrauc svētdienas vakarā mājā, nu ir man maize, ko ēst.

Bet nu runāju ar saimnieku, lai dod man zemi vien trīs pūrvietas* uz renti par to mantības naudu, kas saimniekam man jādod divi desmit uz katru gadu, kāmēr tā nauda izdota, kas tika no tēva un mātes novēlēta.

1874-tā gadā pašā Lieldienas svētku pēdej dienā tika ataicināti no tēva un mātes testamenta notaisītu, par kuratorim* bij man mātes brāļi Sapraša un Mežmuižnieks. Un tad tie atnāca un visu to mantību mājas kopā ar tēva un mātes nosacīšanu un aptaksierēšanu* norakstīja un sarēķināja, cik katram nākas. Tas brālis Kārlis dabūja divi simti septiņdesmit pieci rubuļi. Un Krīša arī divi simti septiņdesmit pieci rubuļi. Un saimniekam ar tikpat — divi simti septiņdesmit pieci rubuļi. Un tēvs ar māti atņēma sev priekš bērēm vienu simtu rubul.

Un man, Ādamam, ar divi simti septiņdesmit pieci rubuļi un rūme un siltums, kāmēr dzīvo, līdz miršanai. Bet es tad runāju, lai dod man zemi, ko es pats ar kapli biju uzcirtis par pavaļas brīžiem rudeņos jeb pavasaros, kad nav nekādu steidzamu darbu, kā arī par dienvidučiem*, kad tik iznāk vaļas. Bet Sapraša ar Mežmuižnieku saka uz mani, kad mēs nevarot zemi dalīt uz mazākām daļām, kad neesot brīv kunga zemi dalīt, kad vēl neesot kungam puse summas naudas samaksāta. Tā es ar no tādām kungu būšanām neko nezināju, paliku gan bēdīgs, kad es to savu zemi gan nedabūju ar kapli cirsto un ko es pats biju uztaisījis. Tad es sēdēju krāns mūrītī un domāju, kur nu

mana grūtā zemes ciršana jāatstāj jaunākam brāļam gruntniekam par labu, ko visi kopā strādājuši un jaunu zemi taisījuši, un ēkas būvējuši, un, kur vajadzīgs, jaunus grāvjus rakuši. Tas viss paliek gruntniekam vienam pašam par labu bez kādas aptaksieres. Un mēs, tie trīs brāļi, tikām ieskatīti par loneniekiem*. Tik — kā katram ir bijis tās lonas, ar to jāpaliek mierā, lai daudz vai maz.

Un tā tiem divim brāļim, Kārļam un Krišam, tiem tika norēķināts par tādu lonu, kā svešiem dienasta puišiem bija tā lona. Tā tie nu ir cauri, un nu sauc mani, Ādamu, ķēķa puisi. Un Sapraša ar Mežmuižnieku prasa man: „Nu, ķēķa puisi, saki nu, kā ir ar tevim un kāda lona tev būs? Tev nu pašam jāsaka, kas tev ir bijis — vai sējumi ar kādi, vai nauda?" Bet es saku: „Trīs gadi, nē, it nekā nav sēts, it nekas. Un tos citus gadus, tad man bij lini sēti kā katru reizi pus sieka vietas*, citreiz divas sieka vietas bij tas sējums. Un tā nauda ir cita man iedota, kad pārdoti tie lini un citam saimniekam rokā."

Nu prasa man tie kuratori Sapraša ar Mežmuižnieku: „Nu saki mums tu, ķēķa puisi, vai tu atmini ar vēl, cik tev vēl tās naudas nākas no saimnieka? Par to, ko viņš tev ir iedevis, par to mums nevajaga zināt, bet par to vien, cik no saimnieka vajaga." Bet es saku: „Es zinu gan, man ir pierakstīts."

Tā tie kuratori saka: „Nu tad ir riktīgi labi! Nu tad salūko vien to norakstu!" Un tā es sameklēju to norakstu un saucu priekšā, cik katru reizi ir man naudu saimnieks izdevis un cik vēl jādod. Tā nu rēķina un rēķina tie kuratori visu kopā un norēķina man par tiem trīs gadiem, kur man nebij nekas sēts, katru gadu desmit rubuļu. Nekas nekait, laba lona, par trīs gadu dienēšanu vien trīs desmit rubuļu. Es gan pats savos rakstos biju ierakstījis un nodomājis, kad par tiem trīs gadi man nāktos vien septiņdesmit pa pieci rubuļi. Bet visi nospriež, kādu lonu vairs nu lielāku varot dot ķēķa puišam, ko tad viņš vēl vairāk var pelnīt. Es saku: „Lai nu ar tā paliek, jūs jau nu visi paši labāki zinait, ko

var pelnīt un ko nevar, rēķināt tik vien visu kopā!" Un tā nu Sapraša ar Mežmuižnieku visu to naudu sarēķina kopā — simtu septiņdesmit un divi rubuļi man tiekot lonas naudas.

Un nu ir visim liela lieta, ko brīnīties, kad nu vecam Ādamam, ķēķa puišam, tiekot par visim vairāk naudas, kad nu es esot visu bagātākais par visim. Es dabūjot ar visu mantības naudu četri simti četradesmit un septiņi rubuļi naudas. Un to lonas naudu simtu septiņdesmit un divi rubuļi, to vajagot saimniekam tūlin izmaksāt. Un to mantības naudu nolika katru gadu vien divi desmit rubuļu izmaksāt, kāmērt tā nauda iraid bez intresēm, un rūme un siltuma, kāmērt mirst, saimniekam tas jādod. Un tā nu viss tika izrēķināts un izšķirts. Tēva un mātes klāt būšanā viss tika izdarīts.

Un tā nu tā nomešanās par rokpelni iesākās 1876-tā gadā tai mazā kambarītī pie vecās mājas ziemeļ pusē, tur bij tā dzīvošana man ar savu sieviņu par sevi. Un, kā jau runāju agrāki saimniekam par to zemi, tad saimnieks man iedeva un ierādīj trīs pūrvietas aramas zemes un divas puspūrvietas pļavas, un viens pūrs kartiņu* stādīts saimnieka mēslotā zemē tur, kur saimnieks sev stāda kartupeļus, un uz gabalu apstrādāja ar saimnieka zirgiem tās pūrvietas zemes. Un man ar tādu uz gabalu apstrādāšanu nekas labāki no tam neiznāca, aizgāja viss tas laiks ar tām trim pūrvietām, no Jurģiem sākot, kāmērt viss apsēts un mēslojumi visi uz pūdējuma tīrumu izvesti. Jo citādāki netika zirgs dots strādāt. Kad tā dara, tad tiek dots zirgs strādāt. Un tā nu ir — strādā nu, seši rubuļi ir naudas jāmaksā par pūrvietu. Un kalpo zirgu. Un vai tu domā, kad tad tu zirgu dabūsi, kad tu būsi nodomājis pēc sava prāta sēt vai art? Tas neiznāk, to nevar dabūt. Tā arvien iznāk un tā ir, vai pirmā galā vai pēdējā sējas laikā, tad tu vari zirgu dabūt.

Jā, un tā nu to vasaru izstrādāju līdz Jāņiem. Un siena laiks jau klāt, ko nu darīt, nu jālūko, kur gotiņai barību sadabūt. Bet nu arī pašu laiku bij muižai pļavu dalīšana purā uz pussiena*. Un tad

aizgāju ar un saņēmu vien gabalu Vecdīriķ lejā. Ar veco Sprogu abim kopā iedeva muižas kungs uz pussiena pļaut. Tā ņēmu maizkulīti pār pleciem un gāju gostiņai barību sataisītu. Un tā sadarīju sienu līdz rudzu pļaujamam laikam. Un tad atkal gāju prom kādu nedēļu maizes pelnītu. Gāju kājām prom uz Rozbeķi pie māsas dēliem pļaujamā laikā rudzu pļaut, jo pašam mājā rudzu nebija. Un tā nācu mājā, jo lini jau ar pašam bija pašu laiku jau gatavi pēc plūkšanas.

Un tā tad atkal par starpām raku grāvjus saimniekam pats ar savu maizi, trīs kapeiki no ass, jaunu trīs pēdu* grāvi, un tā sapelnījos kādu mazumiņu naudas. Un tā saimnieks brauca sev rudzu pirktu. Un tad es ar sev liku priekš sevis atvest vien pāra pūru rudzu, ka tiek arvien paziņā maize vairāk.

Bet nu rudeni saimnieks vienu sestdienas rītu tā sataisījies un uzpucējies priši uz laukā izbraukšanu, bet mēs neviens nezinājām, kur brauks, jo nevienam nebija sacījis, ne mātei, ne man, ne manai sievai. Bet nu mēs gan tā prātojam sevi, kad laikam pie mācītāja brauks uzdoties, kur tad citur tā nu īsten sestdienas dienā brauks.

Bet nu ir zirgu aizjūdzis, ieiet vēl klētī, un es ar pieiemu pie klēts. Un nu prasa man saimnieks, lai es aizdodot viņam vien pieci rubuļi naudas. Bet es saku: „Kur tu brauksi?" Saimnieks saka: „Es braukšu pie mācītāja uzdoties." Bet es saku: „Ar kuru tad?" Un nesaka saimnieks man nemaz, ar kuru. Tā es saku: „Ja tu man nesaki, ar kuru tu brauksi uzdoties, tad es tev naudu neaizdomu." Tā nu saka man saimnieks: „Es braukšu ar vecās Dauģēnietes meitu uzdoties." Un nu tūlin es iedomu naudu, un tā tūlin saimnieks aizbrauca. Un es nāku un iesaku savai sievai to jaunu vēsti. Un ar tūlin steidz mana sieva iestāstīt mātei, kas turpat dārziņā pie dzīvojamā kambara bija nolūkojusies, kā dēls aizbrauc, nopakaļ domīgi nolūkojās.

Un nu mana sieva izsacījusi mātei, kad saimnieks esot aizbraucis mācībā uzdoties ar Dauģēn meitu, to viņa nezinot, ar kura Dauģēna. Un nu es ar pieiemu pie mātes turpat dārziņā. Bet nu māte steidz man prasīt, ar kuru Dauģēn meitu — jaunā vai vecā Dauģēna. Bet es saku: „Tā viņš man sacīja, kad ar vecās Dauģēnietes meitu." Bet nu māte tik vien nosaka: „Ak tu žēlīgais Dieviņš!" Un sāk raudāt, ar roku tādus riņķus mezdama. Bet es saku: „Labāki man nemaz jums nevajadzēja sacīt, kad jūs tūlin raudat, jo es domāju jums prieka vēsti pasludināt, un jūs tūlin raudat." Bet māte saka uz mani: „Es, dēls, neraudu vis par to. Lai viņš manis pēc ņem, kādu grib, bet es raudu par sava dēla cietsirdību, kad dēls brauc uzdoties pie mācītāja un mātei neviena vārdiņa nesaka."

Bet es saku: „Man jau ar viņš negribēja sacīt, jo viņš man prasīja, lai aizdodot viņam naudu vien pieci rubuļi, jo viņam tādas naudas šoreiz neesot. Bet es tikmēr nedevu, kad lai izsaka, kur brūte ir. Un tā viņš izsacīja, citādi mēs neviens pats nezinātu." Un tā nu neko vairāk, visi paliekam ar mieru.

Sākam visi pūlēties un strādāt uz kāzām, priecādamies, ka tiek kārtīgi izrīkotas un par godam. Un tā tas kāzu gods pagāja priecīgi, ne bēdīgi, bet tāpat pa vidam pietiekoši.

Un nu pēc kāzām māte nu visu rīko, krāmē un strādā, un pūlas uz to labāko, ka var atdot par godam visu savu pilnu mājas būšanu jaunai saimniecei. Un tā nu visu padara un apkrāmē uz to labāko, vešu* izmazgā un iztīra, ziepes izvāra un gaļu nosāla taukos, sagrūž un nosāla. Un, kad nu viss kārtīgi izdarīts un padarīts, kā pienākas, nu tad atdod visas mājas atslēgas un visu zināšanu un darīšanu, un valdīšanu jaunajai saimniecei, visu pilnvari to mājas valdīšanu saņemt. Bez kā māte pati priekš sevis ko atņemtu priekš ēšanas gaļu vai sviestu sevišķam, it nekā. Māte ar to nodomu, kad visi turpat kopā ēst un ņemt, kad grib, bet tā neiznāca vis, kā domāja.

Tas nebij necik ilgi, vien pāra nedēļu pēc atslēgu atdošanas, ka dzirdēju, kad jaunā saimniece izgājusi laukā ciemoties un nolikusi atslēgas, un pasacījusi dienasta meitai, kad saimnieks prasot pēc atslēgas, tad lai šī, dienasta meita, lai pasakot, kur ir atslēga, saimniekam. Jo māte gribējusi tēvam, kas nāca no lauka mājā, bišķi uzcepināt gaļu, ko ieēst labāku, kā jau arvien par paradumam. Māte iet uz klēti, atslēgas nav durīs, izprasās atslēgu, neviens nezin, kur ir, kā nav, tā nav. Bet nu nāk saimnieks vakarā mājā. Tā nu tūliņ rītā māte saka uz dēlu un dēla sievu: „Kas tā ir par būšanu un darīšanu, jūs jau liekat atslēgu nost? Tas tak viss ir manas pašas salikts un sataisīts!"

Un nu ceļas bāršanās un naidošanās lielu liela par to atslēgu nolikšanu. Un tā nu nebij vairs miera, ne mīlestības jaunai dēla sievai ar vira māti, visu ziemu daudz, daudz strīdējās un vinnējās* viena par otru virsroku dabūt, nedz viena otrai lēti negrib atlaisties, jo vīra māte gribēja, lai tā dara, kā viņa darījusi un strādājusi. Bet dēla sieva arī turējās pēc savas mātes padoma un arvien kā viņas māte darījusi. Bet neko, izvinnējās. Vīra māte pēc atlaidās, lai dara, kā grib jaunie, vairs neko, jāpaliek ar mieru. Redz, kad vinnēšana nav, dēls arvien iet, kā jau daudzreiz pasaulē piedzīvots, savai jaunai sieviņai, saimniecei, par palīgu uz naidošanos. Bet pēc kā daudzreiz dzirdēju māti sakām, kad dēls pats būtu tāds kā dēla sieva, tad būtu viss labi diezgan.

Bet nu kāda dzīga* tad lai nu ir man, rokpeļņam, kur saimnieku dzīve ir naidošanās? Ir man arī ne pat naktī nebija mierīga gulēšana savā kambarītī, jo arvienu sapņos nāk pērkoņi un zibeņi, un tumši biezi mākoņi ar lietu. Tā tūlin diena. Māte jau ar dēla sievu saimnieci un dēlu bārās un naidojās krietni, ka rūc vien kā pērkons. Un raud par brīžam asaras kā lietu. Un suņi ar daudzreiz kauc kā bēdu pareģoņi.

Kas nav labi, tas nav labi. Jā, nu kāda bij man tā ēšana — galdiņš stāvēja gultas galā, un tur saimniekim ir maizkambaris aiz manu dzīvojamo kambari, kur dienasta meita iet un nes ēdienu

ātriem soļiem, ziņģē un trallina palēkdamās, un slauka ar brunčiem man par ēdienu daudzreiz pāri, jo man stāvēja turpat apakš gultas lāditē ēdiens. Un dažreiz kaķi ar izkrāmēja lādi, jo citur ēdienu nekur nevarēja pielikt. Maizkambarī stāvēja saimniekim pašim maizīte. Tur nebija brīv likt. Nu, ko var darīt, kad nav, kā var, jāiztiek, lai ir kā būdams.

Bet ko nu vēl — Dievs apdāvināja man sieviņu ar jaunu meitiņu 1877-tā gada ziemā. Jo nu ir tādas rūpēšanās arvienu vairāk. Kur tad nu lai bērniņam šūpuli sien? Jāsien uz pašu celiņu, kur dienasta meitas iet maizkambarī un ārā un daudzreiz atstāj āra durvis vaļā, lai rauj vēju cauri, neko sacīt — saimnieka dienastnieki ir. Visi ceļi iet cauri manā kambarī, tur iet ārā, tur maizkambarī; bēdīga, nepatīkama dzīvošana ir, ko lai dara. Un tā nu tai pašā gada rudenī pēc visiem padarītiem lauka darbiem sāk jau mājā saimniekam visi strādnieki ar linim strādāt.

Jā, bet ko tad nu es lai iesāku, mani nu vairs nepieņem. Es izrunājos ar saimnieku, saimnieks atsaka man, kad viņam nevajagot. Tā neko, kad mājā nevajaga, tad gāju prom laukā darba meklētu pie mātes brāļim, par priekšu uz Saprašu. Un tam nevajaga. Un tā tūlin gāju uz Mežmuižu, tas saka, viņam nu gan vajagot. Bet nezin, kā ar to maksu varot līgt. Prasa man, cik es gribot par dien un nakti pie linu darb. Es saku: „Divdesmit pieci kapeik." — „Nu tad nāc vien," Mežmuižnieks nosaka.

Un tā es gāju uz Mežmuižu un nostrādāju četras nedēļas pie linu darba līdz Ziemassvētkiem. Nu tad brauca Mežmuižnieks uz Pērnavu reizās*, un es runāju un sacīju: „Man nav sāls, kad jums tā iznāk, kad man varētu sāli atvest. Tad arvien man lētāki iznāktu, kā tepat ar podiem pirkt bodes." Un tā man atveda Mežmuižnieks desmit podu sāls no Pērnavas par to četru nedēļu darbu mājā klāt. Na, nu ir man divu gadu iztikšana ar sāli!

Tā nācu mājā, apkopu savu mājas apkopšanu. Un tad pēc Ziemassvētkiem gāju prom uz Rozbeķi uz Jātnieku pie māsas dēliem atkal linu strādātu. Un tur nostrādāju pieci nedēļi, kāmērt lini tika gatavi un pārdoti. Tad es runāju māsas dēlim, kad šie nu būtu tik labi, kad man varētu aizdot vien divdesmit rubuļu naudas, kad man ir mājā, lejas ērbeģī[37] kambaris jātaisa gatavs priekš dzīvošanas, jo tami vecā kambarī, kā jau daudzreiz ir runāts, man nav nekāda dzivošana. Un tā arī tie māsas dēli uzklausīja manu runāšanu. Kad uz māju veda mani, tad iedeva man māsas dēli divdesmit rubuļu naudas uz atdošanu, lai es taisot sev kambari, ka var dzīvot. Jo sieva man arī pelnījās turpat no manas māsas Rozbeķi.

Mana māsa deva darbu līdz uz māju man sievai ko strādāt. Tai ziemā noauda septiņas desmitas vadmalas man māsai. Un tāpat arvien pelnījāmies abi ar sievu, kā arī mana sieva auda manai mātei audeklus tos gadu desmit, kāmērt māte dzīvoja. Jo par to desmit gadu aušanu mana māte iedeva man sievai aužamās stelles. Un es arī pelnījos ar kontraku rakstīšanu. Mājas saimniekam rakstīju rentniekam kontraku, tur nopelnīju arklam lemešus. Valtenberg Ķeizara rentniekam rakstīju kontraku, tur nopelnīju pusrubuli naudas, vienu puspodu kviešu miltu. Vecoļļas mājas rentnieka kontraku pārrakstīju, nopelnīju vien rubuli naudas, un Rozbeķu Jātniek mājas rentniekam rakstīju kontraku. Un par to linu strādāšanu, un sievas darbs ar klāt — kreklu šūšana, nopelnīju vienu nobarotu sivēnu.

Tā pelnījāmies abi ar sievu. Un to gostiņu, ko mana māte man sievai deva, tā nāca pirmu pienu slaucama, to pārdevu par divdesmit trīs rubuļi, jo divi dieni lika saimniece ganos iet un ganu nespēju ņemt, tad vairs nevarēs nekā maizi nopelnīt, kad es pats iešu ganos

37
Lejas ērbeģis jeb „Mucenieka" lejas mājiņa, kā to dēvē Pumaļa pēcteči mūsdienās, bija neliela divdaļīga māja ar divām istabām un virtuvēm, un tā bija paredzēta divām ģimenēm. Mūsdienās šī mājiņa vairs nav saglabājusies.

divi dieni par nedēļu, un barību ar tik daudz nevar sagādāt, ka par ziemu varētu uzturēt, jo no tām trīs pūrvietām zemes tik daudz salmu netiek, ka var divas govis uzturēt par ziemu.

Un tā arī pēc sējamā laika braucam ar saimnieku dēļos. Un Ruiča Dreimanis nāca ar līdz valodas pēc par izpircēju to dēļu uz Sāra Kuļģa dzirnavām. Tad tur nobraucām, bet tādu dēļu vairs nedabūjām, kādus gribējām dabūt, tos lētākos priekš kambara griestiem. Nu paliek saimnieks uz domām, vai braukt prom vai ņemt tik dārgus.

Nemaz nevar vairs izprast, ko lai nu dara, jo maksāja katris dēlis pusrubuli. Un nu Dreimanis nāk un prasa man, ko es būs darīt, vai ņemt ar vai ne tik dārgus. Un tā nu prātojam un lūkojam tos dēļus ar Dreimani, bet aprēķinājām — to tiesu, ko viņi ir dārgāki, to tiesu labāki ar ir, ko tie lētie. Neko vairāk, taisījām tik pilnus vezmus, kas par to, kad dārgi. Man jau bija dividesmit rubuļu naudas līdz, ko māsas dēli aizdeva Rozbeķī. Domu to naudu Dreimaņam, lai samaksā tos dēļus. Un tā Dreimanis gāja iekšā pie meldera un nomaksāja naudu septiņpadsmit un pus rubuli naudas.

Un tad braucām ar dēļiem mājā, un tad mājā izkravāja tos dēļus. Un izkravāja tos, kas ģeld priekš logiem un grīdas, tos liku pažāvēt rijā, kāmēr izžuva uz rudeni.

Un siena laikā tad liku es savam sievas tēvam Ādam Laužņam sava kambara iekšpusi sienas izkantēt* par pus rubuli no dienas. Un tas trīs dieni man strādāja, izkantēja iekšpusi un griestus man palīdzēja uzlikt. Izmaksāju rubul piecdesmit kapeik. Un griestiem vēl trūka dēļu, tad nopirku nomaļus no Jaunoļļas gruntnieka Ādam Oļļas par rubul trīsdesmit pieci kapeiki september mēnesī. Tad nāca Ruiča Dreimanis Libert Mellupe duru, logu taisītu un tad iztaisīja līdz oktober mēnešam.

Tā tika viss gatavs padarīts, durvis un logi iztaisīti un grīda ielikta, ka var iet dzīvotu iekšā, tad es samaksāju Libert Mellupem desmit rubuļu par to darbu. Un saimnieks deva ēst, un par to ēst došanu es devu dēļus saimniekam tam otram kambaram priekš divējām durvīm un diviem logu rāmjiem, kur saimnieka rentnieks dzīvo.

Par logu rūtēm un logu rāmju pervēšanu, un rūtu ielikšanu izmaksāju Libert Mellupem piec rubuļi. Otrā septembrī 1877-tā gadā un cetortā septembri pirku duru eņģes, griestu un grīdas naglas par pieci rubuļi septiņdesmit pieci kapeik.

Un tad sestdienā pirmā oktobra dienā 1877-tā gadā atstāju savu veco dzīvojamu kambari un gāju prom uz jauno lejas ērbeģi dzīvotu, jo tai dienā nemaz saimnieka nebij mājā, un vakarā saimnieks atnāk mājā iztrūcies, kad jau vecais brālis aizgājis projām.

Manuskripta 15 lappuses diemžēl nav saglabājušās.

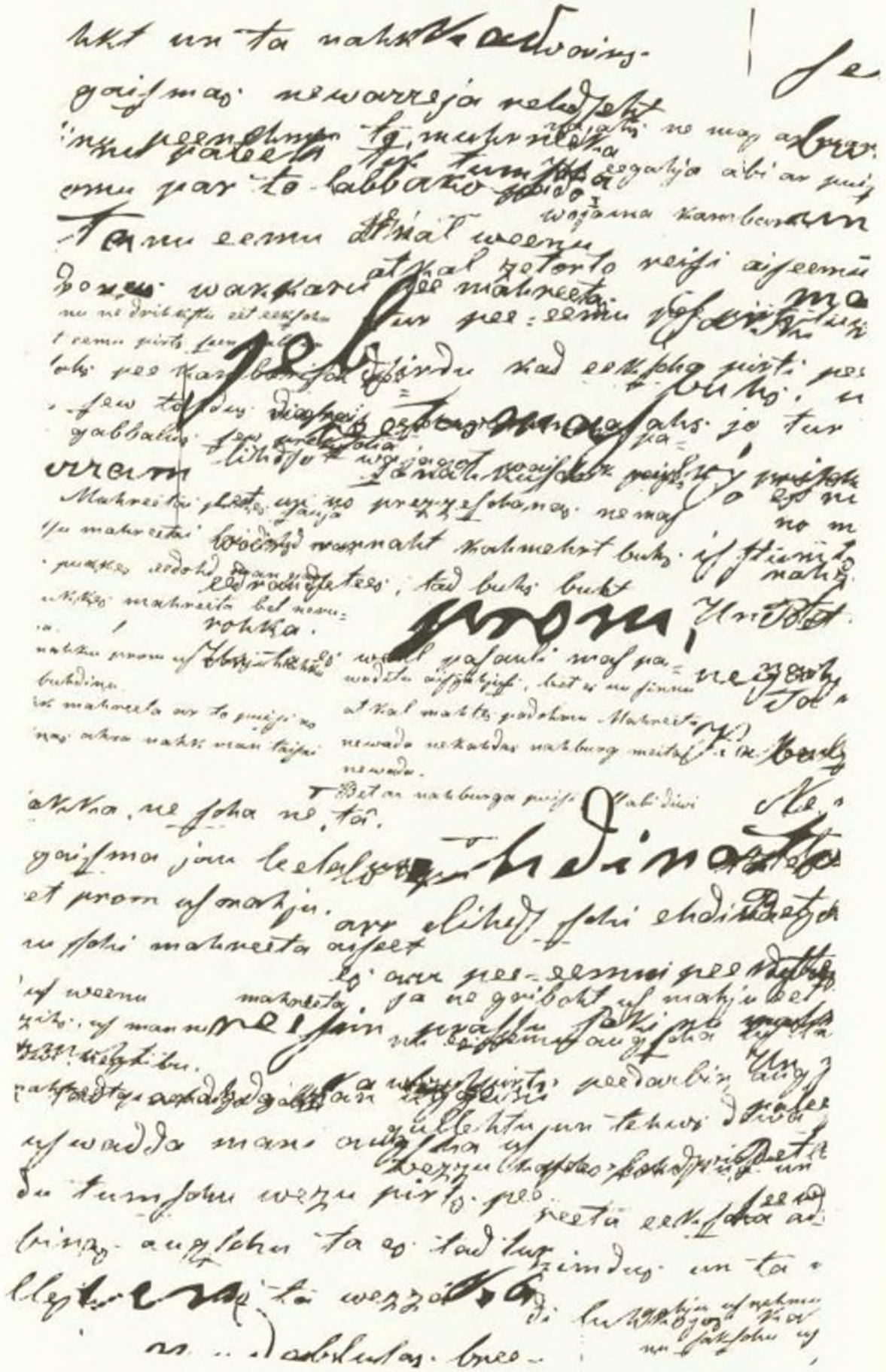

gaišma drīkst jau tikt
tas
von uz mātju jāheet [illegible] politiku drošaka
[illegible] un gatja tik weena uz [illegible]
ehrbas un fabrikas lai jau grūkti natspaki
manni. [illegible] kahmetot aizgatja un
[illegible] pee [illegible]
tas wannatt kat gulešt [illegible] tad lai
breeta kad nu
bet nu ne tā newarru
[illegible] uz needarbi [illegible] [illegible]
bet nu [illegible] lehna
regulēt un [illegible] [illegible] fabrikā
un tas nu
[illegible] [illegible] linnim Rijei.
kas [illegible]
breetas. reiši [illegible] un [illegible]
[illegible] [illegible] pat
tura [illegible] lai [illegible] darba deen
[illegible] **tas** [illegible] nadomu. lab [illegible]
wakkara laggini jāštha neddel.
[illegible] widenjee [illegible] un [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] reiši a
[illegible]
tura fabrik drušzin [illegible]
prom. uz mātjām nakts [illegible] laiks
[illegible] waios nedeļā [illegible] labbi latvišķi
dakti. pee [illegible] gan [illegible]
par to [illegible] [illegible] un valeku [illegible]
teizam [illegible]
Mahteete gatja un [illegible] bailes breesmigā [illegible]
tai uz [illegible] un
nu eeņem ceemu pee [illegible] mežohu eetohi
[illegible] un dakmiga
un fabrikā [illegible] mihlig [illegible] ne nabaga meeg.
reetai tā jau arween
[illegible] [illegible] Brašu drušzi [illegible]
mihli [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] dakt. tā dzird kad [illegible]
[illegible] [illegible]
bi [illegible] [illegible] trakkšmi. kad weens to
[illegible] [illegible] [illegible]
weenz [illegible] [illegible] kadinnas mitkštā [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] un nakzu prom uz mahju. nodz itt ne tā mitkštā aru
lai gan [illegible] un [illegible]

Tā nu par tiem gadim piestrādāju vien pūrvietu jaunas zemes klāt, kāmērt pašam sava ķēve. Jo saimnieks tamī 1880-tā gadā bija uzplēsis plēsumu vairāk, kā pats nevarēja vis drīz vinnēt izstrādāt. Tad es prasīju, lai man dod arī vien pūraviet tā plēsuma, un tā saimnieks iedeva man vienu pūrvietu plēsuma. Par uzplēšanu man bija saimniekam jāmaksā trīs rubuļi. Un tad es strādāju un šķūtēju* gatavu to pūrvietu. Un otru gadu tūlin bija jāmaksā man saimniekam seši rubuļi no tās pūrvietas rentes naudas. Tad piedeva saimnieks vēl vien puspūrvietas no vecās zemes un četras pļavas pūrvietas un tās pusotras pūrvietas zemes. Tūlin samaksāju katru gadu, un tās trīs pūrvietas zemes, tās rēķināja tēva mantības naudā.

Tamī 1878-tā gadā uzbūvēju sev kūti no saimnieka vecās pirts kambara baļķiem. Ņēmu Garkaln brāli Ādam Lauzni par amatnieku palīgā un tam izmaksāju septiņi rubuļi naudas par to kūti ciršanu bez paša darba maksas, jo es pats kāršoju* un jumtu uztaisīju no salmiem, un liku griestus pats, tikai būmanis* stāvu vien palīdzēja uzcirst, tā tik tā kūts gatava.

Un tā arī 1879-tā gadā taisīju zemkambari* no vecās pirts baļķiem, to uzcirtu viens pats gandrīz, tikai trīs riņķi ņēmu palīgā Garkaln brāli Ādam Lauzni, savu sievas tēvu, uzcirst un nokāršot. Tad es pats taisīju to jumtu atkal. Tā es pats arī uztaisīju vienu klētiņu, kas arī tika gatava 1882-trā gadā. Sanesu visus baļķus pār pleciem no saimnieka vecā staļļa, ko plēsa zemē, un saimnieks būvēja sev jaunu stalli un vāgūzi*, un aitu kūti. Un tad es to veco staļļa lievenīti* un cūku kūti, kas bij pie staļļa, atnesu un iebūvēju sev klētiņā. Un salmu nu nebij, ko jumtu taisīt, ko nu lai dara? Tad nopirku no Ādam Laužņa, mana sievas tēva, divi birkavi* garo salmu priekš jumta par divi rubuļi birkav, un tad tika klētiņai jumts virsū. Un par durv atslēgu un eņģēm, un naglām priekš grīdas izmaksāju trīs rubuļi piecdesmit kapeik.

Bet nu atkal man sieviņu Dievs apdāvināja ar vienu mazu jaunu meitiņu. Jā, nu ir cetortā meita un dēla neviena. Mana māte gan mani priecināja, lai nu neko nebēdaities, kad dēls neesot. Meitas ar esot labas diezgan, neesot ne kroņa dienestā jāiet, nekā. Būs augt lielas, dienēt saimniekim, tad būs man katra par pūram kartupeļus stādīt. Tā nu ir man četras meitas pēc vārdiem Marija, Līze, Julie un Jete.

Un 1883-šā gadā par to plītes krāns pārmūrēšan no dzīvojamā kambara iekš maizkambari par mūrēšan podniekam Volpa kungam izmaksāju trīs rubuļi. Un par krāns šībelēm* rubul piecdesmit kapeik. Un par to maizkambar loga taisīšanu lielāku Ruiča Dreimaņam Libert Mellupem izmaksāju rubul. Tā loga rūtēm Sāra muižas dārzniekam astoņdesmit kapeik.

Jā, bet nu man tā slīpgūžu ķēve palika arvienu sliktāka un sliktāka, kā jau arvien agrāki dzīta daudz nekārtīgi. Neko nepalīdz ēdināt, skāde vien tiek. Barību visu noēd un tomēr nejaudā vezmu vilkt. Un kājas, tās arī kalt nelaižas, visvairāk pakaļkājas, tās nelaidās kalt.

Tā es reiz vasarā aiziemu pie Sāra muižas kalēja kaltu. Aiziemu nu tur, piesienu pie smēdes, un sakaļ gan tās priekškājas labi. Bet nu sāk tās pakaļkājas kalt, un sāk tik briesmīgi spārdīties, kad ne tūmā iet. Tad ņēma kalējs pats vienu dzelzs stieni vienu gabalu un sāk dot par gūžām tai ķēvei. Un pats kalējs smēdē iekšā aiz durvīm un tad sit. Bet ķēve nu spārdās vēl briesmīgāki un iesper smēdē iekšā taisni kalējam par roku. Un nu kalējam paliek roka ātri uztūkusi. Tas ieskrien iekšā dzīvojamā istabā, nevar vairs strādāt no sāpēm. Bet nu es stāvu pie durvīm un skatos, ko nu lai dara. Tā nāk tas viens vecākais zelle no smēdes tā aši ārā ar lielo āmuri rokā, iet pie manas ķēves, liek pirkstu ķēvei pie pieres, ka nu latviski valodu neprot, un skatās uz manim un liek lielo āmuri ķēvei pie pieres. Un skatās uz manim un rāda, lai tik es saku vienu vārdu, tad ir sišana tūlin nost tās ķēves manu. Bet tā nu es

ciešu klusu, nesaku neviena paša vārda, kāmērt šim zellem tās lielās dusmas pāriet. Tad sākam ar kalēja zelli abi lēnām, ar labu raudzīt kalt tās kājas, un izdevās arī sakalt. Nu tādēļ, ko tādu, sak, vēl ilgāki turēt, tāds ir jāizandelē!

Kad nāca pavasarī Rūjen Paper krogā tirgus, tad braucam uz tirgu es ar savu brāli Kārli uz andeli. Un tā arī izdevās — pārdevām krievam to ķēvi par piecpadsmit rubuļ. Bet tad sākam lūkot jaunu iepirkt. Un tā arī Kārlis bij uzmeklējis, kad man krustēvam Ādam Kundziņam, man mātes brāļam, bija divi uz pārdošanu — viens zirgs un otra ķēve, jo viņš gāja no Pociem Katrin pusmuižas ārā, tādēļ atvedis uz pārdošanu. Un nu izprasījis, ko katris maksājot, tas zirgs maksājot deviņdesmit rubuļu un tā ķēve par sešdesmit rubuļu. Tā nu ietam abi ar Kārli aplūkotu uz to zirgu. Gan būtu laba prāta pirkt, bet nav tik daudz naudas. Tā tad sākam ar to ķēvi aplūkot un uz to diņģēties*, lai atlaiž lētāki, jo krustēvs Ādam Kundziņš neatlaida ne pēdīgi neviena rubuļa lētāki no sešdesmit rubuļu.

Tā skaitījām to naudu sešdesmit rubuļu rokā man krustēvam. Jo man tik daudz naudas nebija, ka varētu visu nomaksāt, tad es aizņēmos no brāļa Kārļa vien piecpadesmit rubuļu naudas, jo citādi krustēvs nedeva to ķēvi uz pagaidīšanu naudas nemaz. Kad nebūtu visa nauda, tad nedabūtu to ķēvi no krustēva nemaz.

Un tā arī tai 1883-šā gadā saimnieks dienastniekus, saimi vairs neturēja, ņēma pusgraudniekus*. Un nu man brāļam Kārļam ir jāatstājas no saimnieka dienasta un jāiet projām. Un nu Kārlis paliek pavisam ļauns uz saimnieku par to, kad ņemot pusgraudniekus un viņam prom jāietot. Tad lai saimnieks izmaksājot viņam visu lonas naudu, citādi nemaz viņš vairs neatstājot.

Un tā arī izdzina saimniekam Kārlis visu lonas naudu divi simti rubuļu, kā nācās tās naudas, lai saimnieks ņem kur ņemdams, netika

atstāts saimniekam, lai ir vai nav, bija jāizmaksā. Un saimnieks arī izmaksāja, un lai iet prom.

Un nu man brālis Kārlis paliek tik bēdīgs un noskumis, kad prom jāiet. Raud un negrib projām iet citur dienētu, nevar ne izdomāt, ko sākt, ko darīt, un pēdīgi izdomājis, ka palika pie mātes maizes un mātes rūmē, jo mātei bija mona ar tēvu pašai par sevi, no saimnieka tika dota. Uz tādu modi nevarot saimnieks viņu aizdzīt. Tā arī palika pie tēva un mātes rūmē un maizē. Bet nu kā pavasarī laikam visi iet katris pie sava darba, jo nu ir man brāļam Kārļam tik grūti, ka nu neierasts pašam visu slavenākajam strādniekam bez darba būt, kas līdz šim ir bijis kā pats saimnieks visās vietās un visos darbos par priekšgājēju. Un nu tā ir jāpaliek. Kas nav labi, tas nav labi, jā, bet ko var darīt?

Bet nu Kārlis sāk man runāt, lai es tok ar apžēlojoties par viņu, lai es viņu ar tok pieņemot pie sava darba. Kārlis saka: „Man nekā nevajaga no tevis, dod tik darbu vien, man nu rūme un maize ir, tik darba vien vajaga, ko tāpat īsa laika pēc varētu strādāt." Bet man arī paliek tā kā žēl, kad saimnieks tā dara brāļam, nemaz vairs nepieņem pie sava darba, jo saimnieks varēja pieņemt gan, jo saimniekam pašam ar bija kād desmit pūrvietu zemes, ko pats saimnieks ar dienesta meitu nostrādāt īsti nevar. Jā, bet kāpēc tad viņš lai ņem puisi, kam lona jādod? Saimniekam nav vajadzīgs tāda puiša, kad pats ar meitu nevarēs nostrādāt, tad pieņems kādu algāci* rokpelni. Tā saimnieks bij nodomājis, un tā palika, lai brālis iet, kur grib, un viņam vairs nevajaga brāļa, kas līdz šim bija visu labākais zirgu ēdinātājs un apkopējs par visim brāļim un visim dienasta puišim. Neviena zirgu vira, tāda zirgu kopēja nevarēja lēti atrast kā Kārlis.

Par to es nemaz nevarēju izdomāt, ne izprast, kādēļ saimnieks tā dara un ņem pusgraudniekus. Kad nebūtu tāda brāļa visur priekšgājēja, kā Kārlis saimniekam bija visos darbos par priekšstrādnieku, lai tad tā darītu, ņemtu pusgraudniekus. Un tā nu arī es nodomāju, man

nu gan nevajadzētu pie darba, es jau pats diezgan nostrādātu tās savas pūrvietas zemes, kā līdz šim, bet, kad nu viņam, brāļam, nekā nevajaga no manis kā darba vien, tad jāpieņem. Tā tad brālis Kārlis nāca man pie darba. Un tā arī es atdevu brāļam, kā visu labākam, Kārļam visu savu mājas darīšanu un zināšanu, visas atslēgas rokā un ķēves ēdināšanu un apkopšanu, un visas braukšanas un darīšanas, visu savu mājas būšanu brāļa Kārļa zināšanā. Jo nu es pats biju par saimnieku, jo nu man bija puisis klāt, kas nu man vēl par bēdu.

Kārlis nu tik man uzsauc, lai tik gādā otru zirgu pie plēsumu plēšanas. Un tad Kārlis gāja ar ķēvi uz plēsumu, būs raudzīt plēst. Izara vien pusdienu, nāk mājā un saka, kad nenieka no plēsuma plēšanas. Bet es saku: „Kas tad par vaini?" Kārlis saka: „Cita nekāda vaine nav, ka ķēve nejaudā, maz spēka. Vajaga vairāk labāki uzēdināt." Tā gāja Kārlis piektdienā uz magazini un izņēma vien pūru auzu no magazines priekš ķēves un Nuķa dzirnavās nopirka vien pūru rudzu par trīs rubuļi priekš ķēves. Un tā uzēdināja to ķēvi kād nedēļi trīs.

Bet tad es gāju pie Mežmuižnieka, tur dabūju vien pāra dienu zirgu priekš plēsumu plēšanas. Un tad plēsām plēsumu ar divi zirgi tās pāra dienu. Tad es gāju atkal uz Saprašu zirga lūkotu, un Saprašene saka uz mani: „Zirgu tu vari dabūt gan un turēt vai līdz rudeņam, bet tikai svētdienā tev jāved mājā, mums vajaga baznīcā braukt Bībeļu biedrībā. Visi grib braukt, un es ar meitām apsolīju, kad laidīšu braukt. Un tad, kad zirgu neved mājā, tad visi netiek baznīcā, tad ved vai mūsu zirgu vai arī pats savu ķēvi, citādi nemaz nav došana." Un es apsolījos Saprašenei, kad to izdarīšu.

Tā atvedu to zirgu no Saprašas. Tad aram atkal to plēsumu ar to nedēļu ar abi zirgi visu nedēļu, un tā nu atnāk svētdiena, es saku uz Kārli: „Nu, kurš tad iesim uz Saprašu tā zirga vestu, tu vai es?" Tā Kārlis saka: „Kur tad tu nu iesi, tad jau es iešu, braukšu ar mūsu pašu ķēvi." Tā nu Kārlis taisās un brauc, un aizbrauc garām Radzin

Talčam. Tā nāk pretī Saprašas dienastu meita Mārieta, kas gribēja iet pie sava tēva Ruiča Dreimaņa. Bet Kārlis nelaiž to meitu pie tēva iet, ņem sev līdzās un brauc projām ar to meitu baznīcā, kas nav nemaz uz baznīcu taisījusies iet, un nebrauc Sapraš mājā iekšā nemaz, jo saimniek Saprašas dienesta meitu izvedīs baznīcā ar nodomu, tad būs tas nosacījums izdarīts. Jā, bet tā nebija vis tā lieta, jo Saprašene, pati saimniece, gribējusi braukt baznīcā un gaidījusi visu rītu zirgu mājā, un kā nevar, tā nevar sagaidīt un jāpaliek atpakaļ no baznīcā braukšanas.

Bet par to nu Saprašene uz mani paliek ļauna, kad es viņu tā pievīlis, laiž man ziņu, lai ved zirgu tūlin mājā. Un man jāved tūlin zirgs projām, kā nāca darba dienas, uz Saprašu un jāpaliek par blēdi priekš mana mātes brāļa pēc Kārļa izdarīšanas.

Un tad atkal gāju uz Ruici un tad dabūju atkal no Ruiča veco plēsumu plēšamo zirgu, un tad uzplēsām un uztaisījām to plēsumu par divi gadi divas un puspūrvietas. Un tad es brāļam Kārļam par to darbu, ko man palīdzēja strādāt, iedevu, kad ziemu linus pārdevu, divi desmit rubuļu naudas, jo man vien Kārlis visu darbu nestrādāja ik dienas, jo strādāja saimniekam, arvien pie visa darba palīga tāpat par draugam bez aicināšanas par brīvu, tādēļ, kad saimnieka rūme bija, jo neuzdrošinājās tāpat bez kalpošanas dzīvot par brīvu.

Jā, un otru gadu atkal man tika divi birkavi linu pārdot, un tad dabūju četradesmit seši rubuļi naudas par birkavu pārdošanu. To vienu birkavu pārdevu agrāki, kāmērt tie citi vēl netika tik ātri gatavi uz pārdošanu. Tad to otru birkavu linu pārdevu vēlāki ar par četradesmit seši rubuļi Kariziešu kaupmaņam Volpa kungam. Tad man brālis Kārlis gāja projām vestu to linu un aizveda tos linus to birkavu kaupmaņam. Un paturēja brālis Kārlis viens pats visu tā birkava linu naudu četradesmit un seši rubuļi un nedeva man neviena rubuļa no to linu birkava naudas. Tā nu man ir jāiztiek ar to vienu pirmā linu

birkava naudu, ar četradesmit un seši rubuļi naudas. Un no tā paša nu man jāiztiek — rente jāmaksā saimniekam un visas valstes nodokļu maksāšanas un malka jāpirk, un viss, kas ļoti vajadzīgs, jāgādā, ka katram tiek kājas ciet — vai zirgam vai cilvēkam, to vajaga būt, bez to neiztiek. Dzīvo nu, kā tu nu lai māki dzīvot, kad brālis, tas visu slavenais uzticamākais, sāk laupīt mantu nost, paturēt priekš sevis.

Un tā atkal, nāca kad ziema, Kārlis brauca peļņā ar manu ķēvi, dzina pie valsts nabagu mājas ķieģeļus, kad nabagu māju būvēja. Un uz muižu dzina malku par maksu kungam no Zasas mežsarga, un tā pelnījās un sacīja Kārlis, kad es tad būs sāli dabūt. Tāpat ķēve brīva stāvot, arvienu vajaga ko nopelnīt. Bet es arī nodomāju, labi jau ir, kad arvien ko vairāk pelni klāt. Jā, bet nebij vis labi, jo nāca vasara, man bija jāiet uz Ķīša bodi un jāpirk viens pods sāls, ka tiek ko piemest zupai klāt, un brālis Kārlis nedod man nemaz no tās peļņas, ko visu ziemu ar manu ķēvi pelnījās. Patur viens pats visu peļņu sev un nesaka man nemaz, cik ir dabūjis par to ķieģeļu un malkas vešanu.

Bet es no saimnieka kalpa dabūju zināt, tam Kārlis pats bija izstāstījis, kad viņš, Kārlis, esot ar manu ķēvi nopelnījis piecpadsmit rubuļu naudas par ziemu ar ķieģeļu un malkas vešanu. Jā, un tā es kritu parādos ar brāli. Kārlis vien četradesmit pieci rubuļi mani iedzina parādos par tiem divi gadi, kāmēr es brāli pieņēmu pie sava darba, to man labais brālis izdarīja.

Bet nu Kārlis bija vēl man mātei runājis, kad es būtu viņam, Kārļam, devis to savu ķēvi, ko tad man tāda jauna ķēve darot, ne pats braukt, ne saturēt nevarot. Jo Kārlis taisījās pats zirgu pirkt un par to rentnieku palikt. Tādēļ viņš, Kārlis, bija manu ķēvi, kad tā viņam laba būtu, man būšot nopirkt kādu vecāku zirgu, ka es varot braukt. Un patiesībā tā ar bija, kad es nevarēju to ķēvi ar vairs braukt, jo viņa trakoja, es vairs saturēt nevarēju, jo tos divi gadi Kārlis tā bij nobarojis manu ķēvi ar manu labību, jo man mazā klētiņa, tā stāvēja arvien

labības pilna, bet nu ir tukša no graudiem, jo Kārlis kā labs zirgu kopējs un ēdinātājs. Kārļam, kāmērt viņš stāvēja par to ķēves ēdinātāju un kopēju, viņam stāvēja man kūtiņā divas siles priekš ķēves ēdināšanas, vienā ūdens ar miltim, otrā silē mieži ar auzām samaisīti kopā, un sāls krūzīte naglā pie sienas pakārta stāvēja.

Bet nu Kārlis ir sataisījies uz Vīlandi braukt sev zirga pirktu. Nu ir man klāt, prasa, lai viņam pārdodot es to ķēvi, viņam tad neesot uz Vīlandi jābrauc. Kārlis saka uz mani: „Es tev došu septiņdesmit pieci rubuļi par to ķēvi." — „Es nepārdošu," es saku, „neparko, ne par kādu naudu, lai viņa vai trako vai ko dara, tā ķēve, bet es viņu nepārdošu." Kārlis brālis nu paliek tik ļauns un bārgs, saka: „Dod tik tu man naudu rokā, ko es tev aizdevu, kad to ķēvi pirka, tos piecpadsmit rubuļu naudas! Es tev vairs negaidu ne dienas, kad tu man viņu nepārdod to ķēvi!" Tā es tūlin iemu un sameklēju to naudu, aizņēmos no savas sievas māsas naudas, tai atkal vēlāki atdošu. Bet, kad nu vien tiek tam negaidītājam rokā tā nauda, Kārlis saka uz mani: „Un tu nu tik tāli kritis esi parādos, tev jāmirst, tev jāmirst!" Bet es neko nesaku pretī, lai nu brālītis izpļāpājas. Maksāju naudu rokā brāļam tos piecpadsmit rubuļu, tad lai tieku līdzīgs.

Tas bija 1885-tā gadā, man sieviņu Dievs atkal apdāvināja ar vienu mazu dēliņu Kristjāni, kas piedzima 18. aprīlī, jo tai pašā dienā paglabāja man māsas vīram Valtenberģu Ķeizara gruntniekam Gustavam Ādmiņam pēdīgo dēlu uz mūžīgo dusu Mazsalacas kapos, jo viņam, man māsas vīram, par visam bijuši astoņi bērni un visi nomiruši, bez kā viens vienīgs būtu palicis. Un nu prasa māsas vīrs man, lai es dodot to savu meitu Jūliņu viņam par audžu meitu. Bet es negribu dot no sava bērnu pulciņa neparko.

Bet nu man māsas vīrs kuru katru reizi, kad atnāk pie manis, prasa arvienu, ko nu dara mana meita, lai nu es tak kādu reizi aizvedot. Ja citādi es nedodot, tad tāpat pasērsties pie viņa lai aizvedot, jo viņam,

man māsas vīram, tā meitiņa, kas bij mirusi sestā gada vecumā, tikpat veca kā mana meita Jūliņa, tā paša vecuma gados. Jo viņš bija man māsas vīrs atvadījis savas no mirušās meitiņas kleitiņas un mantelīti. Visas tās nomirušās meitiņas drēbes. Jo nu mana meitiņa Jūliņa apģērbās tai dotās drēbēs. Un riktīgi pieveicās pēc manas meitiņas auguma, kā uzliktas, it kā būtu pēc pašas mēra šūdinātas. Un no tā paša man māsas vīram iekrīt tik brīnišķīgi acīs un prātā, kad tā nu būtu kā viņa paša meita bijusi. Tādēļ saka man arvienu māsas vīrs, kad satiek, lai nu aizvedot pie viņa to savu meitiņu Jūliņu padzīvoties.

Un tā es aizvedu to savu meitu Jūliņu pie māsas vīra uz Valtenberģu Ķeizara māju, lai dzīvo, kad var, kad nevar izdzīvot, lai nāk projām mājā. Bet par audžu meitu es nedomu nekad. Un tad man bija tas diezgan grūts, bēdīgs brītiņš, savu meitiņu Jūliņu atstājot, jo viņa grib man līdz uz māju, negrib tur palikt. Bet tad bija jādara tāda kā viltošana, jo man māsas vīram bija jābrauc uz Mazsalacu pēc savām darīšanām. Un tad man bija jābrauc līdz ar to nosacījumu, kad vakarā būs braukt atpakaļ, un tad būs vest tēvs līdz uz māju. Jo meitenīte stāv pie galdiņa, rociņas salikusi, tik bēdīgu seju un klausās, ko mēs runājam, jo viņa jau vairs nebija tik maziņa, sestā gadā jau bija, kas visu saprata to runāšanu, kad tiek vilstots*.

Un tā aizbraucām uz Mazsalaci, lai meitenīte redz, lai gaida vakarā mājā. Un tā es atbraucu prom no Mazsalacas uz māju un tā tur atstāju savu meitiņu.

Tas bija 1886-tā gada 10. aprilī, man nomira dēliņš Kristjānis, aizvadīju uz mūžīgo dusu Mazsalacas kapos.

Tas bija 1887-tā gadā. Dievs apdāvināja atkal manu sieviņu ar vienu mazu dēliņu, kas kristībā to vārdu dabūja Kārli.

Atkal Dievs mani piemeklēja ar bēdām, jo nomira man meitiņa Jete seši gada vecuma. 1888-tā gada 4. aprīlī aizvadīju uz mūžīgo dusu Mazsalacas kapos.

Tai 1896-tā gadā saimnieks ņēma zemes mērotāju un izmērīja visu mājas zemi un pļavas izdalīja uz pūrvietām, jo no vienas malas savā tīrumā sāka dalīt uz kantaiņām pūrvietām, kāmērt tai malā, kur nāk mana zeme, tur nāk visi kopā vilkumi uz manu zemi, tiek visas ar saimnieka zemes pūrvietām kopā sajauktas un samērītas.

Un tai 1896-tā gadā tad gāja saimnieks pats gruntnieks projām dzīvotu uz Katvariešu valsti uz Gaiļa māju, ko viņš bija nopircis tur otru grunts māju Katvariešos. Un tā to Mucenieka māju visu izdeva uz renti Jān Podniekam, kas dzīvoja Veclojā par pusgraudnieku. Tas nāca no Veclojas ar savu brāli Teni Podnieku, kas bija apprecējies, jo Jān Podnieks bija neprecējies puisis.

Un tā saņēma abi brāļi Podnieki to Mucenieka māju uz renti. Un mana zeme tika visa iedota Podniekiem, kuru savus divdesmit gadus rentējis un mēslojis, un kopis, ka laikam priekš sevis labi apkopis un izstrādājis kā arvienu, lai vairāk augļus izdod, jo tur tā zeme man bija tāda augstāka, kur man stāvēja viena pūrvieta zemes priekš kartupeļu stādīšanas arvienu tos divdesmit gadus. No lauka arvienu pircis pļavas, jo mājā tik daudz pļavu nedeva, ka var zirgu uzturēt.

Jo 1884-tā gadā dabūju pļavu no Purvītiņ uz pussiena. Purvītiš iedeva savu māju pļavu pļaut un sienu iedzīt šķūnī bez kāda norādījuma, lai pļauj, cik jauda. Un tad sapļāvu pus tā šķūņa pilnu, un tad ziemā ar svaru šķīrām to sienu, tad es ievedu tai gadā no Purvītiņ divdesmit birkavu siena mājā.

Nu, vai tā nav bēdīga būšana diezgan? Kur nu lai stādu kartupeļus? Divdesmit gadus mēslotais dārzs pagalam brāļam tiek atņemts un iedots svešam rentniekam, un tas nu sēj un ņem augļus.

Un man viena pūrvieta rudzu ar bija jāiedod no saviem rudziem, jo rentniekam netiekot tik daudz, kā pēc pūrvietām vajagot pēc tirumiem būt. Un tā es nesaku nekāda vārda, ne laba, ne slikta, visādi ļaujos, lai dara, kā grib, vis ar mieru. Tad man no tās rudzu pūrvietas tik sēklu atdeva. Un tas viss palika svešam rentniekam par labu.

Un tad man iedeva atkal no jauna zemi vien šitādu jaunu zemi, pulka tādu celmu viņu iekšā, lai tad es cērtu. Atkal tiek man jauns darbs, ko strādāt seši pūrvietas uz gabalu. Un Podnieks ar iežēlojas par mani, tas iedeva man trīs pūrvietas no savas rentējamās zemes. Bet otru gadu Podnieks atņēma man vien puspūrvietas zemes tur, kur man bija kartupeļi stādīti, jo pirms gada viņš nezināja, kad manā izstrādātā un labi nomēslotā zemē labāki augļi izdodas.

Un tā nāca saimnieks pats no Katvariešu Gaiļa atpakaļ pēc Jurģiem āboliņa sētu un rentniekam visu tīrumu pēc kārtas ierādītu. Un tad aicināja mani ar saimnieks palīgā tā āboliņa nosētu, un tad nosējām līdz brokast laikam to āboliņu.

Tad deva man saimnieks paša brūvēto alu padzerties. Tad tik bij dzeršana. Stipris alus ar deva savu spēju uz draudzigu brālīgu sadzīvi. Tad gājām par tīrumiem sierētu, roku rokās saķērušies. Un nu saimnieks man, kā brālis būdams, tik laipnīgs un vēlīgs, kad nu tā viss izdevies, kā viņš nodomājis izdarīt. Un nu man tiek dota pļava uz to prieku vienpadsmit un puspūrvietas. Nu ir es priekā, kad nu man vairs nebūs jāiet laukā pļavu meklētu par dārgu naudu, jo nupat savādi laiki grozās, un ir cerība, kad varēšu no tām pašām māju pļavām zirgu uzturēt.

Un tad nu cirtu es tai zemē, kas man tika ierādīta, tās sešas pūrvietas, lauzu tos celmus un cirtu ar kapli visus riņņus* augšā, jo tai gadā bija sauss un silts, un jauks pavasaris, labs laiciņš priekš tāda darba. Un uzcirtu visus tos riņņus un izlauzu tos celmus, un nošķūtēju,

un izkaisīju pelnus visus plaši par tīrumu, tad sēju miežus iekšā, lai aug. Tad Dievs deva arī labu audzelīgu gaisu un labu izgatavošanos. Tad bij gan viena Dieva dāvana, ak tu, druviņa, gods Dievam! Tad aizvedu gruntniekam uz katvariešu Gaili vien vezmu priekš sēklas tos miežus.

Un tā man atkal, kad nāca rudzi tai pašā gabalā, tad atkal izdevās labi rudzi, tad arī aizvedu atkal uz Katvariešu Gaili rudzus vien seši pūri priekš sēklas. Un arī tai 1897-tā gadā uz to prieku, kad nu tiku atvieglināts no brāļa gruntnieka, kad nu bija pats aizgājis prom dzīvotu ar visu savu famīliju uz Katvariešu valsti Gaiļa māju dzīvotu.

Tad Dievs man atkal sieviņu apdāvināja ar vienu jaunu dēliņu, kas piedzima 1897-tā gadā 13. aprīlī. Un kristībā to vārdu dabūja Gustavs Purmalis. Pēc desmit gadiem starpbrīža pēc vecākā dēla Kārļa atnākšanas pasaulē. Tas nu man sieviņai, kā domājams, kad laikam būs pēdējais Dieva dāvinājums vēl vecuma dienās, jo tie gadi visi jau ir aiztecējuši un aizgājuši, visas jaunības un sievas dienas nobeigušās pagājības jūrā, un vecuma dienas it tuvu nemanot klāt jau pienākušas.

Bet nu tai 1898-tā gadā man tā meita, ko es iedevu man māsas vīram par audžu meitu Valtenberģu Ķeizara mājas gruntniekam Gustavam Ādmiņam, tā Jūlie, nu ir izaugusi par visiem tiem gadiem pilnīgi slaika, skaista jaunava. Jo man māsas vīrs viņu bija izvadījis draudzes skolā un uzpucējis un uzgreznojis, kā pienākas, uz to labāko, ka nu pašam ar prieks un gods, to uzskatot. Jo veda arvien sev līdz kāzās un visur brauca sērsties ciemos arvienu meitu līdz. Jo meitai ar bija no Dieva dāvināta un dota gudrība un tikumība, un kārtīga uzvešanās. Pēc audžu tēva padoma labi sakrīt kopā, jo viņa zināja, meita, ievērot no audžu tēva sejas vien, kādā prātā viņš ir tas audžu tēvs – vai ir ļauns jeb labvēlīgs. Tādēļ arī audžu tēvam visur gods un prieks vien nāca, ka varēja meitu visur līdz vest. Tad ar zināms, kad

kavilieru* un pielūdzēju tādai jaunavai netrūkst vai cik, ar drūzmām vien.

Un tā arī gadījās viens tas īstenais, kas bija audžu tēvam pēc prāta, jo arī meitai tas pēc garšas un patikšanas bija. Jo tas bija Valtenberģu Vecdīriķ mājas saimnieka dēls Kārlis Šmite, vienīgais dēls tam tēvam, vairāk bērnu nebija kā viens vienīgs dēls un viena audžu meita Gustiņa. Jo tas vecais Kārļa Šmites tēvs bija kritis ar to māju Vecdīriķ kankurencē.[38] Tā tika izūtrupēta pie amatnieku bankas[39] Rīgā, pārdota uz solīšanu, kuru nopirka Jān Vīķis. Un tas aprecēja to vecā Šmites audžu meitu Gustiņu par sievu un palika par tās Vecdīriķ mājas gruntnieku.

Un tā man māsas vīrs Ķeizars Gustavs Ādminis norunājuši par iegātni ņemt to Kārli Šmiti, un mana meita arī ar to nosacīšanu mierā. Un tā viņi jaunie, Kārlis Šmite un Jūlie Purmal, saderinājušies. Tā tam prasījis Kārlis Šmite uz manu māsas vīru: „Gust Ādmini, vai man pie īstā tēva ar jāiet atļauju prasītu uz Mucenieku vai ne?" Tā sacījis man māsas vīrs: „Par to man nekāda darīšana nava. Kā zini, dari pats, kā gribi." Lai nu saka viens cilvēks, kas tā nu man māsas vīram par runāšanu, kad man nekāda darišana nav ar to tēvu. Nu, ko lai nu es saku, vai tad es nu viņu būtu pārdevis, savu meitu, māsas vīram vai par audžu meitu devis? Nē, to es nav darījis! Es tik tāpat sērstu vien vedu. Lai dzīvo, kad var uz ilgāku laiku, ja nevar un negrib, un nevar tur iztikt man māsas vīram, lai nāk prom uz māju pie manis paša dzīvotu.

38
Teiciens *krist kankurencē* jāsaprot kā nespēja samaksāt parādu. Atpērkot mājas no muižas, kas Mazsalacas draudzē notika, sākot ar 1864. gadu, rentnieki uzņēmās parādu saistības uz daudziem gadiem, un šī parāda atmaksāšana prasīja daudz darba un līdzekļu, kas arī bija iemesls tam, ka daļa saimnieku mājas zaudeja.

39
Ar *amatnieku banku* acīmredzot domāta Rīgas latviešu amatnieku krājaizdevu biedrības kase, ko dibināja 1883. gadā un kas 20. gs. sākumā kļuva par vienu no lielākajām kredītiestādēm visā Krievijas impērijā (LKV I, 379. sl.).

Bet ko nu man māsas vīrs? — Andelē man bērnu sazini nu uz visu mūžu vienam svešam cilvēkam bez manas zināšanas un tā nedara man nemaz zināmu, kad tur tā ir, ta nu tā.

Bet nu aiziemu svētdienā baznīcā. Iemu pēc dievvārdiem uz kapsētu apskatīties. Tur kapsētā satieku Sapraš mājas saimnieci, sāku ar to runāties. Saimniece: „Vai zini ar, Ādam, tava meita būs brūte!" Es saku: „Es nekā nezinu, kura tā meita, man to meitu ir vairāk." Šī saka Saprašene: „E, kur man nezinot, nu, vai tu riktīgi nezini gan?" Es saku: „Es nezinu." Nu Saprašene man saka, kad tā meita Jūlie, kas Ķeizarā, esot saderināsies ar Vecdīriķ Kārli Šmite. Un tā es dabūju pirmo reizi zināt. Un tā atkal vienu svētdienu es vēlāki pēc tam aiziemu baznīcā un uz kapsētu atkal aizgāju, satiek nu mani tā brūtgāna māte, mammiņa, kapsētā ar savu vīru, papiņu, brūtgāna tēvu. Tā sāk ar mani runāties. Tā mammiņa saka uz mani, kad es esmu dzirdējusi, kad ļaudis runājot, kad es gauži ļauns esot, kad viņas dēls manu meitu precējot.

Bet es saku uz mammiņu: „Nē, tā nav tā lieta, mammiņa, es nemaz nav ļauns par to, kad precē jūsu dēls manu meitu. Bet par to es ir bēdigs, kad viņi man nemaz nesaka, klusām dara. Man tur ir tā bēdīga prāta, kad ar varēm, bez patikšanas, kad nespiež to manu bērnu iet pie vīra tik jaunu, to jau var visādi pārrunāt un uzspriest." Tā mammiņa saka uz savu vīru, papiņu: „Vai dzirdi ar, papiņ, ko Jūlies tēvs saka, kad viņš nemaz ļaunu prātu uz mums neturot. Ko tie ļaudis ar var tik nelietīgas valodas runāt, kas nemaz tiesa nav?" Un mammiņa saka uz mani: „Un jūs nemaz ar negribot meitai kāzās nākt, tā ļaudis runā, tā nu gan nedarāt, nākat vien, gan viss būs labi."

Un tā nu es iemu par bodēm iepirkties sev ko vajadzīgs. Nu nāk mana otra meita Līze manis meklētu. Un satiek mani un saka, lai nu es nākot līdz, kad viņa esot vadīta manis meklētu. Lai ietot Baznickrogā tur augšistabā, tur esot visi sagājuši, brūtgāns ar brūti un brūtgāna māte, mammiņa, un mana māsa Ķeizariene, un mani vien gaidot. Un

tā es uzgāju ar augšistabā, un tad tur sadzērām kopā uz jauno pāri, un tad palika vien korteļ ties tā vīns pāri, nevarēja nodzert.

Tad deva man to vīnu un bišķi veģus*, lai es tos nesot uz māju līdz, lai dodot es tos mātei, savai sievai, uz meitas saderināšanos ar iebaudīt. Un tā nu es atnāku mājā un iedomu mātei, savai sievai, to dāvinājumu uz savas meitas Ķeizara Jūlies saderināšanos. Bet šī, mana sieviņa, jau mājā tikām bija tai paša dienā dabūjusi zināt priekš atnākšanas manis mājā, kad viņas meita Jūlie Ķeizarā esot saderinaisies ar Vecdiriķa dēli Kārli Šmite.

Un tā pienāca tā nesen gaidītā kāzu diena, kura tika noturēta Valtenberģu Vecdīriķ mājā pašā Jāņu dienā 1898-tā gadā. Bija jauka, koša saules diena un silts, jauks, skaidris laiciņš, viena patīkama kāzu diena. Un tā nu es ar taisos un iemu uz tām kāzām, visvairāk no tās brūtgāna mātes, mammiņas, neatlaidīgu ielūgšanu, kur satiek to — lai nedara, kad neiet, bet lai tik ietot vien bez atraušanās. Un tā nu es aiziemu tur Vecdīriķī tai kāzu mājā uz pašu brūtes mājā braukšanas laiku pēc pusdienas un pieiemu tur, un piestājos pie dārziņa sētas pie klēts, ne no viena neievērots, atstājos un nolūkojos, kad klēts priekšā bija muzikanti sasēdušies uz brūtgāna un brūtes mājā sagaidīšanu, astoņi gabali raga mūzikas kompānija locekļi. No Mazsalacas viss tas mūzikas koris, kas patlaban štimmēja* kopā to maršu uz brūtgāna un brūtes mājā gaidīšanu. Un uz visiem ēku jumtiem seši karogi plēvinājās*. Jo brūtgāna mātes radi ar bija pie piedarba durvīm savs pudulītš* apstājušies, jo tie bija igauņi, valodas neprata, jo tādēļ tie paši par sevi sarunājās savā valodā.

Un jau ir uzskatījuši, kad brūtgāns braucot. Nu tad tūlin sāka muzikanti vienu brīnum skaistu maršu pretī raut uz brūtgāna un brūtes piebraukšanu. Un, kurš piebrauc pie klēts, tam tūliņ kučeri* atņem zirgu un aizbrauc projām, un norūmē*, un visi ieiet tie jaunie klēti pārģērbties un uzpucēties.

Un brauca vienu visi tie kāznieki ar līnijdroškām* un pedervāģiem* vien, gan pusmuižnieki*, gan gruntnieki, gan mežsargi, gan meldera zeļļi. Bet es stāvu arvienu turpat pie tā dārziņa sētas un nodomāju sevī: „Tas gods priekš manas meitas gan par daudz liels!" Tā piebrauc, man domājot tā, pats Ķeizars, man māsas vīrs, par visam man līdzās, un mani nemaz vairs nepazīst ne māsa, ne māsas vīrs, ne labdienu nedod vairs. Tur nāk pats brūtgāna tēvs pretī ar vienu kučeri, kas zirgu saņem, un pats brūtgāna tēvs atpogā vāģiem ādu, lai Ķeizari izkāpās no vāģiem.

Un Ķeizars pasaka uz brūtgāna tēvu, tos lai izņemot, kas tamos vāģos, tur esot sešas pudeles vīna. Un tā izņem tās pudeles un aiznes. Un tā nu par kādu stundu nu ir visi atbraukuši. Tie jaunie ar visi klētī uzpucējušies un par pāram sataisīšies visi vienā garā rindā, un tad iet no klēts uz kambari. Un es stāvu arvienu turpat pie dārziņa sētas neievērots. Tā nāk visa rinda par pāram man garām. Un Vecais Talcis nāk arī pie manis: „Ko vēl stāvi, nupat ir laiks!" Un man aiz roku ciet un rindā iekšā, un tā iegāju iekšā un tur atstājos tai mazā kambarī.

Un nu visi tai kāzu kambarī nu uzdzert vīnu uz jaunā pāra sasveicināšanos. Un nu tā brūtgana māte, mammiņa, tā grib, lai mani ar aicina pie to pirmo sasveicināšanos. Bet man māsas vīrs Ķeizars saka, kad nē. Un tā brūtgāna māte paliek ļauna par to, kad mani neaicina, viņa ar tad neiet nemaz. Lai šie paši, audžu tēvs ar māti, man māsu, to tur viņi izdarīja visu. Un tā mammiņa, brūtgāna māte, mani ēdināja turpat tai mazā kambarī pie muzikantu galda. Un tā es nedabūju neko redzēt no citiem kāzu viesiem, jo mammiņas pašas radi, tie igauņi, tiem bija arī sakot diezgan garlaicīgi. Tie jaunie, kas bija skoloti, tie gan mācēja par krieviski sarunāties ar muzikantiem. Un tā es gribēju atnākt svētdienas vakarā prom uz māju, bet mammiņa mani novaktējusi, kad es jau biju uzgājis kalniņā uz māju iešanu,

nelaiž manis prom neparko. Kāmērt mandega, tad visi prom uz reizu. Tā tika tas kāzu gods man tai meitai pabeigts.

Un tā arī tai pašā 1898-tā gadā man tā meita Līze, kas dzīvoja tai Valtenberģu Dronas pusmuižā pie stārasta Drona par dienasta meitu, kas bija arī iepazinusies ar vienu turpat Dronas pusmuižā dzīvodamu puisi, pusgraudnieka dēlu Kārli Bērziņu. Un tā bija atnākuši abi, man meita ar to puisi Kārli Bērziņu, pie manis atļaušanas prasītu, pie tēva un mātes. Vai ļaujot viņiem kopā vienoties vai nē.

Bet es saku, kad abi turpat kopā tūvumā dzīvodami viens otru izredzējušies par mūža biedrim satikties, es saku atļaušanu: „Lai notiek, kā jūs vēlaties!"

Un tā iedeva man tas Kārl Bērziņš to vīnus pudeli, tā esot tēva meita, tēvam jādodot. Un tā saderinājās Līze Purmal ar Kārli Bērziņu uz kopdzīvi šeit laicīgi. Un kāzas nolika uz rudeni taisīšanu.

Un tā nu atnāca rudens, un tika taisītas kāzas. Bet nu es braucu pats aicināt uz kāzām man meitai tos tālejos radiniekus, jo es gribēju no sava mazā ienākuma bišķi savādi izdarīt, nekā man māsas vīrs Ķeizars darīja. Tie tālejie radinieki neviens pats nebija uz tās manas meitas kāzām, Ķeizara audžu meitas Jūles kāzām, kas bij par Jāņiem Vecdīriķi, jo visi tālejie radinieki bij gan dabūjuši vēstules paziņojumu laiku pēc rokā zināt, bet nezinājuši, kur lai nobrauc tik tālumā, kur lai sestdienas vakarā piemetas. Tādēļ neviens nebija nākuši, kad bij būts ziņots, kad bij Ķeizarā būtu pieiešana, tad gan bijuši būt. Bet man māsas vīrs Ķeizars negrib tik daudz iztērēties — tā tā vaina.

Bet nu es visus savus tālejos radiniekus uzlūdzu uz savas meitas Līzes kāzām sestdienas vakarā ierasties pie manis manā mājā Valtenberģu Muceniekos. Un tā nu gādāju un pūlējos, kā nu varēdams un spēdams, no tā paša mazuma savus radiniekus uzņemt. Sabīdelēju vienu četverku miežu priekš karašas. Un vecais baron lielkungs iedeva

vien enkur bairīš alu tādēļ, kad man meita Droņā pie stārasta bija par meitu, tās kunga muižas govis kopa un ēdināja.

Un nu tamī kāzu sestdienā rudenī sestdienas vakarā gaidu savus tālejos radiniekus, redzēs, vakars jau klāt, vai man atbrauks ar kāds vai ne. Atnesu no kaudzītes priekš zirgiem sienu, kad kāds atbrauc, jo bija smuks, jauks, skaidris un silts, rāms vakars, pilnais mēnesis, gaiša nakts. Un par vakaru atbrauc gandrīz visi uzlūgtie tālejie radinieki — brālis gruntnieks no Katvariešu Gaiļa mājas ar savām meitām un manu krusttēvu Ādam Kundziņu un Rozbeķu Jātnieka mājas gruntnieks, man māsas dēls ar savu kundzi, un Ozoliešu man sievas brālis Juris Lauzne ar otra sievas brāļa Viļum Lauzne sievu Annu un meitas vīru Pēteri. Tad bija gan viena jautra, patīkama saviesība un radnieciska, draudzīga sarunāšanās visu vakaru, un gulējām, tā aizgāja ātri tā nakts.

Tad bij gan ko brīnoties tiem citiem rentniekiem, ka Podniekiem sabraukuši visi ar pedervāģiem un līnijdroškām, viss pagalma placis pilns. Un rītā cēlās, tad brauca visi — cits baznīcā, citi atkal braucām uz kāzu māju Dronas pusmuižu uz kāzām. Tā tika tas kāzu gods man tai meitai jautri un jauki nodzīvots un pabeigts.

Tik vien no radniekim iztrūka kā man māsas vīrs Ķeizara gruntnieks, tas nebija nācis ar savu famīliju, ne arī savu audžu meitu nebija laidis uz kāzām, Jūliju, savai miesīgai māsai kāzās, kaut arī tā būtu gribējusi. Nezin, kā tas netika ļauts, jo viņš, man māsas vīrs, dusmojās par to, kad visi tālejie radinieki uz viņa aicināšanu savai audžu meitai neviens nav nākuši. Un nu man visi atnākuši. Par to viņš nenāk nemaz labāki.

Un tā arī tai 1901-mā gadā izprecēja man to trešo meitu Mariju, to pirmdzimto, Valtenberģu Veclojā par graudnieku Pēter Lapiņ, atraitnis. Tie atnāca ar pie manis, mana meita Marija ar to Pēter Lapiņu

pie tēva un mātes ar to zināšanu, vai tēvs un māte atļauj viņiem kopā vienoties, to jaunu sadzīvi uzsākt, uzņemt. Bet es saku: „Es savu meitu ir izdevis, tur man nav nekāda darīšana, tā ir mātes meita, lai tā saka un dara, ko viņa grib, es atļauju, kā patīk, lai dara."

Bet nu prasa Pēter Lapiņa mātei, ko nu šī sakot. Māte saka: „Es neko nesaku, kā meita pati grib pēc savas patikšanas, lai dara, es atļauju tai darīt pēc pašas prāta." Tā Pēter Lapiņa tūlin iedod to saldo vīnus pudeli mātei par meitas audzināšanu un kopšanu, lai bauda. Un tā saderinājās man pēdējā meita Marija Purmal ar Pēteri Lapiņu kopdzivē uz visu mūžu. Un tad bija Valtenberģu Veclojā kāzas. Un es tais kāzās negāju, tur gāja māte pati savai meitai, būdama ar dēlu kāzās, un es paliku mājā, jo viņa tām divām meitām nebija, tur es biju uz abeju meitu kāzām.[40] Jā, nu ir visas meitas izprecētas, lai ir kā būdams.

Tas bija atkal 1903-šā gada pavasarī. Tad Dievs mani atkal piemeklēja ar vājībām, aizgāja pie Rozītes daktera[41] Mazsalacā pēc zālēm, nobrūķēja* tās Rozītes dotās zāles, bet labuma nekāda no tām zālēm, ko Rozīte deva no izstāstījuma pēc tās vaines, bet arvienu niknāki vājums paliek spēkā. Bet tad gāja pie Beķer daktera pēc zālēm un nobrūķēja tās Beķera dotās zāles, bet neko nelīdz. Iet par otru reizi pie Beķera pēc zālēm, bet Beķers saka, kad viņš bij pats vēlēties to vājinieku redzēt, aplūkot mājā. Un nemaz nepalika labāki, bet arvienu sliktāki gāja ar tām sāpēm. Tad neko vairāk, kad norunājām, kad jāved

---

40
Kāzas parasti notika vismaz trīs dienas, un, ja saimniecībā bez saimnieces un saimnieka nebija citu paligstrādnieku, kā tas bija pie Purmaļiem, tad abi uz tik ilgu laiku nevarēja atstāt saimniecības darbus.

41
Ārstam Ernestam Rozītim ilgus gadus bija privātprakse Mazsalacā. E. Roziņa māja, celta 19. gs. beigās, Mazsalacā atradās Rīgas ielā 8. 1905. gadā pēc Valtenbergas muižas nodedzināšanas barons Arnolds fon Fitinghofs slēpās E. Roziņa mājā. 1917. gadā kopā ar citiem Mazsalacas un Rūjienas turīgākajiem ļaudīm E. Roziņi lielinieki apcietināja un veda uz Valku nošaušanai, taču apcietinātajiem izdevās atpirkties un aizbēgt (Cukurs, 56. lpp.). Kad 1919. gadā lielinieki ieradās Mazsalacā otrreiz, E. Rozītis kopā ar citiem mazsalaciešiem, tostarp Å. Purmaļa meitas Jūlas Šmites ģimeni, bēga uz Igauniju. E. Rozītis nomira 20. gadu beigas.

dakters mājā, tā tūlin aizvadu savu dēlu Kārli uz Valtenberģu Ķeizara māju pie meitas vira ar nodomu sacitu, kad es vēloties, lai ved dakteri Beķeri mājā no Mazsalacas. Bet meitas virs Ķeizars zirgu nedod un neved dakteri mājā, kad slikts ceļš esot, kā jau pavasarī pašā plūdu laikā, nevarot nekā braukt.

Atnāk man dēls Kārlis mājā, kad nekā nebūs būt ar vešanu daktera mājā. Ko nu lai dara, kā nu lai zin darīt? Tā neko man tās divas meitas runājās kopā un pastellē* no Valtenberģu muižas pastes* zirgus uz Mazsalaci pie Beķer daktera, un ved mājā klāt un prom ar pastes zirgiem.

Bet nu Beķera dakteris izlūko smalki un saka: „Es zāles visas esmu izdevis pēc tā vājuma, tur neko nelīdz, viņam aug akmiņi tādi smalciņi, tur ir jātur operācija." Dakters saka: „Es viens ar savā mājā neuzņemu tādu darbu, tur vajaga būt diviem vismaz, citādi nevar."

Bet es saku: „Daktera kungs, es ļautos gan to darīt pēc tik lielām sāpēm un grūtu izturēšanu, lai dara to operāciju, bet es, daktera kungs, nespēju to visu samaksāt." Neko darīt, ka iztur, tad lai iztur, kad jāmirst, lai mirst, tur neko nevar darīt.

Un tad atveda tūlin atkal mācītāju Grave kungu[42] no Mazsalacas, kas uzņēma pie svētā vakariņa[43]. Un tā nu gandrīz visas cerības uz ilgāku dzīvošanu visas izbeidzās, kad vēl būšu dzīvotājs. Visi radi un pazistami, kas maz vien redzēja mani un apskatīja, neviens vienīgs, kas to būtu varējis, kad tas vēl būtu dzīvotājs, visa miesa dzeltena un slikta, ka tāds vēl varot celties, tam tik stundiņa vien esot jāgaidot

---

42
1898. gadā pēc mācītāja G. Kuglera nāves barons Arnolds fon Fitinghofs par Mazsalacas draudzes mācītāju iecēla vācieti Frici Gravi. Pret to iestājās latviešu konventa delegācija un draudze. Tomēr mācītāja amatā F. Grave palika līdz pat 1905. gada 28. novembrim, kad, draudzei balsojot, viņu no amata atcēla. G. Kuglers devās uz Rīgu, bet 1906. gada februārī, kad nemieri bija beigušies, atgriezās, turpinot mācītāja darbu līdz 1915. gadam (Cukurs 46., 48. lpp.).

43
Ar *svēto vakariņu* domāts Svētais Vakarēdiens.

aizietamā uz mūžību, neviens to neticēja, kad tāds vēl varot celties. Un vēl pēc mācītāja aiziešanas, kad uzņēma pie vakariņām, tad vēl dakteris iedeva vēl vienas zāles, pēdējās, kad mācītājs uzņemot pie vakariņām, un tad pēc tam lai ieņemot tās zāles. Un tā bija man ar vēl atnācis brālis Kārlis aplūkotu no Ateniešim. Un tad vēl viens otram piedevām tās apvainošanas, ko viens otram pāri darījuši dzīvojot, tā izrunaimies visu. Brālis Kārlis izprasa man, kad es nomirstot, kādā kapa vietā tad lai mani rokot, vai turpat saviem bērniem līdzās. Es saku: „Turpat gan," nosaku es, un tā atdievojamies, un tad aizgāja.

Un izgāja par to pavasara laiku visu par dakteri un zālēm, un pasti par zirgiem un visu kopā septiņpadsmit rubuļu divi desmit un pieci kapeiki.

Un tā sāku pamazītēm lēnām atspirgt un pat veselāks palikt no tās vājības, lai gan neko nejaudāju darīt, strādāt gribēdams, bet spēka nav strādāt, raku dārza grāvi par brītiņiem, tik ka nu jaudā. To jau nu gan neviens cilvēks arī neticēja, kas bija redzējuši, kad no tik liela vājuma un tik slikta un izdiluša, un nespēcīga cilvēka, kad arī tad būs celties, nevienam vairs cerības nebij, kad būs dzīvotājs, kad tik tā stunda vien jāgaidot, kad mirstot. Tā kā tā, tad jau visi miroņi ceļoties, kad tāds vēl varot celties.

Tā visi radi un draugi valodas izrunājuši ļaudīs, kad nebūs vairs būt dzīvotājs, un tā jau ar bij katram vairāk domājams, jo dakters saka, operācija jādara un viņš viens ar to nedarot, tur vajagot divu dakteru. Un mācītājs ar uzņēma pie vakariņa ar pēdējo reiz. Un naudas man vairs nav, tā visa izgāja par zālēm un daktera mājā vešanu, ne vairs citu, ne domāt, ne darīt nespēju vairāk, kad jau mirst, tad jāmirst.

Bet nemirst vis vēl, jo Dievs ir liels padomā un varens darīšanā, jo Dieva spēks iekš vājiem varens parādās, jo tas ir pie manis daudz reizes piedzivots. Un tā arī šai reizā paliek un paliek veselāks un

spēcīgāks. Sāku cirst zemi ar kapli atkal. Un tā cirtu zemi arvienu gadu pakaļ gada, tik ka jaudā, un laiks atliek vien priekš ciršanas zemes, kā nu katru reizi spēju uzcirst. Citu gadu uzcirtu kād cetorto zemes pūrvietas daļu, citu gadu atkal mazāk, kā nu katru reiz bija tas par spēkam, kā jaudāju, tā strādāju arvien dūšīgi. Iesāku to veco tēvutēvu ganību cirst, kur bija piecas resnas priedes uz to placi virsū auga, tās izcirtu ar visām saknēm tūlin ārā. Kad piecirtu klāt, tad ar bij gan ko strādāt, jo klajmā auguši koki, tiem ir brīnum daudz sakņu uz visām pusēm, biezi kā viens tīkls, div ass uz katru pusi, un tās visas ar ciri ir izcērtamas. Tad sacirtu tās saknītes vien no tiem kokiem div asis, sakrāvu priekš ķēķa malkas kurināšanai. Un tos resngala bluķus, tos iztaisīju sev šķūnīšam stabus.

Un tad brinījās gan tie saimnieka rentnieki Podnieki, kad tik grūtu, stipru darbu varot vēl strādāt, kad tik lielu vājumu esot gulējis, tūvu pie miršanas būdams. Un par to laiku, kāmērt tos deviņus gadus saimnieks pats Katvariešu Gaiļa mājā dzīvoja, es uzcirtu un uztaisīju divas pūrvietas jaunas, aramas zemes un jaunu trīs pēdu platu grāvi tūlin apraku apkārt tai zemei, ko uzcirtu. Un tad sēju lopu rāceņus arvien katru gadu kādu mazumu priekš goves.

Un tai tēvutēvu ganībā uzcirtu trīsas pūrvietas zemes, divi gabali — katrā gabalā pusotras pūrvietas lielums —, un jaunu grāvi tūlin apraku riņķī, kad pusotras pūrvietas bij uzcirstas. Un tā beidzu to ciršanu, un tās trīs pūrvietas zemes 1914. gada pavasarī nobeidzu cirst, un to zemi arvien vēl pats paturēju priekš sevis, neatdevu vis saimniekam, iesēju arvien labību, ka tiek govei barība, lai daudz vai maz, kā nu katru reiz uzaug. Tā ir, kad zirga pašam nav, bet ar, kad citi beidz sēt, tad arvien kādu dabū priekš apstrādāšanas tās zemes, lai nu gan vēlu iznāk tā sēšana pēdīg arvien tai cerībā, kad govei barība ticīs, lai vai kā tur uzaug daudz vai maz.

Un tā beidzu tās trīs pūrvietas zemes cirst. Tad biju piekusis, atsēdos grāva malā, apskatīju visu to lielu grūtu darbu un tad nodziedāju to perš:

„Teici to Kungu, to godības Ķēniņu svētu, Dvēsele mīļa, kaut teikt viņu cienīgi spētu! Sapulceities! Kokles nu pamostieties.

– Visi lai slavē to svētu."[44]

Un tā par visiem četradesmit, kāmērt sācis zemi strādāt, četradesmit gadiem es ir uzcirtis ar ciri mierīgi un uzcītīgi trīspadsmit pūrvietu aramas zemes Mucenieka saimnieka mājas riņķī.

Un tā arī Dievs mani atkal piemeklēja un piesūtīja lielas bēdas. 1914-tā gadā 8. jūnijā man noslīka vecākais dēls un apgādnieks Kārlis Peipus ezerā. 11. jūnijā bijām apglabātu uz mūžīgo dusu zemes mātes klēpi divdesmit astoņ gadu vecumā, jauns un skaists lai guļ.

Un tā no tā lielā vājuma, kāmērt paliku vesels, no tūkstot deviņsimt trešā gada sākot līdz tūkstot deviņsimt četrpadsmitam gada pavasarim, par tiem vienpadsmit gadiem uzcirtu zemi trīs pūrvieti un vien cetorto daļu pūrvietas.

Un par tik lielu Dieva žēlastību un apžēlošanu, ka viņš man tik daudz spēka devis un veselību tik daudz gadus vēl tik svarīgu darbu strādāt, man ir jāizsaucas ar Dāvida vārdiem:

„Teici to Kungu, mana dvēsele un viss, kas iekš manis, viņa svēto vārdu.

Teici to Kungu, mana dvēsele, un neaizmirsti, ko viņš tev laba darījis.

Viņš piedod visus tavus grēkus un dziedina visas tavas vainas.

44
Vācu autora Joahima Neandera sacerēta dziesma, kuru latviski atdzejojis Jaunpiebalgas mācītājs Kārlis Ludvigs Kēlbrants (1803–1888).

Viņš izglābj tavu dzīvību no samaitāšanas un puško tevi ar žēlastību un apžēlošanām."[45]

Viss, viss zūd, kā ūdens plūd, Dieva sirds — tā vien nezūd.

45
103. Dāvida psalms.

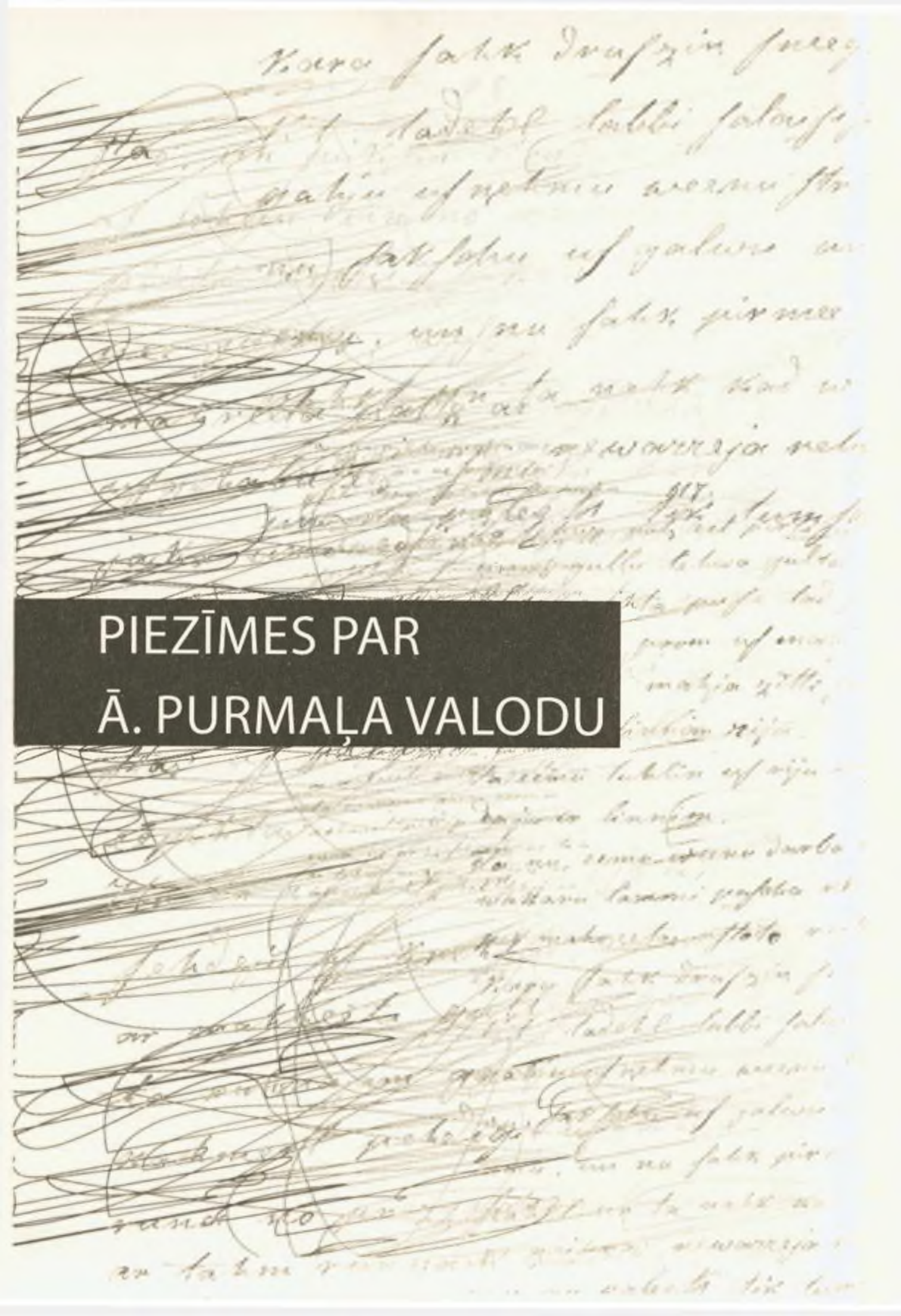

PIEZĪMES PAR Ā. PURMAĻA VALODU

Transkribējot manuskriptu mūsdienu rakstībā, teksts atveidots pēc iespējas tuvu oriģinālam, veicot tikai tādus uzlabojumus, kas palīdzētu satura uztverei, bet nemainītu autora stilu.

Atbilstoši mūsdienām koriģēta interpunkcija — salikti trūkstošie komati un citas zīmes, tiešā runa izcelta grafiski, liekot pēdiņās, sakārtoti vārdu pārnesumi jaunā rindā, vietumis atbilstošāk mūsdienu normām apvienoti salikteņa komponenti. Teksts strukturēts, skaidrāk nodalot teikumu robežas un rindkopas. Precizēts lielo sākumburtu lietojums — tie manuskriptā izmantoti reti un nekonsekventi. Citādi īpašvārdu pieraksts nav labots, saglabājot tekstā: *Kristap Sīpols, no Ādam Laužņa, uz Mazsalaci* (bet *Mazsalacas*), *Kūtzemniek* un *Kūtszemnieks*. Arī pagasta iedzīvotāju nosaukums atstāts kā autoram, tāpēc ir divējāds: *valtbeģieši* un *valtberģieši* (bet *Valtberģi*).

Izlabotas pārrakstīšanās kļūdas (*uzvehlku* par *uzvelku*, *maz* par *mazs* u. tml.), tāpat koriģētas vietas, kur kāds vārds izlaists vai pārrakstoties atkārtots blakus. Garuma apzīmējuma ziņā labots manuskriptā ļoti bieži izmantotais vārds *tā* resp. *ta* (*Un ta nu ta karascha izcepta* vai *ta ta vaina*). *Tā* šeit ir gan apstākļa vārds, ar ko bieži sākas jauns teikums (*Tā strādājam abi ar sievu*), gan norādāmā vietniekvārda nominatīvs (*Tā nebija vis tā lieta*) vai ģenitīvs (*tā paša vecuma*). *Ta* ir apstākļa vārda *tad* īsinājums (*ka pagalam, ta pagalam; ka nost, ta nost; ka jāiet, ta jāiet*).

Nav atjaunoti tie vārda beigu reducētie patskaņi, kas visdrīzāk ir lībisko izlokšņu iespaidā radušies īsinājumi: *māte man atnes vien trauciņu strebampien; palika vien korteļ ties, par mūrēšan, kād stundu, man iedeva un ierādij* u. tml. Vietām tekstā vienkāršota vārdu un vārda daļu šķirti un kopā rakstība: *preeksch gals — priekšgals, ar ween — arvien, pee brauc — piebrauc, ne ko — neko, ne maz — nemaz, ne pazihst — nepazīst, no skattiju — noskatīju*, bet ne vispārākās pakāpes formu pieraksts: *wissu weeglako* transkribēts kā *visu vieglāko*, *wissu pirmahs* kā *visu pirmās* 'pašas pirmās', *wissu wisahdi* kā *visu visādi* 'visvisādi' u. tml. Kā autoram tekstā atstāts vēl daudzu citu vārdu rakstījums šķirti: *tā tad, tik pat, galvas nauda, guļu vieta* 'guļvieta', *nabagu māja, uz divi desmit piecām nedēļām* 'uz divdesmit piecām nedēļām', *par*

dien un nakti 'pa diennakti', tāpat savienojumi ar prepozīciju *par*: *par priekšu* 'papriekšu', *par visam* 'pavisam', *par galam* 'pagalam'.

Ādams Purmalis rakstījis (un darījis to ar atzīstamu konsekvenci) atbilstoši veclatviešu rakstības sistēmai, kas izmantota vēl 20. gs. sākumā. Dažviet tomēr burts s sajaukts ar *z* (*mas=salazzi — Mazsalaci* 'Mazsalacu'), un šāda pārrakstīšanās tekstā ir labota. Vietumis f jeb garais s (lietots vārda sākumā un vidū) vietumis sajaukts ar apaļo *s* (lietots vārda beigās), rakstot abējādi: *ef fakku* (abi *s* garie) un *es* (ar apaļo *s*). Burtu *c* autors rakstījis kā *z* (*zepuri — cepuri*), *v* kā *w* (*wihri — vīri*), *š* kā *sch* (*preeksch — priekš*). Iepriekšējā patskaņa īsums saknes zilbēs parasti rādīts ar līdzskaņa dubultojumu aiz attiecīgā patskaņa burta: *gadda — gada, sakku — saku, linnus — linus, zinnu — zinu, warr — var, wissi — visi, wezzais — vecais* u. c., bet *gribeju — gribēju, labako — labāko*, visdrīzāk pārrakstoties.

Atbilstoši veclatviešu tradīcijai Ā. Purmalis pagarinājis zilbi *j* priekšā, rakstīdams *eij* 'ej', *eeleij* 'ielej', šeit rakstība mūsdieniskota. Lietvārdos autora tekstā ir *kaleijs* (un arī *kalejs*), *dzereijs, neseijs, nāceijs, apkopeijs*, kam blakus arī *dewejs, kopejs*, transkribējot piedēkļa patskanis ir vienādots uz garu.

Tekstā vienādota līdzskaņu mīkstināšana — manuskriptā *ķ, ļ* un *ņ* papildināti ar vertikālu svītriņu pie burta kājas (*kalķos — kaļķos, atpakaļ, wiņņus — viņus*), savukārt *ģ* mīkstināts ar pārsvītrojumu. Līdzskaņu kopās tagad mīkstināti abi līdzskaņi, rakstot nevis *Benķis*, bet gan *Beņķis*, nevis *ar kalķim*, bet — *ar kaļķim*.

Vokālisma sistēma autoram ir visai vienkārša un konsekventa: *ie* rādīts kā *ee* (*pee* — pie, *eebuhwejees — iebūvējies*), [*uo*] resp. *o* saknes zilbēs kā *oh* (*nodohmaju — nodomāju, ohgas — ogas*).

Patskaņu garums saknes zilbēs apzīmēts ar burtu *h*: *mahja — māja, tehws — tēvs, strihpaino — strīpaino, buhtu — būtu*, retumis garums apzīmēts arī piedēklī: *zinnaht — zināt, taisihts — taisīts*. Jumtiņš (ˆ) reizēm izmantots patskaņu garuma rādīšanai apstākļa vārdā *tā* un daža vārda saknē (*jahpârdod — jāpārdod, Dârte — Dārte*), bet ne lokatīva galotnēs.

Tekstā atbilstoši mūsdienu rakstībai vienādoti patskaņu garumi galotnēs: *ar ragawam — ar ragavām, garram — garām* un

garrem — garēm 'garām', *mahja — mājā, pretti — pretī*. Mūsdieniskota arī piedēkļu rakstība, kaut daļā gadījumu īsie piedēkļu patskaņi var būt reālas izlokšņu formas: *labbibas — labības, kullites — kulītes, prahtigi — prātīgi, labbakeem — labākiem, strahdadams nodohmaju — strādādams nodomāju, brihnitees — brīnīties, dabuju — dabūju*. Visi tekstā nedroši lasāmie verbu piedēkļi transkribēti ar garajiem patskaņiem: *newarreju — nevarēju, redzejis — redzējis, izsacija — izsacīja*.

Vidus dialekta izloksnēm ir raksturīga garo patskaņu saīsināšana līdzskaņa *j* priekšā, tāpat īso patskaņu zudums aiz *j* (sal. Rudzīte 1964, 78., 82. lpp.). Tā noticis arī manuskriptā lasāmajās verbu tagadnes formās un pavēles izteiksmē, kur, *j* vokalizējoties, rodas divskanis: *runaimies* < *runājamies, rotaļaimies* < *rotaļājamies, plēcinaimies* < *plēcinājamies* 'plivināmies, vicināmies', *runaities*! < *runājieties*!, *nebēdaities* < *nebēdājaties*! 'nebēdājieties!' un < *nebēdājoties*. Līdzīgi arī pagātnes aktīvā divdabja formās — *paredzeisi* < *paredzējusi, uzpucēsēs* < *uzpucējusies*, bet *ārstēsies* < *ārstējusies, saderinaisies* < *saderinājusies*. Tekstā visi šādi īsinājumi un savilkumi ir paturēti.

Par labu mūsdienu rakstībai vienādotas darītājvārdu izskaņas ar *-ājs, -tājs, -ējs*, kaut Mazsalacas apkaimē dažu vārdu ar šādiem piedēkļiem izrunā īsi vēl arī mūsdienās. Ā. Purmalis bija rakstījis: *mācītais, skolotais, daritais, piedzīvotais*, kas skaidri rāda, ka piedēklis *-taj-* viņa uztverē šais atvasinājumos ir īss, tomēr citos piemēros tas vairs nav tik droši. Dažu šādu īsinājumu piemin arī valcēniete Silvija Raģe, atzīdama tādus par pavisam retiem (Raģe, 44. lpp.), savukārt braslaviete Marta Rudzīte runā pat par četrējādām darītājvārdu ar *-ājs, -tājs, -ējs* formām (Rudzīte 1958, 136., 150.–151. lpp.). Tekstā tagad visur ir vienādi: *skrējāju* 'skrējēju', *skolotājs, piedzīvotājs, ēdinātājs, kalējs* u. tml.

Izloksnes īpatnībām jāpieskaita virkne citu fonētisku un morfoloģisku atšķirību no literārās valodas.

Tekstā sastopama vidus izloksnēm raksturīgā asimilācija — skaņu kopa *-ln-* stieptās zilbēs pārvēršas par *-ll-*: *velli, mello* 'melno', *Mellāķīša krogs*. Dažkārt uzsvērtajās zilbēs ir pagarināti patskaņi *r* un *v* priekšā: *gārdums, dzērt, bārgi, cetor(t)diena, tūvāki*. Kaut šāda parādība

vairāk raksturīga kursiskajām izloksnēm, atsevišķos vārdos to var dzirdēt arī citās vidus dialekta izloksnēs (Rudzīte 1964, 79.–80. lpp.).

Disimilācija jeb artikulācijas ziņā vienādu vai tuvu skaņu novēršana, aizstājot tās ar līdzīgām, vērojama vārdos *skrodelis* 'skroderis', *atraiknis* 'atraitnis'. Atbilstoši Vidzemes vidus izloksnēm Ā. Purmaļa tekstā sastopami līdzskaņu zudumi atsevišķos vārdos — tā *j* zūd vārdā *vājš* (*vāš*), *k* vārdā *apkakle* (*apakle*), *v* vārdā *tēvs* (*tēs*), *r* vārdā *kārst* (*kāst*, paralēli arī *kārst*), *d* vārdos *kad* un *tad*. Vārdā *krustē(v)s* 'krusttēvs' tiek izlaisti viens vai divi līdzskaņi. Izkrītot *v* skaņai, kontrakcija notikusi vārdos *tūmā* 'tuvumā' (citviet — *tūvumā*), *tūmējās* 'tuvējās' (sal. Raģe, 31. lpp.). Zilbju savilkums bieži vērojams vārdā *vaidzēja*. Līdzskanis *s*, līdzīgi mazsalaciešu runātajam mūsdienās, ir zaudēts vārdā *krāsns* (tekstā — *krāns*), *p* — vārdā *prāmis* (*rāmis*). Vērojams *l* zudums saliktenī *audekstelles*. Līdzskanis *j* diezgan bieži ir zudis savienojumos ar lūpeņiem: *vērp* 'vērpj', *grāb* 'grābj', *kāp* 'kāpj', *nepiekrāp* 'nepiekrāpj', *grāva* 'grāvja', *govu* 'govju', *drēbu* 'drēbju', *dumš*, *slaps* (bet arī *slapjš*, *no skapja* u. tml.). Skaņu kopā *-rv-* bieži ir zudis *v*: *ciris*, *duris*, *purs*, *Purlauris*, kaut paralēli rakstīts arī *durvis*, *purvs*. Šādas un līdzīgas nekonsekvences tekstā saglabātas.

Līdzskaņu piespraudums vārda sākumā vidus izloksnēs ir reta parādība (Rudzīte 1964, 99. lpp.), tekstā tiek pieminēts *šķesteris* 'ķesteris', kurš bērnus audzina iekaustot. Savukārt vidus izloksnēm raksturīgais līdzskaņa *k* iespraudums *s* priekšā redzams tādos vārdos kā *ikss* 'īss' un *maiksiņš* 'maisiņš'. Uz kādiem godiem zemnieka sētā viss tiek *puškots*. Atbilstoši mazsalaciešu, arī citu ziemeļvidzemnieku runai *zosis* Ā. Purmalis sauc par *dzosīm*. Mazāk pazīstams skaņu pārstatījums vērojams vārdos *mona* 'noma' un *monenieki* 'nomnieki', ko S. Raģe skaidro ar igauņu valodas iespaidu, kur *moonakas* 'nomnieks' (Raģe, 39. lpp.). Līdzīgi arī ME II 683, kur *mona* tiek saistīta ar lībiešu *muon*.

Vārdos *katris*, *otris*, *līksmis*, *gudris*, *kreklis* novērsts līdzskaņu blīvējums, iespraužot patskani *i*, savukārt trīszilbīgos lietvārdos, kā *kambarīts*, *brālīts*, *vecīts*, galotnes *ī* tiek izlaists, vārdu darot īsāku, runātājam parocīgāku. Tas pats arī personvārdos *Jānīts*, *Cirīts*, kam blakus *Cirītis*.

Manuskriptā vārds *ciemiņš* vairākkārt lietots neparastā rakstībā — *ciemints* (*ciemints varbūt tālu iznācies*). Patiesībā Mazsalacas

apkaimē arī mūsdienās reizēm saka [*cieminc*], un šāds skaņu kopas *-ns* vai *-ņš* pārveidojums par *-nc* resp. *-ņč* Ziemeļvidzemes izloksnēm ir raksturīgs (Endzelīns 1980, 253. lpp., Rudzīte 1958, 142. lpp.; 1964, 100. lpp.). Citi vārdi ar līdzīgām beigām (*viens, viņš*) tomēr rakstīti kā literārajā valodā. Vietējam koloritam (arī pieraksta neparastības dēļ) Ā. Purmaļa rakstījums ar *-nts* transkribējumā ir saglabāts.

Sastopamas arī vairākas citas Ziemeļvidzemes izloksnēm raksturīgas vārddarināšanas īpatnības, kā, piemēram, deminutīvpiedēklis *-in-* blakus literārās valodas *-iņ-*: *gabalins, zirdzinu, Radzin Talčam*, bet *mājiņai, maisiņu, ar ragaviņām*, vienā gadījumā piedēkļa *-ņ-* izlaižot: *Purvītiš* (ģenitīvā — *no Purvitiņ*). Pamazinājuma forma no *govs* ir *gostiņa* (arī *gotiņa*), no *durvis* — *durvtiņas*, no *Trīnes*— *Trīniņa*. Autors piemin *visu vieglāko skrējāju* (ne *skrējēju*) *zirdzinu* un sildīšanos *vērpāju* (ne *vērpēju*) *meitu istabā*, stāstā jumiķim palīdz *salmu uzdevājs* (ne *padevējs*). No mūsdienām atšķiras arī daža priedēkļa lietojums, tā *pavārds* ir *uzvārds*, *nobeidzu* nozīmē *pabeidzu*, *nobrauca — aizbrauca, nododu labrītu, labvakaru — padodu labrītu, labvakaru, nodzirdēt — padzirdēt, uzļaut — atļaut*. Autoram ir pamats teikt — *atļaujos* 'paļaujos' *uz mātes zināšanu*, jo viņai, kā izrādās, taislaikos ir bijusi ļoti liela loma ģimenē (ja ne pati galvenā), savu māti dēls pat uzrunā ar *jūs*.

Atšķirīgi no mūsdienām atvasināti arī vairāki īpašības vārdi. Tā Ā. Purmalim diena ir *vētraiņa* 'vētraina', pūrvietas — *kantaiņas* 'kantainas', bet ceļinieks *uzņem strīpaiņu sakšu uz galvu* 'apsedzas ar strīpainu sagšu resp. villaini'. Par ziemeļvidzemnieku adjektīvu formām ar *-ains, -aina // -aiņš, -aiņa* sk. Rudzīte 1958, 157. lpp. Stāstā brālis ir *laipnigs* 'laipns', jaunības mīlība *patiesīga*, kaut kas notiek *pēdīgo* 'pēdējo, beidzamo' reizi, zaļa zālīte ir *dižana*. Kad *tūmējās* akas vasarā kļuvušas tukšas, ūdens tiek nests no *tālejās*. *Dails* autoram ir *o*-celma adjektīvs (*daila meitiņa*).

Lietvārdi (un citi nomeni) daudzskaitļa datīvā un instrumentālī stāstā bieži beidzas ar senisku galotni *-im*: *saimniekim, uz Cēsim, ar vāģim, ar linim, stāsta visim radim, viņim, pašim, ar citim puišim, par visim brāļim*. 2. deklinācijas lietvārdiem (*ļi̯o*-celmiem) vienskaitļa datīvā galotne aizgūta no 1. deklinācijas paradigmas (*o*-celmiem):

kapļam un *šķūņam* (ne *kaplim*, *šķūnim*), *cālīšam* un *vecīšam* (ne *cālītim*, *vecītim*), *kambaram* (ne *kambarim*), *rudeņam* (ne *rudenim*). Tas pats arī personvārdos: *Kārļam* (ne *Kārlim*), *Ādamam Laužņam* (ne *Lauznim*), *kalpam Pēter Beņķam* (ne *Beņķim*). Par šādu *-am* kā tipisku Ziemeļvidzemes izlokšņu pazīmi sk. Raģe, 57. lpp.

„Ādama stāstā" no lietojuma mūsdienās morfoloģiski atšķiras daudzi lietvārdi, te ir *siltuma* (un *siltums*), *pavasara* (un *pavasaris*), *pāra* (un *pāris*) un pat *prâta* (un *prâts*). Daudzi sieviešu dzimtes *i*-celmi nominatīvā šeit ir *ē*-celmi: *ause*, *gove*, *valste* (ne *auss*, *govs*, *valsts*), *ilkses*, *loga rūtes* (ne *ilksis*, *loga rūtis*). Lietvārdi *augons* un *kamzols* stāstā parādās kā *o*-celmi (akuzatīvs — *augonu*, *kamzolus*), tāpat *pērkons* (bet *pērkoņī*). Graudus maļ *dzirnūs* un iet *gar dzirnūm* — tātad *dzirnavas* šeit ir vecs sieviešu dzimtes *u*-celms. Arī vīriešu dzimtē saglabāts dažs neparastāks *u*-celma lietvārds: *krogus*, *vīnus*, *Kalnmačus*, *Ans Mistrus* (sal. Rudzīte 1964, 115. lpp.; 1997, 251. lpp.). Parasts ziemeļvidzemnieku runai ir sieviešu personvārda lietojums ar vīriešu dzimtes galotni — stāstā minēts *Triniņas Annis*, ko izaugušu autors dēvē jau par Annu. Citas Annas Purmalis tomēr sauc par *Annēm* vai *Annām*.

Ziemeļvidzemes izloksnēm raksturīgu īpatnību netrūkst arī verba formās. Darbības vārda *iet* tagadnes vienskaitļa pirmā persona beidzas ar *-mu*: *iemu*, *pieiemu*, daudzskaitļa forma ir *ietam* 'ejam', pavēles izteiksmē lietota arhaiska forma *eita*! 'ejiet!', *aizeita*! 'aizejiet!'. Līdzīgi no *dot* ir *domu*, no *ēst* — citur Latvijā reti sastopamais *ēmu*. Verbam *būt* seniska ir trešās personas forma *iraid* 'ir'. Pagātnes lokāmais divdabis ir gan *bīš*, gan *bijis*, tekstā paturētas abas formas. Īpatnējs ir arī dažs cits divdabis: tiek gaidīta *uz mūžiņu aizietamā stundiņa* 'nomiršanas stunda', meita ir iepazinusies ar pusmuižā *dzīvodamu* 'dzīvojošu' puisi.

Verbu daudzskaitļa 2. persona pavēles izteiksmē beidzas ar *-at* (*pavelkat*! 'pavelciet!', *nebraucat*! 'nebrauciet!', *atnesat*! 'atnesiet!', *rēķinājat*! 'rēķiniet!') un *-āt* (*pagaidāt*! 'pagaidiet!', *sakāt*, *māt*! 'sakiet, māt!'). Sastopama arī galotne *-ait* un ne tikai *ā*-celmiem: *sakait*, *zinait*, *liekait*, *uzvārait*, nešķirot istenības izteiksmes formas no pavēles izteiksmes.

Atgriezeniskās galotnes *-as* vietā bieži lietota *-ās*: *kurās* 'kuras', *steidzās* 'steidzas', *ļaujās* 'ļaujas', *runājās* 'runājas'. Verba *brīnīties* forma vēl nav stabila: autors rakstījis gan *brīnēties*, gan *brīnoties*. Vairākas fonētiskas un morfoloģiskas īpatnības vērojamas primāro darbības vārdu formās: *pirc pats!* 'pērc pats!', *es bēdzu* 'es bēgu', *svece dedza* 'svece dega' (sal. Raģe, 112. lpp.), *iespraucos* 'iespraucos', *tura* 'tur'. Reizēm izmantots vidzemnieku runā sastopamais *-ī-* iespraudums nākotnē verbiem, kuru sakne nebeidzas ar *s, z, t, d*: *pusotras sveces nodedzīs* 'pusotras sveces nodegs', *govei bariba ticīs* 'govij barības pietiks'.

Atstāstījuma izteiksmē lietotas ziemeļvidzemnieku runai tipiskas formas: *ko es būs darīt* 'ko es darīšot', *būs augt lielas* 'augšot lielas', *viņam prom jāietot* 'viņam jāiet prom', *lai ietot pie tēva prasītu* 'lai ejot pie tēva prasīt'; nākotne veidota no verba *būt* nākotnes un infinitīva: *vai ciemints tālāku būs iet* 'vai ciemiņš iešot tālāk', *vai būšot dot to meitu?* 'vai došot to meitu?', *vai es baznīcā nebūšot braukt* 'vai es nebraukšot uz baznīcu'.

Par somugru iespaidu liecina tekstā vietumis sastopamais citu personu formu aizstājums ar 3. personas formu: *es ir piekusis, nācis, atvedis* 'es esmu piekusis, nācis, atvedis', *neir gājis* 'neesmu gājis', *tu ir bijis* 'tu esi bijis', *tu ir nopirkts* 'tu esi nopirkts', *Un nu tik taisās vakarā un iemu* 'Un nu tik taisos vakarā un eju'.

Ļoti bieži tekstā izmantota senatnīgā supīna[46] forma pēc darbības vārdiem, kas izsaka virzību: *veda sildītos, gājām gulētu, iet šņaba nodzertu, gāja bidelētu, nāk preti zirga saņemtu* utt. Supīnu ziemeļvidzemnieki plaši lieto arī mūsdienās. Sal. Raģe, 141. lpp.

Dažas īpatnības sastopamas arī citās vārdšķirās. Tā personu vietniekvārda *mēs* daudzskaitļa akuzatīvs ir gan *mūs*, gan *mūsis* (*ņem mūsis priekšā*), datīvs (instrumentālis) beidzas ar *-im*: *pie manim*. Piederības vietniekvārda vietā bieži lietots personas vietniekvārda datīvs: *man mātes brāļi* 'mani mātesbrāļi', *man māsas vīrs* 'mans māsas vīrs', *man bērnu* 'manu bērnu', *tev tēvam* 'tavam tēvam'. Norādāmā

46
Supīns ir sena, nelokāma darbības vārda forma, kas izsaka darbības mērķi blakus kustības darbības vārdiem (VPSV 382. lpp.).

vietniekvārda *tas* lokatīvs ir *tamī, tamos*, sieviešu dzimtes daudzskaitļa formas ir *šās, šām*.

Mēra, svara un laika nosaukumos stāstā bieži lietots vecais divskaitlis — *ar abi roki, to trīs dieni man strādāj, nostrādāju pieci nedēļi, divi nedēļi tīrīju linus un pieci dieni sēju podos* (par divskaitļa atliekām latviešu valodā sk. Endzelīns 1951, 450. lpp.). Arī skaitļa vārdu salikteņi *vienpadesmit, piecpadesmit, astoņpadesmit* ir seniski.

Apstākļa vārds *kamēr* autoram ir *kāmērt*, bet *tikmēr — tikmērt; tūlin* konsekventi rakstīts ar cietu *n*, *tālāku* 'tālāk' — ar galotni *-u*. Citās pārākās pakāpes formās paturēta galotne *-i*: *lētāki, mudīgāki, vieglāki*. Arī *vēlu* ir ar galotni *-i* — *vēli*, blakus *tālu* ir arī *tāļi*. Laucinieki Purmaļa stāstā pārvietojas *braukšis* (arī *braukšus*) vai iet kājām.

„Ādama stāstā" adverba nozīmē tiek lietota prepozīcija ar locījuma formu — *skrēja no pakaļas* 'pakaļ', *apakš gultas* 'pagultē'. Savukārt *nāku dzērienā* Purmalim nozīmē nākt pēc dzēriena, *braukt alū* vai *dēļos* — braukt pēc alus vai dēļiem, *braucu brūtes pūrā* 'braucu pēc brūtes pūra', *brauca kāzu galdos un krēslos* 'brauca pēc kāzu galdiem un krēsliem', *ir jāiet salmos* 'ir jāiet pēc salmiem' u. tml. — konstrukcija, kas mazāk sagatavotu lasītāju var pat maldināt. Purmaļa stāstā rakstīts par lietām, ko *par daudz grūts* 'grūti' *nest vienam pašam*, — adverba funkcijā šeit ir adjektīva vienskaitļa nominatīvs.

No prievārdu lietojuma jāatzīmē *par* biežais izmantojums ar nozīmi 'pa': *lēkāju par to pļavu* 'lēkāju pa to pļavu', *iemu par bodēm* 'eju pa bodēm', *par to vasaru* 'pa to vasaru', *par klēti* 'pa klēti', *par spēkam* 'pa spēkam' u. tml. Prepozīcija *pēc* var būt lietota adverba nozīmē: *dievvārdi pēc beidzās* 'dievvārdi vēlāk beidzās', *vīra māte pēc atlaidās* 'vīramāte vēlāk kļuva pielaidīga' (sal. Raģe, 105. lpp.).

Īpašu noskaņu un dzīvīgumu manuskriptam piešķir Ā. Purmaļa lietotā leksika. Teksts ir bagāts ar mantotiem un aizgūtiem apvidvārdiem, kas mūsdienās jau ir aizmirsti vai ko zina vairs tikai gados vecāki Mazsalacas apkaimes iedzīvotāji. Tā *atkausa* ir *atkusnis, dzīga — dzīve, vāvarāji — vaivariņi, kartiņi — kartupeļi, pūdējums — papuve, rīki* — zirga aizjūga piederumi. *Rinnis* ir neliela, garena pļaviņa meža ielokā, kurā senāk stāvējis ūdens. Rudzi un malka tiek krauti *ielās*, vesti *vezmos*. *Plēcināties* nozīmē 'plivināties, vicināties', *plēsumu*

plēst — 'lidumu līst'. *Pazīt* autoram ir *pazistēt, es pazīstēju* nozīmē 'es atpazinu'. Stāstā sastopamas arī senas vārdu nozīmes: *pulkstens* ir *zvans*, *zinātnieks — zinātājs*, *atminēt — atcerēties*, *laist — ļaut* u. tml. *Pagalam* Purmaļa stāstā nozīmē arī 'pavisam, uz visiem laikiem'.

Svarīgas Latvijas lauku kultūrvides liecības ir Ādama Purmaļa bagātīgi lietotie historismi un arhaismi — vecvārdi, kas apzīmē novecojušas, neaktuālas vai mūsdienās citā vārdā sauktas vēsturiskas reālijas. Autora dzīves laikā mazāku zemi mērī *pēdās*, lielāku — *pūrvietās*, miltus mērī *siekiem*, malku — *asīs*, sāli sver *podiem*, bet rudzus — *pūriem*, linus pērk *birkaviem*. Vieni *korteļiem* pērk *brandvīnu*, citi iegādājas *čabu zābakus*. *Rati* manuskriptā tiek saukti ar ģermānismu — par *vāģiem*, bet tiem blakus ir jau arī *divrati* 'divriči'. Kad *uz Rūjeni* brauc laulāties pats stāsta autors, *dzelzs asu goda vāģiem* priekšā tiek jūgti *divi brūni šķimeļi ar tiem visu labākiem godu rīkiem, pie ilkses* vēl piekarinot *divus pulkstenus*... (Sal. ar LLVV 7_2, 373. lpp., kur *šķimelis* skaidrots kā *sirmis*, ko apstiprina arī tulkojošās vārdnīcas; savukārt par vidzemnieku *vāģiem* — darba un goda — plašāk ir rakstījis kūdumietis Rūdolfs Grabis — Grabis 2006, 76.–77. lpp.) Meitas Purmaļa stāstā staigā *diedziņu brunčos* (*kleite* ir kas vairāk jaunmodīgs), puiši — *diedziņu biksēs*, tātad — gan vieni, gan otri ir tērpušies pašaustās drānās. Kad kļūst par karstu, gājējs svārkus *atmet* 'atpogā', kad līst lietus vai ir citādi nejauks laiks, — uz pleciem uzmet *sakšu*. *Magazine* 'magazīna' ir pagasta labības rezervju krātuve — daudzu zemnieku cerību vieta neražas gados un pavasarī. Tas, ko citi autori vēlāk sauc par *priekšstrādnieku*, Ā. Purmalim ir *priekšsaimnieks*. Kas ir *pusgraudnieks*, droši vien zina daudzi, bet ko nozīmē *pļaut uz pussienu*? Un kā tas ir, kad vidzemnieki iet *visi klaji*? Šādu un citu neparastāku autora lietoto vārdu skaidrojumu sniedz vārdnīca grāmatas beigās.

Ā. Purmaļa manuskriptā ir ļoti daudz ģermānismu. Kaut dienasgrāmatas beigu variants pārrakstīts 20. gs. sākumā, kad rakstu valoda jau bija kļuvusi daudz latviskāka, arī citādi vairāk sakārtota, ģermānismu īpatsvars tajā joprojām ir liels. Tomēr autors nevar būt runājis citādā valodā kā tajā, kurā ir „audzis", un viņa laikā tādi vārdi kā *rūme* 'vieta', *smuki* 'skaisti', *deķis* 'sega', *kambaris* 'neliela dzīvojamā piebūve', *ķēķis* 'virtuve', *ģeldēt* 'derēt' ir pavisam parasti. Muižai tuvāku amatu nosaukumi Purmalim ir vāciski (*melderis, dakter(i)s, brūvers*,

skrīvers, *būmanis*, *dreimanis*, *kaupmanis*), savukārt zemnieka ikdienai tuvākie tiek saukti latviskos vārdos: *kalējs*, *dārznieks*, *podnieks*, *pirtnieks*, *pavārs*, *mežsargs*, *zirgu kopējs*. Dažu vācisko leksēmu autors lieto paralēli latviskajai: *mandega* un *pirmdiena*, *spāsēt* un *jokot*, dažs vārds asimilēts divējādi: *mantelis* un *mētelis*.

Vācu valodas ietekme jūtama ne tikai leksikā, bet arī sintaksē. Sastopamas konstrukcijas, kur apzīmētājs atrodas aiz apzīmējamā vārda, kaut latviešu valodā vajadzētu būt otrādi, piemēram: *diezgan tur dabūju priekos un bēdās padzīvoties to laiciņu jaukāko ziedu*; *baltu nepervētu galdiņu vidū kambar, otrā galā klēts grīdas*. Ar nelatvisku, bet veclatviešu tekstiem tipisku konstrukciju, izmantojot prievārdu *iekš*, dažkārt izteikts lokatīvs: *iekš dziļām domām*, *iekš maizkambari* u. tml. No mūsdienu valodas viedokļa neveikla ir arī daža cita konstrukcija: *iedota no viņa tēva* nozīmē 'tēva dota' u. tml. Izsakot nolūku, datīvā tiek lietota prepozīcija *priekš*: *priekš mūrēšanas* 'mūrēšanai', *priekš lasīšanas* 'lasīšanai', *priekš apstrādāšanas tās zemes* 'zemes apstrādāšanai'. Norādāmais vietniekvārds *tas* bieži izmantots kā artikuls: *tie lielmaņi* 'lielmaņi, kungi', *tā sēža* 'sēdvieta', *tos linus* 'linus'. Visas minētās īpatnības tekstā paturētas nelabotas.

Uzmanību saista arī teksta stilistika un Ā. Purmaļa izmantotie ekspresīvie izteiksmes līdzekļi. Tā, rakstot par savu vizīti pie ārsta Tondorfa, autors viņa runu individualizē, *s* vietā pārspīlēti lietojot *š*: *„Nekaš, nekaš, tad būs vešels."* Ekspresivitāti tekstā stāstītājs panāk, izmantojot tiešo runu, dažādus, mūsdienās pat nepazīstamus izsauksmes vārdus, atkārtojumus un uzsvērumus. Piemēram, kad puika pastrādājis nedarbu, māte sauc: *„To-o! Nu vanags cālīšam virsū!"* Vai arī — kad Vieķis, garš vīrs būdams, krīt pār sētu, Purmalis, šo kritienu dzīvāku padarīdams, raksta: *„... krīt, a-lau, pār sētu pāri lejā."* Emocionāli ekspresīvāku tekstu padara arī atkārtojumi, piemēram, izsaucienos — *ak tu prieks! ak tu jaukums!*, rakstot par bērnu dienu piedzīvojumiem. Savukārt, paužot izbrīnu, tiek teikts: *„Ak tu brīnums, ak tu brīnums!"*, bet par neveiksmēm ar meitām autors stāsta lasītājiem gaužas: *„... vai*

nav posts un posts pie pirtnieka meitas iet?"Šis ir tikai neliels ieskats mazsalacieša Ādama Purmaļa dzīvesstāsta valodas īpatnībās. „Ādama stāsts", domājams, būs vērtīgs un saistošs izziņas materiāls ne tikai folkloristiem un etnogrāfiem, bet arī valodniekiem, īpaši izlokšņu un latviešu zemnieku rokraksta literatūras pētniekiem.

Lidija Leikuma, Sanita Reinsone

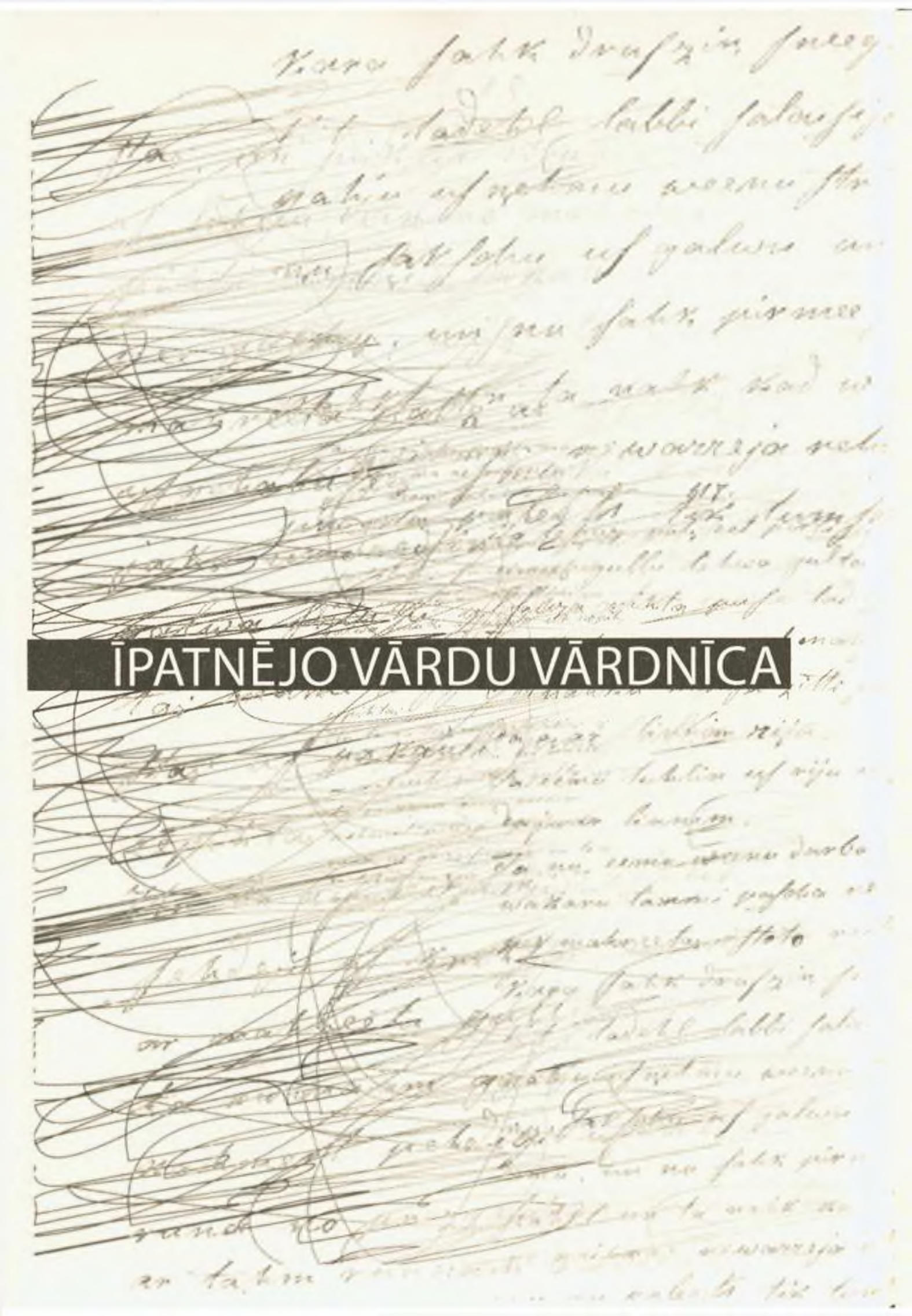

ĪPATNĒJO VĀRDU VĀRDNĪCA

algācis* *subst.*, algādzis (EH I 67), strādnieks, kas strādā par dienas, nedēļas vai mēneša algu (LLVV 1 158)
Saimniekam nav vajadzīgs tāda puiša, kad pats ar meitu nevarēs nostrādāt, tad pieņems kādu algāci rokpelni. 157(1)

andele *subst.*, tirgošanās (ĒIV I 61)
< vlv. *handel* (Zēvers 1936 3)
.. *tad braucam uz tirgu es ar savu brāli Kārli uz andeli.* 156(2)

andelēt *v.*, tirgoties, iztirgot (ĒIV I 61)
< lv. *handeln* (Zēvers 1936 3)
Andelē man bērnu sazini nu uz visu mūžu vienam svešam cilvēkam .. 167(3)

apakle *subst.*, apkakle (ME I 72)
Kad vilku kamzolus sev mugurā, tad piedurknes arvien uz augšu un apakli uz zemi. 60(1)

apaloties *v.*, apmaldīties, kļūdīties (ME I 74, ĒIV I 63)
Baile, kad neapalojos. 83(2)

aptaksierēšana, aptaksiere *subst.*, novērtēšana (LVV 792)
< vc. *abtaxieren* (ME II 871)
.. *visu to mantību mājas kopā ar tēva un mātes nosacīšanu un aptaksierēšanu norakstīja un sarēķināja, cik katram nākas.* 142(2)
.. *viss paliek gruntniekam vienam pašam par labu bez kādas aptaksieres.* 143(2)

---

* Vārdnīcas šķirkļi veidoti pēc vienotiem principiem: skaidrojamais vārds rakstīts **tumšiem** burtiem, aiz tā norādot vārdšķiru (saīsinājumu sarakstu sk. vārdnīcas beigās) un dodot vārda nozīmi, kas izsecināta no konteksta. Nozīmes skaidrojumiem izmantotas gan latviešu literārās valodas vārdnīcas, gan izlokšņu vārdnīcas, gan citi avoti (sk. literatūras sarakstu, kur arī avotu saīsinājumi). Tādējādi skaidrojamās leksēmas lietojumu iespējams vērtēt mūsdienu latviešu valodas un areālā kontekstā. Aizgūtiem vārdiem, galvenokārt ģermānismiem, raudzīts noskaidrot to cilmi. Pēc < zīmes tiek minēta valoda, no kuras vārds aizgūts, citējot aizgūtā vārda oriģinālu. Etimoloģijām izmantoti galvenokārt divi avoti — J. Zēvera darbi (Zēvers) un Mīlenbaha–Endzelīna vārdnīca (ME) ar papildinājumiem (EH), tāpat tulkojošās vārdnīcas. Ja skaidrojumi avotos atšķiras, tiek minēti visi varianti. Vārda lietojumu tekstā ilustrē konteksts ar lappuses un vārda lietojuma biežuma norādi iekavās. Ja vārdam ir vairākas nozīmes vai vārda gramatiskās formas bijušas atšķirīgas, ilustrācijai izmantoti divi vai vairāki teikumi.

ass *subst.*, garuma mērvienība, aptuveni 2,13 metru, arī tilpuma mērvienība (malkas daudzuma mērīšanai), kas atbilst aptuveni 2–4 kubikmetriem (LLVV 1 333, ĒIV I 100)
.. sacirtu tās saknītes vien no tiem kokiem div asis, sakrāvu priekš ķēķa malkas kurināšanai. 175(5)

atdievoties *v.*, atvadīties, sakot ardievas (ME I 154)
< ar Dievu!
Un tā atdievojās Vieķis un aizbrauca. 72(3)

atkausa *subst.*, atkusnis (ME I 165, VIV I 55)
.. visu ziemu lietus nebija nemaz, nekādas atkausas no Mārtiņiem līdz Māras dienai .. 98(1)

bairītis *subst.*, bavāriešu alus šķirne; pudeļu alus (LLVV 2 24, ĒIV I 147)
< vc. *bayrisches Bier* (Zēvers 1918 142)
.. un Kristap Sipols, skrodelis, brauca bairīti uz muižu. 134(2)

birkavs *subst.*, masas (svara) mērvienība — aptuveni 163,8 kg (LLVV 2 93, ĒIV I 171)
Tad nopirku no Ādam Laužņa, mana sievas tēva, divi birkavi garo salmu priekš jumta par divi rubuļi birkav .. 154(9)

bleistiķis *subst.*, zīmulis (ĒIV I 176)
< lv. *bleistick* (Zēvers 1936 14)
Šķester, dod bleistiķi! 135(1)

brandvīns *subst.*, degvīns (ME I 323)
< lv. *brandewin* (Zēvers 1936 16, ME I 323)
Tas stops brandvīna, ko māte pelnīja, bij tēvam jānodzer. 63(9)

brūver(i)s *subst.*, aldaris (ĒIV I 191, LLVV 2 135)
< vlv. *brūwer* (Zēvers 1936 19)
< vlv. *bruwer* (ME I 342)
Un tad pārdevu miežus divpadesmit pūru Kuno muižā igauņos brūveram žīdam .. 137(1)

būmanis *subst.*, namdaris, celtnieks (ME I 360, ĒIV I 200)
< vlv. *būw(e)man* (Zēvers 1936 23)
< vlv. *būwman* (ME I 360)
.. jo es pats kāršoju un jumtu uztaisīju no salmiem, un liku griestus pats, tikai būmanis stāvu vien palīdzēja uzcirst .. 154(1)

butele *subst.*, pudele
< lv. *buttel* (Zēvers 1936 23)
Un tā igauņi ar iedraudzējušies palika pazīstami, deva katris no savas buteles raudzīt. 63(1)

celāt *v.*, cilāt (ME I 368, VIV I 115)
Un tā nu grāb tos miltus un celā arvien to kulīti .. 142(1)

ceļakauls *subst.*, celis, ceļgals (ME I 370, ĒIV I 208)
Tā man no tās salšanas vakarā tūlin vienā ceļakaula galā sāk sāpēt .. 74(1)

ciemints *subst.*, cieminš
Un sāk prasīt, kas esot ienācis, laikam ciemints gan tas esot. 87(5)

čabu zābaki *subst.*, čabas — sarkanbrūni vai dzeltenbrūni zābaki ar platiem purniem un gariem stulmiem (ĒIV I 230); lieli lauksaimnieku zābaki (LKV II 4049)
Tā arī tēvs man nopirka vien pāra čabu zābakus .. 71(1)

četverka *subst.*, krievu tilpuma mērs graudiem un citām beramām vielām, atbilst 6,56 litriem (Zemzaris 81)
< krievu *четверть*
Sabīdelēju vienu četverku miežu priekš karašas. 170(2)

diedziņu bikses, brunči *subst.*, šūti no diedziņu drēbes, resp., pusaudekla: kokvilnas šķēri, lina audi (LKV III 5515)
.. *Mārieta pate ar uzpucēsēs un uzģērbusies smuki — kartuna jaka un diedziņu brunči* .. 90(1)
.. *uzvelku spīdīgos zābakus kājā un diedziņ bikses* .. 113(1)

dienviducis, dienas viducis *subst.*, dienas vidus, pusdienas laiks (ĒIV I 264)
.. *es tad runāju, lai dod man zemi, ko es pats ar kapli biju uzcirtis par pavaļas brīžiem rudeņos jeb pavasaros, [..] kā arī par dienvidučiem* .. 142(1)
.. *iemu par dienas viduci pie Rūjen Oļļas tēva, lai nāk man līdz* .. 124(2)

dievvārdnieks *subst.*, baznīcēns (ĒIV I 267)
Tā es sēdēju tur vāģos, kāmēr dievvārdnieki nāca ārâ no baznīcas .. 66(2)

diņģēties *v.*, kaulēties (EH I 321, ĒIV I 268)
< vlv. *dingen* (Zēvers 1936 26, EH I 321)
Tā tad sākam ar to ķēvi aplūkot un uz to diņģēties, lai atlaiž lētāki .. 156(2)

divrati *subst.*, divriči, rati ar diviem riteņiem (ME I 473)
.. *ņem vienus divratus un lieku uz tām mazām ragutiņām* .. 80(1)

dreimanis *subst.*, koka virpotājs; tekstā arī uzvārds (ME I 497)
.. *man bij tik labs ratiņš, un nu nevelk un nevelk. Laikam būs jānes pie dreimana*. 85(1)

dzeltenmaize *subst.*, salda smalko kviešu miltu maize, kas cepta ar safrāna un olu piedevām, parasti arī ar rozīnēm (LLVV 2 438); baltmaize ar rozīnēm un safrānu (ĒIV I 293)
.. *tad tika apsveicināts ar vīnu un dzeltenmaizi pacienāts*. 134(1)

dzērējs *subst.*, dzērājs
.. *kad tik nekāds dzērējs, palaidnis neesot, tad lai ietot* .. 105(1)

dzīga *subst.*, dzīve (ME I 556)

Bet nu kāda dzīga tad lai nu ir man, rokpeļņam,
kur saimnieku dzīve ir naidošanās? 147(1)

dzoss *subst.*, zoss (ME I 563)

Tad visi ganījām kopā uz pūdējumu cūkas un dzosis. 61(4)

elskine *subst.*, cietināta, atsevišķi liekama priekšdaļa kreklam (ĒIV I 313)

.. un vēl smalka šuvēja — kleites un elskines visu
visādas šuvot, kādas katram vajadzīgs. 100(1)

ērbeģis *subst.*, dzīvojamā māja (LLVV 2 505, ĒIV I 317)

< vlv. *herberge* (Zēvers 1936 33, ME I 574)

Un tur vīri lūkojas uz manim no ērbeģa .. 117(7)

ērķelēt *v.*, tamborēt (ĒIV I 317)

< vlv. *hekelen* (EH I 372)

Un lielais spilvens bija ar iekš tās gultas ar mazo galvas spilvenu,
tādu smalku, mīkstu, ērķelētim galim izgreznotu .. 118(1)

erroties *v.*, būt īgnam, neapmierinātam, skaisties, dusmoties (LLVV 2 508)

< vlv. *erren* (Zēvers 1936 33)

Kas nav labi, tas nav labi, tā es pats par sevi
errojos visu to cetordienu .. 129(1)

garēm *adv.*, garām (ME I 602, ĒIV I 345)

Nāca tādi Mazi Zemnieciņi, iemu tiem garēm .. 113(3)

gostiņa *subst.*, deminutīvs no *govs* (ME I 692)

Vai dzirdi, sieviņ, sāc tik to gostiņu slaukt par sevi! 140(3)

gripele *subst.*, grifele. No grafīta izgatavots irbulis rakstīšanai uz šīfera tāfeles (LLVV 3 146, ĒIV I 365)
< vc. *der Griffel*
.. kad skolotājs vēl rādīja, kā gripele pirkstos turama, tad bij skolotājam pašam ar jāsmej līdz .. 65(2)

gruntnieks *subst.*, zemes, māju īpašnieks (ME I 666, LLVV 3 156)
< vlv. *grunt* (Zēvers 1936 37)
.. būšot manu jaunāko brāli Jāni rakstīt par gruntnieku. 70(36)

grunts *subst.*, pamats, pamati (ēkas), arī zemes īpašums (ME I 666, ĒIV I 366)
< vlv. *grunt* (Zēvers 1936 37)
Nu es bij [..] *tik priecīgs to cerības un grunts uzticības vārdu dabūjis*. 105(2)
.. māju vīri aizbrauca uz Cēsim kaļķos priekš kūts grunts mūrēšanas. 79(1)
.. viņš bija nopircis tur otru grunts māju Katvariešos. 163(6)

ģeldēt *v.*, derēt, būt derīgam, piemērotam (ĒIV I 378)
< vlv. *gelden* (Zēvers 1936 38, ME I 695)
Tā runa man neģeld! 91(4)

ieliņa *subst.*, deminutīvs no *iela*, rudzu kulšanai izklāta labības kūļu rinda; malkas grēda (ME II 35, ĒIV I 401)
Uz rudzu ieliņu man pretī kultu .. 138(1)
.. pieiemu pie malkas ieliņas un klausos .. 94(1)

ietūmā *adv.*, patuvu (ĒIV I 433)
Tā tieku šai meitiņai jau ietūmā, šī iet arvien mudīgāki .. 84(1)

īkss *adj.*, īss (ME I 835, ĒIV I 442, VIV I 279)
.. kas nu to var visu izstāstīt, ko dažu reizi tāpat neizpļāpā īksa laika pēc. 119(1)

izkantēt *v.*, apdarināt (ME II 156), cērtot padarīt, izveidot stūrainu (ĒIV I 471)
< vlv. *kante* (Zēvers 1936 46)
.. tad liku es savam sievas tēvam Ādam Laužņam sava kambara iekšpusi sienas izkantēt par pus rubuli no dienas. 150(2)

izlasināt *v.*, likt lasīt, pārbaudīt lasītprasmi (ĒIV II 199)
Tā nu mācītājs izlasina un pieraksta manu brūti. 133(1)

izšamerēt *v.*, izšiverēt, iziet, izstaigāt
.. un iet tūlin pie meitām un izšamerē .. 116(1)

kaļķītis *subst.*, kaļķa pīpe (ME II 147), māla pīpe (LLVV 4 108)
< vlv. *kalk* (Zēvers 1936 45)
.. paņēmu no mājas līdz savu kaļķīti, laika kavēdams, un uztaisu to un iesmēķēju bišķi. 89(5)

kambaris *subst.*, istaba (LLVV 4 113, VIV I 368–369)
< vlv. *kamer* (Zēvers 1936 45, ME II 149)
Tā dzīvoja tais vecos kambaros .. 58(85)

kāmērt *conj.*, kamēr (ĒIV II 49)
Tā dzīvoja tais vecos kambaros, kāmērt vienu svētdienas rītu, brokastu ēdot, jumts nokrita zemē. 58(108)

kamzols *subst.*, džemperis; bieza auduma vīriešu svārki (ĒIV II 50–51)
< lv. *kamsõl* (Zēvers 1936 46)
Kad vilku kamzolus sev mugurā, tad piedurknes arvien uz augšu .. 60(1)

karīte *subst.*, kariete (ME II 162, ĒIV II 59)
< lv. *karrêt* (Zēvers 1936 47)
< vc. *karrete* (ME II 162)
.. brīnās par manu karīti un neiet no mana zirga neviens prom. 81(2)

kārpa *subst.*, kārba, ciba (ME II 197)

Pie kārpu taisītāja meitas. 127(1)

kāršot *v.*, piestiprināt kārtis (pie jumta spārēm) (ĒIV II 61)

.. es pats kāršoju un jumtu uztaisīju no salmiem .. 154(2)

kartiņi *subst.*, kartupeļi (ME II 165)

.. viens pūrs kartiņu stādīts saimnieka mēslotā zemē .. 144(1)

kartuns *subst.*, katūns (ME II 165)

Un Mārieta pate ar uzpucēsēs un uzģērbusies
smuki — kartuna jaka un diedziņu brunči .. 90(1)

kāst (vilnu) *v.*, kārst (ME II 204)

Un tā jaunākā meita Ede ņem to paunu vilnas
sev līdzās un sāk kāst to vilnu. 85(1)

kaupmanis *subst.*, tirgotājs, uzpircējs (VIV I 380)

< lv. *kōpmann* (Zēvers 1936 61)

.. nodomāju ar linim braukt pie kaupmaņa pārdotu .. 79(3)

kavilieris *subst.*, kavalieris

< vc. *der Kavalier*

.. kavilieru un pielūdzēju tādai jaunavai netrūkst .. 166(1)

klaji, visi klaji, *vārdu savienojums* ar nozīmi „itin visi" (ME II 210, ĒIV II 82–83, VIV I 383)

Tā runāja Meļķis uz to vēveri, [..] *lai nākot*
līdz, būsim iet visi klaji. 121(1)

kontraks *subst.*, kontrakts, līgums (ĒIV II 107)

Un es arī pelnījos ar kontraku rakstīšanu. 149(6)

kortelis *subst.*, viena ceturtā daļa litra vai stopa (LLVV 4 380, ĒIV II 146)
< vlv. *quartēr* (Zēvers 1936 61, ME II 348)
.. kāmērt mans tēvs izpirka un iedeva
vien korteli brandvīna. 75(2)

krāns *subst.*, krāsns (ME II 266)
Un tad citas meitas mani aicināja pie krāns, lai sildoties. 59(10)

kreisdakter(i)s *subst.*, apriņķa ārsts
< vc. *der Kreis*
Tā izbrauca Valmieru pie kreisdaktera. 68(3)

kučeris *subst.*, kučieris (ME II 298)
< vc. *der Kutscher*
Tur nāk pats brūtgāna tēvs preti ar vienu
kučeri, kas zirgu saņem. 169(2)

kudi brat! *izsauciens* ar nozīmi „kur nu!"
< krievu *куды брат!*
Bet, kudi brat, no tam neko uz to runu
nevaru nekā iesākt .. 126(1)

kūms *subst.*, krusttēvs (ME II 336, LLVV 4 486)
.. aicināja savus godīgos sievas brāļus par
kūmiem pirmam dēlam .. 58(2)

kurators *subst.*, aizbildnis, arī pārzinis
.. par kuratorim bij man mātes brāļi .. 142(4)

ķēķis *subst.*, virtuve (ME II 373, LLVV 4 531, ĒIV II 159)
< vlv. *kōke* (Zēvers 1936 64)
< vlv. *koke* (ME II 373)
.. paliku par ķēka puisi un linu strādnieku .. 74(9)

ķeša *subst.*, kabata (ME II 371, LLVV 4 540, ĒIV II 167)
< poļu *kieszeń* (ME II 371)
.. *viens, līdzās sēdēdams, no ķešas bij izzadzis to kliņģeri.* 66(1)

labdarītājs *subst.*, labdaris
Vecais Talcis Lauris Ādminis [..] *izlikās*
liels valstes labdarītājs. 75(1)

lāns *subst.*, liels, necaurejams mežs (ME II 439, LLVV 4 593)
Bet nu aiziemu līdz lāna ceļam un palieku tur stāvot. 128–129(2)

lauks *adj.*, tāds, kam pierē gaišs plankums (parasti par zirgu vai govi) (ME II 427, LLVV 4 614, ĒIV II 202)
Un sajūdzam uz to labāko ar tiem visu labākiem goda
rīkiem mazo lauko zirdziņu, visu vieglāko skrējāju. 80(1)

lekcions *subst.*, lekcija, priekšlasījums
< vc. *die Lektion*
Un brūte pati lasa spredikļi un lekcionu. 106(1)

lievenis *subst.*, segta vaļēja vai slēgta piebūve, arī nojume pie dzīvojamās vai saimniecības ēkas (LLVV 4 690, ĒIV II 232)
< lv. *lōving* (Zēvers 1936 71)
< vlv. *love(ne)* (ME II 508)
Un tad es to veco staļļa lievenīti un cūku kūti, kas bij
pie staļļa, atnesu un iebūvēju sev klētiņā. 154(1)

līnijdroška *subst.*, izbraucamie rati ar sēdekli garenvirzienā (VIV I 475)
Un brauca vienu visi tie kāznieki ar
līnijdroškām un pedervāģiem .. 169(2)

lipstiķis *subst.*, ārstniecības lupstājs (*levisticum officinale*) (LVAN 193)
Un tā nu atnāk mājā, sāk likt to plāksteri virsū
uz to vaini un ar lipstikiem sautēt. 67(4)

lona *subst.*, alga, atalgojums (LLVV 4 743)
< vlv. *lōn* (Zēvers 1936 74)
.. *ar to lonu neiznāk iztikt!* 140(17)

lonenieks *subst.*, algādzis, strādnieks, kam jāmaksā alga
< vlv. *lōn* (Zēvers 1936 74)
Un mēs, tie trīs brāļi, tikām ieskatīti par loneniekiem. 143(1)

lozes *subst.*, zīmīte ar kārtas numuru rekrūšos iesaucamo noteikšanai lozējot. *Iet uz lozēm* — iet uz rekrūšos iesaucamo lozēšanu (LLVV 4 745, ME II 529)
< vlv. *lōs* (Zēvers 1936 74)
< vlv. *lôs* (ME II 529)
Tā nu tika jau piedzīvots tas divdesmit pirmais gads, kad uz lozēm jāiet kara dienestā. 74(6)

luste *subst.*, patika, prieks (LLVV 4 756, ĒIV II 255)
< vlv. *lust, luste* (Zēvers 1918 153)
< vlv. *lust* (ME II 516)
Bet nu prieks un luste bij reiz uzpucēties par godam. 91(1)

magazine *subst.*, pagasta labības rezerves noliktava 19. gs. un 20. gs. sākumā (LLVV 5 39, ĒIV II 264)
Un prasa vēl arvien, vai vēl daudz ir labības magazinē .. 80(5)

maiksiņš *subst.*, deminutīvs no *maikss*; maiss (ĒIV II 266)
Vakaros, kad bērni gāja gulētu, tad ienesa katris savu maiksiņu, kur gulēt. 64(2)

maiņi *subst.*, maiņa
Tad es pats par sevi paliku dusmīgs, kad maiņi tādi neizdodās .. 129(1)

maizkambaris *subst.*, pieliekamais maizes un citu pārtikas produktu glabāšanai
Tā jaunākā Ede ieskrien maizkambari. 85(11)

mandega *subst.*, pirmdiena (ĒIV II 276, ME II 560)
< vlv. *māndach* (Zēvers 1936 76)
< vlv. *mândach* (ME II 560)
Es mandegā biju uz pabriku vilnas kārstu .. 112(2)

mantelis *subst.*, mētelis
< lv. *mentel* (Zēvers 1936 79)
Ņēma tad katris savu manteli vai sakšu,
kas nu katram bija .. 64(2)

mona *subst.*, alga, ko izmaksā graudā (ME II 683), arī uzturs, ko nespējniekam dod radinieki, tuvinieki (ĒIV II 334)
< lībiešu *muon* (ME II 683)
.. *mātei bija mona ar tēvu pašai par sevi,*
no saimnieka tika dota. 157(5)

monenieks *subst.*, strādnieks, kam tiek maksāts graudā (ME II 683)
Tur esot vienam moneniekam viena krietna
meita, vārdā Mārieta. 122(5)

nāburgs *subst.*, kaimiņš (ME II 697–698, ĒIV II 343)
< vlv. *nābūr* (Zēvers 1936 83, ME II 697–698)
Un tad nu kad kristības beidzās, un visi radi, draugi,
nāburgi aizgāja un atdievojās. 58(17)

nobrūķēt *v.*, lietot, izmantot (EH I 246)
< vlv. *brūken* (Zēvers 1936 18, EH I 246)
Bet tad gāja pie Beķer daktera pēc zālēm un
nobrūķēja tās Beķera dotās zāles .. 172(2)

norūmēt *v.*, novietot, nolikt vietā (ME II 842)
< vlv. *rūmen* (Zēvers 1936 104, ME III 570)
.. *kučeri atņem zirgu un aizbrauc projām, un norūmē* .. 168(1)

notaļ *adv.*, vienmēr, pastāvīgi (ME II 871–872, VIV II 61)
.. *jo vien notaļ cilvēks no priekiem nevar dzīvot*
pasaulē, bēdas ar jābauda. 59(1)

notigs *adj.*, steidzams, neatliekams, vajadzīgs, nepieciešams
(ME II 875, LLVV 5 721)
< vc. *nötig*
.. *vecais Zutis ar vadīja savu audžu dēlu ar meitu palīgā rudzu nopļautu un vasarājus ar kādās dienās notīgās* .. 139(1)

notrūcies *adj.*, nobijies, sabijies
.. *es neko nevarēju izrunāt, jo biju notrūcies* .. 75(3)

pabrika *subst.*, fabrika (ĒIV II 497)
Es mandegā biju uz pabriku vilnas kārstu .. 112(1)

panāči *subst.*, panāksnieki — kāzinieki no līgavas puses
„Eita nu vien, tad es ar dabūšu panāčus!" 91(1)

pārklaušināšana *subst.*, pārbaudīt (bērnus), lai novērtētu viņu mājmācībā iegūtās zināšanas (LLVV 6_1 347)
.. *kad mani veda pirmreiz pie mācītāja pie pārklaušināšanas* .. 65(1)

pārvinnēt *v.*, uzvarēt, pārspēt, laimēt (ME IV 600)
< vlv. *winnen* (Zēvers 1936 158, ME IV 600)
Un pēdīgi šī ar savu laipnīgumu un mīlību mani pārvinn .. 93(1)

pasaka *subst.*, nieki, pļāpas, tenkas (LLVV 6_1 440); *teikt pasakas* — sarunāties, parasti par ko nenozīmīgu (ĒIV II 566)
Nobraucam tur, sāk teikt pasakas. 71(21)

paste *subst.*, pasts
.. *ved mājā klāt un prom ar pastes zirgiem* .. 173(2)

pastellēt *v.*, izsaukt, likt ierasties, arī pasūtīt (ME III 108)
< vlv. *stellen* (Zēvers 1936 120, ME III 1060)
.. *un pastellē no Valtenberģu muižas pastes zirgus uz Mazsalaci pie Beķer daktera* .. 173(1)

pavārds *subst.*, uzvārds (ME III 133–134)
Un tai laikā bijusi pavārda došana .. 56(9)

paziņā *adv.*, zināšanā, būt zināmam
Nu ko nu darīt, aizdariņa nekur paziņā nav. 141(2)

pazīstēt *v.*, atpazīt, identificēt, piem., kādu personu (ĒIV II 589)
.. *grib mūsis pazīstēt, bet mēs, kāmērt taisa*
uguni, ar Meļķi par durvim ārā .. 121(3)

pēda *subst.*, garuma mērvienība, apmēram 30,48 cm (angļu un vecajā krievu mērvienību sistēmā) (LLVV 6, 582)
.. *un jaunu trīs pēdu platu grāvi tūlin apraku*
apkārt tai zemei, ko uzcirtu. 175(2)

pedervāģi *subst.*, atsperu rati (ĒIV III 11)
< lv. *veddere* + vlv. *wage* (Zēvers 1936 86, 152)
< vlv. *wag(e)n* (ME IV 493)
.. *Podniekiem sabraukuši visi ar pedervāģiem*
un līnijdroškām .. 171(2)

pērminderis *subst.*, draudzes vecākais, kas veic arī garīdznieka palīga pienākumus (LLVV 6, 613)
Un vienpadesmitā gadā gāju skolā uz
Kalnmaču pie pērmindera. 64(2)

perša *subst.*, dzejolis, pants (ME III 202)
< lv. *versch* (Zēvers 1936 87)
< vlv. *versche* (ME III 202)
.. *apskatīju visu to lielu grūtu darbu un tad*
nodziedāju to perš „Teici to Kungu ..." 176(2)

pervēt *v.*, krāsot (ME III 202)
< vlv. *verwen* (Zēvers 1936 87, ME III 202)
.. *galdiņš nepervēts, bet balts nomazgāts* .. 90(3)

piedarba, piedarbs *subst.*, piebūve, arī kuļamā vieta rijā (ME III 242, LLVV 6_2 24)
To sacījusi, Mārieta saķēra drēbes un aizskrēja prom par piedarbas durvīm .. 94(4)
.. *brūtgāna mātes radi ar bija pie piedarba durvīm* .. 168(1)

piesta *subst.*, izdobts trauks graudu sasmalcināšanai (ME III 296, LLVV 6_2 137)
.. *šķesteris būs vest rijā un likt uz piestu, un tad kult ar žagariem*. 65(1)

pijole *subst.*, vijole (EH XIII 230, ĒIV III 80)
< lv. *viõl, viole, fiole* (Zēvers 1936 157)
< vlv. *fiole* (EH XIII 230)
.. *pijoles līdz, kad turpat būsim Jaundīriķī taisīt mūziku, dancošanu* .. 120(8)

plēcināties *v.*, plivināties, vicināties (ME III 338)
Tad visi rotaļaimies un skraidījām par tīrumu, ar rokām plēcinaimies. 62(1)

plēvināties *v.*, plivināties, plandīties, lidināties (ME III 342)
Un uz visiem ēku jumtiem seši karogi plēvinājās. 168(1)

pods *subst.*, sena svara mērvienība — 8,14 kg, atbilst smagumam, ko vidēji spēcīgs cilvēks spēj ilgāku laiku nest vienā rokā bez sevišķa noguruma, t. s. optimālais svars (LKV XVII 32940)
.. *un pārdevu tos trīs podi linu par deviņdesmit kapeik par podu*. 79(9)

priekšsaimnieks *subst.*, darba dalītājs, norīkotājs (ME III 397)
Tad bija divi no tiem strādniekiem priekšsaimnieki .. 62(3)

prišs *adj.*, tāds, kas labi izskatās; (samērā) jauns (VIV II 208)
< vc. *frisch* (Zēvers 1936 95)
Es ar apvilku visjaunākās baznīcas drēbes un priši uztaisījos tā, ka nekad lēti nebij taisījies. 91(5)

provēt *v.*, raudzīt, mēģināt, censties ko izdarīt (ME III 401, ĒIV III 138)
< vlv. *prōven* (Zēvers 1936 95)
.. un sāku tāpat, lēnām provēdams, vilkt to gredzenu no pirksta. 103(2)

pucināt *v.*, rīdīt (suni) (ĒIV III 139)
Tā nāk pats māju tēvs ārā un pucina to suni. 104(1)

pūdējums *subst.*, papuve, atmata (ME III 445, ĒIV III 139)
Tad visi ganījām kopā uz pūdējumu cūkas un dzosis. 61(2)

pudulīts *subst.*, pudurītis
.. brūtgāna mātes radi ar bija pie piedarba durvīm savs pudulīts apstājušies .. 168(1)

pulka *adv.*, daudz (Raģe 86), *nenoteiktais num.* (LLVV 6_2 466)
.. tur bij sanākuši pulka puiši. 93(3)

pulkstens *subst.*, zvans (ME III 407–408, LLVV 6_2 430)
Un tā jūdzam vienu ķēviti ciet kamanās un pulkstenu pie ilkses, un tad braucam. 98(3)

pūrs *subst.*, tilpuma mērs — tāds graudu, kartupeļu daudzums, kas sver aptuveni 50 kg (LLVV 6_2 445, ĒIV III 153)
Un tad dabūju trīs pūri rudzu par visu to darbu, ko sabīdelēju uz kāzām. 137(13)

pūrvieta, pūravieta *subst.*, sena laukuma mērvienība — aptuveni 0,37 hektāri (LLVV 6_2 446, ĒIV III 154)
Bet nu runāju ar saimnieku, lai dod man zemi vien trīs pūrvietas uz renti par to mantības naudu. 142(38)
Tad es prasīju, lai man dod arī vien pūraviet tā plēsuma .. 154(1)

pusgraudnieks *subst.*, laukstrādnieks, kas par viņam lietošanā nodoto zemi atdeva zemes īpašniekam daļu (parasti pusi) ražas (LLVV 6_2 460)
..saimnieks [..] ņēma pusgraudniekus. 156(6)

pusmuiža *subst.*, no galvenās muižas nodalīta lauku lielsaimniecība (LLVV 6_2 466, LKV XVII 34553)
.. Nuķa pusmuižā man bij vēl viena pazīstama meita, tā bij tā Jēkab Bērziņa meita Ieva. 127(8)

pusmuižnieks *subst.*, pusmuižas īpašnieks, arī nelielas muižas nomnieks, īpašnieks (ME III 430, LLVV 6_2 466)
Un brauca vienu visi tie kāznieki ar linijdroškām un pedervāģiem vien gan pusmuižnieki, gan gruntnieki, gan mežsargi, gan meldera zeļļi. 169(1)

pussiens *subst.*, **pļaut uz pussienu** — pļaut (kādam) sienu, par atalgojumu saņemot pusi no nopļautā siena daudzuma (ĒIV III 164)
Bet nu arī pašu laiku bij muižai pļavu dalīšana purā uz pussiena. 144(3)

pusstops *subst.*, puse no daudzuma, kas ietilpst stopā (aptuveni 0,6 litri) (LLVV 6_2 473, ĒIV III 165)
Un stāvēja viens priekšsaimnieks arvien pie došanas katram vīram vien pusstop trešdienā un sestdienā. 62-63(1)

rāmēties *v.*, krāmēties (ME III 496)
.. ierāmējas prom uz jauno istabu .. 58(1)

rāmis *subst.*, prāmis jeb celtuve — četrstūrains plosts, ar ko ceļas pāri upei, aprīkots ar īpašu mehānismu (ME III 496, LKV II 3518)
> vlv. *prām* (Zēvers 1936 95)
Jau vecs, liels cilvēks, nemāk ar rāmi pārbraukt! 83(11)

rāmīt *v.*, kastrēt, rūnīt (ME III 496)
Un citas atkal mani, puiku, taisījās būs rāmīt. 59(1)

reizas *subst.*, **braukt reizās** — pelnīties (kaut ko pārvadājot, vedot), agrāk arī klaušu kārtā pārvadāt produktus, preces u. tml. (ĒIV III 193)
< vc. *die Reise*
Nu tad brauca Mežmuižnieks uz Pērnavu reizās. 148(1)

rente *subst.*, īre (ME III 511)
< vlv. *rente* (Zēvers 1936 99)
.. *rente jāmaksā saimniekam* .. 160(6)

rinnis *subst.*, garena pļaviņa, klajumiņš, kurā senāk stāvējis ūdens (LVI, Raģe 189)
.. *lauzu tos celmus un cirtu ar kapli visus rinnus augšā* .. 164(2)

rožmariņš *subst.*, rozmarīns — mūžzaļš daudzgadīgs krūms ar tumšzaļām lapām un sīkiem, zili violetiem, sārtiem vai baltiem ziediem. No rozmarīna iegūst ēteriskās eļļas (LLVV 6_2 701)
.. *ņem māte no skapīša rožmariņ glāzi un būs kādu pilienu iepilināt* .. 66(1)

rūme *subst.*, telpa, vieta, platība (ME III 570, ĒIV III 215)
< vlv. *rûm* (Zēvers 1936 104)
< vlv. *rûm* (ME III 570)
Tiem bija mūsu mājā rūme jādod tiem kunga strādniekim. 62(14)

sakša *subst.*, sega, arī četrstūraina plecu sega (LLVV 7_1 102, LKV XIX 37287)
Un tur bija vien priši uztaisīta gulta ar lielu, smuku, strīpainām malām sakšu. 118(4)
Vakarā sāk drusciņ sniegi nākt, tādēļ labi sataisījos un gāju, uzņēmu vienu strīpaiņu sakšu uz galvu .. 95(3)

sērst *v.*, ciemoties (ME III 831, LLVV 7, 401)
.. *tā ir mana māsa, sērstu atnākusi.* 88(4)

sēža *subst.*, sēdeklis, sēdvieta (ME III 834–835)
Un tad uz to asi tā sēža. 80(1)

sieka vieta *subst.*, pūra vietas sestā vai ceturtā daļa, resp., tik liela platība, kurā var izsēt sieku linu sēklu (Zemzaris 76, LKV XIV 26696)
.. *tad man bij lini sēti kā katru reizi pus sieka vietas* .. 143(2)

sieks *subst.*, tilpuma mērvienība graudu, pākšaugu mērīšanai — aptuveni 15 kg (LLVV 7, 414, ĒIV III 342)
.. *Kārļam, brāļam, bij divi sieki linu sēts par lonu* .. 139(9)

sierēt *v.*, iet, staigāt, pastaigāties (ĒIV III 343)
< vlv. *spassēren* (Zēvers 1936 105)
Tā man no tās salšanas vakarā tūlin vienā ceļakaula galā sāk sāpēt, nevarēju lāgā vairs sierēt. 74(15)

sieviška *subst.*, sievišķis, sieviete (EH II 496)
.. *divas sievišķas brūkleņu ogas lasa.* 83(2)

skolmeisters *subst.*, skolotājs (ME III 909)
Tad veda mani pie Katrīnas skolmeistera ārstētos. 71(4)

skrodelis *subst.*, drēbnieks (ĒIV III 371)
< vlv. *schrôder* (Zēvers 1936 107)
< vlv. *schroder* (ME III 900)
.. *un Kristap Sīpols, skrodelis, brauca bairīti uz muižu.* 134(1)

smādēt *v.*, neatzīt par pietiekami labu, pelt, niecināt (ĒIV III 390)
< vlv. *smāden* (Zēvers 1936 112)
< vlv. *smâden* (ME III 955)
.. *tas jau sācis tur jau mācītāja priekškambarī mani šai brūtei smādēt.* 109(5)

smeķēt *v.*, garšot (ME III 956, LLVV 7_2 43)
< vlv. *smecken* (Zēvers 1936 112, ME III 956)
Es ar, brūtgāns būdams, tālu iznācies, tad es strēbu, jo smeķēja labi diezgan. 114(1)

snaigi *adv.*, slaiki (ME III 971)
.. bet nu redzu, kad nāk viena par leju dzeltena tā snaigi, kā jau laikam brūte. 108(1)

spāse *subst.*, joks
< vc. *der Spaß*
.. bet, kad tevis nav, tad viena vien paliek, tādēļ riktīgi bez spāses .. 98(1)

spāsēt *v.*, jokot (ĒIV III 499)
< vc. *spaßen*
Un nu tāpat spāsējam un tērzējam kādu brītiņu. 88(4)

spirgs *adj.*, mundrs, možs, arī vesels (ĒIV III 413)
.. zirgs ir jauns un spirgs diezgan .. 81(2)

spurkstēt *v.*, švīkstēt (ME III 1032)
Un tā skrējām, ka spurkst vien tie alkšņi .. 84(1)

stellēt *v.*, likt kaut kur iet, kaut ko darīt (ĒIV III 434, ME III 1060)
< vlv. *stellen* (Zēvers 1936 120, ME III 1060)
.. tad stellēja Dreimanis savus bērnus ar ziņu pie brūtes .. 132(1)

stops *subst.*, sena tilpuma mērvienība, aptuveni 1,23 litri; trauks ar šādu tilpumu (LLVV 7_2 235, ĒIV III 452)
< lv. *stōp* (Zēvers 1936 127)
< vlv. *stōp* (ME III 1112)
.. katram vīram tika dots stops par nedēļu brandvīna. 62(3)

strebampiens *subst.*, ar nokrejotu rūgušpienu sajaukts biezpiens, tas tiek ēsts pie kartupeļiem, biezputras (Bušmane 309)
Un vēl māte man atnes vien trauciņu strebampieņ ar .. 141(1)

strēķis *subst.*, rinda (ĒIV III 446, ME III 1087–1088)
< lv. *strēk* (Zēvers 1936 124)
< vlv. *streke* (ME III 1087–1088)
Un ratiņi tā cits pie cita strēķos vien salikti .. 59(1)

šeļķins *subst.*, smalks šņabis (ME IV 17, LKV XXI 41589)
< vc. *das Schälchen*
.. *un atstāju savu brūti Editi ardievu pēdīgo reiz un*
nāku prom ar savu šeļķina pudeli .. 112(2)

šībele *subst.*, krāsns dūmvada aizbīdnis (ĒIV III 478)
< vc. *der Schieber*
Un par krāns šībelēm rubuļ piecdesmit kapeik. 155(1)

širms vai **širma (lietus), širmis** *subst.*, lietussargs (ĒIV III 479)
< vc. *die Schirm*
.. *tur dabūja Rūjen Oļļas tēvs no sava meitas*
vīra lietus širmu virsū. 125(2)

šķesteris *subst.*, ķesteris, mācītāja palīgs (ME II 371, ĒIV III 485)
< lv. *köster* (Zēvers 1936 131)
< vlv. *koster* (ME II 371)
Tā stāstīja arvien, kad šķesteris nākot mācītājam līdz
un tad tos bērnus, kas nemākot, tā kuļot. 65(3)

šķimelis *subst.*, sirms zirgs (ME IV 41), arī raibs zirgs (VIV II 397)
< lv. *schimmel* (Zēvers 1936 133, ME IV 41)
Un aizjūguši paša gruntnieka dzelzs asīm goda
vāģos divus brūnus šķimeļus priekšā .. 134(1)

šķūtēt *v.*, aizgādāt projām, novākt (ME IV 56)
Un tad es strādāju un šķūtēju gatavu to pūrvietu. 154(2)

šmorēt *v.*, dzert, žūpot (ME IV 87)
< vc. *schmoren*
.. *nu ieiet abi ar manu tēvu iekšā krogā un*
sāk šmorēt stipri līdz vakaram. 72(6)

štimmēt *v.*, skaņot, saskaņot (ĒIV III 504)

< vc. *stimmen*

No Mazsalacas viss tas mūzikas koris, kas patlaban štimmēja kopā to maršu uz brūtgāna un brūtes mājā gaidīšanu. 168(1)

tāpele *subst.*, tāfele (ME IV 148)

< vc. *die Tapfel*

Kad skolotājs uzvilka tādas strīpiņas uz tāpeli, tad sāka visi tik stipri smiet visā balsi .. 65(1)

telēķis *subst.*, šķivis (ME IV 160)

< vlv. *tallŏr(e)ken* (Zēvers 1936 141)

Tā par brīžam uznes ēst katram savu telēķi priekšā .. 85(1)

traucenieks *subst.*, traucinieks, mucinieks, koka trauku amatnieks (ME IV 224)

.. *izmācīja savu dēlu Pāvilu savā amatā par muižas traucenieku* .. 57(1)

tuktūzis *subst.*, cietums (ME IV 258)

< lv. *tuchthūs* (Zēvers 1936 146, ME IV 258)

.. *es nu nemaz nevaru saprast, kur es ir, kur nav, kādā tuktūzī ievadīts* .. 97(1)

tūmējs *adj.*, tuvs, tuvumā esošs (ME IV 281)

Un daži kāzinieki jau ar atnāca sestdienas vakarā, tālejie radinieki un tūmējie nāburgi. 134(2)

tūmā *adv.*, tuvumā (ME IV 281)

Piebraucu tūmā klāt .. 108(10)

tūmu *adv.*, tuvu (ME IV 281)

Tā Edīte brīnās, vai tik tūmu esot. 104(1)

uzpravīt (dūšu) *v.*, pēc alkoholisku dzērienu lietošanas (nedaudz) iedzert otrā dienā (ĒIV I 291)
Un nu mans tēvs ieiet Šimka muižas krogā dūšu uzpravīt, šņabi iedzert. 69(1)

vāgūzis *subst.*, ratnīca (LLVV 8 242, ĒIV III 652)
< lv. *waghûs* (Zēvers 1936 152)
.. saimnieks būvēja sev jaunu stalli un vāgūzi .. 154(1)

vāģi *subst.*, rati (ME IV 493, ĒIV III 652)
< vlv. *wage* (Zēvers 1936 152)
< vlv. *wag(e)n* (ME IV 493)
Tā es sēdēju tur vāģos, kāmērt dievvārdnieki nāca ārā no baznīcas .. 66(1)

vaidzi *int.*, saīsinājums no *vai dzirdi!* (ME IV 435) Lieto, lai pamudinātu klausīties vai ieklausīties vērīgāk (ĒIV III 656)
Vaidzi, vaidzi, mucenieks, tev nu jādod šņabis. 75(2)

vājība *subst.*, vājums, slimība, kaite (LLVV 8 262)
Dievs dēliņu piemeklēja ar vājībām — ar vēdera slimību. 59(6)

valgs *subst.*, no liniem, kaņepājiem vīta virve (ĒIV III 666)
.. uzvelku veco, garo mēteli mugurā un tādu zilu vadmalas ziemas cepuri galvā, un valgu apkārt viduci. 79(2)

valste *subst.*, pagasts, novads (ME IV 459–460, LLVV 8 285)
.. Ādam Purmal dzimis 1846. gada 19. septembrī Valtenberģu valstē .. 56(5)

vāvarāji *subst.*, vaivariņi (ME IV 512)
Tad sāku nākt no Laiveniek taisni pāri par to lielo purvu, par dziļām sūnām un vāvarājiem .. 120(1)

veģis *subst.*, smalkmaizīte (ME IV 521), noteiktas formas baltmaizes mīklas izstrādājums (LLVV 8 349)
< lv. *wegg* (Zēvers 1936 153)
< vlv. *wegge* (ME IV 521)
Tad deva man to vīnu un bišķi veģus .. 168(1)

velēties *v.*, mazgāt veļu, lietojot velējamo vāli (ME IV 529, LLVV 8 367)
Bērni vien ir iekšā, jo meitas velējās. 114(1)

verste *subst.*, versts, garuma mērvienība, aptuveni 1067 metri (vecajā krievu mērvienību sistēmā) (LLVV 8 395, ĒIV III 703)
Kādas pāra verstes nobraukuši, tura zirgu
ciet un laiž mani ārā .. 98(3)

veša *subst.*, veļa
< vc. *die Wäsche*
Un tā nu visu padara un apkrāmē uz to labāko,
vešu izmazgā un iztīra .. 146(1)

vēveris *subst.*, audējs (ME IV 572, LLVV 8 411)
< vlv. *wever* (Zēvers 1936 157, ME IV 572)
Tā norunājām abi ar draugu Rūjen Oļļas
Meļķi pie vēvera meitas iet .. 120(8)

vilciens, uz vilcienu *adv.*, uzreiz, tūliņ
Nu saki man, vai tā būs, vai tad uz vilcienu
darīts tiks tas pienākums? 112(1)

villāt *v.*, sist, kauties (ME IV 592)
Un tad es viņu plēsu reiz matos iekšā un tā villāju ka vai nu. 61(1)

vilstošana *subst.*, mānīšanās, nepatiesības teikšana
Par tādu vilstošanu iemu iekšā pie mātes .. 94(1)

vilstot *v.*, mānīties, vilt
.. *viņa* [..] *visu saprata to runāšanu, kad tiek vilstots*. 162(1)

vinda *subst.*, grieztuve (ME IV 598–599)

< vlv. *winde* (Zēvers 1936 158, ME IV 598–599)

.. *meita sāk ķerties pie vindas un sāk vilkt.* 84(2)

vinnēties, izvinnēties *v.*, sacensties, arī panākt, ka pakļaujas (kāda gribai, norādījumiem), paklausa (ĒIV III 730)

< vlv. *winnen* (Zēvers 1936 158)

.. *visu ziemu daudz, daudz strīdējās un vinnējās viena par otru virsroku dabūt* .. 147(1)

Bet neko, izvinnējās. 147(1)

zelle *subst.*, zellis, algots strādnieks, kas strādā meistara vadībā (LLVV 8 589, ĒIV III 752)

< vlv. *selle* (Zēvers 1936 162)

Tā nāk tas viens vecākais zelle no smēdes tā aši ārā ar lielo āmuri rokā .. 155(4)

zemkambaris *subst.*, zemes kambarītis, kas atradās zem klēts, blakus tai vai arī pilnīgi atsevišķi, ar klētiņu virsū. Tie bija nelielas, zemē padziļinātas telpas, kur siltā laikā raudzēja pienu, glabāja reņģes, gaļas tines, krējuma ķērnes un skābuma mucu. Vasarās mazākas saimes tur vai pie kambarīša ieturēja arī palaunadzi. Vēlāk šos kambarīšus aizstājuši pagrabi (Melnalksnis 1927 47)

.. *taisīju zemkambari no vecās pirts baļķiem* .. 154(1)

zinātnieks *subst.*, uzraugs, pārzinātājs (ME IV 723)

.. *nedari arī visai grūti, kad tu par visu zinātnieku palieci.* 71(1)

žirbs *adj.*, žirgts (ME IV 811)

.. *mans tēvs bij vēl drusciņ žirbāks.* 72(1)

SAĪSINĀJUMI

adj. — adjektīvs, īpašības vārds
adv. — adverbs, apstākļa vārds
conj. — konjunkcija, saiklis
int. — interjekcija, izsauksmes vārds
lv. — lejasvācu
num. — numerālis, skaitļa vārds
ssl. — senslāvu
subst. — substantīvs, lietvārds
v. — verbs, darbības vārds
vc. — vācu
vlv. — viduslejasvācu

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Apīnis 1987 — Apīnis A. *Neprasot atļauju. Latviešu rokraksta literatūra 18. un 19. gadsimtā*. Rīga: Liesma, 1987.

Apīnis 2000 — Apīnis A. *Soļi. Senākās latviešu grāmatniecības un kultūras takās*. Rīga: Preses nams, 2000.

Baltijas Vēstnesis, 1880, nr. 67.

Bušmane — Bušmane B. *Piena vārdi: piena produktu nosaukumi latviešu valodā*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007.

Cielava S. *Pēteris Kundziņš*. Rīga, 1986.

Cimermanis — Cimermanis S. *Laukstrādnieku dzīves veids Kurzemē un Zemgalē 19. gs. otrajā pusē*. Rīga: Latvijas PSR ZA izdevniecība, 1959.

Cukurs — Cukurs R. *Mazsalacas pagasta hronika*. Manuskripts. Mazsalaca, 1937.

EH — Endzelīns J., Hauzenberga E. *Papildinājumi un labojumi K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcai*, I–II sēj. Rīga: Kultūras fonda izdevums, 1934–1946. <*http://www.ailab.lv/MEV*>

ĒIV — Kagaine E., Raģe S. *Ērģemes izloksnes vārdnīca*, I–III sēj. Rīga: Zinātne, 1977–1983.

Endzelīns 1951 — Endzelīns J. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: LVI, 1951.

Endzelīns 1980 — Endzelīns J. *Lettisches Lesebuch* // Darbu izlase, III sēj. 1. d. Rīga: Zinātne, 1980, 176.–348. lpp.

Endzelīns 1981 — Endzelīns J. *Latvijas vietu vārdi. Vidzemes vārdi* // Darbu izlase, IV sēj. 1. d. Rīga: Zinātne, 1981, 13.–126. lpp.

Grabis 2006 — Grabis R. *Īspiezīmes par agrāko kalējdarbu leksiku Kūdumā un Lenčos* // Darbu izlase. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2006, 74.–78. lpp.

Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis, 1926, 21. septembris. <*http://www.periodika.lv*>

Kundziņš — Kundziņš P. *Dzīvojamā rija Latvijā*. Rīga: Latvijas Universitātes raksti, 1934.

Latvijas Kareivis, 1931, 27. septembris. <*http://www.periodika.lv*>

Latvijas pagasti, 2. sēj. Rīga: Preses nams, 2002.

LD III,3 — Barons K., Visendorfs H. *Latvju dainas*, III sēj. 3. grām. Pēterburga: Ķeizariskās Zinību Akadēmijas spiestava, 1904.

LFK — Latviešu folkloras krātuves materiāli.

Līdeks — Līdeks O. *Latviešu svētki. Latviešu svinamās dienas.* Rīga: Scientia, 1991.

LKV — *Latviešu konversācijas vārdnīca*, I–XXI sēj. Rīga: A. Gulbja apgāds, 1927–1940.

LLVV — *Latviešu literārās valodas vārdnīca*, 1.–8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972–1996.

LP I — Mancelius G. *Lang=gewünschte Lettische Postill*, T. I. Riga, 1654. <*http://www.ailab.lv/senie*>

LVAN — Ēdelmane I., Ozola Ā. *Latviešu valodas augu nosaukumi.* Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2003.

LVI — LU Latviešu valodas institūta apvidvārdu kartotēka.

LVV — *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1987.

ME — Mīlenbahs K. *Latviešu valodas vārdnīca*, I–IV sēj. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. Rīga: Izglītības ministrija, 1923–1932. <*http://www.ailab.lv/MEV*>

Melnalksnis A. *Dzimtā zeme (Dzimtenes apraksti)*. 1. grām. Valmiera: K. Dūņa apgādiens, 1921.

Melnalksnis 1927 — Melnalksnis A. *Mazsalaca*. Rīga: Valstspapīru spiestuves izdevums, 1927.

Melnalksnis A. *Vadonis pa dzimtenes kalniem un lejām. I. Vidzeme. Ziemeļrietumu daļa*. Rīga: Valstspapīru spiestuves izdevums, 1930.

Niedre — Niedre U. *Mājvieta: brīvdabas muzeja Ār-Luiku dzīvojamā rija vēstures laiktelpā*. Rīga: Zinātne, 2004.

Ozols — Ozols A. *Veclatviešu rakstu valoda*. Rīga: Liesma, 1965.

Purmalis Ā. *Manuskripts* (rokrakstā). Mazsalaca. LFK 2147.

Raģe — Raģe S. *Ērģemes, Lugažu un Valkas izloksnes leksika* // Darbu izlase. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2003.

Rudzīte 1958 — *Ziemeļvidzemes izloksnes Braslavā, Vecatē, Bauņos un Vilzēnos* // Valodas un literatūras institūta raksti, 6. sēj. Rīga: Latvijas PSR ZA izdevniecība, 1958, 101.–236. lpp.

Rudzīte 1963 — *Jaunākie mājvārdi Braslavā* // Latviešu valodas jautājumi. Rīga: P. Stučkas LVU, 1963, 217.–231. lpp.

Rudzīte 1964 — Rudzīte M. *Latviešu dialektoloģija*. Rīga: LVI, 1964.

Rudzīte 1997 — Rudzīte M. *Izloksne vietvārdos* // Savai valodai: Latvijas Zinātņu akadēmijas goda loceklim Rūdolfam Grabim veltīts piemiņas krājums. Rīga: Latvijas ZA Vēstis, 1997, 247.–259. lpp.

Straubergs — Straubergs K. *Pār deviņi novadiņi*. Rīga: Zinātne, 1995.

Strods H. *Zemnieku sabiedriskā dzīve* // Latviešu etnogrāfija. Rīga: Zinātne, 1969, 163.–166. lpp.

Šmits — Šmits P. *Meitās iešana un rupjas dziesmas* // Latvju tautas daiņas, XI sēj. Rīga: Literatūra, 1932.

Teivens — Teivens A. *Latvijas lauku krogi un ceļi*. Rīga: Māksla, 1995.

Upelnieks — Upelnieks K. *Uzvārdu došana Vidzemes un Kurzemes zemniekiem*. Rīga: Valters un Rapa, 1938.

VIV — Ādamsons E., Kagaine E. *Vainižu izloksnes vārdnīca*, I–II d. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2000.

VPSV — *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007.

Zemzaris — Zemzaris J. *Rīgas pilsētas paraugmēru vēsture*. Rīga: Latvijas Kultūras fonds, 2002.

Zēvers 1918 — Sehwers J. *Die deutschen Lehnwörter im Lettischen. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der hohen philosophischen Fakultät der Universität Zürich*. Zürich, 1918.

Zēvers 1936 — Sehwers J. *Sprachlich-kulturhistorische Untersuchungen vornehmlich über den deutschen Einfluß im Lettischen*. Leipzig: Kommissionsverlag, O. Harrassowitz, 1936.

Ziema — Ziema G. *Rūjiena — ugunis ārdētā*. Rīga: Jumava, 2007.

THE STORY OF ADAM

Life, Virtues and Habits of the Inhabitants of Mazsalaca in the Autobiography of A. Purmalis circa 1900

„Zinātne" Publishers
Riga 2008
In Latvian

ĀDAMA STĀSTS
Mazsalaciešu dzīve, tikumi un ieradumi
Ā. Purmaļa autobiogrāfijā 19. un 20. gs. mijā

Redaktore *Ināra Stašulāne*
Maketētājs *Kārlis Bērziņš*

Sāra muiža
Mežsargs Raudite
Ramata
Oļļa
Ramatas lielpurvs
Lejasdīriķis
Mucenieks
Luca
Zutis
Ruicis
Vecrauska
Raukas ūdenskrātuve
Kundziņš
Celkundziņš
Laivas mežsargs
Lielezers
Saklauris
Vecdīriķis
Eglite
Talcis
Lukstiņš
Kažoks
Mazezers
Sapraša
Krišupīte
Silaunieks
Purlaurs
Mellais Ķisis
Piģelnieks
Purvītiņš
Idvieši
Kūtszemnieks
Silzemnieks
Rūjene
Nuķis
Purmuižnieks
Peidus
Blanka
Salaca
Priede
Vecloja
Rantiņš
Mellpēteris
Ķeizars
Kartē attēlotas „Ādama stāstā" minētās mājas
Mazsalace

Formāts 60 x 84/16.
SIA Apgāds „Zinātne",
Akadēmijas laukums 1, Rīga, LV-1050.
Reģistrāc. nr. 40003576967.
Iespiesta SIA „Madonas poligrāfists".

www.zinatnesgramatas.lv
„Zinātnes" grāmatnīca Akadēmijas laukumā 1,
Rīgā (ZA augstceltnes 1. stāvā). Tālr. 67225767

eizi to Kungu, manna dwe[illegible]
un wiss kas eeksch mannis
winna swehto wahrdu.
Teizi to Kungu manna dwesse=
le un neaismirsti ko winsch
tew labba darrijis.
Winsch peedod wissus tawus
grehkus un dseedina wisas
tawas wainas.
Winsch isglahbj tawu dsih=
wibu no samaitaschanas
un puschko tewi ar schehla=
stibu un apschehloschanahm
Wiss wiss suhd ka uhdens pluhd
Deewa sirds ta ween ne
suhd